Arnold Zweig

TÎNĂRA FEMEIE DIN 1914

Coperta de :
SERGIU GEORGESCU

ARNOLD ZWEIG
Junge Frau von 1914
Aufbau-Verlag Berlin
1961

ARNOLD ZWEIG

TÎNĂRA FEMEIE DIN 1914
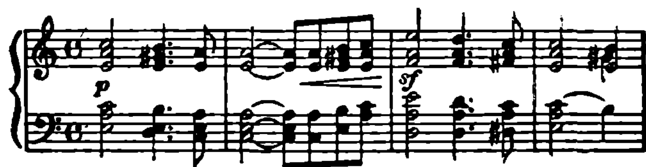
ROMAN

În românește de
H. MATEI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București - 1967

Mariei Zweig

Concertul pentru pian în La minor
Orchestra (Tutti) Robert Schumann, op. 54

CARTEA ÎNTÎI

BERTIN

CAPITOLUL ÎNTÎI

Bertin își face bagajele

Factorul poștal Schmielinsky, din tura de seară, stătea în gangul casei din strada Brixen 6 și cu degete îndemînatice își sorta scrisorile. O recomandată sus, pentru pictor, două scrisori de pe front pentru doamna de la etajul trei, una dintre ele oficială, anunțînd probabil o nenorocire ; o carte poștală ilustrată pentru bucătăreasa cea glumeață a familiei Zimmermann, iar pentru studentul de la mezanin, apartamentul din dreapta, cîteva scrisori fără importanță — și un ordin de chemare.

Schmielinsky privi hîrtia, tăcut, cu ură. Și pe el, care făcuse serviciul militar, îl aștepta poate chiar cît de curînd asemenea plocon, fiindcă domnii deputați, împreună cu bogătașii și cu micii depunători de economii, acordaseră guvernului fără nici o împotrivire al doilea împrumut de război. Nouă miliarde ! Prin urmare, voiau cu toții să continue. În asemenea situație nu era nimic de făcut.

Studentul care locuia aici părea să-și fi schimbat pînă acum de două ori adresa.

— Ce-o să se mai bucure... mormăi Schmielinsky. Probabil că trebuie să se prezinte chiar mîine dimineața în strada General Papară. (Era vorba de General-Pape-Strasse, unde se înălțau gheretele roșii ale cercului de recrutare și pe care glumeții din Berlin o porecliseră „General Papară“ fiindcă recruții mai mîncau și cîte o „papară“ cu prilejul acesta.)

Tînărul era acasă. Deschise chiar el ușa, îl auzi pe postaș spunînd : „Poftiți la dans“, primi hîrtia oficială, păru că devine cu o nuanță mai palid, zise politicos : „Mulțumesc“, și închise ușa.

Despături ordinul imediat, în lumina chioară a becului din vestibul, cu degete tremurînde. Simţi cum în piept îşi face loc un fel de pornire de panică, atunci cînd citi : mîine dimineaţă ! Şi nu-i era îngăduit s-o cheme la telefon pe Lenore.

„Fii calm, îşi porunci ; o s-o înştiinţeze Paula Weber. Ora opt, la Batalionul de rezervişti-geniu din Küstrin. Prin urmare : la construcţii, la lopată. Putea să fie şi mai rău."

Cînd primi această chemare a destinului, Werner Bertin era un bărbat de douăzeci şi şase de ani, slab, de statură potrivită, cu faţa palidă, buzele roşii şi ochii căprui-închis. Petrecuse o tinereţe sărăcăcioasă şi, încetul cu încetul, căpătase încredere în aptitudinile lui, le dezvoltase cu dîrzenie în lupte purtate cu pasiune : studiase dreptul, evoluţia gîndirii umane, limbile moderne, iar după examenul de stagiar căutările lui nu se potoliseră, căutase mai departe, începuse să scrie nuvele, un roman, piese de teatru. Socotea că-şi cîntărise cu luciditate posibilităţile, într-un mod foarte critic, cu mintea disciplinată ; în realitate, nu ştia despre el însuşi decît fărîme neînsemnate.

Acum se plimba încet prin salon, fără nici o ţintă, cu mîinile la spate. Hîrtia aceea de pe masa de lucru, hîrtia cu ordinul de chemare, avea parcă un fel de însuşire de a absorbi ; ca într-un vîrtej aspira viaţa trăită de el pînă acum, aşa cum un ventilator aspiră aerul viciat dintr-o încăpere. Genistul era un soldat fără instrucţie cu arma, deci nu putea nutri speranţa că va fi înaintat, oricît ar mai fi durat războiul. Atunci, de ce mai dăduse examene la şcoală, capacitatea, bacalaureatul ? De ce-şi mai pierduse şapte ani prin amfiteatrele universităţilor ? Totul era în zadar — o viaţă irosită, marele ventilator o absorbea aruncînd-o în vînt. Autorităţile care îl chemau aveau trebuinţă numai de un om cît de cît zdravăn ; că scria literatură, era mai degrabă un motiv să fie privit ca un caraghios. Cu toate acestea, omul avea dreptul ca inima să-i bată mai încet sau mai zgomotos.

Autorităţile erau, fireşte, lipsite de însemnătate. Dar în spatele lor stăteau patria, civilizaţia, toate energiile sufleteşti, toate minţile generoase ale ţării. Chiar dacă lu-

crurile se desfășoară cu grosolănie și brutalitate, cu violență și vărsare de sînge — n-are importanță. Lumea era în război, și războiul domina. Acum era important să poți face față tuturor nevoilor, cu nervii mai încordați, cu mintea mai trează, cu simțurile surescitate. Acum îl chema Germania, și el n-o va lăsa să-l aștepte.

Ședea în fața mesei, tăindu-și liniștit pîine, punînd peste feliile de pîine șuncă sau brînză ; iar masa și-o întregea, ca de obicei, cu lungul șir al gîndurilor.

„Pentru esența vieții, prin urmare și pentru cea a omenirii, indivizii izolați nu prezintă importanță — ea trece disprețuitoare chiar pe lîngă cei mai geniali. Pentru ea, importantă este perpetuarea speciilor, răspîndirea lor pe valurile impetuoase și în continuă mișcare ale genurilor și formelor în care se materializează. În realizarea acestui scop, ea se folosește mai degrabă de adaptarea reciprocă decît de lupta tuturor împotriva tuturor. Dar, după o folosire îndelungată a convențiilor, ființele naționale ale popoarelor, umflate peste măsură de puterea acumulată între timp, se reped unele la altele pline de zel și de mînie, și încearcă să-și lărgească frontierele, să-i împingă înapoi pe cei mai slabi. Eu, Werner Bertin, m-am născut într-o asemenea vreme dintr-o eroare. S-ar putea să fiu unul dintre cei mulți care, fie că sînt sau nu talentați, sînt aruncați la gunoi, îngrășămînt pentru vremurile viitoare. Mîndria mea nu suferă de pe urma faptului că mă sustrag, mă ghemuiesc, mă ascund. E mai bine să fii soldat la construcții și să supraviețuiești, chiar dacă e un lucru mai puțin glorios, decît să lupți în artileria de cîmp și să cazi. Fiindcă în toamna trecută, artileria era arma la care fusesem repartizat."

Sub semnul unor asemenea gînduri își sfîrși masa. În fibrele lui musculare simțea vibrația mereu mai intensă a forței și așteptării. Renunțările nu-l speriau ; de trai bun nu avusese parte niciodată, trupul lui va ști să reziste. Ce-i drept, avea și puncte slabe : inima, gîtul și ochii. De tînăr fusese nevoit să-și cîștige banii trebuincioși dînd meditații, în timpul primilor ani de studenție trăise cu șaptezeci sau optzeci de mărci pe lună, mai tîrziu din burse modeste, pînă ce nuvelele i-au adus unele venituri — cos-

tume mai bune, mici călătorii. Perioada aceasta se încheia astăzi. Mîine dimineața va putea să pună la cutie o carte poștală adresată doamnei Laubschrey, în care-i va comunica oficial că renunță la apartament ; tot așa, o carte poștală închisă către Paula Weber, pe care o scrise imediat, în grabă. O ruga s-o cheme mîine la telefon pe Lenore, s-o înștiințeze că a fost mobilizat pe neașteptate și să vină să-i strîngă lucrurile ce-i aparțin ; mai departe, o ruga să ia de pe masa lui de scris un plic mare galben, dacă se poate fără ca nimeni să observe, iar la 7 mai să i-l predea Lenorei.

După aceea, îi mai rămaseră, în total, patru lucruri de făcut : să-și facă geamantanul, să-și aranjeze manuscrisele, să se dezbrace și să doarmă.

Camera, cu tapete de culoarea ciocolatei, era în spatele lui ; în față se ridica, întunecat și imens, un zid despărțitor care ajungea pînă aproape de cer. Iar cerul, cenușiu și ireal ca o ferestruică în acoperiș prin care au și început să sclipească luminile primăverii, se boltea deasupra lui. O ploaie fină spălase în cursul zilei pavajul de piatră al curții, și acum pe dalele curate se oglindeau ferestrele locuințelor luminate cu electricitate.

Bertin oftă și trase perdelele. Își aminti de dimineața cînd, însoțit de Lenore, închiriase apartamentul — fericirea aceasta se datorase faptului că din romanul lui, *Dragoste la ultima privire*, se trăsese a treia mie de exemplare, pomenindu-se pe neașteptate cu trei sute de mărci în buzunar.

Ce bine dispuși intraseră în dimineața aceea în biroul care mijlocea închirieri — braț la braț, fericiți ca niște tineri căsătoriți care-și caută prima locuință ! Doamna Laubschrey — fiindcă acesta era numele cucoanei — le arătase, una după alta, cele patru sau cinci locuințe pe care le avea libere și conversase cu ei într-o manieră foarte distinsă. Cu multă seriozitate zăboviră în fiecare dintre apartamente, le examinară pe toate, stăpînindu-și adesea cîte o izbucnire de rîs tineresc, schimbînd priviri și mici ghionturi cu cotul pe după spatele tapisat cu pernițe de grăsime al doamnei Laubschrey — ce să mai vorbim, se purtaseră pur și simplu necuviincios ! Doamna

Laubschrey folosea cuvinte străine, multe și foarte alese, cînd începea să scoată în evidență, cu grație, avantajele fiecărui apartament, indiferent dacă era vorba de o locuință la demisol sau de una la primul etaj. Ba lăuda plăcile de faianță dintr-o cameră de baie, care redau alternativ un calcan, un nufăr sau o corabie cu trei catarge, numindu-le *majolika* [1] — sau *fayence* [2], ba făcea reclamă unei canapele butucănoase îmbrăcate în piele : „La fiecare capăt un domn în smoching — tip Club". Pieptul ei înțepenit de corset și pielea subțire a feței aveau, fiecare în parte, un efect hilar, sub claia de păr castaniu spălăcit, pe care o pălărie încerca să-și mențină echilibrul. Aici, în această cameră cu tapete de culoare închisă, cuvintele izbucniseră pur și simplu de pe buzele ei : „Un adevărat *dolce farniente* [3] pentru un domn cultivat, iubitor de singurătate dar totuși sociabil", cu care prilej deschisese ușa ce dădea în încăperea alăturată unde se afla un pat dublu.

Cum puteai oare rezista prezenței pitorești a doamnei Laubschrey ? Se deciseseră, și nu regretaseră alegerea. Pentru aceasta depuneau mărturie șase luni fericite, pline de muncă și de dragoste tainică.

Tînărul deschise toate sertarele biroului și scoase din ele scrisori, acte atestînd studiile sale universitare, foi mari acoperite cu scrisul lui mărunt, bilețele, cărți poștale ilustrate, tot felul de hîrțoage care se strîng vreme de luni de zile. Le cercetă, distruse multe dintre ele, iar altele le prinse laolaltă. Țigara de foi, fără de care o asemenea îndeletnicire nu era de conceput, îi plăcea, deși era nevoit s-o așeze mereu pe scrumieră.

Pornise pe drumul cel bun ; începuse să se desprindă de țărmurile cunoscute și se îndrepta către altele, noi, vîslind cu vioiciune și chibzuință.

„Și acum, iată că ți-a venit rîndul, bătrîne cufăr, împachetat și despachetat vreme de douăsprezece semestre universitare !"

Îl apucă de unul dintre mînerele de piele, îl tîrî pînă sub lampă unde lumina era mai puternică și deschise ca-

[1-2] Faianță (în italiană și franceză).
[3] Lenevie plăcută (în italiană).

pacul : iată-l, cafeniu pe dinafară, iar pe dinăuntru în dungi roșii și albe, confecționat ca să poată adăposti avutul pe care omul îl poartă cu el. (Ceea ce îi va fi de trebuință pentru un drum mai lung pe jos, avea de gînd să vîre într-un rucsac ; în felul acesta își orînduia cu chibzuință viața ce-i stătea în față.)

Cu degetele îndemînatice ale celui care avusese adesea prilejul să-și împacheteze în mod rațional modestul avut, puse mai întîi, la fund, cărți : dicționare (englez, francez și latin), în învelitori cenușii, și *Scrisori alese* de Goethe, manuale de drept, două volume de istoria filozofiei, o istorie a epocii moderne și biblia germano-ebraică. În spațiile rămase goale înghesui fără menajamente volumașele cu coperți în galben și roșu din *Reclambibliothek* [1], conținînd nuvele de autori consacrați ruși și scandinavi și piese de teatru, fiecare număr costînd douăzeci de pfenigi. Note pentru pian și vioară, romane de autori contemporani, trei volumașe uzate din Friedrich Nietzsche, două romane celebre de Stendhal și trei volume de nuvele de Gottfried Keller ; toate acestea, amestecate printre felurite cărți, reviste și chiar ziare, fură rînd pe rînd așezate în cufăr, scoase din nou afară, aranjate încă o dată, apăsate cu nădejde. Cîtă vreme va trece pînă ce acești tovarăși iubiți vor fi scoși din nou la lumină ?

Vreme de o clipă șezu gînditor pe scaun, ținînd în mînă un volum de povestiri chinezești cu fantome și dragoste, un volum legat în mătase. Nu-și făcea iluzii. Trebuia să conteze pe cel puțin încă șase luni de război — dar după îngrozitoarele experiențe trăite pînă acum, oamenii de la conducerea treburilor de stat nu-și vor mai putea îngădui să impună popoarelor încă o campanie de iarnă. De Crăciun va interveni armistițiul, iar în ianuarie, după Anul nou, vor începe negocieri de pace. Pe urmă va mai dura o lună, poate o lună și jumătate, pînă ce ostașii vor fi îndrumați iarăși către viața civilă ; deci, pentru cel puțin zece luni trebuia să-și ia rămas bun de la conținutul

[1] Colecție literară, de format mic și la prețuri reduse.

cufărului, de la aceste gulere tari, cămăși cu plastron și cravate, de la gravurile în lemn japoneze și mica vază de Satsuma [1].

Costumele, împăturite cu grijă, le puse deasupra cărților și a notelor ; veni acum rîndul manuscriselor : nuvele, vreo douăsprezece sau paisprezece, unele dintre ele încă nepublicate, cele mai multe însă purtînd mențiuni despre tipărirea în periodice de tot felul ; tot așa eseurile și cele două piese de teatru. Dus pe gînduri, cîntări în mînă caietul gros în care așternuse piesa lui improvizată — un caiet din hîrtie bună englezească, solid legat. Era intitulată *Un om numit Hilsner* și relata în scene scurte, ce se succedau cu repeziciune, acel ciudat proces din Boemia austriacă, intentat în urmă cu cîteva decenii unui om simplu, în legătură cu un caz nelămurit de asasinare a unei fete. Bertin își construise acțiunea arătînd cum gheara destinului îl apucase pe acest om și-l azvîrlise într-o lumină care-l făcea transparent. Așa cum piesa fu înghițită acum de cufăr, tot așa zăcea și în dulapurile cenzurii ; ba pînă și editorul șovăia s-o tipărească. Circulau numai trei sau patru copii dactilografiate.

„Desigur că n-o să se aleagă nimic din asta“, își zise Bertin cu îndoială și întinse mîna după obiectele următoare, continuîndu-și îndeletnicirea.

O călimară de bronz fu învelită, în mod prevăzător, în ciorapi de lînă, iar vasul de marmoră neagră pentru tocuri cu penițe înghesuit în mîneca unei jachete ; și acum, cu inima grea, așeză caietul de format mare cu manuscrisul celei de a doua piese de teatru — hîrtie gălbuie de calitate inferioară, achiziționată la Veneția.

Ultimul an, care se scursese cu munca la această piesă și alături de Lenore, compensa din plin toată tinerețea lui presărată de greutăți. Inspirația creatoare țîșnise, prin zăgazurile rupte, către el, mai liberă ca oricînd, Lenore îl întinerise dăruindu-i fericirea, dăruindu-și necondiționat propria ei ființă.

„Fetiță iubită, se gîndi, micuța mea comoară, singura ființă alături de mine...“

[1] Provincie japoneză, celebră prin obiectele de ceramică emailată.

Camera, prin care răzbătea ticăitul ceasului de buzunar așezat pe masă, își estompa contururile în ceața fumului de la țigara de foi. Cufărul colțuros îmbrăcat în plăci de metal, lung de aproape un metru, lat de o jumătate și tot atîta de înalt, semăna acum cu o stîncă scobită care ascundea ermetic înlăuntrul ei trecutul unui om. Era timp și mîine să închidă capacul curbat, să se așeze pe el, să apese închizătorile. Trebuia să mai înghesuie, pe deasupra, mapa de scris, care era destul de subțire ; Bertin scoase din ea un manuscris, douăsprezece poezii pentru Lenore, o surpriză și un ultim dar la a doua aniversare a legăturii lor, care pentru ei era mai scumpă și mai semnificativă decît ziua ei de naștere. Plicul mare, galben, destinat să le adăpostească, se și afla alături ; la el se referea acea dispoziție adresată Paulei Weber, prietena plină de solicitudine ; o să-i păstreze și vioara, deoarece Lenore nu putea să primească și să ascundă decît cel mult scrisori adresate post-restant.

În timp ce se pregătea să termine cu împachetatul, se bătu deodată cu palma peste frunte, luă o hîrtie obișnuită de scrisori, se așeză și scrise :

„Dispoziție finală." (Cuvintele „Testament" sau „Ultima dorință" i se păreau prea umflate.)

„Deși mi se pare nepotrivit ca, în clipa cînd sînt mobilizat la o unitate de construcții, să evoc spectrul morții. totuși dau următoarele dispoziții : Manuscrisele mele, ca ș-acelea dintre cărți pe care și le va alege, aparțin domnișoarei Lenore Wahl, Potsdam, Parkring 11. O rog să procedeze cum va crede de cuviință cu lucrările mele, tipărite și netipărite, fără însă să le distrugă. Veniturile realizate de pe urma lor îi aparțin. Nici o obligație nu decurge pentru ea din această dispoziție. Dimpotrivă, este complet liberă, iar dorința mea este doar să întîlnească un prieten demn de ea, în cazul că eu voi dispărea. Din ziua în care ne-am cunoscut, mi-a dăruit numai fericire, elan și mi-a stimulat aptitudinile. Îi mulțumesc — îmi simt întreaga ființă orientată către ea ; față de aceasta, dacă voi trăi sau voi muri, mi se pare aproape indiferent. Berlin, strada Brixen 6, la 20 aprilie 1915, în deplină conștiință și cu multă recunoștință și liniște sufletească, Werner Bertin."

Cînd îl reciti, textul i se păru puțin cam prea sentimental, dar, cu fruntea încruntată, își impuse să nu facă ștersături și în nici un caz o altă redactare ; trebuia să se sfîrșească o dată cu rușinea pentru propriile sentimente sau pentru felul cum le exprima.

Puse hîrtia într-un plic, scrise pe el „Dispoziție finală", uită să mai adauge fraza „A se deschide abia după moartea mea", fiindcă gîndurile îi alunecaseră, visătoare, spre prietena lui, închise totul în plicul cel mare, galben, pe care îl adresă „Domnișoarei Paula Weber, prin bunăvoință", apoi se uită la ceas : aproape unsprezece. Aerisi camera, se dezbrăcă și se întinse cu plăcere în pat ; mai stătu scurtă vreme treaz gîndindu-se la viața activă care acum îl va zgudui puternic, și se cufundă în somn, propunîndu-și ca a doua zi dimineața să se trezească la ora șase fix. Așa dormi, cu obrazul stîng înfundat în pernă, cu fruntea frumos boltită, cu adînciturile și proeminențele ei, de culoarea gălbuie a fildeșului, mărginită de sprîncenele arcuite deasupra pleoapelor închise. Gura puțin întredeschisă îi dădea un aer de supunere copilărească.

Prin nimic nu se trădară acele resorturi tăinuite ale ființei lui, care poate că acum vor sări de la locul lor, aducînd unele surprize. Chipul lui, învăluit de întunericul camerei, era de nepătruns. Spații goale se stivuiau deasupra lui, locuințe, oamenii dinăuntru, pînă sub acoperiș, pînă în împărăția liliecilor, plină cu lăzi prăfuite, cu vechituri, pe care berlinezul le numește „boarfe", jucării de copii, steaguri decolorate. Jos, însă, chiar dedesubtul pivniței, se întretăiau conducte și canale subterane, arterele gigantice ale acelei aglomerări numite Berlin.

O ploaie fină stropea acoperișurile nesfîrșitului oraș, dîndu-le un aspect opac, și cețuri lăptoase pluteau deasupra lor. Se tîrau încolo și încoace, coborau adînc în abisurile străzilor și învăluiau felinarele cu o strălucire sferică lividă. Se învolburau peste întreaga cîmpie nord-germană, aduse de vînturi din apus, și ajungeau pînă la tranșeele din răsărit. Nici un glas nu răsuna în ele, nu se auzea vreo tînguire, vreun suspin. Și cu toate acestea, în împărăția subpămînteană sau pe suprafața pustiită zăceau armate de germani morți : două sute de mii numai în vest, două

sute de mii în est. Aproape un milion de oameni căpătaseră felurite răni, ca să nu mai vorbim de cei dispăruţi, care s-au prăpădit cu încetul în pîlniile de obuze pline cu apă sau se epuizează fiziceşte în prizonierat. Din pricina lor, alţii sufereau, plîngeau, se mîniau în nenumărate camere zăvorîte : niciodată pe faţă.

CAPITOLUL AL DOILEA

Pe cufăr

Două femei tinere, în taioare deschise de primăvară, cu pălării mici de pai pe cap, stau în salonul unui apartament şi privesc nedumerite împrejur. Doamna Laubschrey, care-şi cunoaşte meseria, se şi grăbise să scoată perdelele. Cîtă lumină pe tapetele cafenii ale acestei încăperi ! Şi oare s-a mai pomenit vreodată ca un dormitor să-şi expună cu atîta impertinenţă pînza cenuşie, înflorată a saltelei şi a pernelor triunghiulare de pe pat ? Cele două prietene veniseră în acest apartament, care arăta de parcă ar fi fost jefuit, ca să facă ceea ce mai trebuia făcut după ce se mută un chiriaş aflat în situaţia oarecum nefirească de a nu-şi putea lua cu el nici măcar cufărul.

În decursul întregii ei vieţi, Lenore Wahl fusese fericită în trei camere : în cea de la Potsdam, în vremea fragedei copilării ; în mansarda de sus, de deasupra vîrfurilor castanilor, din marginea pădurii de la Solln, lîngă München ; şi în aceasta de aici. Între prima şi a doua se desfăşuraseră copilăria şi tinereţea, aproape douăzeci de ani plini de o nelinişte care creştea în intensitate pe măsură ce treceau anii ; între a doua şi a treia se deschidea o singură breşă : războiul.

Între timp, Paula Weber cercetase toate încăperile, parcă adulmecîndu-le :

— N-aş vrea să înşel încrederea pe care mi-o arată Werner, dar de data aceasta ar fi putut risca liniştit să ia asupra lui dizgraţia familiei Wahl şi să-ţi telefoneze.

Paula Weber plecase din Altweiler, Alsacia, după multe conflicte cu vederile închistate ale părinților, ca să devină violonistă și era acum eleva cea mai bună a unui bătrîn artist celebru.

— Asupra lui? Nu se gîndește niciodată la el, Paula. Pe mine voia să mă apere de mînia zeilor părintești, atîta tot. Și crezi că aș putea vreodată să-l dezobișnuiesc?

Paula Weber clătină din cap, aruncînd o privire scurtă, pe sub sprîncenele încruntate, spre masa de scris.

— Din casa asta mai lipsește ceva, în afară de perdele, remarcă între timp Lenore și se așeză pe cufărul care, în lumina veselă a dimineții, își arăta toate zgîrieturile și petele. Ochii ei de culoare deschisă parcă aruncau sclipiri rătăcind încolo și încoace, de la un perete la altul. Dar nu-mi pot da seama ce. Acolo atîrnă gravura cu nobilul cadavru, masa de lucru e și ea aici, tot așa dulapul cu cărți și divanul nord-sudic [1]. Spune, în afară de stăpînul casei și de perdele, ce mai lipsește la apel?

Paula Weber îi răspunse în gînd:

„Asta tu n-ai de unde s-o știi."

Bertin scria de un plic mare, galben, pe care Paula trebuia să-l ia, în mod discret, de pe masa de lucru. Dar acolo nu se afla nimic de felul acesta: probabil că doamna Laubschrey îl luase în păstrare.

— Să mai căutăm, Lenore.

Lenore dădu din cap aprobator și mîngîie cufărul.

„Cufăr bătrîn și drag, mai credincios decît stăpînul tău. În toată perioada de la München, în timpul minunatei primăveri și veri de la Solln, ai stat cuminte în colțul tău, acoperit în mod cuviincios; uneori m-am așezat pe tine. Acum, tu ești cel de la care îmi iau rămas bun, cel care se mai află aici și care a respirat împreună cu noi toată mireasma iernii noastre. Dacă ai putea să vorbești, cufere! Că doar erai așezat în dormitor. M-ai văzut îmbrăcată cam sumar, ca să nu spun goală ca un copil nou născut. Ce bine mă simt cînd șed pe tine, cînd îți mîngîi muchiile roase."

[1] Joc de cuvinte, cu referire la o lucrare autobiografică a lui Goethe: *Divanul apusean-răsăritean* (1819).

Dar, ascunzînd ceea ce simţea cu adevărat, zise cu voce tare :

— Acestui Werner Bertin n-o să-i strice să-şi încovoaie puţin spinarea. În adîncul sufletului are un orgoliu specific bărbătesc, Paula.

— Aşa sînt toţi. Mîndri de mintea lor şi în acelaşi timp atît de copilăroşi !

— Da, atît de copilăroşi ! Eu cred că ei îndură tot războiul ăsta numai ca să-şi ridice prestigiul în faţa noastră ; şi în acelaşi timp îşi închipuie că sînt în joc valorile spirituale ale lumii şi că menirea lor e să pregătească pentru noi vremi viitoare minunate.

Paula trase spre ea scaunul din faţa biroului şi examină sertarele închise.

— Poate că tocmai aici începe greşeala noastră, Lenore. N-ar trebui să-i lăsăm prea multă vreme din mînă — sînt capabili să se schimbe de pe o zi pe alta. André a stat mai puţin de şase săptămîni în Prusia Orientală, la unitatea lui de construcţii — pe vremea aceea îi mobilizau temporar pe rezervişti la săpatul tranşeelor — dar s-a întors cu nişte apucături... nişte apucături ! Roşeam pe întuneric, asemenea expresii învăţase între timp ; şi cum începuse, deodată, să facă pe stăpînul ! Nu-mi mai făcea curte, ci comanda, socotea că sînt de corvoadă în dormitor. Doamne, şi Paula rîse deodată sonor, ce ochi a făcut cînd a trebuit să doarmă singur pe divanul din salon, bărbatul cel cumsecade, pînă a început să-şi dea din nou seama cum trebuie să te apropii de o doamnă cu care nu eşti căsătorit ! Nu, nu le prieşte cîtuşi de puţin acestor domni creatori să îmbrace uniforma şi în acelaşi timp să fie înfruntaţi.

Căzură de acord asupra acestui punct şi se amuzară pînă ce Paula Weber fu de părere că sosise vremea să se apuce de treburi mai serioase ; doar veniseră aici ca să îndeplinească îndatoriri concrete. Înainte de orice, vioara ! O găsiră după perdelele verzui ale dulapului cu cărţi. Şi cu prilejul căutatului încoace şi încolo, Lenore îşi aminti, în sfîrşit : din faţa divanului lipsea covorul, pe care şi-l doriseră cînd s-au mutat aici şi îl achiziţionaseră destul de ieftin de la magazinul universal — o imitaţie germană a motivelor persane. Nu cumva *Frau* Miele, angajată de

doamna Laubschrey să facă curățenie în apartament, îl luase de dimineață din greșeală ?

— E război, Lenore, remarcă Paula Weber cu o mutră plină de înțelepciune ; pe front, bărbații iau și ei ce au nevoie. O numesc rechiziție. E un cuvînt care vine din altă limbă, și cuvintele străine sînt adesea menite să acopere ceea ce este penibil. Și fiindcă e imposibil ca Werner să se fi prezentat la cercul de recrutare cu un covor făcut sul sub braț, înseamnă că acum s-au apucat și femeile să rechiziționeze.

Lenore o asculta uimită. Oare atmosfera creată de război corupea și pe oamenii simpli ? Ce-i drept, mama ei, care se ocupa cu pasiune de opera de asistență a soțiilor celor plecați pe front, povestea că se întîmplă destul de des ca femeilor să le lipsească banii necesari pentru a putea pune, în fiecare dimineață, cîte o cană cu lapte în fața copiilor sau pentru a plăti chiria. Totuși, să iei așa, pur și simplu, un covor... oare nu înseamnă să mergi prea departe, chiar dacă e război ?

— Doamna Laubschrey ne va lămuri, zise.

De afară se auzi clinchetul unei legături de chei la broasca ușii ; aferată, aruncînd în jur priviri de stăpînă, doamna Laubschrey pătrunse în camera goală.

— Ei, iată că a sosit vremea, scumpă domnișoară, zise ea. Sper că n-ați plîns prea din cale-afară — doar nu e o despărțire pentru totdeauna. Vreți să luați cufărul, dacă am înțeles bine la telefon.

Lenore spuse că da. În ochii și în glasul prietenos al acestei femei pricepute simțea ceva nelămurit și primejdios. Și, iată, în următoarele cinci minute, cele două prietene, una speriată și cealaltă amuzată, asistară la cea mai frumoasă scenă mahalagească din viața lor. Nu numai că doamna Laubschrey tăgădui că a văzut vreodată în apartamentul acesta vreun covor, fiindcă îl inchiriase fără un asemenea obiect, dar refuza chiar și predarea cufărului, deoarece pentru luna aprilie mai trebuiau plătite gazul, telefonul și lumina electrică. Cine îi garanta achitarea acestor sume ? Cine putea, în aceste vremuri, să aibă încredere în alți oameni ? Nu-i nimic de făcut. Cufărul ră-

mîne aici, pînă ce vor veni funcționarii să stabilească sumele reprezentînd consumul.

În fața proprietăresei care țipa strident, Lenore Wahl, speriată, simțea nevoia să-și astupe urechile și o privea așa cum privești un cal în a cărui blîndețe ai avut deplină încredere pînă acum, și care izbucnește deodată cu sălbăticie rupîndu-și hamul... În schimb Paula Weber, calmă, o lăsă să urle pînă la sfîrșit, pe urmă îi aduse la cunoștință că nu are dreptul să rețină acest cufăr ca amanet și că orice polițist chemat de pe stradă va fi în măsură s-o lămurească în această privință ; și de altfel, va face cercetări asidue și în chestiunea covorului dispărut. („Doamne-Dumnezeule, se gîndi Lenore, poliția ! Nu mai lipsea decît ca domnul comisar Galla să telefoneze la familia Wahl, sau chiar să vină personal ca să discute cazul covorului dispărut din strada Brixen 6 !“) Că grija ei cu privire la eventualele datorii bănești ale domnului Bertin este însă firească, chiar dacă nu e și justificată, și că drept urmare îi vor înmîna o sumă drept aconto pe aprilie, o sumă corespunzătoare celei plătite luna trecută, adică pe martie, cînd consumul a fost, oricum, mai mare.

Acestea fiind zise, scoase o monedă mare de argint, o lăsă să cadă cu un clinchet pe tăblia mesei și promise că, în primele zile ale lunii mai, domnișoara Wahl sau chiar ea însăși vor trece neapărat pe la doamna Laubschrey și vor achita restul, conform chitanțelor respective.

— ...Iar chestiunea cu covorul o lăsăm baltă, întregi Lenore. Aveți dreptate, aici n-a fost niciodată vreun covor.

Doamna Laubschrey rîse. Amîndouă „muierile“ astea tinere îi plăceau, erau drăguțe. Treceau cu mărinimie peste fleacuri și știau să se descurce cu abilitate în chestiunile principale. Erau dîrze, nu se lăsau duse de nas ; așa trebuia să fii ca să poți răzbi în lumea asta fără bărbați, în care frumusețea singură nu mai însemna nimic.

— Schlossarek vă va ajuta cu plăcere să transportați cufărul pînă în stradă, pentru un mic bacșiș, zise ea împăciuitoare. N-are rost să-i facem greutăți sărmanei Miele ; bărbatul ei a fost mobilizat, și nu-i de loc ușor să te descurci în ziua de azi cînd ești femeie și ai trei plozi. Cine știe ce ne mai așteaptă ! Pentru oamenii modești, războiul

nu-i nici un chilipir, domnișoară dragă. Să sperăm că se va sfîrși curînd.

Paula Weber, profitînd de faptul că făcuseră iar pace, o aprobă plină de zel : pe urmă o rugă pe Lenore să se repeadă pînă la papetăria din colț și să cumpere două scrisori de trăsură pe care Bertin uitase să le completeze. Era mult mai comod să le întocmească aici, pe loc. Ascultătoare, Lenore se grăbi să plece după cele cerute.

Nu-i venea de loc ușor să creadă lucruri urîte despre doamna Laubschrey : proprietăreasa i se impusese mai demult într-un mod mult prea surprinzător. În ziua de întîi decembrie, pe la ora cinci după-amiază, proprietăreasa sunase la Bertin ca să-și încaseze chiria. Venea de la un praznic de înmormîntare ; un bătrîn avar lăsase o văduvă dornică de viață, și doamna Laubschrey nu fusese de loc cumpătată cu paharele de lichioruri dulci.

Cei doi prieteni ai noștri tocmai făceau corectura pe șpalturile a două articole, scrise de Werner Bertin pentru o revistă săptămînală, în care se ocupa atît cît se pricepea de atitudinea Japoniei și a Turciei față de război. Doamna Laubschrey întrerupsese această scenă pașnică într-un fel intempestiv și oarecum nelalocul lui, se așezase pe un scaun, se arătase entuziasmată, sporovăise în felul ei afectat, cu jovialitatea ei firească ; pe urmă scrise o chitanță pentru cele cincizeci de mărci și începu deodată să insiste ca să-i dea domnișoarei în cărți. Le avea din întîmplare la ea. O, era renumită, mulți oameni o apreciau pentru acest dar al ei !

Lenore făcea parte dintr-o epocă sceptică, dintr-o familie sceptică, dintr-o școală sceptică. Din această pricină femeia îi făcu o anumită impresie, așa cum ședea în lumina lămpii, în ochi cu o fixitate și o strălucire mereu mai sticloasă parcă, iar pălăria cu pana cea caraghioasă, așezată lîngă ea pe tăblia mesei, arunca o umbră care crea un fel de atmosferă de mister. Îi întinsese un pachet de cărți acoperite, o pusese să tragă nouă cărți pentru ea și nouă pentru „el" și să le așeze în șiruri, cu fața în sus. Doamna Laubschrey păruse că devine mai mică și că îmbătrînește ; din gura ei ieșeau, în șoaptă, frînturi de fraze. (În sinea ei, firește, stimata doamnă Laubschrey era cît

se poate de trează. „Că ăștia doi se vor căsători, era la mintea omului, tot așa că bărbatul va fi mobilizat. Bineînțeles că în această situație, mititica va trebui să se ocupe de cele de trebuință pentru nuntă, războiul nu împiedicase încă niciodată încheierea căsătoriilor." Și în privința asta, iarăși, în doamna Laubschrey vorbea o înțelepciune mai adîncă decît bănuia ea însăși : însușirea vieții de a nu putea fi distrusă, care se apără într-un mod femeiesc împotriva furiei bărbătești a distrugerii.)

Și iată-le, aici, cartonașele multicolore, desenate după moda veche ; în cuvinte care se întipăreau ca niște formule imuabile, doamna Laubschrey spusese :

— Văd primejdie, pentru dumneata și pentru dumnealui ; aici văd bani mulți și dincoace nuntă. Numai dama de roșu reușește să pună la cale toate pentru nuntă. (Lenore simți că pălește și se gîndi : „Numai eu ! Bine, dar sînt prea slabă pentru asta !" și avu impresia că se află în fața unei Sibile[1].) Dar va mai trece timp, sînt piedici, continuă ea, oamenii cei mai apropiați, tatăl și mama. („Adevărat !" se gîndise Lenore ; și doamna Laubschrey la rîndul ei, își zicea în expresii foarte berlineze : „Că babacii fetei n-o să se dea în vînt după fățîngău...")

Și pe urmă, ca să-i arunce „gîsculiței" o momeală de care să se poată agăța, continuase :

— O să mai dureze tot atîtea zile cît a durat și pînă acum : cartea timpului între decarul de roșu și decarul de verde. Pînă la urmă ai să reușești domnișoară, te felicit.

Și luase mîna Lenorei de pe masă, o scuturase, apoi părînd să se trezească, plecase.

Bineînțeles că de asemenea lucruri nu poți decît să rîzi. Ea, Lenore Wahl, și o căsătorie pe care s-o pună la cale în ciuda împotrivirii lumii ? Dar, oricum, nici Macbeth[2] nu putea să poarte mai multă recunoștință vrăjitoarelor lui decît purta Lenore Wahl prezicătoarei Laubschrey. Și acum, femeia aceasta... un covor... ?

Abia se închisese ușa după ea, că Paula Weber începu să-și pună mănușile :

[1] Prezicătoare antică.

[2] Aluzie la scena în care trei vrăjitoare îi prezic lui Macbeth că va ajunge rege al Scoției.

— Partea cea mai importantă, doamnă Laubschrey, am amînat-o intenționat pînă în clipa aceasta. Prietenul nostru Bertin a lăsat pe masa de lucru un plic mare, galben, adresat mie, care conține o surpriză pentru ziua de naștere a prietenei noastre. Nu mi-ar fi plăcut să-i stric surpriza ; manuscrise, doamnă Laubschrey, poezii, cum se întîmplă între cei care se iubesc. Fără îndoială că ați pus hîrtiile undeva sub cheie, ca să nu încapă pe mîini străine, fapt pentru care vă sînt deosebit de recunoscătoare.

Privirea ei fermă nu lăsa nici o cale de scăpare.

— Și ceva atît de important, domnul îl pune pur și simplu în mijlocul unei camere neîncuiate ! Numai un bărbat e în stare de una ca asta. Și proprietăreasa învîrti cheia de la sertarul biroului, dînd Paulei Weber plicul cu pricina. „Ah, dacă frumoasa vreme a dragostei ar rămîne veșnic tînără", cită ea cu duioșie.

Deoarece avea covorul, pe care acum îl socotea ca fiind proprietatea ei, putea să renunțe, în definitiv, la altă pradă.

Paula Weber vîrî hîrtiile lui Bertin între notele aflate în servieta ei, pe care tocmai o închidea cînd Lenore intră cu obrajii roșii de alergătură.

Un sfert de oră mai tîrziu, Lenore se despărți cu o privire duioasă de fațada împodobită în stil medieval a casei din strada Brixen 6, peste poarta căreia se încolăcea un balaur din mortar, străpuns din stînga de Sfîntul Gheorghe cu lancea, în timp ce din dreapta Sfîntul Mihail îl înfrunta cu paloșul, amîndoi în zale și din același mortar cu balaurul încolăcit.

CAPITOLUL AL TREILEA

Autoritatea părintească

Nu lipsise mult, și cele două fete ar fi avut prilejul să facă prietenului lor același serviciu cu șase luni mai înainte — și cine știe dacă în cazul acesta Lenore Wahl n-ar fi fost scutită de tot felul de experiențe ! Dacă asemenea

lucru nu s-a întîmplat, este mai puțin meritul domnului Hugo Wahl, decît al persoanei și al grijilor unui alt domn, cu care acesta avea întîlnire.

Albert Schieffenzahn, colonel, actualmente locțiitor al șefului Marelui Stat Major din Berlin, străbătea cu pași mari covorul cu motive cenușii și roșii. La fiecare pas muta cu grijă greutatea corpului său masiv de pe un picior pe celălalt, cu un fel de alunecare clătinată a tălpii ; camera cu pereții goi se zguduia ușor.

Era spre sfîrșitul lui octombrie 1914 ; după un început strălucit, războiul se împotmolise în mod lamentabil. Cel care pășea prin cameră scrîșni din dinții lui sănătoși ; chiar dacă părea să aibă picioarele cam scurte, bustul aplecat înainte și dinții lați îi dădeau totuși înfățișarea unui luptător primejdios.

„În legătură cu frontul din răsărit, nu trebuie să-mi fac griji ; acolo acționează oameni de nădejde ; iar eu, Albert Schieffenzahn, știu că printre ei îmi am locul asigurat. Dar dincolo, de cealaltă parte a Rinului, unde își făceau de cap cei care țintеau departe cu ambiția lor... ! Cineva trebuia să plece în vest, să privească lucrurile drept în față, să analizeze situația îngrozitoare de acolo, pozițiile măcinate și roase. Se împlinește o săptămînă de cînd mă zbat aici, la Berlin, să rezolv situația disperată a artileriei, care își diminuase văzînd cu ochii posibilitățile, într-atît încît nu mai îngăduie bateriilor decît în cazuri de extremă primejdie să răspundă prin foc de apărare. („Așezați santinele în fața muniției !“) În fiecare noapte mă cheamă la telefon cîte unul din statul major al armatei a patra și-mi cere disperat șrapnele, obuze de cîmp, explozivi. Fără să fi pregătit terenul cu artilerie, au aruncat împotriva pozițiilor engleze regimentele de voluntari, din care ar fi trebuit să se recruteze viitorii ofițeri : soldați de profesie, cu mitraliere, instalați în spatele terasamentelor de cale ferată din orașele flamande. Dar nici măcar talentul pe care îl am de a face ordine și de a trezi la viață pe domnii cei adormiți, nu reușește să mai dreagă ceea ce s-a stricat vreme de ani în șir ; iar acest domn Wahl din Potsdam, pe care acum trebuie să-l primesc fiindcă așa m-a rugat telegrafic consilierul intim von Behr, nu va reuși nici el să-mi ridice piatra de moară de pe inimă.

înainte de martie sau de mai, nu vor sosi nici gazele asfixiante. Pînă atunci, războiul trebuia să se desfășoare în saloanele diplomatice, sau să încercăm încheierea păcii fără nici un fel de condiții — în caz de nevoie chiar prin cedarea Lorenei și evacuarea Belgiei. O asemenea pace se putea obține. Dar însemna oare aceasta victorie ? Însemna : înfrîngere. Pretextele ? Doamne-Dumnezeule ! Eu, Albert Schieffenzahn, am văzut pînă acum mult prea multe — le-am văzut dinăuntru, din miezul lucrurilor — tocmai eu, care sînt înclinat să mă arunc drept în mijlocul dificultăților cu care trebuie să lupt, și s-o fac într-un fel meticulos și în același timp cu elan, ca un artist ; de aceea nu mă pot declara mulțumit cu pretextul ieftin al blocadei engleze. Dacă armatele germane, după aproape unsprezece săptămîni văd că minunatele lor victorii se duc de rîpă din pricina lipsei de praf de pușcă, de fulmicoton, de nitroglicerină, atunci cu siguranță că pricina nu trebuie căutată la Londra, ci la Berlin."

Ofițerul, care purta o tunică de artilerist cu gulerul negru și pantalonii cu vipușcă roșu-închis ca cei de la statul major, pășea prin încăperea pătrată și frămînta între degetele mîinii drepte o țigară de foi din care trăgea din cînd în cînd cîte un fum.

„Cîrpaci, înfumurați, slugoi imperiali ! Au pornit războiul fără să țină seama în socotelile lor de tehnica modernă a tirului militar ! Și cu toate acestea, știau că mai devreme sau mai tîrziu tot trebuia să izbucnească războiul. Doar încă de acum șase ani au cedat în fața insistențelor tenace ale austriecilor și, în convenții secrete stabilite între șefii celor două state majore, au modificat în consecință bazele Triplei Alianțe. Da, așa a luat naștere — în spatele parlamentelor și chiar al guvernelor — un cap de pod pentru atacul împotriva Rusiei, care urma să fie dezlănțuit în cazul că aceasta s-ar fi opus anumitor intenții pe care sclivisiții din Ballhausplatz[1] le aveau față de sîrbi. Ținuseră seama de asta, sau nu ? Iar mai înainte, în 1905, de ce am întocmit eu, Schieffenzahn — pe atunci

[1] Piață din Viena ; în cazul de față, ministerul de externe austriac situat în această piață.

căpitan în Marele Stat Major, trimis la japonezi ca observator și corespondent — rapoarte pe care le-am trimis la Berlin ? De ce am colindat prin Manciuria, bătut de vînturile înghețate, acoperit de noroaie din creștet pînă în tălpi, de ce am așternut notițe peste notițe la lumina luminării, în corturi, cu degetele înțepenite, invingînd neîncrederea galbenilor care alunecau ca țiparii printre întrebările mele, inducîndu-i pînă la urmă în eroare — de ce am socotit consumul de muniție în bătăliile de artilerie ale viitorului, folosindu-mă de datele contemporane ale performanțelor japoneze ? Cu cîtă aroganță m-au elogiat pentru activitatea depusă atunci ! Și acum zăceau în pat plîngînd în hohote, își puneau comprese, se îmbătau cu vin roșu sau, în cercurile cele mai sus-puse, aveau cîte o izbucnire nervoasă de mînie turbată, urmată de descurajare, și se opuneau cu stupiditate cînd era vorba să ia vreo măsură decisivă. Ce consolare pot găsi eu, Schieffenzahn, în faptul că și francezii, englezii și chiar rușii se află într-o situație asemănătoare ? Că și ei s-au făcut de rîs, de la început pînă la sfîrșit, în fața popoarelor lor ?“

Albert Schieffenzahn își descheie tunica, își puse mîna în șold și, fără să se oprească din plimbarea lui — această pășire legănată și alunecîndă de fiară sălbatică prin sala tăcută cu pereții ei groși și ferestrele duble închise — privi situația drept în față.

„Înfrîngerea de la Marna... de atunci a început. O bătălie care se dădea pe trei sute cincizeci de kilometri între Vosgi și Paris — bineînțeles că trebuia să fie pierdută de cineva care, din considerație pentru o persoană de cel mai înalt rang, stătea în spatele frontului, în confortabilul Luxemburg — unde foarte curînd nu mai știa nimeni ce se întîmpla și unde — în loc să încerce a obține o privire de ansamblu, în mijlocul armatei. Aceasta a fost marea greșeală, ea stă în însuși sistemul ierarhiei, ea a stricat toate manevrele imperiale ; iar în cazul că acum aveau de gînd să facă răspunzător pe cutare sau cutare general, învinuindu-l că în avîntul ofensivei victorioase înaintase prea mult sau că între regimentele de marconi și cele de saxoni rămăsese o breșă, atunci n-au decît să discute lucrurile astea între ei, în camerele ermetic închise, fiindcă pe mine, Albert Schieffenzahn, nu mă vor putea convinge

cu asemenea discuţie. Ce-i drept, unele zvonuri, şoapte, sporovăieli fără sens se făceau auzite în cercurile ofiţerilor superiori : comandamentul armatei ar fi trimis la unităţile combatante un locotenent-colonel din cadrele sale, prevăzut cu depline puteri, care să poată lua orice fel de hotărîri va crede de cuviinţă în raport cu situaţia găsită — iar acesta, copleşit de asemenea răspundere şi melancolic din fire, ordonase încetarea ofensivei chiar în clipa cînd situaţia era mai favorabilă ca oricînd. Ei, dar o dată cu trecerea anilor, vom afla adevărul şi în această chestiune ; astăzi nu era de nici un folos să cercetezi asemenea cazuri."

În acest ceas al unei dimineţi cu lumină potolită, în care vîntul şi ploaia băteau în zidurile casei expuse din toate părţile, colonelul Schieffenzahn înţelese deosebit de limpede trăsăturile fundamentale ale desfăşurării războiului în viitor.

„Dacă reuşim să rezistăm în criza actuală, mai există încă posibilitatea să învingem. Ce-i drept, în cazul acesta războiul va mai dura ani de zile, nimeni nu şi-ar putea permite să numere — pe nasturii tunicii — cîţi anume. Aprovizionarea cu alimente ar putea să devină dificilă, multe materii prime să lipsească, ba chiar poporul să-şi piardă răbdarea ; important e numai ca o mînă de oameni să-şi păstreze neclintită voinţa de a învinge, care să constituie un fel de coloană vertebrală a fiecăreia dintre aceste onorabile persoane ! Pe urmă, esenţialul e să se prevină eventualele răscoale ; oricine nu ocupă posturi de neînlocuit în agricultură, minerit, în industria de război, trebuie cît mai curînd posibil îndepărtat din ţară, sau măcar băgat în uniformă cenuşie şi pus sub jurisdicţia legii marţiale. Batalioane de construcţii ! Dacă privim astfel lucrurile, „soldatul cu lopata" devine o parte componentă destul de însemnată a armatei. În fortăreaţa asediată care este Germania, nu ne este îngăduit să ne pierdem vremea cu sentimentalisme : cine nu se află în prima linie, în foc, se bucură în orice caz de o soartă demnă de invidiat. Astfel stînd lucrurile, o să-şi ţie gura onorabilii cărora li se va părea cumva că războiul ţine prea mult — sindicaliştii, muncitorii necalificaţi, aşa-zişii intelectuali din profesiile libere. Cu toţii la construcţii, în paradisul lopătarilor, ca

să fie instruiți cu încetul pentru fronturile viitoare ! Iar femeile să formeze armate locale de femei, repartizate pretutindeni unde pot să-i înlocuiască pe bărbați, la trenuri, la poștă, în toate fabricile, în spatele fiecărui ghișeu, al fiecărei tejghele. Nici un stat din lume nu oferă atîtea condiții preliminare pentru o asemenea organizare spartană ca Germania, nimeni nu va putea să ne imite, prin urmare nimeni nu ne va putea învinge. Victoria nu se capătă în dar, dar cine o dorește cu o asemenea dîrzenie, acela este îndreptățit s-o obțină. Palavragiii democrați de peste hotare n-au decît să trăncănească despre colaborarea voluntară a unui popor educat : cel mai bun lucru din lume e să ți se ordone, așa a scris un poet, și — pe drapelele Prusiei ! — omul avea dreptate și merita să i se facă cinste cu un rachiu. Iar ordinele nu vor lipsi.

Prin urmare, nu viitorul era cel care amenința să ne frîngă gîtul, ci criza de muniții, dacă nu cumva se întîmplă vreo minune. Poate că, după bătălii crîncene duse în birouri, vom putea smulge marinei o cantitate de muniție pentru artileria ușoară ; am putea încerca să obținem din Suedia, singurul neutru care ne arată bunăvoință, azot transportabil peste Marea Baltică.

Poate că e posibil să se importe și din Italia săruri de salpetru, pe care agricultura italiană și le procură din America de Sud, dacă vom ademeni această mică trădătoare cu o bucățică din Trentino, plătibilă la încheierea păcii. Dar ce perspective vagi ! Iar la rezolvarea acestor probleme ar putea contribui sfatul unui bancher, după cum reiese din telegrama lui von Behr ?“

Cam cu un minut înainte de vremea hotărîtă, colonelul Schieffenzahn îl văzu pe fereastră, de care se rezema amărît și epuizat, pe domnul Hugo Wahl coborînd din automobilul lui mare.

„Bine că măcar e punctual, domnul din Potsdam, acest... lua-l-ar naiba... evreu, cum se poate deduce lesne după profilul, mustața neagră și umerii îngroșați.“

Colonelul Schieffenzahn rîse scurt și sonor.

„E binevenit, domnul ! În războiul cu Anglia aș fi dispus să închei o alianță și cu diavolul — avînd în vedere trista realitate că nici unui nobil prusac și nici unui ministru nu-i vin în minte cuvinte ca materii prime, apro-

vizionare cu cereale, consum de petrol — cu atît mai mult o alianță cu cei care nu doreau altceva decît să ajungă, în sfîrșit, cetățeni cu drepturi egale în stat. Să arate de ce sînt în stare !“

Pe urmă, domnul Hugo Wahl se opri, respirînd încă greu, cu paltonul desfăcut, în fața colonelului.

Printre clienții săi se găseau ofițeri de toate gradele și unii mult mai sus-puși decît un colonel. Dar aici, în aceste încăperi, înconjurat de atmosfera infailibilității militare, aproape că se simțea cuprins de un fel de cucernicie.

Încet, cu o voce care trăda experiența unor astfel de convorbiri, începu :

— Probabil că domnul colonel a fost informat, prin mijlocirea domnului von Behr, de scopul vizitei mele. Fiindcă oricine vrea să exporte ceva din Belgia ocupată, chiar dacă e vorba numai de un iepure de casă, are nevoie de o aprobare a autorităților militare de resort. Dar importul acestor cantități de azotate, e vorba chiar de salpetru de Chile, este o chestiune cît se poate de urgentă pentru necesitățile agriculturii din Brandenburg...

Albert Schieffenzahn nu reuși să se stăpînească și ochii lui se căscară mari, ca ai unei bufnițe care simte prada ; și foarte puțini erau oamenii care în fața expresiei acestor ochi ar fi continuat să vorbească. Așa că domnul Hugo Wahl se opri. „Am comis oare vreo greșeală ? Nu cumva pe domnul colonel îl enervează faptul că am amestecat pe un al treilea în această afacere ?“

Dar cu un gest prietenos și coborîndu-și repede pe jumătate pleoapele peste ochi, Schieffenzahn se aplecă ușor în față și întrebă :

— Dar de unde aveți de gînd să vă procurați acest salpetru, bineînțeles fără să-l furați ?

Domnul Wahl relată :

— Funcționarul nostru care se ocupă cu creditele agricole, actualmente caporalul rezervist Leo Brümmer, a identificat, fiind de serviciu la rampele de încărcare din portul Anvers, un tren de patruzeci, poate chiar cincizeci de vagoane încărcate cu guano, marfă de calitate superioară, probabil proaspăt descărcată de pe vapor.

— Aha, la asta vă referiți, și Schieffenzahn dădu din cap cu desăvîrșită stăpînire de sine. Nu, stimate domn,

această marfă a fost repartizată de multă vreme. Şi nici noul comandament general de acolo n-ar fi de acord s-o dea ; fiindcă trebuie să ne supunem normelor de drept internaţional — americanii supraveghează cu străşnicie respectarea lor — şi tot ce găsim pe teritoriul ocupat trebuie să repartizăm mai întîi ţării respective.

— Păcat ! îşi exprimă domnul Wahl regretul. Pămîntul belgian e şi aşa mult mai bun decît nisipul nostru din Marconia — cei de acolo n-ar avea nevoie decît de jumătate din cantitate.

Albert Schieffenzahn rîse ca un băieţandru :

— Foarte adevărat. Numai că toate astea ar trebui să le explicaţi celor de dincolo, de la resorturile respective. Schimbul de telegrame cu Bruxelles umple de pe acum un dulap de dimensiuni respectabile. Deşi nu sînt mai mult de trei luni de cînd ne-am aciuat acolo.

— Oare n-am putea să le explicăm acestor belgieni, interveni domnul Wahl pe care atîta farmec îl consolase repede, că se cuvine să-şi adapteze nivelul lor de viaţă la al nostru ? Ştiu că anumiţi domni din industria din vestul ţării ar fi foarte dispuşi să transforme incomoda concurenţă belgiană în colaborare, bineînţeles dacă li se creează condiţii avantajoase.

— Mai tîrziu, poate. Deocamdată e doar o muzică de viitor, stimate domn, răspunse Schieffenzahn. Pînă una-alta sînt destul de furioşi pe noi şi se vor feri de asemenea combinaţii. Şi însufleţit de o bucurie care-i cuprinsese întreaga fiinţă, adăugă : Dar caporalul care v-a atras atenţia asupra întregii chestiuni pare să aibă o minte foarte ageră. Administraţia Belgiei va avea trebuinţă de asemenea oameni, de armate de funcţionari inferiori. Deocamdată, vom propune să fie înaintat subofiţer şi-l vom recomanda Comandamentului general spre a fi utilizat.

Şi îşi notă numele, unitatea şi compania rezervistului Leo Brümmer. Iar acum avea de gînd să scape cît mai repede de domnul Wahl, de acest civil aducător de noroc cu gura tivită cu roşu. Altfel simţea că va sucomba de bucurie, aici, în spatele biroului.

„Cincizeci de vagoane de salpetru de Chile — praf de puşcă pentru cinci luni ! Este limpede că Dumnezeu —

dacă ne putem îngădui măcar o dată să vorbim astfel — e de partea germanilor."

În schimb domnul Hugo Wahl nu se gîndea încă să plece. Își și uitase dezamăgirea.

„De ce nu ? Merita să fac acest drum pentru a-l cunoaște pe colonelul Schieffenzahn ; iar dacă Brümmer căpăta o slujbă în Belgia, atunci cu siguranță că mai tîrziu din asta va ieși ceva. Un bancher are și așa destule pe cap, în vremurile astea. După cele două luni grele de lîncezire, acum se organiza cu toate forțele o economie de război care, avînd în vedere numărul redus de salariați, solicita din plin brațele și mințile. Și fiindcă stau aici de vorbă cu cineva care, fumînd degajat, își nota cîte ceva pe un bilețel, influențînd astfel soarta oamenilor, oare nu era cazul să încerc a scăpa de individul acela Bertin, intervenind să fie mobilizat ? De acel domn, care știuse la München să-i sucească fiicei mele Lenore capul și care duminica trecută, așezat chiar la masa mea de ceai, își expusese punctul de vedere vulgar, emițînd păreri despre împărați, Siegesallee[1], repertoriul Teatrului Imperial și scopurile acestui război, despre lucruri pe care nimeni nu are căderea să le judece ? Ceea ce în numerele din iulie ale lui «Simplicissimus» puteai încă să parcurgi oarecum amuzat, acum în octombrie făcea un efect indecent, scîrbos, instigator. Acestui literat de origine dubioasă, disciplina și instrucția militară nu puteau decît să-i folosească."

Avea de gînd să facă mai întîi o introducere abilă în legătură cu colportorii de zvonuri și de păreri nefavorabile despre datoria noastră morală față de Belgia și să ajungă în felul acesta la sărmanul Bertin ; dar încă înainte de a deschide gura, Albert Schieffenzahn se ridică.

Cu un glas din care răzbătea amabilitatea, ba chiar sinceritatea, spuse :

— Vă mulțumesc, domnule Wahl, pentru plăcerea acestei convorbiri și vă rog să mă scuzați pentru faptul că din păcate, o întrevedere importantă, dincolo, în clădirea Reichstagului, solicită imperios prezența mea. În scurtă

[1] Aleea Victoriei — arteră berlineză, mărginită de 32 statui de marmoră ale domnitorilor din dinastia Brandenburg-Preussen.

vreme sper să fiu mutat de aici, zise el pe un ton misterios, în legătură cu anumite evenimente ce s-ar putea produce în est. Dacă nu, contez pe faptul că voi mai avea plăcerea să colaborez cu domni din sectorul economic ca dumneavoastră. Poate că o dată vă voi putea fi de mai mult folos, încă n-au intrat zilele în sac. Și sper să reușiți să vă memorați numele meu absurd[1], fiindcă eu, domnule Wahl, mi l-am înscris pe al dmneavoastră în circumvoluțiunile creierului. Oricînd cu plăcere la dispoziția dumneavoastră, am onoarea, Schieffenzahn.

Și rîse atît de amabil cum nu poate s-o facă decît un om însemnat cînd intenționează să cîștige pe un altul, scutură mîna domnului Wahl, îl conduse pînă la ușă și apoi afară, pe coridor, îi arătă pe unde s-o ia, bătu din călcîie ca un elev de școală militară, privi după musafir, făcu un salt înapoi în cameră, încuie ușa, se așeză și începu să bată cu amîndoi pumnii în birou, ca un negru cînd bate toba, simțind că sufletul i-e gata să plesnească, și, în sfîrșit, izbucni în lacrimi, lacrimi de fericire, lacrimi de nestăpînită ușurare : războiul continua, totul n-a fost decît un vis urît, Germania va învinge.

O telegramă la Anvers, secret, foarte urgent, care va duce la confiscarea, în termen de trei ore, a unui tren de marfă garat la rampa cutare sau cutare. Acum, noile uzine de produse azotoase vor putea lucra din plin.

Pe drumul de întoarcere, legănat comod pe pernele mașinii, domnul Hugo Wahl, cu fața impenetrabilă, evaluă cu aproximație profitul și pierderea din aceste ore.

„Cunoștința cu un om atît de genial și de important — un mare plus. În schimb, acel domn Bertin rămîne mai departe în voia lui : un minus de netăgăduit, dar de o categorie cu totul lipsită de însemnătate ! În această privință, probabil că va fi de ajuns ca Mathilde și cu mine să deschidem bine ochii asupra fetei și să-i băgăm în cap, neștiutoare cum e, pe cine socotim că este bine să frecventeze și pe cine nu. Va trebui să discut imediat chestiunea cu Mathilde."

[1] *Schieffenzahn*, de la *Schief* — strîmb și *Zahn* — dinte. Prin urmare : generalul Dinte-strîmb.

Și în timp ce automobilul îl purta pe șosea, gîndul la studentul Bertin, care era totuși neprimejdios, contractă pe neașteptate fața domnului Wahl în trăsături piezișe exprimînd dezgustul.

„Blestemații de scandalagii, care amărau viața tuturor evreilor animați de sentimente patriotice, din pricina criticii lor dizolvante, a gurii lor nestăpînite, a lipsei de bunăvoință față de orînduirea burgheză!"

Corpolentul domn Wahl nu știa ce-i ura. Era de părere că o fire calmă are mari avantaje. Dar își mărturisi că pe acest vînător de zestre, pe acest logodnic de profesie care încerca s-o inducă în eroare pe fiica lui, îl onora cu o repulsie pe care era convins că nu o va putea învinge vreodată.

În aceste păreri ale sale, domnul Wahl nu se deosebea de alți părinți, care sînt încredințați de cele mai multe ori că-și pot îndruma cu ușurință copiii, și își fac o impresie cu totul defavorabilă despre opiniile prietenilor lor, socotindu-i indezirabili.

Ce gîndea, pe atunci, Werner Bertin cu adevărat, cînd nici un bancher rotofei nu-l incita la contrazicere, o expuse chiar el, în aceeași zi, în fața cîtorva cunoscuți și a unui domn străin, în casa scriitorului și cercetătorului de istoria artei doctor Theodor Lederer, la ale cărui păreri ținea tot atît de mult pe cît le respingea pe ale altora.

În jurul mesei rotunde Biedermeier, de culoare castanie, către care priveau doi pereți căptușiți în întregime cu cotoare de cărți, se adunaseră în acea după-amiază reprezentanții a trei generații. Un om de afaceri olandez, doctor van Rijlte, venit cu treburi la Berlin, reprezentînd cea mai bătrînă generație, era privit de oamenii tineri și foarte tineri din încăpere cu un fel de nostalgie, deoarece în spatele lui se deschidea lumea largă : linii de navigație spre insulele fericite Sumatra, Borneo, Java. Că ședea în aceste vremuri aici, precum și în alte locuri, căutînd conversația unor intelectuali germani, fiindcă atît el cît și alți oameni de seamă olandezi ar fi dorit să folosească această perioadă de mare criză în aprovizionarea cu muniții pentru a mijloci încheierea unei păci rapide — despre aceasta

nu era informat decît scriitorul Hermann Lorcher, un bărbat înalt și slab, cu un *pince-nez* atîrnat pieziș în fața ochilor expresivi, rezemat de sobă ca să-și încălzească mîinile osoase.

Doamnele, împletind cu zel mănuși, fulare sau ciorapi gri, își exprimau acordul cu gazda, care pretindea :

— Sîntem un popor mare și trebuie să ne lărgim teritoriul, să încorporăm Belgia, și mai ales Anversul la Reichul german.

Dinspre sobă se auzi o întrerupere :

— Și pentru aceasta anexăm țara industrială cea mai populată din Europa...

Dar gazda se prefăcu că nu aude întreruperea făcută pe un ton batjocoritor.

Doctorul Berchtl, fost conferențiar la universitatea din München, ținîndu-și mîinile împreunate sub capul chel cu fruntea bombată, zise cu o strălucire pătrunzătoare în ochi :

— Sper că atunci cînd belgienii vor fi asimilați de germanii din Renania înrudită, biserica își va aduce partea ei de contribuție ; fiindcă e un lucru cunoscut că papa Pius al X-lea binecuvîntează cu plăcere armele Austriei apostolice.

Tînărul doctor Albert Loth, avocat renan, își pierdu cu prilejul acesta favoarea gazdei (care era o pianistă foarte renumită, viguroasa Mela Hartig-Lederer), fiindcă, zîmbind ușor, pretinse că toate acestea sînt simple visuri și că, după părerea lui, o anexiune camuflată este pe cît de nedemnă pe atît de imposibilă, ba merse pînă acolo încît îndrăzni să declare :

— Am condamnat întotdeauna războiul, ca fiind violență organizată, și nu văd vreo pricină ca să renunț la acest punct de vedere bine motivat.

Nimeni nu-l aprobă. Stăpînul casei, ducîndu-și mîna de culoarea fildeșului la barbă, privi liniștitor către soția lui, ale cărei andrele se mișcau cu ciudă parcă.

În schimb, micuța și dîrza doamnă doctor Berchtl, așezată în îndoitura sofalei curbate, se lansă în atacuri împotriva anumitor intelectuali ai puterilor apusene, belgieni, irlandezi, francezi, elvețieni :

— Celebritatea și o bună parte din venituri le datorează scenelor și editorilor germani, iar acum ne părăsesc cu ură și cinism. Deși fiecare om bine intenționat este nevoit să recunoască faptul că Austria și Germania au început acest război fiindcă n-aveau altă cale.

Doctorul van Rijlte dădu gînditor din cap, cu fața-i roșie și părul alb pieptănat cu cărare. În timp ce frămînta între degete bucăți mici de cozonac și-și arunca între buze firimiturile, abătu discuția de la această temă lipsită de perspective.

„Oamenii aceștia, se gîndea el, nu știu decît despre victoriile germane; fără îndoială că blocada îi împiedică să ia cunoștință de realitate — sînt legănați de un sentiment de siguranță care într-o zi se va destrăma într-un mod îngrozitor."

— Belgia e o țărișoară neprietenoasă, glumi el, prea multe călugărițe și popi, și plouă mereu. Cine n-are treabă acolo, fuge în altă parte.

Privi în jurul lui: numai fețe de intelectuali, cu trăsături armonioase, în centrul lor aflîndu-se capul doamnei Mela — un cap de țărancă tiroleză. Pe urmă întrebă liniștit:

— Ce părere aveți de distrugerea catedralei din Reims? Aici sînt adunați istorici de artă și scriitori, filozofi și doamne tinere și frumoase. Am aflat că în Germania circulă părerea că această operă de artă unică nu valorează cît oasele unui grenadir din Pomerania — ca să folosim o expresie a lui Bismarck — iar dacă, întocmai ca renumitele fabrici de catifele din Ypres, a căzut jertfă focului de artilerie, de vină ar fi numai aceia care au trimis observatori în turnurile clădirii ca să raporteze de efectele tirului. Dar toate acestea nu sînt, continuă el cu oarecare veselie, subiecte pentru intelectuali cu bărbi lungi. Tinerii ar trebui să vorbească, să mă contrazică, tinerii care vor deveni ei înșiși soldați, în cazul că războiul va continua.

Atunci, Werner Bertin se declară gata să răspundă:

— Sînt viitor artilerist și autor dramatic; și dacă nu va fi socotit ca o lipsă de modestie să vorbesc în prezența atîtor domni mai competenți decît mine, nu mă voi da în lături.

Cîțiva se uitară încurajator la el. Nimeni nu bănuia cu cîtă emoție aștepta Lenore Wahl vorbele prietenului ei. Acum, Werner trebuia să apere în fața tuturor o situație de pe urma căreia suferea tot atît de mult ca și ea.

Din timiditate, Bertin trecu la tonul nițeluș cîntat și la vocalele mai deschise ale patriei lui sileziene.

— Distrugerea unei opere de artă atît de mari, începu el roșind, nici nu este o chestiune care să poată fi lămurită cu ajutorul unor discuții în contradictoriu, al unor dispute intelectuale — ci este mai degrabă un eveniment tragic, demn de a fi ridicat la rangul de temă a unei drame de înaltă ținută, bineînțeles dacă ne este îngăduit să alegem material poetic din evenimente atît de recente. Ar fi fost o crimă dacă francezii ar fi renunțat să trimită observatori pe platforma acestui munte de piatră, și tot o crimă ar fi fost dacă germanii s-ar fi lăsat impresionați de valoarea artistică de neînlocuit a minunatei catedrale și n-ar fi deschis focul asupra acelor observatori. Necesitatea lega ambele părți într-un mod tragic, și numai privirea destinului, care îmbrățișa amîndouă părțile, poate să deosebească de partea cui va fi declinul plin de strălucire și cine va reuși să se justifice față de sine însuși.

— Iată un mod profund de a gîndi, replică van Rijlte ; în treacăt fie spus, francezii tăgăduiesc prezența acelor observatori. Prin urmare dumneata, tinere, care respingi discutarea unor controverse de asemenea natură, dacă ar fi cazul ai trage și dumneata asupra catedralei din Strasbourg ?

Iar Bertin răspunse, cu un ușor accent silezian :

— Cu inima sîngerîndă aș trage asupra catedralei din Strasbourg dacă un destin nenorocit m-ar pune în asemenea situație. Și poate pînă la sfîrșitul vieții nu voi putea uita...

— Deci, nu ați refuza s-o faceți ? întrebă doamna doctor Lorcher, blîndă și cu părul argintiu, din celălalt colț al canapelei.

Și Bertin :

— Nu, aș lua această grea povară asupra mea.

Scurtă vreme domni liniște, în timp ce fiecare îl privea cu propriile lui gînduri pe tînărul Bertin și cîntă-

rea cele spuse de el. Van Rijlte era de părere că Germania se afla într-o situaţie disperată. Doamna Mela era de părere că Germania se afla într-un minunat avînt. Hermann Lorcher se gîndea: „Sărman nerod!“ Iar Lenore Wahl îşi spunea: „Băiatul meu drag.“

CAPITOLUL AL PATRULEA

Cel de la Küstrin

Un cufăr, greu de peste o sută de kilograme, se transportă cu ajutorul unei platforme de metal; două roţi mici, două mînere şi iată-l pe basculă, apoi un ascensor îl transportă pînă în depozitul de bagaje. Acolo aşteaptă pînă noaptea, cînd se formează un tren de marfă.

Într-un vagon închis de care, din întîmplare, nu este nevoie pentru transportul a patruzeci şi opt de oameni sau şase cai, cufărul stă înghesuit, ca să nu se mişte, între butoaie cu scrumbii trimise de la Stettin cu destinaţia Bielitz, în Silezia austriacă, îndrumate pe la Kreuzburg pentru că legătura mai scurtă — prin Beuthen-Kattowitz — este prea aglomerată din pricina trenurilor de cărbuni, a transporturilor de trupe, de materiale pentru aprovizionarea armatei şi pentru necesităţile în lemn de mină ale acelei regiuni industriale. Din atelierele de la Spandau sînt încărcate în vagonul cu destinaţia Kreuzburg lăzi plate cu mînere, conţinînd muniţii de exerciţii pentru compania de mitraliori a batalionului de infanterie cu garnizoana în oraşul Kreuzburg, din Berlin sînt încărcate coşuri de răchită cu baloane de sticlă conţinînd acizi, tot cu destinaţia Austria şi, în sfîrşit, o mulţime de lăzi mai mari şi mai mici, toate din lemn alb de calitate inferioară, cu mărfuri din Renania cu destinaţia Breslau. E un oraş mare, Breslau, cu consum ridicat, o piaţă de desfacere deschisă răsăritului, Poloniei, teritoriului ocupat.

Şeful staţiei de mărfuri din Kreuzburg nu va trece cu vederea cufărul cafeniu, adresat domnului Berthold Bertin şi situat într-un colţ umbros al depozitului. Magazionerul l-a despărţit de butoaiele cu scrumbii printr-un carton, din cauză că saramura are un miros pătrunzător ; în felul acesta îl ia în primire, o dată cu scrisoarea de trăsură, expeditorul Pawlitzky şi-l transportă, împreună cu alte mărfuri, pînă în faţa tîmplăriei de mobile a domnului Berthold Bertin.

În bluza ei de catifea lavabilă, cu un model colorat în galben-cafeniu şi verzui, cu pantofi de pîslă în picioare, doamna Bertin, scundă şi tăcută, însoţeşte cufărul care miroase uşor a scrumbii, în drumul lui prin atelier şi prin locuinţă. Inima îi bate agitată.

„Iată-l că a sosit, asta-i tot ce mi-a mai rămas, deocamdată, de la băiatul meu. Domnişoara Wahl a scris foarte drăguţ, într-adevăr frumos din partea unei necunoscute, şi a trimis cheile ; şi fiindcă munca la atelier e mai potolită decît a fost în ultima vreme — fiindcă cine mai are nevoie, astăzi, de un salon de stejar sau de un dormitor lăcuit — voi putea să petrec ceasuri îndelungi şi duioase cu despachetatul cufărului şi aranjatul lucrurilor."

Ferestrele odăii de locuit dau spre curte, care din trei părţi e înconjurată de clădiri mai joase, toate ţinînd de atelierul domnului Bertin. La dreapta şi la stînga sînt depăşite în înălţime de zidurile laterale groase ale caselor vecine, zidurile pe care Werner le urăşte atît de mult.

„În general, are deprinderi atît de ciudate şi izbucniri capricioase — e foarte sensibil. Nu e ca alţi tineri, e un om ieşit din comun. Foarte des ne-a produs supărări ; cu toate astea ştiu că ne iubeşte, iar la rîndul nostru şi noi îl iubim mult. Din păcate, trebuie să ne obişnuim cu gîndul că, iarăşi, multă vreme de aici înainte, n-o să-şi dea examenul de doctorat, pe care totuşi ar fi bine să-l dea, fiindcă acum l-au luat la unitatea aceea de construcţii de la Küstrin, unde bătrînului Fritz i-a mers atît de rău pe vremea cînd era încă prinţ moştenitor, şi mai ales sărmanului său prieten Katte. E sigur că războiul o să dureze pînă în vară — a pierdut pînă acum atîtea semestre la facultate, încît încă unul nu mai contează. Că lipseşte me-

reu de acasă, de atîția ani... mi-e greu să mă obișnuiesc; și totuși, după primele trei sau patru zile de vacanță petrecute acasă, mereu se pornește cîte o ceartă, fiindcă refuză să împartă odaia cu fratele lui, se împotrivește să compună o poezie la serbarea de vară a breslei tîmplarilor, nu vrea să facă o vizită domnului consilier juridic Czempiner. Rătăcește prin lanuri, în păduri, se întinde cîte un ceas și mai bine pe o scîndură îngustă, aruncată peste un pîrîu, ca să privească la jocul vreunui animal scîrbos, un șobolan de apă cu blana cafenie, astfel întîrzie la masa de prînz și supa mai trebuie o dată încălzită... ăsta e Werner. Dumnezeule, uite că am început să gîndesc numai lucruri urîte despre el, și totuși, cu cîtă grijă și-a împachetat iarăși cufărul."

Și scoate fiecare obiect în parte, îl întoarce, îl sucește, scutură hainele, netezește cămășile, perie pălăriile de fetru încercînd să le dea din nou formă, cu vîrfurile degetelor așază micile vaze pe o policioară, dezvelește călimara de bronz din ciorapi, lustruiește vasul de marmoră neagră pînă începe să strălucească — vasul pe care această domnișoară Wahl i l-a dăruit pentru masa de scris lui Werner al ei de ziua de naștere.

„Da, a fost întotdeauna foarte deosebit, băiatul meu. Desele lui dureri de cap, răceala localizată la vîrfurile plămînilor, gîtul lui sensibil, inima cu bătăi neregulate... oare cum o s-o ducă acum la militărie? E drept că tatăl și fratele lui rîd de el și spun că înfumuratul are nevoie mai mult ca oricare altul de o instrucție severă la cazarmă. Da, și ochii lui... Cine ar fi crezut că o să-mi mai văd vreodată băiatul militar? Deoarece împotriva războiului n-am voie să spun nimic, fiindcă rușii l-au pornit; nu cumva îngrozitorii cazaci o să intre în Kreuzburg și o să se țină de blestemății, cu apucăturile lor sălbatice? Ce-i drept, n-am văzut încă nici unul, mulțumesc lui Dumnezeu; dar despre toate astea doar scria în ziar. Atîta vreme cît dușmanii nu vor pace, trebuie să le tragem cîte o chelfăneală, și pentru veniturile casei războiul este o binecuvîntare. Cît ne-am chinuit, între 1894 cînd Werner a avut pojar și imediat după aceea scarlatină și 1908 cînd a plecat la München! Cît de mult mi-a trebuit pentru ca, încetul cu încetul, să mă conving că la începu-

tul lunii nu va mai trebui să tremurăm că n-avem cu ce plăti chiria, sau că va trebui să împrumutăm banii de chirie de la casa de ajutor a meseriaşilor, din pricină că bonurile pentru marfa vîndută se preschimbau atît de greu în bani peşin. Dar acum, de cînd Fritz al meu şi-a convins tatăl să facă oferte pentru confecţionarea lăzilor de muniţii, toate modelele pentru toate tipurile de muniţii — acum, ce-i drept, casa noastră este de-a dreptul îmbelşugată. Acolo, în curte, sînt stivuite lăzile cu muchii ascuţite, cele turtite pentru cartuşe de infanterie, cele înguste şi lungi pentru grenade de mînă care trebuie căptuşite cu tablă zincată şi cele mari, cubice, pentru artilerie, în care se ambalează saci cu praf de puşcă sau nişte lucruri cu totul deosebite, cărora li se spune «solniţe», dar nu ştiu la ce se întrebuinţează."

Atîrnă costumele mai întîi pe spetezele scaunelor, apoi pe umeraşe.

„Trebuie, toate, duse la croitor, la Cohnreich care se ocupă de reparaţii — el o să le aranjeze, o să le cureţe, o să le calce şi jos, la manşete, o să le coasă şireturi noi. Pantofii trebuie întinşi pe şanuri, lenjeria purtată dusă imediat jos, la coşul cu rufe murdare. Fără îndoială că Werner o să scrie cît de curînd după ciorapi sau chiloţi. Cel mai bun lucru este să las manuscrisele în despărţitura cufărului, notele şi cărţile le voi pune deocamdată în rafturi, mai tîrziu o să le şterg o dată bine de praf şi o să le aşez din nou. Ştiu cît de mult ţine la manuscrisele lui ; ce de poveşti îi mai trec prin minte şi cum se pricepe să le aştearnă pe hîrtie ! Cine mi-ar fi spus una ca asta, atunci, cu mulţi ani în urmă, în ceasul acela de amiază cînd l-am adus pe lume ! Doamne, un copilaş atît de mic şi atît de vesel, iar acum autor de cărţi şi de piese de teatru care nu plac cenzurii. Fiindcă niciodată şi nicăieri n-a putut să se adapteze. O să-i fie greu acum, în oraşul acela blestemat, Küstrin."

Şi în faţa cufărului golit, şezînd pe un scaun cu spetează galbenă din răchită împletită, înconjurată de cămăşi, costume, pantofi şi un maldăr de rufe purtate, doamna Lina Bertin îşi apăsă cu mîinile ei subţiri şi zbîrcite batista pe ochi, fiindcă îi era atît de milă de nefericitul ei fiu,

prăbușit de la înălțimea lui spirituală pînă la soldații lopătari.

Dar inima mamei se înșela. Fiul ei nu avea de loc nevoie de milă, ba dimpotrivă, se poate spune că se simțea pe deplin fericit.

Opt sau zece zile după mobilizare, cînd citi în a doua scrisoare primită de la Kreuzburg că toate lucrurile lui au sosit cu bine și au fost despachetate — „să dea Domnul să vii cît mai repede să ți le iei“ — aproape că se simți cuprins de uimire fără margini. Oare atît de puțină vreme trecuse din ziua în care își făcuse bagajele ? Acum mînca alte mîncăruri, își începea ziua într-un mod cu totul nou, o împărțea altfel ca în trecut, o umplea cu mișcări neobișnuite, își arunca picioarele și brațele în sus, își întindea spinarea, își sugea burta, asculta de un fel de instincte care în ultimii șase-șapte ani avuseseră tendința de a se șterge din ființa lui și acum reveneau — mișcările de gimnastică, îndoirea genunchilor, pasul de marș și pasul alergător. Da, voci noi răsunau în jurul lui și în el, un vîrtej voios și amețitor de porunci primite dinafară și dinlăuntrul ființei lui.

„Ciudat e numai că scrisul nu mi s-a modificat încă, a rămas neschimbat, ca al mamei.“

Era vîrît într-o uniformă care îl făcea să semene cu un deținut : haina cenușie, croită grosolan, era strîmtă la subsuori, atîrna mult prea largă în jurul mijlocului, nu era strînsă de nici o curea. Pătrate roșii, așa-zisele „oglinzi“, împodobeau gulerul și făceau ca fața să pară și mai palidă, iar părul tuns scurt de tot depărta subit urechile de cap, dîndu-le un aspect clăpăug. O capelă, informă ca amestecul din care se fac chiftelele de cartofi și tot atît de cenușie, era trasă, conform regulamentului, pînă la sprincene. Ea răpea omului atît fruntea, cît și forma capului și-l făcea să arate exact atît de imbecil pe cît așteptau militarii mustăcioși și înfumurați din partea unor recruți proaspăt mobilizați.

Dar asta n-avea importanță, era chiar amuzant. Patria merita și sacrificii mai mari. Iar acum se bucura la gîndul că, peste cîteva zile, va părăsi fortul propriu-zis și va fi repartizat, în cadrul unor unități mai mici, în satele din

împrejurimi — „pentru aclimatizare“, cum le zicea sergentul Boost făcînd cu ochiul. Pînă atunci, răcanii de la construcţii erau cazaţi în sala mare de dans de la marginea fortului, unde se afla zidul de apărare ; acolo erau căpiţele de fîn în care şi-au petrecut prima lor noapte ca soldaţi, şi bucătăria de campanie de la care şi-au băut prima cafea.

Pasul, salutul, marşul, gimnastica, alergarea, formarea rîndurilor care curînd reuşiră să fie drepte, formarea coloanelor de cîte patru care reuşeau să ţină şi în mişcare distanţa reglementară de cele din faţă — toate acestea le umpleau ziua. Apoi se mai adăuga un curs la care învăţau să recunoască gradele subofiţerilor şi ofiţerilor, însemnele lor, felul în care le era permis să li se adreseze, numeroasele şi derutantele moduri de a saluta.

Au depus jurămîntul şi pe articolele regulamentului din timp de război — spre regretul lui Bertin fără nici un fel de solemnitate cerută de asemenea împrejurări ; pur şi simplu li se citi o listă lungă de dispoziţii severe, în care revenea mereu ca un leit-motiv „în caz de recidivă, se pedepseşte cu moartea“, pe un ton ceva mai puţin nuanţat decît cel cu care un bucătar-şef anunţă, la începutul săptămînii, meniurile zilnice.

El însă, Werner Bertin, se supuse foarte amuzat tuturor acestor dispoziţii. Gusta din plăcerea de a fi o parte a unui tot uriaş, de a fi în mod solidar răspunzător într-un grup înlăuntrul căruia fiecare se contopea într-o singură unitate : onoarea de companie a soldatului. Omul cu viaţă spirituală nu se mai simţea singur, acesta fiind principalul izvor al fericirii. De îndată ce ai învăţat să sesizezi intuitiv ce aşteaptă superiorul de la tine şi felul în care doreşte să-i execuţi dispoziţia, aveai chiar o senzaţie de libertate, o libertate colectivă de un fel nou, pe care înainte vreme nu ţi-o puteai închipui nici măcar în vis. Vai, şi era un lucru minunat să nu mai gîndeşti, cel puţin să nu mai gîndeşti exclusiv, de unul singur, să deconectezi sistemul cerebral supraeducat şi să faci apel la numeroase celule noi ale creierului, la noi circuite nervoase, şi împreună cu ele la întregul organism !

Devenise soldat, aşa cum spera pe vremea cînd era un băieţaş şi batalionul de infanterie trecea pe străzile

Kreuzburgului în sunetele de marş ale fanfarei. Minunatele marşuri din vremea lui Frederic cel Mare, marşul din Torgau, cel din Hohenfriedberg, erau acum muzica adevărată ; ele aduceau la suprafaţă straturi ascunse şi entuziaste ale sufletului său.

„În vremuri trecute, de pace, trebuia să fim cu atenţia trează împotriva militarismului, să apărăm de atacurile violenţei libertatea de a gîndi, să stăvilim în permanenţă excesele celor care-şi zăngăneau săbiile. Acum, libertatea de a gîndi şi violenţa păşeau împăcate ; războiul le contopise, puterea armată slujea fiinţei naţionale germane, şi nostalgia unui băieţaş al cărui tată fusese ulan putea fi satisfăcută o dată cu cucernicia creatoare a scriitorului, a cărui menire constă în a modela viaţa sufletească dîndu-i o înfăţişare, în a ciopli natura umană în forme mai bune.“

În sala de dans a lui Büderling, acestea erau gîndurile care îi treceau prin cap soldatului lopătar Bertin, în pauza de la prînz în timp ce, înconjurat de o mulţime de camarazi, se pregătea să scrie acasă o carte poştală închisă, redactată cu o duioşie şi o căldură cum nu se mai întîmplase de multă vreme.

„Oare Lenore ar înţelege toate astea ? Întrebare de prisos : e doar o fată prusacă, crescută la Potsdam, şi o femeie care mă iubeşte. Legătura dintre ea şi mama se înnodase sub auspiciile cele mai promiţătoare ; acum, mama mă întreabă dacă se cuvine să-i mulţumească în mod deosebit, sau să certifice numai primirea coletului printr-o carte poştală. În privinţa asta trebuie să mă sfătuiesc cu Lenore. Poate că va veni duminica viitoare ca oricare altă logodnică de ostaş să mă viziteze, să şadă lîngă mine aici, în grădina lui Büderling, cu un pahar de bere blondă şi un sirop de zmeură în faţă şi cu un soldat la braţ. Dacă îi scriu imediat o carte poştală, va avea timp să-şi facă toate pregătirile, să scape de acasă, să se repeadă cu trenul accelerat pînă aici şi pe urmă repede înapoi, acasă. O să găsească ea vreun pretext ca să-mi poată aduce în dar ochii ei mari, cenuşii, gura ei copilăroasă. Mai tîrziu va putea să vină şi în satul unde voi fi repartizat ; dacă aş afla mai repede care va fi satul ăsta ! Cît de important este să fii iubit ! Niciodată, în anii tine-

reţii, n-am îndrăznit să cred că voi putea să cuceresc o asemenea fată."

Ce ciudat era să stai ghemuit aici, în fîn, şi să laşi gîndurile să hoinărească, în sforăiturile celor care îşi făceau siesta de după prînz şi în adierile călduţe de primăvară pătrunzînd pe ferestre.

Era bine să trăieşti, să fii soldat, iar pe mapa de scris să compui scrisori şi cărţi poştale pe care stă tipărit : „Poşta militară".

CAPITOLUL AL CINCILEA

Cireşe timpurii

Alergînd foarte veselă pe scări în jos, Lenore avea o strălucire luminoasă pe faţă — reflex al unei veşti bune. Doctorul Lederer era cel care i-o comunicase la telefon : un important om de teatru, austriac ca şi el, ceruse piesa de teatru a lui Werner ca s-o citească, piesa despre procesul Hilsner, drama emoţionantă şi neagreată de cenzură.

— Aveţi vreo copie ? Ar putea să iasă ceva din asta, adăugase el ; şi trebuie s-o facem cît mai repede, cel mai bine ar fi chiar mîine dimineaţă. Fiindcă oamenii de teatru se aprind repede, dar se şi sting repede — ca nişte chibrituri.

Oh, dacă înţelegea ! În cazul că Werner devenea un autor jucat pe scenă, cunoscut, poate chiar celebru, atunci toate obstacolele din calea vieţii ei erau înlăturate : drum liber către recunoaştere, către un „Da" al părinţilor...

„Nu cumva doamna Laubschrey, cu cărţile ei, se pricepea într-adevăr să ghicească şi să facă farmece ? Totul numai prin noi înşine — ce senzaţie minunată !"

În această clipă, Lenore tocmai purta un şorţ alb de bucătărie : îi ţinea de urît lui *Frau* Mahnke. Erau ceasurile tăcute ale după-amiezii şi casa rămăsese aproape goală : tatăl şi bunicul erau la birou, David la ora de

gimnastică, mama la una dintre vizitele ei de informare pentru ajutorarea soţiilor de combatanţi.

„Sărmana mamă ! Trăia în casa ei atît de plăcută, apreciată de toţi cei care o cunoşteau ; contribuţiile ei băneşti erau acum înscrise la loc de cinste pe listele colectelor oficiale. Cu toate astea nu putuse niciodată trece peste însingurarea ei socială, peste lipsa unor relaţii în societate şi printre vecini, fapt care o îndurerase, iar vizitele cele mai onorabile din Berlin nu reuşiseră s-o consoleze pe deplin. Eu, Lenore, n-am putut niciodată să înţeleg ce mare lucru pierdea mama dacă doamna von Ducherow nu venea cînd era invitată la ceai, sau dacă doamna consilier sanitar Paulke n-o invita în cercul ei obişnuit de doamne ; dar acum înţeleg. Simte nevoia apropierii de oameni, a relaţiilor, a aprecierii din partea altora, aşa cum fiecare om are nevoie de toate acestea în cercul lui ca să poată reuşi în ceea ce întreprinde ! Iar acum, în sfîrşit, mama reuşeşte ! Are obrajii roşii, e bine dispusă, doarme liniştită — e fericită, pur şi simplu, fiindcă are prilejul să fie utilă.“

Bucătăria, situată la demisol, strălucea cu faianţa ei albă, stinghiile de alamă şi ustensilele din porţelan, zinc şi aramă. *Frau* Mahnke, bucătăreasa casei Wahl, stătea la masa mare de lemn, ocupată cu nişte cireşe timpurii cumpărate pe bani buni de la un proprietar de livadă din Werder, pe care le punea „la păstrare“, cum se spune, pentru iarna care era încă departe. Pentru aceasta, trebuia mai întîi să se smulgă codiţele fructelor mari, roşii-gălbui — cu luciul oglindit pe coaja netedă ; iar Lenore, pe deplin conştientă de buna impresie pe care o asemenea îndeletnicire casnică o face asupra tuturor mai-marilor familiei, se mai şi amuza, pe deasupra. Lipsea adesea de acasă — absenţe de altfel întotdeauna bine motivate — şi nimeni nu iscodea unde se duce ; dar avea grijă ca din cînd în cînd să scoată în evidenţă faptul că este o fiică a casei şi o gospodină. Dar aceste preocupări făceau să apară cu atît mai ciudată viaţa ei propriu-zisă.

„Mai întîi, excursia de duminica trecută la Werner, în cantonamentul de la Küstrin — un adevărat *Lagăr al lui Wallenstein* anno 1915 : ce caraghioasă era această camaraderie cu toţi soldaţii proaspăt mobilizaţi, care mă

tutuiesc și pe care îi tutuiesc, și între care nu sînt decît o oarecare logodnică sau nevastă. Iar acum, perspectiva de a petrece o noapte la Alt-Drewitz, Wilkersdorf sau Tamsel — localități despre care aud pentru prima oară. Deoarece curînd va fi Înălțarea Domnului, pot să pretextez o excursie cu grupa de istoria artei, la Schwedt pe Oder de exemplu, sau la Tangermünde, și să lipsesc în sfîrșit o noapte, să fiu femeie. Fiindcă primăvara aceasta se arată cu seve puternice și fierbinți, pornite tumultuos încă de la sfîrșitul lui aprilie. Cireșele astea de aici depun mărturie pentru vigoarea ei nestăvilită."

— Cele bune-n tigăiță, cele proaste-n gușuliță, nu-i așa, *Frau* Mahnke ? întrebă Lenore cu cuvintele Cenușăresei.

Apoi luă una dintre cireșe, îi ținu o clipă codița între dinți și după ce o învîrti cu îndemînare în gură, o înghiți lăsînd codița să apară iar între buze.

Frau Mahnke rîse încîntată, cu fața ei oacheșă și multe cute mici în jurul ochilor puțin pieziși, trădînd originea ei slavă. O domnișoară care merge la universitate, înțelege latina și știe să facă socoteli cu semne păgîne ca tînărul domn David — și cu toate astea, la pregătirea conservelor de cireșe găsea drumul încoace de parcă ar fi încă micuța Lene de zece ani, cu păpușa Lottchen ținută strîns sub brațul drept, și cu genunchii goi !

— Dumnezeule, domnișoară Lene, dacă v-ar vedea un conte sau răposatul prinț Friedrich Karl, ar descăleca imediat și v-ar urca pe șa și ar fugi cu dumneavoastră, în uniforma roșie de husar, zău așa ! Dar bărbații din ziua de azi nu mai au pic de gust. Credeți-mă, că sînt femeie bătrînă : cu cine se însoară ăștia și de ce, nu știe nimeni, nici sfîntul Petru și nici apostolii, și nici măcar sfînta Magdalena, care la vremea ei trebuie să se fi priceput oleacă la bărbați.

Lenore zîmbi și în același timp oftă. Aici, în bucătărie, domnea o răcoare plăcută. Grămada de cireșe din fața ei îi amintea de aleile din Solln, de vara minunată din visurile căreia fuseseră smulși amîndoi din pricina războiului — războiul care bîntuia departe, la marginile lumii, bîntuia, clocotea și devora cu lăcomie, și care aici, în realitatea acestei încăperi liniștite, aproape că s-ar fi putut es-

tompa devenind o simplă noţiune abstractă, dacă în stînga şi în dreapta şi sus şi jos, pe întreg cuprinsul oraşului Potsdam, în marele Berlin, în toate provinciile, bărbaţii n-ar fi fost sacrificaţi, bărbaţii care în ţărînă şi arşiţă îndeplineau tocmai minunea care face ca în acelaşi timp să domnească şi război şi pace — război afară, pace aici, lîngă cuptorul lui *Frau* Mahnke, sau mai bine zis al doamnei Wahl.

Era o împrejurare deosebit de favorabilă pentru depănarea gîndurilor, cînd poţi să iei, din timp în timp, cîte o cireaşă plină de vară şi de dulceaţă, s-o striveşti între cerul gurii şi limbă, scuipînd cu îndemînare sîmburele pe fereastra care dădea spre grădină şi în faţa căreia Boll, dogul cel cafeniu, îşi lingea cu nădejde blana, încercînd să prindă cîte o muscă.

— Şi de ce ne grăbim anul ăsta cu pregătirea conservelor pentru iarnă ? întrebă *Frau* Mahnke, continuînd cu voce tare şirul gîndurilor tăcute, în timp ce mîinile ei smulgeau neobosit codiţă după codiţă. Pentru că treaba cu zahărul devine tot mai grea. Vor să ni-l dea acum cu bonuri, cum fac şi cu pîinea cea de toate zilele. De parcă n-ar creşte din belşug pe ogoarele de sfeclă. Dar doamna noastră ştie ce face, se pricepe ; şi ca să nu fim nevoiţi să-i aşteptăm pe cei de la oficiu pînă vor distribui cartelele lor de zahăr pe litere, începem de pe acum.

Lenore dădu din cap. În treaba asta o recunoştea pe mama ei ; prevăzătoare în lucrurile mici, plină de înţelegere în casă, dar în ceea ce îi privea pe copiii ei tot atît de oarbă ca toţi părinţii.

„Cît de mult mi-ar fi plăcut să-l văd pe Werner în casa părintească, în calitate de logodnic recunoscut, şi să sărbătorim logodna într-un mod atît de burghez pe cît ar fi dorit-o părinţii ! Dar n-am reuşit să obţin acest lucru. Nu vor să audă de Werner cu nici un chip — şi în felul acesta trebuie să trăiesc mai departe în taină, să mă las în voia stelei mele. Mă simt cu adevărat în apele mele numai în această legătură, alături de acest om care, în decursul celor doi ani de cînd durează legătura noastră, din timp în timp cînd vine vorba despre asta, reuşeşte să-mi explice raţiunea întregii mele vieţi, s-o aprobe, s-o justifice, să decidă oarecum că este onorabilă — această

viață pe care, dînd urmare unor porniri nelămurite, am trăit-o împotriva lumii înconjurătoare, a colegelor mele, a școlii, a casei părintești, am trăit-o mai ales în simțuri, în gînduri, în nostalgii, în visuri, în felul de a mă îmbrăca, în aprobarea și respingerea tuturor viziunilor care bîntuie imaginația unei fete melancolice începînd de la vîrsta de doisprezece ani, sau poate chiar de la șapte ani. Mai tîrziu, cine bătuse cu pumnul în masă, cu fața palidă de mînie, din pricina vreunei profesoare sau vreunei guvernante care mă silise să mă pieptăn într-un fel caraghios sau să gîndesc într-un fel caraghios, cine jurase că va zugrăvi într-un roman adunătura asta de pedanți absurzi, pentru ca toate suferințele îndurate să nu fi fost în zadar? Cine înălțase imnuri de laudă luptei mele pentru independență, pentru ca fata numită Lenore Wahl, concepută și născută de părinți, să se poată dezvolta cît de cît în liniște, și cine înlăturase cu hotărîre toate îndoielile ei, toate procesele de conștiință pe care și le făcea chinuindu-se — cine le înlăturase cu axioma: „Tu ai dreptate, nu ei“? Nicăieri în lume n-am putut afla vreodată atîta sensibilitate ca la el, atîta considerație, înțelegere, dragoste. Ce-i drept, acum părea schimbat; dar inima lui e neschimbată în relațiile cu mine. Și chiar acum, iată că se anunțase o nouă dovadă în sprijinul acestei afirmații: douăsprezece poezii pentru 7 mai, pregătite cu delicatețe de mai multă vreme. În mod stupid încă n-au ajuns în mîinile mele.“

Paula, schimbătoare ca întotdeauna, fusese luată pe neașteptate de către maestrul ei într-un turneu pe care îl întreprindea sub auspiciile ministerului de externe în Danemarca și prin toată Suedia, ca să ducă la biruință muzica barbarilor germani. Îi scria Lenorei cărți poștale vesele; în prima dintre ele se afla și ceva despre un plic galben, iar Werner îi explicase la Küstrin misteriosul text („dar din pricina asta nu puteam să renunț la continuarea studiului meu cu maestrul și la o atît de minunată călătorie de primăvară, care pe deasupra nu mă costă nici un pfenig. Și apoi, cadoul îți va face plăcere și după înapoierea mea“).

„Da, bineînțeles, întotdeauna și mereu. Fără îndoială că de Înălțarea Domnului voi pleca la el.“ Zîmbea, dusă pe

gînduri, iar *Frau* Mahnke, cu o privire șireată, o asigură fără să se oprească din lucru :

— Păcat că tînărul domn străin, care a venit atunci la noi, cînd am avut știucă cu pătrunjel și spinare de căprioară cu sos Kummerland, că domnul acela tînăr și simpatic nu vă poate vedea acum, dar ce nu se face acum, se poate face altădată.

— Uite că mi-am făcut trei pete roșii pe șorț, *Frau* Mahnke.

— Dumnezeule, domnișoară dragă, așa cum se întîmplă în basme, unde Făt-Frumos vede trei picături de sînge în zăpadă și nu se mai poate urni din loc, fiindcă se gîndește la iubita lui ! Trebuie să presărăm repede borax deasupra, borax „Imperial“ cu pisica desenată pe cutie — și iese la spălat de nu se mai cunoaște nimic.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Schimbare de decor

La trezirea dintr-un somn adînc, există anumite stări care cufundă pe om în nesfîrșite clipe de visuri amăgitoare, grele ca plumbul. Cu o zi înainte de Înălțarea Domnului, Werner Bertin, fără să mai doarmă, dar încă departe de a fi devenit pe deplin conștient de lumea reală, era întins pe muntele de fulgi de gîscă pe care *Frau* Jerichow i-l închiriase împreună cu odaia ei de oaspeți. Prin fereastra dublă închisă auzi cîntatul cocoșului, din curtea în care se înălța grămada de băligar ; el însă credea că e cocoșul domnului Kampfeneder din Solln lîngă München, care îl trezise atît de des ca să se așeze la lucru.

„Bineînțeles că mă aflu în mansarda de la Solln, ferestrele dau spre pășune și pădure, trebuie numai să deschid ochii ca să zăresc căprioarele păscînd în lumina ireală a zorilor, pe pajiștile pe care mai tîrziu, în lumina soarelui, vor paște oile din sat, răspîndite ca niște stînci mișcătoare.“

Şi lui Bertin i se pare că tocmai a ieşit din camera Lenorei, păşind prin uşi unse cu grijă, că s-a strecurat din braţele ei ca să mai lucreze puţin. Încă de pe drum, cînd ieşea din camera ei, expresia feţei lui se schimbase, iar aspectul halatului de casă de mătase roşie, pe care îl poartă cu un cordon alb, arată că a fost mai întîi căptuşeală la un mantou al Lenorei, apoi un costum pentru carnaval, şi dă feţei sale rase şi osoase pe gîtul descoperit un aer monacal. Cu picioarele goale vîrîte în papucii de pînză groasă, rătăceşte de la un perete îngust al mansardei la celălalt, în linişte, pe covorul lui *Frau* Kampfeneder ţesut din cîrpe multicolore închipuind pătrăţele.

Caietul cel mare deschis pe masa unde mîncau, care servea şi de birou, a şi început să-i atragă privirile ca un magnet. Tocul în formă de tub se află între foi ; curînd simte iar între degete beţigaşul cu muchii, pe care şi-l tăiase cu mîna lui dintr-un soc bavarez şi moaie peniţa englezească în cerneala specială care nu se decolora. Din straturi adînci ale fiinţei lui se ridică mereu cuvinte, a căror necesitate o recunoaşte şi a căror putere o înţelege abia după ce acoperă hîrtia cu trăsături negre.

Da, scrie din nou la piesa lui de teatru *Marele episcop şi duşmanul său*, pe care o duce mai departe în nopţile binecuvîntate de inspiraţie. Chipuri plutesc dincolo de masă, cel plin de pasiune al episcopului şi cel sever, bărbos al marelui învăţător, şi deocamdată încă nu-l recunoaşte nici pe primul ca fiind al lui propriu, înălţat, aşa cum i-ar fi plăcut să arate : cu nasul mai coroiat, bărbia mai severă, ochii mai mari, mai pasionaţi — şi nici pe celălalt nu-l recunoaşte ca fiind chipul tatălui său, ţărănesc şi în acelaşi timp blînd şi aureolat de forţa hotărîtoare a celui menit să zămislească. Îşi muşcă buzele, chipurile acestea, şi dezvăluie tainele pe care le cunosc.

Imediat după ultima frază aşternută pe hîrtie data trecută, are de gînd să adauge ceea ce a şi început să se contureze : o privire aruncată în adîncul sufletului, căruia nimeni n-a reuşit încă să-i afle tîlcul. Curînd va şedea din nou, cu pleoapele coborîte, cu gura întredeschisă, cu picioarele încrucişate pe stinghia mesei lustruite, cu expresia agitată a cuiva care aşteaptă să izbucnească. Ce fericire să poţi scrie ceea ce îţi dictează dinăuntru pro-

pria ta ființă ! Sosesc bărbați în rase de călugări, în straie de rugăciune. Iată-i cum se mișcă într-un spațiu imaterial, care răzbate prin zid și se unește cu aerul, dincolo de peretele oblic al acoperișului, în semiîntunericul cețos.

Se oprește adesea, și privirea i se pierde ; noaptea de dincolo de ferestrele deschise nu se însuflețește numai cu fîșiile de lumină ale lunii. Din ceață și lumină se conturează fețe și siluete ale unor personaje, apariții care umplu tainicul spațiu scenic al dramaturgului. Le vede plutind la picioarele patului episcopal, și chiar în timp ce-și încearcă doar penița pe hîrtia granulată și destrămată pe margine, distinge și formulează fraze rostite încet de către o voce batjocoritoare, țintind într-un mod teribil drept în adîncul sufletului. Episcopul său, șezînd în patul cu baldachin din țesătură grea, răspunde adversarului său — zguduit de teamă și chinuitoare nesiguranță, fiindcă ele se ridică dinlăuntrul lui, din mormintele propriului său suflet — iar ceea ce răspunde va constitui o punte de trecere către lucrul prevăzut pentru mîine.

Inima lui Bertin bate rar, liniștită. A învins unele obstacole care se ridicau mereu împotriva cuvîntului, ca un aer mai dens, încărcat cu particule metalice. Acum se va ridica, își va întinde brațele, va păși în sus și în jos prin mansarda care se clatină ușor, va încerca să vadă în viitor : piesa tipărită, jucată, poate că primită cu entuziasm. Dacă ar reuși să se miște puțin, să scape de această senzație de înțepenire, care îl apasă fierbinte ? Oare plapuma să se fi îngreunat chiar atît de mult ?

Deodată, zgomotul înfiorător de puternic al unei lovituri îi pătrunde în urechi și inima îi tresare ; în același timp se ridică brusc în pat, cu ochii larg deschiși. Mai trecu un sfert de secundă, timp în care șezu derutat, într-o altă lume parcă, împresurat de forme necunoscute care îi răpeau suflarea. Apoi, pe neașteptate, odaia slab luminată își dezvălui contururile și ordinea obiectelor, readucîndu-l la realitate ; ședea în patul văduvei Jerichow, afară se întindea satul Alt-Drewitz, scăldat în soarele dimineții, camera lui se afla la nivelul solului, și era în primăvara anului 1915. El însuși, soldat într-o unitate de construcții, fusese trezit brusc de o lovitură în oblonul ferestrei.

Ceasul arăta cinci și jumătate, peste un sfert de oră se distribuia cafeaua, la șase era apelul — în pantaloni de doc, bluză de doc, tunica pe deasupra, cizme în picioare. Nu, nu mai era un călugăr într-o rasă de mătase roșie și obosit de munca epuizantă la scrierea unei piese de teatru pentru care poate că nu se va găsi vreo scenă — de o săptămînă cel căruia îi încredințase prima lui piesă ca să trateze cu teatrele tăcea în mod persistent. Era soldatul Werner Bertin, cel care sare aici cu ambele picioare din pat, aruncă de pe el cămașa de noapte, se spală cu apă rece adusă de el însuși, aseară, de la fîntînă.

Și nu dormise nici la prietena lui, ci făcuse și ieri ceea ce va face și azi : muncise toată dimineața din greu, cu mîinile, umerii, cu întregul trup, el și o mulțime de camarazi. În mireasma fierbinte a lemnului de pin în curs de a se usca se chinuiau în aceste zile cu cioturile și trunchiurile întinsei păduri de pin, care din ordinul guvernatorului fortăreței Küstrin trebuia doborîtă la înălțimea unui stat de om, în cadrul măsurilor de apărare împotriva unei eventuale invazii a rușilor. Acum lucrau cu ferăstraie, topoare, tîrnăcoape, ca să valorifice ce se mai putea salva : lemn rotund, tăiat scurt, pentru așternerea drumurilor și sprijinirea tranșeelor, trunchiurile lungi, pînă și lemnul subțire al ramurilor și cioturile groase dinspre rădăcină, cărora li se mai spune ciolpani, nespus de greu de deștelenit. Dar era totuși destul de amuzant să mînuiești cazmaua și toporul, să lovești în împletiturile încurcate ale rădăcinilor, să vezi așchiile albe ale lemnului sărind și răspîndindu-se pe pămînt.

Mai întîi, mărșăluiau prin nisipul Marconiei, pe lîngă pajiștile verzi spre pădure, pînă nu se încălzea vremea prea tare. Cîntau tot felul de cîntece, își mișcau brațele și picioarele, ascultau povești cu măscări spuse pe șleau, cum nu îndrăznise Shakespeare să aștearnă și aproape că nici Rabelais n-ar fi fost în stare să le redea — cînd un zidar din Berlin, de pildă, se apuca să descrie cum i s-a născut fetița și o făcea în timp ce în ochi îi lucea un fel de poftă fanatică. Asta nici măcar nu se mai putea numi scîrbos, întrecea atît de mult obișnuitul, încît ți se tăia respirația și trebuia să rîzi — de altfel individul ăsta pistruiat, cu părul roșu, stîrnea în general rîsul.

Nu-i mai rămîne timp să se bărbierească ? Nici n-avea importanță. Mîine era Înălțarea Domnului, mîine venea Lenore în vizită, și atunci avea de gînd să lipească un obraz bine ras de al ei. De la o vizită la alta va regăsi un prieten mereu întinerit, mai puternic, un bărbat. Ducă-se dracului teama exagerată că i s-ar putea întîmpla ceva în îmbrățișarea lui ! Nu-i nevoie să-ți faci tot timpul griji, să încerci să previi, să iei tot felul de măsuri de apărare. Un soldat trebuie să aibă încredere în steaua lui — dacă nu, poate să se culce de pe acum în sicriu, să se îngroape. Iar o femeie care îl iubește are încredere în el și nu mai pierde vremea întrebîndu-l dacă o ocrotește. De unde să cumpere el aici, la țară, la Alt-Drewitz, ceea ce la oraș fiecare frizer are de vînzare ?

Cu cizmele bocănind, legănîndu-și vesel gamela, cu capela pe părul tuns scurt, un soldat-constructor îmbrăcat în alb țîșnește pe poarta casei unde stă văduva Jerichow. Văzut de la spate, nu se deosebește cu nimic de camarazii lui.

CARTEA A DOUA

LENORE

CAPITOLUL ÎNTÎI

Un permisionar

Pe atunci, în Germania oamenii se simţeau înălţaţi şi legaţi de trăirea comună a vremurilor mari prin care treceau. O veste îmbucurătoare sau o înştiinţare de doliu străbăteau ca un curent electric barierele dintre ei, barierele obişnuinţei, ale castei, ale fricii oamenilor din nord de a-şi dezvălui sufletul. Simţeau că trebuie să fie solidari, că sînt un popor, născuţi să-şi uşureze suferinţele prin participare, compătimire, simţiri care leagă printr-un fluid comun pornind din inimi.

În aceste condiţii, cînd fiul unui vecin venea în permisie, faptul nu privea numai pe părinţi, fraţi şi surori, sau servitori — acolo unde existau servitori — ci aproape în aceeaşi măsură pe oamenii locuind în apropiere şi neînrudiţi, care îl văzuseră crescînd, devenind adult, rîseseră de şotiile lui, îl dojeniseră pentru gălăgia pe care o făcea. Ce-i drept, se linişteau mai repede în legătură cu sosirea lui, cu înfăţişarea lui schimbată ; numai în anumite cazuri ieşite din comun prezenţa lui îi emoţiona pentru mai multă vreme şi-i stimula să-şi facă tot felul de gînduri, speranţe, planuri.

În primele zile ale lui iunie, cînd graurii şi lăstunii îşi păzeau soaţele care cloceau, Gerhard von Ducherow sosi într-o permisie de convalescenţă acasă, în vila a cărei grădină se învecina cu a familiei Wahl. Purta încă un pansament sub haină şi toracele îl avea acoperit cu plasturi unul lîngă altul, din pricina cîtorva coaste rupte, amintire a unei căzături de pe cal. Erau pe cale să se vindece, iar deasupra urechii glontele îl atinsese numai, ricoşînd pe os ; prin urmare, îi mergea minunat.

Cu toate acestea, în cutele ascunse ale sufletului său își făcuse loc deruta, fapt care se manifesta uneori în privirile lui rătăcind nedumerite încolo și încoace. Mintea lui lucra încet, tot ce era important se depozita în adîncurile ei. Drept urmare tatăl lui, consilierul intim von Ducherow, se obișnuise, oarecum disprețuitor, cu ideea că are un fiu cam prostănac, iar camarazii lui cu atît mai mult îl socoteau un mărginit. Între profesorii lui, cei care erau mai inteligenți îi apreciau seriozitatea.

Acum, din nou acasă după o absență de zece luni, privea lumea cu alți ochi ; iar faptul că aici nu putea să stea de vorbă cu nimeni, aproape că-l îmbolnăvea. Oamenii de aici viețuiau într-un fel de atmosferă a victoriei, care mirosea mucegăit a serbare școlară, a cunună din flori de hîrtie, a prăjină de steag proaspăt vopsită.

Bineînțeles că povestea ceea ce oamenii așteptau să audă de la el.

— Am trecut prin Belgia înaintînd în mare viteză. Pe ici pe colo se stîrneau schimburi de focuri, chiar și cu civili, astfel că infanteria saxonă, cu care țineam temporar legătura, fusese nevoită să pedepsească într-un mod sever atacurile franctirorilor, împușcînd o mulțime de ostatici. Mai tîrziu ne deplasam cu schimbări bruște de direcție pe care nimeni nu le înțelegea : spre sud și spre răsărit, pe un mal al Marnei, pe celălalt mal al Marnei. Iar în Polonia, toamna, iarna și primăvara era tot atît de neplăcut să faci pe dragonul — Doamne, ce șosele ! Franțujii și-au cam pierdut osînza, iar între timp li se deschid și rușilor ochii ; de Crăciun o să fie pace.

Dar cînd era singur, atunci capul pornea să i se clatine, așa de la sine. Ceea ce li se băgase în cap la școală despre războiul cel vesel și plin de vioiciune se deosebea al dracului de realitate... mișcări de înot pe uscat, pe pămîntul trainic, față de asaltul valurilor vijelioase ale Mării Nordului ; și împotriva lor trebuise să reziste.

„Tot ce am trăit depășește puterea de exprimare a cuvintelor — cuvintele nu ajung, pur și simplu, pînă acolo. În august, de exemplu, au fost împușcați într-adevăr sute de oameni ca franctirori. Dar oare n-am petrecut nopți în

şir, eu, camarazii mei şi ofiţeri de-ai saxonilor, discutînd cu aprindere şi în contradictoriu, dacă nu cumva acele gloanţe ucigătoare calificate drept «atac al franctirorilor» porniseră din carabine sau puşti care n-aveau piedica pusă, şi care aparţineau, bineînţeles, germanilor din cealaltă unitate ? Fireşte că trebuia să tragem în grămada de civili, bărbaţi, femei, copii... indiferent ce erau, dacă venea un asemenea ordin. Cine putea să facă cercetări lungi şi să trieze ? Erai acolo un mănunchi de nervi care vibrează, om şi cal, ofiţer şi soldat, cavalerist şi infanterist — din pricina călătoriilor cu trenul, a nopţilor nedormite, a hranei prost gătite şi înghiţite la repezeală, a setei, a prafului şi arşiţei, a cavalcadelor pe pămînt necunoscut, surescitat de avertismentele împotriva puştilor de vînătoare, a franctirorilor de pe acoperişuri şi din pivniţe şi de acel veşnic «luaţi măsuri energice şi radicale».“

Şi care era adevărul în privinţa ruşilor ?

„Bineînţeles că generalii lor erau incapabili, sistemul lor militar învechit, intendenţii puteau fi mituiţi, cutiile de conserve erau umplute cu ghips, iar obuzele bune de aruncat la gunoi, în timp ce soldaţii lor se lăsau apatici în voia soartei. Împotriva lor — aşa vorbea burtă-verzimea scuipîndu-şi vorbele cu dampf de bere — războiul era un lucru amuzant, o joacă de copii. Perfect ! Dar oare am visat atunci cînd nu puteam să scap de impresia că de cînd am fost transferaţi din vest în răsărit, mai întîi pe fronturile de la Lodz şi Lowicz, apoi pe cel de la Mlawa-Prasznysz, şi la atacurile sîngeroase din pădurea de la Augustowo, totdeauna îndeplinirea măsurilor luate de conducerea frontului nostru depinsese de un fir de păr ? Că faţă de planurile strălucite ale bătăliilor, atît cît mă pricep eu la asemenea lucruri, ruşii se arătaseră a fi adversari redutabili, miroseau din vreme de unde venea primejdia şi se strecurau mereu şi mereu din încercuire, cu bravura bine cunoscută a trupelor lor ? Şi nu ne dădeau oare al dracului de furcă, fiindcă împotriva încercuirii practicau ei înşişi sistemul de încercuire ? N-am fost izbit de glonte şi aruncat de pe cal, între tunurile unei baterii germane care se împotmolise în zăpada neînchipuit de înaltă a

Mazuriei, respinsă şi înghesuită de cavaleria rusească ? Şi dacă oamenii mei nu m-ar fi aruncat din nou în şa, cu coastele rupte, şi nu m-ar fi luat cu ei, n-aş fi căzut prizonier la ruşi împreună cu tunarii aceia, ca mulţi alţi soldaţi, care fără îndoială că nu s-au purtat mai laş decît mine ? Dar palavragiii ăştia de-aici înving, mereu înving ! Oare m-am simţit erou cînd am căzut de pe cal, cu glontele ricoşîndu-mi de ţeastă ? Şi dacă glontele ar fi avut traiectoria lui şuierătoare ceva mai spre dreapta, oare nu m-ar fi transformat într-un cadavru, care pînă acum nici măcar n-ar mai fi puţit ? Da, cadavrele oamenilor mei şi ale oamenilor altora, sfîşiate de obuze, ciuruite de mitraliere, de gloanţele de infanterie, răsturnate din şa ! Şi ţipetele de „Mamă ! Mamă !“, de parcă dragonii s-ar fi transformat deodată în copii mici, părăsiţi şi maltrataţi în mod îngrozitor... Oricum ar fi, aici nu mai pot să rămîn. Acolo, afară mai puteai trăi. Acolo te primea o lume unitară, fiecare ştia cum arată ea, şi era o lume conformă cu realitatea. Şi aici mă aflu într-o lume unitară, dar această lume nu se potrivea în nici un fel cu cealaltă ; puteai să le spui în faţă şi s-o ţii aşa într-una, prăpastia nu dispărea. Ce-i drept, după felul în care mă priveşte uneori mama, cum mă mîngîie pe păr uşor, în treacăt, pot să ghicesc că mă înţelege... din păcate fără cuvinte. Ceilalţi în schimb, chiar şi tata, îşi închipuie că ştiu totul. În ziarele lor era zugrăvită o lume cum ar fi trebuit să fie, iar eu, simplu locotenent de douăzeci de ani, cu Crucea de Fier şi Meritul militar saxon, abia scăpat de mustrările tatii, nu pot găsi crezare în aceeaşi măsură în care o găsesc o sută de mii de ziare tipărite negru pe alb.“

Din fericire întîlni un coleg de şcoală, pe Wintrich cel lung, îl întîlni în parcul de la Sanssouci, dimineaţa, cînd era linişte, şezînd într-un colţ şi desenînd cercuri cu o cîrjă.

— Şi tu eşti erou ? întrebă Wintrich, cu silueta lui slăbănoagă cocoşată deasupra cîrjei cu care îşi sprijinea piciorul sfîşiat de glonţ.

— Sfîrşeşte cu asta, se apără Ducherow. Aici, e măcar linişte.

Şi ascultară păsărelele care, sus în vîrfurile copacilor, tulburau lumina verzuie cu fîlfîitul şi ciripitul lor vesel. Dincolo, o zeiţă de marmoră albă, pe jumătate despuiată, le întorcea graţioasă spatele brăzdat de crăpături, deasupra căruia fluturii treceau în zbor.

— Da, aşază-te aici şi scoate ceva de fumat, îl invită Wintrich.

Şi pe urmă priviră norişorii albăstrui ai ţigărilor urcîndu-se în aerul însufleţit al primăverii tîrzii.

Wintrich venea şi el din răsărit.

— Primele gloanţe le-am auzit şuierînd la Hohenstein, cînd cele trei corpuri de elită ale lui Samsonov, nişte namile de ruşi, s-au năpustit ca sălbaticii la atac, căzînd în capcană, fiindcă voiau să forţeze trecerea spre Osterode ; înainte de asta fusesem la Stallupönen, cînd trebuia să înfruntăm şarjele de cavalerie şi răguşisem de atîta praf şi de emoţiile înfiorătoare ale bătăliei, care se întrerupse brusc, nu puteam înţelege de ce. Abia mai tîrziu, am înţeles. Fiindcă, după calculul probabilităţilor, trebuia să se întîmple şi asta : la începutul lui februarie, în poziţiile de la Angerapp o schijă de obuz m-a izbit deasupra genunchiului, aruncîndu-mă de pe cal, apoi am aşteptat trei sferturi de zi să fiu ucis de ruşi cu baioneta — după cum se vorbea în liniile prusace. Bineînţeles că era o prostie. Totul era prostie. Numai faptul că am obţinut biruinţa, nu era prostie, şi că ruşii au fost doborîţi în asemenea proporţii de masă, că mai îmi răsună şi acum în urechi urletele lor înfiorătoare. Era un război de un fel cu totul ciudat, cu care făceam cunoştinţă acum, pe care-l studiam în amănunt, lua-o-ar naiba de treabă !

Cei doi tineri ofiţeri se ascultau unul pe altul cu feţele serioase ; nimănui nu-i place ca în urma celor spuse de el să-i iasă renumele că e gură-spartă şi lăudăros, sau că vede totul în negru.

— Mitralierele ! Doamne, ce efect poate să aibă o asemenea ţăcănitoare şi stropitoare de gloanţe asupra unor companii care atacă — ce porcărie impunătoare ! Dacă oamenii culcaţi în spatele ei îşi păstrează calmul, dacă au apă de răcit în tub şi banda de gloanţe nu se blochează, atunci adio pentru cei de dincolo. În afară de cazul că le

vine în ajutor vreo unitate de artilerie, care tocmai se plimbă prin apropiere, cu mîinile în buzunarele pantalonilor. Atunci, da! Care infanterist sau cavalerist a avut prilejul să vadă, înainte vreme, tunarii muncind din greu cu brațele goale, hrănind gurile flămînde ale tunurilor și alimentînd focul cu un randament care reprezintă în cel mai înalt grad industria morții? Abia atunci poți înțelege de ce au fost create pe lumea asta asemenea pușcoace care fac „bum“! Numai că depind prea mult de mijloacele de aprovizionare. Fiindcă atunci cînd undeva e nuntă mare zi și noapte, cînd obuzele se termină și jumătate din armată blochează șoselele, țevile sînt bune numai să coci cozonac în ele, la atîta și la nimic altceva. Atunci, armele albe rămîn ultima resursă, ca pe vremea lui Hanibal la Zama.

După asemenea păreri, emise între fumuri de țigară, Wintrich întrebă:

— Cum îi găsești pe oamenii de-aici?

— Plec înapoi, imediat ce se ivește posibilitatea, replică Ducherow.

Friedrich Karl Wintrich, care la Königsberg era soldat, dar la Potsdam era acasă, aproape că-l compătimea pe Ducherow cel scund și prost.

— De parcă ar exista vreun om cu vederi normale care să poată răbda ce se întîmplă aici, unde nu dai decît de caraghioși — de bărbați caraghioși în haine de sărbătoare, de femei caraghioase cu șezuturi strînse în corsete, care însă, din fericire, cînd sînt tinere și frumoase reușesc să te distreze la pat. Iată o noutate, continuă el batjocoritor, uitîndu-se cercetător la celălalt cu ochii lui mici și reci. Cînd avem oasele întregi, știm unde ne e locul. Vreo chitanță cu care să ni se achite datoria, vom găsi noi după încheierea păcii: comandanți de companie în batalioanele noi, o zestre mare, fiindcă soldatul este cel dintîi cetățean în stat. Dar pînă atunci... Se țin oare scai și de tine? Nici tu nu poți scăpa de ele?

Gerhard von Ducherow roși. Primise Crucea de Fier și în patru sau cinci ocazii dovedise că o merita. Dar era încă prea tînăr ca ofițer, ca să aibă calmul celuilalt, fapt care, o simțea limpede, îl pune într-o stare de inferioritate.

Bineînțeles că observase ce priviri îi aruncă femeile, dar cum sosise abia de curînd acasă, nu prea avusese timp să iasă în societate. Se întreținuse, peste gard, cu tînăra Wahl, cea care acum cîțiva ani fusese bolnavă de plămîni sau de faringe — sau cum dracu s-or mai fi chemînd măruntaiele astea despre care se știau acum o mulțime de lucruri — și care din această pricină nu avea voie să lucreze la Crucea Roșie și să îngrijească de răniți, ca Else, sora lui. Arăta foarte nostim, cum stătea acolo, cu gîtul ieșind alb din rochia de vară, printre tufele de caprifoi și iasomie înflorită, cu dogul ei cafeniu care purta numele caraghios de Boll. Ea îi vorbise prima, urîndu-i bun venit acasă. Mîna ei, care devenise mai fermă, a stat o clipă într-a lui. Trebuiau amîndoi să facă oarecare eforturi, din pricina gardului care le ajungea pînă la frunte.

„Doamne, ce ochi înnebunitori are fata asta", se gîndise el sub privirea sinceră și prietenoasă a Lenorei.

Cuvintele lor erau dintre acelea ce se rostesc între odrasle de vecini care se cunosc de multă vreme, chiar dacă sînt despărțiți de diferențele de castă ; o anumită timiditate îl făcea pe Gerhard să fie dîrz. Și pe urmă avură impresia că îi privește cineva de sus, o siluetă liliachie printre plantele ornamentale cu frunze mari de pe balconaș. (Într-adevăr, doamna Wahl, în capotul ei de mătase, rămăsese pironită în spatele palmierilor, își apăsa mîna pe piept și visa la un viitor pe care-l dorea din toată inima...)

— Nu, admise el, n-am prea avut de-a face pînă acum cu femeile. Dar oare aici, în orașul acesta cu moralitate severă, putea să fie altfel ?

Wintrich rîse zgomotos și se bătu cu mîna lui lungă și osoasă pe genunchiul sănătos.

— Știi ce ? Vino cu mine. Pe urmă, cînd vom fi din nou acolo, amintirea ceasurilor astea ne va încălzi stomacurile ca rachiul. Și deodată, imitînd o voce cîntată de femeie : Spune, iubitule, zău așa, chiar l-ai împușcat ? Povestește-mi totul în amănunt, eroul meu dulce !

— Dar unde există aici cocote ? întrebă Ducherow neștiutor, în timp ce se ridicau.

Wintrich îi puse mîna pe umăr. Avea prea mult respect pentru fața tinerească, mică și serioasă a celuilalt,

ca să-i pună mîna pe cap, lucru pe care l-ar fi putut face ușor.

— Cocote mai mici, zise el compătimitor. Dumnezeu să binecuvînteze firea ta nobilă! Băiete dragă, te duc în societatea unor doamne. Eroii sînt pretutindeni bineveniți, iar femeile din casele cele mai nobile le-au stat dintotdeauna la dispoziție, de cînd Elena s-a culcat cu Paris, în timp ce maiorul Menelaos stătea în spatele frontului și făcea gălăgie.

După masă, doamna Wahl obișnuia să ațipească puțin : un somn scurt, de douăzeci de minute, o reîmprospăta pînă seara tîrziu.

De data aceasta însă neliniștea o făcu să tresară curînd din somn. În mintea ei revenea mereu imaginea din dimineața zilei, cînd cei doi tineri frumoși și bine făcuți își dădeau mîna peste gard. Doamna Wahl, o femeie cultivată, înțelegea rostul unor asemenea simboluri.

„Oare în această scenă nu-și găsea expresie, într-un mod minunat, spiritul vremii noastre, înfrățirea dincolo de tot ce ne desparte? Ar fi trebuit imortalizată această clipă trecătoare, și arătată întregului Potsdam. Și, în fond, ce ar putea împiedica această imortalizare? Bineînțeles că nu așa cum mi-a apărut în prima clipă, turnată în bronz și ridicată pe un soclu între biserica Sf. Nicolae și castel; dar ceea ce am simțit în mod impetuos astăzi dimineață, ceea ce am simțit în sufletul meu, nu constituie o imortalizare, ba chiar una mai adevărată?“

Nu putea rămîne liniștită în pat cînd erau lucruri atît de importante ce trebuiau aflate; anume, dacă existau piedici în realizarea planurilor ei, relații ale fiicei ei, firești pentru o fată care studiază și care nu-i puteau fi reproșate, dar menite să-și dovedească imediat netrăinicia, cînd se aflau față în față cu realitatea, care la Potsdam se numea viață. Pe scurt: trebuia să afle dacă Bertin, acel viclean vînător de zestre, mai preocupa imaginația Lenorei.

Nu putea să renunțe la obiceiul nu prea potrivit de a apăsa încet clanța și a intra fără să bată la ușă. Copiii nu trebuiau să aibă secrete, chiar dacă luptau din răsputeri să obțină acest drept.

În camera Lenorei mirosea frumos a păr spălat și a apă de colonie. (Nu exista nici un alt mijloc să scape de mirosul de tutun, pe care Lenore îl mai simțea încă și nu-l putea suferi. „Acum trebuie să-mi mai pieptăn părul, să-l perii, cel mai bun lucru ar fi să-l usuc la soare.“)

— A, te speli pe cap, zise doamna Wahl mulțumită. Usucă-ți părul jos, pe verandă, în timp ce șterg praful de pe cristaluri, și povestește-mi cîte ceva din ce se întîmplă în mica ta lume.

Doamna Mathilde Wahl obișnuia să pună întrebări cu acea insistență prietenoasă în care se concentrase pînă la urmă curiozitatea ei maternă.

Lenore se ridică imediat, ca un copil ascultător ; era mulțumită de digresiune. În excursia de ieri (la Bertin) se întîmplase ceva neașteptat, un incident neplăcut asupra căruia nu se putea stăpîni să nu reflecteze. Era bine ca deocamdată să nu se gîndească la el, ba chiar să și-l scoată din minte cît mai curînd posibil.

Pe scară propuse :

— Mai bine să-ți citesc ceva, în timp ce dai cu pensula peste grupurile pastorale de Meissen [1] și aceste cupe învechite, din care nu mai îndrăznește nimeni să bea vin.

— N-ai decît să rîzi, zîmbi doamna Mathilde, dar să știi că doresc să ți le dau cît de curînd ca zestre.

— În casa mea, niciodată, pretinse fiica, în timp ce se așeza pe un taburet tapisat cu stofă cenușie, întorcînd soarelui spatele și castaniul de pictură flamandă al părului ei.

Simțea că doamna Mathilde avea ceva de gînd ; felul cum adusese vorba despre zestre era nițeluș cam nefiresc.

— Ai vreo veste de la acel domn Bertin, pe care tatăl tău, din păcate, nu-l vede de loc cu ochi buni ?

— Nu, zise Lenore, numai că a fost mobilizat și din această cauză nu mai vine la universitate.

Doamna Mathilde găsi că era un lucru foarte binevenit.

— La prusaci o să mai uite de părerile lui necivilizate. Corespondezi cu el ?

[1] Oraș în Saxonia, celebru prin porțelanurile sale.

— Ce n-a fost mai poate să fie, răspunse fiica. Cred că unuia care poartă uniforma cenușie de front o să-i îngăduiți să schimbe cu mine cîte o scrisoare afectuoasă.

— Oricărui tînăr cumsecade, zise mama, numai ăstuia nu. Un om fără origine, sau mai bine zis cu una ca a lui, și cu asemenea păreri pe care le susține cu înverșunare! Poate că se potrivește în cafenelele voastre din München, dar aici, în casa noastră? Eu, fetiță dragă, n-am nimic împotrivă, minți ea, și Lenore știa că minte. Tatăl tău se bucură sincer că ai primit dorința lui cu atîta liniște. În ceea ce privește pe prietenul tău din copilărie, dacă vrei să joci cu el tenis sau să citiți împreună vreo carte, atunci sfatul meu și cărțile mele îți stau la dispoziție; cu siguranță că doamna consilier intim îți va mulțumi. Bietul băiat va mai suferi multă vreme de pe urma rănilor.

Prieten din copilărie? O clipă, Lenore încercă să-și amintească.

„Sărmana mămică! Așadar, privise într-adevăr din balconaș, cînd i-am urat bună dimineața micului Ducherow, locotenentul cel pistruiat de dragoni. E drept că pe vremuri ne hîrjoneam uneori și ne băteam cu bulgări de zăpadă. Cu ăsta să intru acum în relații în vederea căsătoriei? Ce ciudat e faptul că, după toate probabilitățile, părinții știu despre copiii lor mai puțin decît știe un negru australian despre partea neluminată a lunii."

— Bine, mamă, voi inaugura un cenaclu literar împreună cu el. Propun *Afinitățile elective* de Goethe sau *Pantalonii domnului von Bredow.*

Mama rîse copilărește. Ambele cărți erau renumite ca făcînd parte din zestrea de cultură generală, dar extrem de plicticoase.

— Ești o femeiușcă vicleană, zise ea. Tonul acesta batjocoritor l-ai moștenit de la bunicul.

Și o trase afectuos de coade.

„Cînd se maturizează, se gîndi, copiii ne seamănă totuși mai mult decît o credem."

Lenore privea după mama ei, care rătăcea prin casă cu o siguranță de sine atît de mare, de parcă s-ar fi mișcat într-un mod de viață etern valabil. Pe urmă lăsă privirea să-i rătăcească printre palmieri, peste planta de apartament cu tulpina verde-deschis și peste frunzele frumoase,

strălucitoare ale arborelui de cauciuc, pînă în grădina scăldată în soare, pe care numai cotul larg al șoselei o despărțea de lumea vîrfurilor înfrunzite ale copacilor din parc.

„Fără îndoială că ar fi fost mai bine dacă Werner ar fi renunțat la grosolănia asta demnă numai de un bădăran“.

De Înălțarea Domnului, ieri, ieșiseră afară din sat, după-amiază, printre ogoarele pe care florile de cartof își întindeau către soare staminele galbene de polen. Conversația despre perspectivele de pace, o privire aruncată spre viitorul comun, faptul că erau împreună, braț la braț, crease o anumită bună dispoziție.

Într-o porțiune oprită de pădure, cu pini mărunți verzi-cenușii, se așezaseră pe iarbă. Deodată, fără nici o trecere, Bertin voise să pună stăpînire pe ea ca femeie ; sub cerul liber, care privea pretutindeni cu un albastru-cenușiu gingaș printre coroanele arbuștilor, sfiala ei de fată se împotrivise. Îl refuzase. Atunci, pentru prima oară în viața lor, o apucase furios de umeri, șuierase porunci, o siluise. Indiferentă din pricina fricii și a rușinii, îl lăsase s-o posede. Drumul de înapoiere îl făcuseră vorbind monosilabic ; își revenea numai cu multă greutate...

Ce-i drept, înainte de a pleca din nou spre casă, încercase să se scuze, o mîngîiase cu mîini afectuoase, o sărutase delicat, îi recîștigase încrederea, obținuse iertarea ; și pentru a da întregii povești un aspect de glumă, imaginase un mic ștrengar din sat, care ar fi intrat pe brînci în adăpostul ce și-l aleseseră, ca să-și satisfacă dorința lui copilărească de a ști prin observații asupra naturii. Dar îl gonise, fără ca ea să observe, îi arătase amenințător dinții, pumnii strînși. Imită scena, ca s-o facă să rîdă :

— Vezi acum cu ce diavol ești pe cale să te măriți ?

„Da, toate astea mai bine nu s-ar fi întîmplat. Dar, și Lenore respiră adînc, este totuși singurul om de care sînt legată, numai în lumea lui mă simt acasă. Viața mea, întinsă și multicoloră ca o pînză de steag bătută de un vînt impetuos venind din depărtări, se prăbușește lamentabil cînd imaginea acestui om se întunecă în sufletul meu. Ei, dar iată că imaginea se luminează din nou ; ea nu va lipsi niciodată din mine.“

CAPITOLUL AL DOILEA

Nelinişte

Vineri, înainte de a pleca la facultate, Lenore îşi răsfoi calendarul ei de buzunar : de fapt, indispoziţia ei mensuală ar fi trebuit să înceapă de ieri. Calmă, continuă să împacheteze pîinea cu unt şi cîteva fructe, pe care le puse în servietă.

„Asta nu înseamnă încă nimic. Cît de des s-a întîmplat în primele zile ale dragostei noastre să întîrzie, numai fiindcă două inimi o aşteptau cu teamă şi nerăbdare. Să poţi totuşi merge la înot astăzi, într-o zi atît de caldă, este o binecuvîntare."

Dar mai tîrziu, în tren, reflectă pe jumătate în glumă şi pe jumătate cu aversiune asupra acestei împletiri între flux şi reflux a feminităţii ei aflate în aşteptare şi cufundate în taină, împletire între creşterea şi descreşterea fecundităţii pe pămînt — tribut plătit faptului că viaţa îşi croia drum prin trupul ei.

După-amiază, ştrandul mirosea familiar a lemn umed ; apa călduţă pătrundea plăcut prin costumul ei de baie negru. Înotînd pe spate, descoperi o bucăţică de lună, atîrnînd pe albastrul cerului ca un norişor neînsemnat.

Cum s-ar fi descurcat oare animalele-femele, dacă bătrîna mamă Terra nu s-ar fi încins, în jurul mijlocului, cu acest fecior cu faţa ciupită de vărsat ? Îi făcu semn cu mîna şiroindă de apă :

— Mulţumesc din suflet, lună.

Dar în următoarele două zile nu mai spuse la fel.

Îşi ura apăsarea pe care o simţea pe inimă respirînd uşor şi adînc.

„Te rog, fără panică : nu s-a întîmplat nimic."

Îşi zicea că trupul ei îşi crea posibilitatea de a se menaja. La unele fete se vădeau întîrzieri pînă la cinci zile ; în cazuri rare, dispărea cu totul. Şi pentru a preveni unele influenţe oculte răufăcătoare, nu pomeni nimic despre asta în scrisoarea către Bertin care, ca de obicei, îi trimisese şi astăzi dimineaţă cîteva rînduri afectuoase pe adresa oficiului poştal.

Ședea în fața hîrtiei, cu stiloul în mînă, îngîndurată :

„Exista oare posibilitatea, oricît de slabă, ca întîmplarea aceea cu comportarea lui urîtă din dumbrava de la Wilkersdorf să aibă urmări pentru mine ?“

Apăsarea, care venea de la inimă și i se urca parcă în gît, o făcea să amuțească. Mîinile îi rămîneau paralizate și așezate pe masă ca niște obiecte străine. Inevitabilă, teribila soartă părea să-și întindă ghearele către ea. Își întoarse cu teamă capul, ca să privească în spate : nimic nu atîrna în aer, nici o mînă, nici o gheară — și ea se relaxă din nou, își apăsă mîna sub sînul stîng și-și impuse rațiune, liniște, chibzuință.

„Oare constituția femeii dispunea de capacitatea de a zămisli în asemenea condiții de siluire grăbită și brutală ? Aviditatea cu care am privit, în timpul drumului de înapoiere, fetița unei țărănci, să fi însemnat oare deja o manifestare a instinctelor materne ? Pînă acum n-am simțit încă niciodată atît de intens imboldul de a strînge în brațe un copil străin, de a-l săruta. Nu, nu, toate astea nu erau decît isterie, lașitate de neiertat, nechibzuință, pentru care merit să fiu pedepsită.“

A doua zi făcu o baie fierbinte. Sub această expresie nevinovată se ascundea adăugirea unei cantități de apă aproape clocotindă în baia de dimineață ; îi apăsa inima pînă la greață, aproape că-și pierdu cunoștința, abia reuși să iasă din cadă.

Cu dinții clănțănind, stătea în halatul de baie ; în starea ei nu se produsese nici o modificare.

„Dumnezeule mare !“ strigă ceva în ea, strîngîndu-și pumnii.

Era duminică dimineață, l-ar fi putut vizita pe Bertin. Dar hotărî să nu-l neliniștească. Fără îndoială că dacă ar fi putut obține certitudinea, ar fi meritat o călătorie cu trenul. Să pornească imediat : Potsdam, Berlin, Küstrin, Tamsel, Wilkersdorf, păduricea de pini — de parcă la fața locului, în prezența prietenului ei, ar fi putut să caute și să găsească adevărul, ca pe un inel pierdut.

Pe urmă își cuprinse capul în mîini.

„Asta se cheamă panică, numai ea îmi dă asemenea gînduri absurde.“

Se duse la oficiul telegrafic.

„Imposibil să vin, treburi familiale“, voia să-i telegrafieze lui Werner.

Cu fruntea umbrită de pălăria florentină înflorată alergă, în pantofii de culoare deschisă, de-a lungul străzii ; arăta ca o întruchipare a sănătății și gîndea :

„Nu, cînd cineva se simte atît de bine, nu poate adăposti diavolul în pîntec.“

În calitatea ei de nevastă a unui soldat, se simțea îndreptățită să folosească asemenea expresii tari.

Marți la prînz îi scrise, printre tot felul de glume inofensive, că s-ar putea să sosească la el sîmbătă după-amiază și să rămînă și duminică. Se surprinse, cu acest prilej, că dorea să-i pună, în post-scriptum, întrebarea fatală, și șterse în gînd cele scrise tot în gînd. Pînă sîmbătă seara se cuvenea să-și impună stăpînire de sine.

În decursul acestei săptămîni mai învăță cîte ceva. Se simțea minunat — trupește vorbind. O cîmpie înflorită de primăvară nu se putea simți mai bine. Dar imediat ce începea să se gîndească la situația în care se afla, în fața ei se ridica zidul cel negru ; corpul ei era pecetluit, ermetic închis.

Căută pe ascuns într-un manual de igienă al mamei, gros, tipărit pe hîrtie de calitate inferioară, pe urmă în tot felul de cărți și tratate. Își înfipse unghiile în palme : nimic altceva decît sporovăială generală, vorbărie goală. Probabil că nimeni nu îndrăznea să dea indicații lămurite — măcar aluzii. Motivul se arătă foarte curînd : sub îngrozitorul cuvînt „avort“ se găseau tot felul de termeni străini, paragrafe de cod penal, amenințări cu închisoarea în toate țările.

Lenore era încă prea neștiutoare ca să-și dea seama ce latură a orînduirii sociale atingea ea aici ; simți numai un fel de șoc, ca un curent electric, și știu : devine primejdios... De aceea nu îndrăznea, din păcate, să se adreseze de pe acum unui medic.

Cui ar fi putut să-i mărturisească faptul că era femeie, și încă de mai multă vreme ? În afară de aceasta, deocamdată nu era vorba decît de o oprire, de o întrerupere ; toate celelalte erau prostii. Existau mijloace de a readuce ase-

menea chestiuni pe făgașul lor normal. Ce-i drept, baia fierbinte nu folosise la nimic ; mersul pe bicicletă nu folosea la nimic, orele petrecute pe terenul de gimnastică nu foloseau la nimic. Cu toate acestea, nu credea să fi rămas însărcinată, fiindcă pretutindeni citise despre leșinuri, grețuri, amețeli, ca fiind indicii sigure.

Uneori se surprindea ascultînd o voce venită dinlăuntrul ei, care șoptea răgușită de emoție :

„Așadar, pe sîmbătă.“

Sîmbătă, pe la șase și jumătate, primită cu multă bucurie, ședea pe sofaua îmbrăcată în pluș roșu a lui *Frau* Jerichow și-l privea în timp ce el își trecea briciul peste obrajii slabi și oacheși.

— Am făcut multe marșuri, povestea el, exerciții libere și chiar curse de fond. Din ramurile mai lungi ale copacilor ciopîrțiți facem mănunchiuri legate cu sîrmă, sarcini de nuiele groase cît omul, și cu ele construim un drum de-a curmezișul unei porțiuni de luncă mlăștinoasă, unde lucrăm în apă pînă la glezne. Dar cizmele sînt excelente dacă știi cum să le dai cu unsoare, pentru prima oară în viața mea port o încălțăminte într-adevăr impermeabilă... În altă ordine de idei, umblă zvonul că sergentul nostru, Boost, ar fi căzut foarte serios în dizgrație. E în legătură cu săpatul tranșeelor, la care am lucrat luna trecută și care s-a întrerupt atît de brusc, fiindcă se pare că a intervenit o înțelegere amiabilă, ca între bărbați, cu administratorul moșiei unui conte din Schwerin, căruia îi aparține acel cîmp. Rezultatul înțelegerii a fost un bacșiș frumușel pentru domnul Boost, fîn mai bun pentru conte, dar pentru grupul de construcții o muncă neprevăzută în program ; ei, dar vom mai vedea ce-o să iasă din asta...

Lenore se juca adunînd cu vîrful pantofului firicelele de nisip dintre crăpăturile dușumelei măturate. Pentru ea era vorba de ceva foarte important. Trebuia neapărat s-o spună.

În timp ce Werner își spăla obrazul cu apă rece, se hotărî, în sfîrșit, să deschidă gura :

— Crezi că e posibil ca atunci să fi rămas însărcinată ?
La început el nu înțelese.
Lenore explică :
— Indispoziția mea n-a intervenit, a întîrziat o săptămînă și mai bine, de fapt, de nouă ori douăzeci și patru de ore.
Ridicîndu-și încet capul, se uită la ea și păli ; din obrazul lui bronzat, inteligent și vioi, dispăru orice urmă de sînge, făcînd loc unui cenușiu-gălbui de deznădejde. O vreme se auzi numai bîzîitul muștelor mari din grajdul de vaci alăturat, neîntrerupt de nici un alt zgomot, dominînd cu totul odaia cu cele douăzeci și unu de bibelouri. Privirea lui Bertin zăbovea asupra lor, în timp ce stătea acolo cu gura deschisă — asupra unui pitic de porțelan, a unei ciuperci roșii de lemn, a unui purcel pe spinarea căruia creștea iarbă adevărată, și a unei scoici cu inscripția „Salutări din Rügen“.
N-avea nici un rost să-i spună fetei din fața lui tot felul de cuvinte inutile.
— Ai încercat să faci ceva ? întrebă.
— Baie fierbinte, înot, gimnastică, sărituri și alergături de fond.
Se rezemă de scaunul din fața ei, sub oglindă. Spinarea i se încovoie, capul se lăsă în față, mîinile îi atîrnau fără vlagă în jos.
Pe urmă se așeză lîngă ea. Pașii lui, în pantofi de casă, răsunară greu de parcă ar mai fi fost încălțat cu cizme. În mintea lui se învolburau sumedenie de gînduri, de frînturi de gînduri : fiecare dintre ele pătrunse de conștiința vinii. Apoi își puse brațul pe după umerii ei și o trase mai aproape.
Lenore simți că era zguduit ; în inima ei nu persista nici urmă de pică împotriva lui. Nu era o fată ademenită, sedusă, i se atașase cu toată feminitatea ei și înțelegea să-și poarte partea ei de vină în inevitabilul care se produsese.
Înghițind în sec ședea lîngă ea, fără să scoată vreo vorbă.
„Trebuie să-i spun ce nemernic sînt. Că mi-a venit în minte, în camera asta, cu paisprezece zile în urmă, posibilitatea de a se întîmpla acest lucru.“

Ar fi vrut din suflet să-i spună, să-și asume această vină, anumiți mușchi abdominali i se contractau spasmodic, dar tăcu, se mulțumi să-și apese mîinile pe ochi.

„Ce putem face ?“, se întreba tot timpul, fără rost, tremurînd fiindcă știa bine ce era de făcut :

— Trebuie să scapi de el.

— Da, zise ea simplu.

— Cînd ?

— Mai tîrziu, cînd o să fiu absolut sigură.

Era și el mult prea neexperimentat, în ciuda prefăcutei lui atotștiințe, ca să știe că momentul potrivit pentru a merge la medic era chiar astăzi, sau mîine în orice caz, fie că erau siguri sau nu.

— Unde pot găsi un medic ?

El bîlbîi un nume. Omul era demn de încredere, abia în noiembrie ajutase o cunoscută a lui Bertin.

Drept care, Lenore, respirînd ușurată :

— Atunci, totul e în regulă. Scrie-mi pe ceva adresa lui. Și, după o clipă de tăcere, își aminti : O să coste bani.

Werner simți în mod fizic cum un cuvînt ca „bani“ poate lovi într-un loc situat sub coaste : nu avea bani. Din clipa în care fusese mobilizat, alocația lunară încetase în mod automat. La Berlin nu cunoștea pe nimeni atît de bine încît să poată solicita un împrumut. Editura și teatrul tăceau. Își dădu seama, pe neașteptate, că de fapt nu se deosebea cu nimic de un zidar mobilizat sau de un instalator : treizeci și trei de pfenigi pe zi venit.

— O să fac rost de bani, zise încercînd să pară sigur. Voi tapa pe cineva.

— Cu zestrea mea, vom plăti mai tîrziu datoria.

Punîndu-și fața pe mîna ei, care se odihnea pe cuvertura roșie de pluș a lui *Frau* Jerichow, se gîndea :

„Cine să dea un avans de cîteva sute de mărci pentru niște nuvele aflate într-un cufăr din Kreuzburg ?“

Un hățiș de dificultăți îi paraliza judecata, îl făcea să dorească o rezolvare pașnică.

— Și dacă ne-am căsători ? întrebă încet. Dacă l-am lăsa ?

Cu expresia „l-am lăsa“ se referea la acel lucru nesigur, la acea ființă celulară, ce poate că încă nici nu-și începuse existența, dar cu care destinul amenința să lovească, straniu și demonic, în înseși bazele vieții lor.

— Imposibil, hotărî ea.

— Dar înainte de a se naște, și Bertin făcu încet socoteala, la anul în februarie doar va fi de mult pace.

Ea clătină nerăbdătoare capul.

— Cine poate susține cu certitudine acest lucru ? Lupta pentru ca familia mea să-și dea aprobarea la căsătorie nu poate fi cîștigată nici invocînd faptul că sînt dezonorată din pricina sarcinii și nici prin șantaj. Sau să plec de acasă, pentru a păstra copilul — fără bani și încotro ? Și toate astea în mod discret, nu ? La Potsdam, un orășel atît de mic ? Care părinți sînt dispuși să ierte fiicei lor un asemenea scandal ? Și în afară de asta, adăugă ea încet, ești sigur că ai să rămîi veșnic la Küstrin ? Te rog să judeci limpede situația. Cum arăta viața mea abia cu zece zile în urmă... ?

Aici, vocea ei se stinse. Ochii i se închiseră pentru o clipă : cîteva lacrimi grele. Și, în timp ce se folosea de batista-i micuță :

— Să presupunem că ți se întîmplă ceva ; ce o să se aleagă atunci din mine ? Fiindcă singură, fără tine, nu mă pot totuși măsura cu ei. Se pare, deci, că și o haimana ca tine poate să folosească la ceva. Și Lenore începu iar să zîmbească și-și șterse nasul. Dacă nu supraviețuiești războiului, atunci s-a sfîrșit și cu mine. Iar în acest caz, un copil nu va face decît să-mi îngreuneze inima. Deocamdată, nu e mare lucru, încheie ea, numai o bucățică de trup pe care o vor tăia cum se taie o unghie. În vremurile pe care le trăim trebuie să fim mereu pregătiți pentru a putea pleca în orice clipă, fără prea mult bagaj.

Bertin o asculta, cuprins de o uimire pe care o simțea apăsîndu-l tot mai greu. Va avea mult de luptat pentru a putea justifica dragostea unei asemenea femei. În ea vorbea o hotărîre plină de vigoare, încă nefolosită, rămasă neatinsă vreme de generații.

O sărută pe gură şi-i spuse că o admiră. Că se va gîndi mereu la întîmplarea aceasta, mîine, peste un an, întotdeauna. Se înţeleseră să mai aştepte pînă la termenul următor, înainte de a întreprinde ceva — pînă la 28 iunie, la miezul nopţii.

Înzestrată cu energia uriaşă a unor forţe vitale încă necercetate, o sămînţă umană — un cap şi o codiţă care vibrează — se năpusteşte asupra celulei femeieşti aflate în aşteptarea ei. Ovulul fecundat, nu mai mare decît un firicel de praf, se aşază încet pe peretele cavităţii materne, se divide, creşte, dar poate fi desprins fără eforturi în aceste prime zile — astfel încît să fie evitate complicaţiile pe care un copil nedorit le provoacă în societatea omenească închistată. În felul acesta nu mai poate să distrugă existenţa mamei sale, să-i răstoarne planurile de viaţă, să-i răpească pămîntul ferm pe care trebuie să-l simtă sub picioare pentru a putea deveni ea însăşi cineva, înainte de a da viaţă altuia.

Dar dacă micului embrion îi laşi timp să prindă rădăcini, să înfigă fibre, tubuşoare, vase de sînge în peretele uterului, să-şi formeze acolo o reţea de rădăcini hrănitoare, mica intervenţie se transformă într-o operaţie, nu prea uşoară pentru cel care nu se aştepta la ea.

Lenore Wahl, o tînără din vremurile de pace, nu se aştepta cîtuşi de puţin la aşa ceva. Dovedind bunăvoinţă faţă de toate obligaţiile, chiar şi de acelea pe care le socotea îndreptăţite numai în parte, simţea nevoia să trateze cu seriozitate ideile şi sentimentele, să nu se închisteze în prejudecăţi şi să cerceteze în mod critic lumea părinţilor ei. Întocmai ca şi prietenul ei Bertin, supraestima ingeniozitatea cu care era alcătuită această lume, dreptul ei la existenţă, justeţea instituţiilor ei. Ca şi el, credea că a sosit vremea ca, prin adorarea pasionată a lucrurilor frumoase, prin artă şi creaţie poetică, omul să fie ridicat pe o treaptă mai înaltă. Nici unuia din ei, războiul nu reuşise încă să-i deschidă ochii. Dar fiindcă unor anumite exemplare de calitate ale speciei noastre nu le este îngăduit să persevereze în eroare, începuseră acum să-i cuprindă unele forţe creatoare, al căror înţeles era deosebit de limpede.

Şoarecele

Într-o dimineaţă, la trei şi jumătate, Lenore se trezi cu inima bătîndu-i tare, scăldată toată în sudoare. Şezînd în pat, dreaptă, goală — fusese nevoită să-şi arunce cămaşa de pe ea — îşi apăsa faţa în palme ca să se poată gîndi. O încercase din nou o spaimă înfiorătoare, dintre acelea care o bîntuiseră în anii copilăriei ; din nou profesorul Groll în halat alb şi cu lentilele ochelarilor lucind strident îi apucase amigdalele cu cleştele şi o strînsese între genunchii lui ; asistentul îi ţinea strîns mîinile la spate, trăia iar întreaga intervenţie chirurgicală, cîteva secunde fără narcoză şi fără anestezie locală, ca o grea lovitură în inimă, hohotul de plîns deznădăjduit al fetiţei, sînge, puroi, salivă, urină — scenă ştearsă mai tîrziu din minte, dar numai superficial, acum trezită din nou în toată grozăvia ei, niciodată dispărută din adîncul dureros al fiinţei ei, o siluire a celor mai lăuntrice resorturi sufleteşti. „Nu, nu mai pot nutri nici o speranţă. Ce neliniştitoare şi ameninţător de roşie răzbise luna, aseară, printre trunchiurile copacilor — aşa ademenea ea copiii părăsiţi, în pădurile basmelor, înspre casa vrăjitoarei. Nimeni nu este în stare să prevadă cu preţul căror sacrificii poate răzbi omul pe acest pămînt aspru, lăsat în voia legilor vieţii ?“

Nu, nu mai putea să doarmă. În camera de baie îşi afundă faţa în apă rece, fără să facă zgomot, se îmbrăcă uşor, îi făcu semn lui Boll care îşi scutura zgarda, se urcă pe bicicletă şi începu să pedaleze.

Parcul cel mare respira sub cerul palid, de o limpezime nepămîntească acum, înainte de răsăritul soarelui. În vîrfurile cele mai de sus se anunţau sturzii zorilor. La răsărit orizontul căpătase o nuanţă roşiatică uşoară, ca un incendiu palid.

Oraşul tăcea. Încă niciodată casele, cu muchii şi ziduri, nu-i redaseră ca acum concepţia plastică, în spaţiu, a celor trei laturi ale cubului. Căruţe cu legume şi faetoane cu lapte veneau dinspre periferii. Aluneca repede pe lîngă copitele tropăitoare ale cailor ; Boll lătra scurt, din datorie

și obișnuință, în urma acestor animale mari ; ecoul era puternic. De-a lungul străzii, pînă departe, se înșiruiau case și vile adormite. La capătul unei alei constituite din patru șiruri de copaci cu coroane bogate, apăru pentru o clipă castelul Charlottenhof, pe urmă clădirea roșiatică impunătoare a Palatului Nou. În sfîrșit, roțile cauciucate începură să alunece lin pe drumuri mărginite de cîmpuri.

Între pini și mesteceni înalți, în liniștea de dinaintea vîntului de dimineață, se opri, șezu pe o bancă și se odihni în adierea abia simțită. Simți și înlăuntrul sufletului că se limpezește — o senzație dictată de rațiune, prevalînd față de toate celelalte.

„Vremurile cînd se înfăptuiau minuni sînt departe, în țara basmelor copilăriei. Trebuie să reduc la tăcere vocea încăpățînată care cerșește întoarcerea lor. Destinul, un ochi mare, nelămurit, privind de nu se știe unde, m-a găsit și mă privește. Nu-i este nimănui dat să guste numai ceasurile plăcute ale unei tinereți frumoase. Nu se cuvine să tragi chiulul la plata consumației, trebuie să achiți nota ; iar prețul care se cere e un preț mare."

Simțea o nevoie de nestăpînit să meargă mai departe — se ridică dusă pe gînduri, își apucă bicicleta de ghidon, ieși spre pășunile și tufele picurînd de rouă, în timp ce Boll aspira cu nesaț și cu emoție miresme care de mult nu-i mai gîdilaseră nasul de atît de aproape, miresme anunțînd prezența veverițelor, aricilor, șoarecilor de cîmp. Oh, cît de nestăpînită era nevoia ei de a merge mai departe !

„Următoarea etapă : un diagnostic ; pe urmă, probabil că o operație, un cuțit alb și lucios — Lenore își impuse să nu se gîndească mai departe. Trebuie să-mi concentrez energia asupra obiectivului următor, asupra celui imediat următor, deocamdată nu trebuie să conteze nimic altceva."

Inima îi bătea tare, parcă umplîndu-i coșul pieptului, pînă aproape de rotula genunchiului simțea această bătaie care o sleia : milă față de ea însăși. Dar aruncîndu-și spre spate coadele neprinse în ace și nepregătite pentru asemenea mișcare bruscă, începu să se dojenească aspru :

„Mii de soldați primesc în această clipă lovituri mult mai puternice. Bateriile negre bubuie acum între Ostende și Alsacia, între Libau și Cernăuți ; zorile zilei, acest rai de

prospețime presărat cu mărgăritare, sînt sfîșiate acolo de țăcănitul mitralierelor, pe care-l cunosc cu prisosință de la poligonul de tir al regimentului de gardă, și de exploziile șrapnelelor în văzduh, de obuzele care răstoarnă copacii cu rădăcinile în sus, de masele de pămînt aruncate în aer, de luptele cu mine, angajate cu trupele engleze în arcul de la Wytschaete — tot ce aduce comunicatul zilnic și se întipărește în mințile cititorilor de ziare acolo se numea realitate, o realitate tot atît de reală ca drumul acesta bătătorit, de aici, dintre trunchiurile tăcute, pe care cîte o pasăre mare și verzuie, o ghionoaie, își începe ciocănitul."

Lenore privi la un grup de trei păsări, ocupate cu sîrguință să culeagă gîndaci de sub scoarță, înfigîndu-și în ei ciocurile lor ascuțite.

„Tot așa culege și moartea, în cazemate și tranșee, oameni ; iar cîinele acesta care latră, pe nume Boll, cîinele acesta care aleargă nebunește pe cîmp și silește ghionoaiele să-și ia supărate zborul într-o gălăgie exprimînd protestul lor, acest cîine care latră este înlocuit acolo de lătrăturile tunurilor de cîmp și ale celor antiaeriene, tot atît de reale ca și el. Nu, n-are nici un sens să închid ochii, și tot atît de lipsit de sens este să-mi plîng de milă. Și nici nu trebuie să anticipez mereu, în imaginație, ce-mi va spune medicul. Puterea de a îndura a fost dintotdeauna socotită ca o performanță impusă de realitate femeilor, iar eu trebuie s-o stăpînesc ca oricare alta."

Cufundată în gînduri, fără să-și dea seama de cele înconjurătoare, își opri bicicleta, privi în lungul drumului la Boll, care, cu blana udă de vînătorile prin rouă, se întorsese, iar acum gîfîind își apăsa botul și laba în brazdele de iarbă din marginea drumului, proiectate pe cerul care începuse să capete culori trandafirii ; de sub laba lui s[illegible]uzea un chițăit abia perceptibil. Prinsese un șoarece, îl s[illegible]ise cu gheara, îl azvîrlea încolo și încoace, îl adulmeca [illegible]dar probabil că șoarecele nu mai auzea zgomotul care p[illegible]tru el ar fi avut intensitatea tunetului. Blănița lui udă avea, pe burtă, un luciu ca al corolei de păpădie, și labele mici din față erau întinse lîngă trup într-o poziție rugătoare, inspirînd milă.

Boll își ridică privirea către stăpînă, de la care aștepta cuvinte de laudă și se întinse plin de demnitate lîngă prada lui.

În închipuire, Lenore văzu șoriceii pentru care această mamă probabil că plecase să adune de mîncare, și deodată ochii i se umeziră. Și copilul ei, micuțul ei copil — dacă începuse cumva să se formeze, în trupul ei ? Trebuia să-l elimine, să-l împiedice să se nască, să nu-l lase să-i stea niciodată în brațe, să sugă la sîn ! Se putea oare întîmpla un asemenea lucru ? Existau oare forțe — familia, societatea — care s-o împingă pe asemenea făgașuri înfiorătoare ? Mai bine să se refugieze în tufișuri, să fie un animal hăituit, să-și sape o vizuină, să nască un pui cînd i-o veni vremea, să-i apese sfîrcurile în botișor, să-l hrănească cu propriul ei lapte și sînge, și să se repeadă ca nebună, cu unghiile, spre ochii oricărui dușman care s-ar fi ivit să-l amenințe — iată ce simțea înlăuntrul ei, astfel urla instinctul, făcînd din ea o pisică ce-și apăra cu sălbăticie puiul.

Își apăsă brațele peste sînii plini, rotunjiți, care curînd începură s-o doară, privi cu ochi împietriți în lungul drumului și nu văzu nimic : dincolo de realitate, timpurile primordiale o copleșiseră, o transformaseră într-o primitivă despuiată, o sălbăticiune care nu cunoștea alt cămin decît desimea tufișului. Ar fi o împlinire dulce, ultimă, o insulă de desfătare sufletească : cu părul să-și apere copilașul de soare, cu propriul ei trup de ploaie, și să se joace cu el pe culcușul de frunze în fiecare zi, să-l acopere cu flori, să-l necăjească ademenidu-l cu cireși, să-i vadă rîsul. Animalele nu vor fugi de ei, căprioarele și iepuroaicele bătrîne cu puii lor le vor fi prieteni, și va fi bine — o viață minunată, plină de satisfacții... O voluptate trupească îi străbătu pieptul și mijlocul...

Vai ! merit să mă pălmuiesc singură, așa ceva nu este îngăduit : să visez că renunț la izvorul de forță, la puterea de care am nevoie pentru a acționa ! Aici, în fața mea, nu se întind mările sudului și nici timpurile primitive îmbrăcate în aureola de lumină trandafirie a dorințelor și viselor : aici domnesc vremurile cele noi, societatea burgheză, orînduirea orașelor mișunînd de oameni, limite și dispoziții pentru orice, prevăzute în legi scrise și nescrise, în

coduri și obiceiuri. Iar un copil însemna sinucidere, un copil însemna renunțarea la orice menire, însemna ratarea unei vieți alături de Bertin, în cazul că scăpa cu bine, și însemna să-mi pustiesc întreaga viață, dacă i se întîmpla ceva și eu nu-l puteam urma. Cu cele mai lăuntrice fibre ale sufletului simt o pornire sălbatică, pe care o smulg într-un mod tot atît de aspru și cu tot atît de lăuntrice îndemnuri spre chibzuință : aceasta este dilema mea, capcana, încurcătura, închisoarea. Așa se închistează astăzi viața oamenilor — și Lenore rîse scurt — și oare viața nu este mult mai corespunzătoare cînd o trăiești după legile naturii-mame, care tocmai mi-a dat un semn ? Și oare natura nu se hrănea din ea însăși, șoarecii cu plante, plantele cu săruri, fiarele mici cu șoareci, iar omul își ia tributul din toate ? Mi-a venit acum și mie rîndul ca, din prinosul forței și tinereții mele să ofer destinului, acestui zeu păgîn, uriaș și neîndurător, putere sufletească, puterea plăcută de a îndura și de a rezista acelor chinuri agreabile, voluptoase, înmiresmate, care au constituit dintotdeauna jertfele cele mai apreciate de către zei.

Nu, nu — pentru Dumnezeu, asta nu ! Să nu simt atingerea sondelor și cuțitelor ! Să trăiesc mai departe în șuvoiul evoluției sănătoase, neschilodită de rațiunea cea tăioasă ! Da, numai din această cauză, dintr-o teamă groaznică mi-am aplecat urechea la argumentele atît de ademenitoare care mă sfătuiesc să amîn ; numai de aceea sper în ziua de douăzeci și opt și într-o minune. Dacă mi-ar fi îngăduit să cad în genunchi, în fața unui crucifix sau a icoanei Maicii Domnului : ajută-mă de data aceasta, numai de data aceasta ! Dar pentru mine nu există consolare, nu există credință, numai cerul imens și gol dominat de legile astronomiei. Pînă la douăzeci și opt, așadar, mi-ai fixat sorocul...“

Coadele o făceau să pară o fată de optsprezece ani acum cînd se urcă iarăși în șa, ca să se întoarcă acasă cu cîinele ei, printre zidurile de frunzișuri verzi. Măceșii începuseră să-și desfacă bobocii, și scaieții mari, cu corolele lor albastre-roșiatice, deocamdată fără fluturi, se ridicau din podoaba cenușiu-verzuie a frunzelor lor ascuțite ca niște sulițe mici.

CAPITOLUL AL PATRULEA

28 iunie, înainte de miezul nopții

Ultimele zile de iunie ale acestei veri timpurii și pline de strălucire se întind fierbinți peste cîmpia nord-germană, căldura coace înainte de vreme zmeura și-i dă dulceață. Oamenii au și început să caute răcoarea nopților.

Pe terasa vilei Wahl, orientată spre grădină, doi oameni bătrîni stau în noaptea aceasta la o sticlă de vin catifelat de Burgundia, care în lumina felinarului de vînt își aruncă umbra lungă și neagră peste masă. Fumul tutunului, care gonește țînțarii, se ridică în văzduh, iar casa, cu ferestrele ei larg deschise, aspiră răcoarea nopții.

Unul dintre cei doi, consilierul juridic Obstfelder, cu haina pusă pe speteaza scaunului, cu o vestă răscroită albastru-închis peste burta proeminentă, și-a lăsat barba lată și cenușie să-i cadă pe piept ; brațele îi atîrnă moi, cu țigara de foi într-o mînă. Din asemenea poziție, privirea îi țîșnește totuși deasupra ramei negre a *pince-nez*-ului, în sus, spre cer, peste vîrfurile copacilor. Sus de tot, peste plopi, adie cînd și cînd, ușor, un vînt cald dinspre Havel, întinzîndu-se împrejurul Potsdamului ca un lac.

Celălalt, astăzi gazdă — deoarece în ciuda războiului domnul Hugo Wahl și soția lui nu renunțaseră la cura de la Karlsbad — domnul Markus Wahl în vîrstă de peste șaptezeci de ani își sprijină bărbia osoasă în mînă. E într-un costum gălbui de *soie écrue ;* părul alb, tuns scurt în jurul cheliei, lucește ca o piatră sau ca o bucată de coajă de mesteacăn. Cu ochii lui mici și negri privește cu atenție concentrată, ca o pasăre care ascultă zgomotele pădurii, la buzele prietenului.

— N-ai de gînd să-mi citești odată chestiunea aceea ?

Consilierul juridic Obstfelder își ridică mîna dreaptă spre buzunarul hainei, pe care însă n-o are pe el, apoi o lasă din nou să cadă. Își încruntă sprîncenele :

— Taci !

Prin ferestrele clădirii răzbat acorduri la două piane : Schumann, Concertul în la minor.

„Ascultă cum mărșăluiesc morții“, vrea să spună consilierul juridic Obstfelder. Sufletul lui orientat către muze și muzică îi dăruiește urechi pentru a percepe cîntecul lumii, înlănțuirea dintre contradicție și deznodămînt.

„Din ce adîncuri frămîntate izvorăsc sunetele acestui geniu născut în inima Germaniei ! Este o muzică a însăși ființei germane, așa cum s-a perpetuat ea vreme de veacuri și cum poate că e pe cale să se întrerupă acum pentru multă vreme, o muzică încărcată de noapte și atmosferă, pămînt, copaci și stele. Fiindcă nu Schumann creează în clipa de față această ființă — ci generalii. Se împlinește astăzi un an de cînd un tinerel fanatic din Sarajevo a tras cu pistolul dîndu-le un cuvînt de ordine, iar ei l-au interpretat așa cum se cuvenea, cînd ai în spate armate pe picior de război.“

Pentru a marca într-un fel această zi memorabilă, cei doi prieteni se așezaseră aici, la masa de pe terasă, simțind nevoia să vorbească despre vremurile prin care treceau. Fiindcă lucrurile au și început să arate ceva mai puțin limpezi — lucrurile care atunci în urmă cu un an umpleau ziarele ca niște procese verbale cu depoziții ale unor martori redactate cu precizie stereotipă ; contururile lor precise încep să se estompeze ; nu mai corespund — un prim semn al apropierii de viață, de realitate.

„Aici freamătă copacii, aici muzica se revarsă în văzduhul care i-a dat naștere, reflecta consilierul juridic Obstfelder, și în același timp grenadirii din Pomerania și englezii se împușcă între ei lîngă Ypres, sau în luptele cu francezii, își găuresc coșurile piepturilor lor de eroi mult lăudați. Am conferit armatelor puteri discreționare asupra războiului și păcii, nu ne este îngăduit să ne plîngem : sîntem bătrîni și-i lăsăm pe tineri să plătească pentru noi. Întotdeauna a fost așa, întotdeauna va fi așa, și în felul acesta ne liniștim conștiința.“

„Da, se gîndea bătrînul Wahl, se întîmplă unele lucruri ciudate ; merită să fi devenit bunic și să privești toate astea. Va trebui să-mi întind mîna deasupra băiatului de acolo, dinăuntru, care se dovedește atît de talentat la muzică și în același timp e un ștrengar foarte obraznic. Și domnișoara Cohn... Arată de parcă ar fi o pasăre aducătoare

de nenorociri ; dar și ea e o figură în felul ei — și ce figură ! Cum i-a spus urîtul Rabbi Akiba[1] fetei de împărat ? «Tatăl tău nu este oare destul de bogat ca să-și păstreze vinul în oale de aur ? Și iată că-l pune în oale de pămînt urîte și ieftine. Așa a făcut Dumnezeu cu mine.» Și tot așa a făcut Dumnezeu și cu mine. Păcat că Lenore s-a dus să se culce ; arată acum ca însăși viața cea înfloritoare, copila mea dragă, și cînd tatăl și mama ei nu sînt acasă, se vede numaidecît ce minunată gospodină va fi și că de pe acum trebuie invidiat prostănacul de care o să se îndrăgostească într-o zi. Ce muzică frumoasă, ce muzică răscolitoare a scris Schumann !"

Pianele sfîrșiră într-un acord avîntat.

Consilierul juridic Obstfelder bău o înghițitură zdravănă din pahar și goni o musculiță.

— Da, acum ți-l citesc.

Și căută în buzunarul hainei așezate în spatele lui, scoase de acolo o foaie de hîrtie de ziar, tipărită pe o singură față, pe două coloane înguste, iar vocea lui hîrîită, caracteristică fumătorului de țigări de foi, pronunță frazele aspre încet și fără intonații deosebite. „Ultimul avertisment" suna titlul ; după el urma, într-un stil care dădea o impresie de calm silit, prezicerea unui lung șir de nenorociri. Ștampila tipografiei din ziua respectivă indica data de 30.7.14 ; ziarul era vechi de aproape unsprezece luni. Markus Wahl știa : acesta ar fi trebuit să fie atunci articolul de fond al numărului de duminică dimineață al celui mai citit ziar din Berlin, al acelui ziar al oamenilor modești care, din punct de vedere politic, nu aveau nici o putere, care nu erau întrebați, și care — copleșiți de grijile vieții de zi cu zi — exprimau adevărata stare de spirit a națiunilor : o îngrijorare de proporții uriașe.

Că Anglia nu va rămîne neutră, ci va fi alături de Franța, fie imediat, fie atunci cînd Franța va fi la ananghie — așa începea articolul. Și, în aceeași ordine de idei, se vor înșela amarnic cei care strigă acum „Trăiască Japonia", fiindcă Japonia nu va ataca Rusia, ci mai degrabă

[1] Învățat evreu, ale cărui scrieri constituie una dintre bazele preceptelor de drept canonic din Talmud.

va ataca Germania, şi anume cu referiri limpezi la pacea de la Shimonoseki, cu prilejul căreia, în 1895, i-am răpit fără nici un motiv victoria ei asupra Chinei. Nagasaki, Tokio, Kioto ar mai admite să mărşăluiască. Dar nu tot aşa se va întîmpla cu Roma, Neapole şi Milano — Tripla Alianţă nu mai există. Iar dacă Italia se va pune în mişcare, atunci o va face împotriva Austriei, care se mai afla încă la Triest, pe pămînt italienesc.

— Mai există profeţi, mormăi Markus Wahl, referindu-se la faptul că de foarte curînd, chiar la începutul lunii iunie, Italia declarase război. Darul acesta nu s-a pierdut printre oamenii noştri de astăzi. Asta scria el anul trecut, înainte de mobilizare ?

Obstfelder îi întinse, în tăcere, copia de pe şpalt, pe care se afla ştampila datei, imprimată mecanic.

— Da, mîrîi el supărat de întrerupere, doctorul Bernstein se pricepe, nu glumă, la politică, şi noi toţi am fost, trebuie s-o recunoaştem, nişte idioţi. De altfel, dacă ai de gînd să mă întrerupi mereu, mai bine citeşte tu.

Markus Wahl parcurse foaia cu ochii lui presbiţi, ţinînd-o aproape de lumină. Citi acolo că nimeni nu ştia dacă Austro-Ungaria este destul de puternică să poată rezista unui război care va dura între trei şi cinci ani ; că în Rusia n-ar putea să izbucnească o revoluţie decît ca urmare a unor înfrîngeri suferite de ruşi ; că încălcarea neutralităţii belgiene va ridica împotriva noastră Anglia, şi împreună cu Anglia întreaga lume civilizată, şi că America, Olanda şi Danemarca ne vor livra, ce-i drept, mărfurile de care se pot lipsi, dar că nici ei nu ne vor da nouă apă la moară, ci britanicilor.

Bătrînul îşi schimbase complet atitudinea ; stătea rigid, aplecat oarecum în faţă, cu mîinile osoase sprijinite pe tăblia mesei, cu ţigara de foi între dinţi.

„Între trei şi cinci ani ? Ziaristul ăsta prezisese, cu unsprezece luni în urmă, ceea ce se întîmplase de atunci punct cu punct. Prin urmare, nu va fi pace anul acesta, nici în următorul, nici în al treilea an ; asta îţi taie răsuflarea."

În camera slab luminată, Lenore păşeşte de colo pînă colo, fără zgomot, cu pantofi de casă în picioare ; din pri-

cina căldurii n-are pe ea decît o cămaşă subţire. Încercase să doarmă, dar îi fusese peste putinţă.

N-o stingherea concertul în la minor, pe care îl ştie pe dinafară notă cu notă — această muzică plină de minunată dăruire, pe care şi-o împart, la cele două piane, David şi Hilde Cohn. Fiindcă toate uşile camerelor sînt larg deschise, pentru ca să intre şi în casă răcoarea nopţii, ceea ce cîntă ei răzbate prin culoar pînă la ea.

Lesne de deosebit în plinătatea lor întunecată, cele două grupuri tonale, angajate într-o luptă pasionată, se strecoară prin noapte pînă în inima ei. Sunetul argintiu al pianului, în care palpită un suspin adînc care se transformă în nostalgia unei eliberări definitive — este ea însăşi ; şi tot ea însăşi este şi frămîntarea ameninţătoare a orchestrei — David cu pianina lui, la care numai el ştie să cînte aşa cum se cuvine : sub degetele lui clapele vechi de fildeş răsună ca nişte tobe evocatoare de vrăji.

Lenore nu ştie dacă pentru ea muzica este bună sau nu, dacă fără această digresiune nu şi-ar fi rupt, poate, carnea de pe ea cu unghiile. Fiindcă astăzi este ultima zi, ceasul arată unsprezece şi jumătate, şi nimic nu se schimbase în starea ei. Hotărîrea e luată. Cele optsprezece zile în care se simţise minunat de bine o induseseră în eroare. Nu mai poate să-l aştepte pe Werner, cu banii lui. Mai are paisprezece mărci, dar la întîi ale lunii bunicul îi va da alocaţia lunară ce i se cuvine şi pe care părinţii i-au mărit-o înainte de a pleca ; deocamdată, va fi de ajuns. Mîine se va duce la medic, şi fiindcă Paula Weber, abia întoarsă, plecase din nou pentru odihnă la Hirschberg, se va duce singură.

„Cine înţelege să-şi ducă viaţa pe drumuri proprii, nu trebuie să se mire dacă în ceasuri grele nu are pe nimeni alături. Bineînţeles că nu mă pot duce la acest medic îmbrăcată îngrijit, ca o fată din societatea bună. Ca să-i stîrnesc mila, trebuie să arăt ca fiica unui funcţionar modest, salariată la poştă sau telefonistă, a cărei existenţă ar fi complet distrusă dacă ar fi concediată din pricina unui copil nelegitim.“

Se apropie, în semiîntunericul camerei, de oglindă şi-şi zîmbeşte batjocoritor :

„Ești un membru cam ciudat al familiei Wahl, Lenore! Te-ai amorezat de un student sărac și talentat, te-ai vîrît în patul lui și acum porți rușinea în pîntece... Dacă mama ar citi o poveste în care faptele ar fi relatate așa cum se întîmplă mereu pe lume — și de data asta, incidental, mi s-au întîmplat chiar mie — ar fi convinsă că citește însăși povestea ticăloșiei umane. Bineînțeles că o asemenea fată trebuie să alunece în prăpastie ; ciudat, ba chiar caraghios, e numai faptul că nu mă simt cîtuși de puțin decăzută și că nu regret nici măcar o singură clipă că am părăsit lumea părinților și a moralei lor, în care aș fi fost ferită de asemenea experiențe ca aceea prin care tocmai trec — însă cu prețul de a nu-mi trăi de loc viața. Fiindcă în comparație cu senzația de a exista, de a avea probleme spre rezolvare și de a răspunde, cu această senzație pe care de doi ani o trăiesc din plin în fiecare clipă, orice altceva îmi apare searbăd.“

Se apucă să scotocească prin sertarele dulapului, să scoată ciorapi, lenjerie, o fustă, bluza potrivită la această fustă, chiar și mănușile.

Îi e frig. Își pune chimonoul peste cămașă, se așază în fotoliul de la fereastră, privește cerul spuzit de stele : din întunecimea nopții se desprinde în contrast puternic Lebăda cea zburătoare, ca o Cruce a Nordului luminoasă. Pianele încep din nou.

O inimă, tînără și nehotărîtă, stă de vorbă cu ea însăși. Vagi incertitudini se ridică, ușoare nepotriviri de armonie risipesc sfiala începutului și se revarsă furtunos în izbăvire : viața gingașă rămîne indestructibilă, viața amețitoare, agresivă, atotcuprinzătoare, victorioasă, în impetuoasă evoluție și transformare, atîta vreme cît va mai răsări soarele.

În casă răsună ecoul încăperilor goale. Servitorii, plecați în concediu, înveliseră cu grijă mobilele în huse de stambă decolorată, iar în jurul lămpilor din perete și al becurilor electrice în formă de lumînare înfășuraseră coli mari de hîrtie. Lustrele cu multe prizme și muchii, din sticlă venețiană, înfășurate în tifon, atîrnau în aer ca niște animale mari, albicioase din adîncurile mărilor, prinse în năvoade.

Obstfelder se apleacă icnind, ridică foaia pe care prietenul său o lăsase să alunece de pe masă, și citi sfîrșitul articolului :

„Peste puține zile, nimeni nu va mai avea voie să scrie adevărul. Diplomații noștri cunosc situația foarte bine ; amenințările celor din „Uniunea pangermană“ și ale militariștilor, care nu se dau în lături de la cele mai murdare procedee, le zădărnicesc însă orice acțiune. Oricum, politicienii pe umerii cărora apasă răspunderea în Germania n-au nici un cuvînt de spus cînd militarii stau de vorbă între ei. Singurul învingător în acest război va fi Anglia ; bilanțul războiului va fi un milion de cadavre, două milioane de invalizi și cincizeci de miliarde datorii — atîta tot.“

Cînd vocea răgușită nu se mai auzi, în jur parcă totul tăcu : grădina, tufișurile vilelor învecinate, parcul, orașul, cerul de noapte, Germania.

— Și asta n-a fost niciodată tipărit ? întreabă Markus Wahl.

Obstfelder își examinează țigara, pe jumătate fumată, în lumina felinarului de vînt.

— Niciodată, spune. Cel mult a rămas ca șpalt de rezervă, acoperit de praf într-un colț al tipografiei. Nu există astăzi nici un ziar care să dorească a fi suprimat.

Markus Wahl insistă cu încăpățînare :

— Atunci cînd știi, trebuie să strigi, n-ai încotro !

Consilierul juridic Obstfelder se scarpină în barba tăiată ca a lui Gottfried Keller, își ridică ochii deznădăjduiți din pungile grele de dedesubt și își spune părerea :

— S-a strigat și s-a făcut destulă gălăgie în lunile care au urmat atunci — pe cîmpurile de bătălie, în orașe, de către edițiile speciale ale ziarelor și de către văduve. Pentru cei care lucrează în clădirile administrative nu mai e nici o plăcere să se ducă la lucru, chiar dacă sînt social-democrați. Iar noi sîntem niște cetățeni burghezi, înțelegem că fiecare editură și tipografie vrea să existe și să realizeze un profit, așa că nu strigăm. Și consilierul Obstfelder arată foarte descumpănit cînd spune asta, apoi împăturește foaia și o întinde amfitrionului. Pune-o în colecția ta. O să figureze la loc potrivit lîngă ediția specială a lui „Der Lokalanzeiger“, care ne-a adus știrea mobilizării atunci cînd încă

nimeni nu visa ceva de felul acesta. Nu e de loc bine să trăiești vremuri mari.

„Păcat că Lenore s-a și dus să se culce, își continuă el șirul gîndurilor. Cînd fiul meu, care e medic, se va întoarce din război — acum se află, din păcate, lîngă Arras cu un spital de campanie asupra căruia se trage în fiecare zi — cînd se va întoarce trebuie s-o ia în căsătorie pe fata asta, presupunînd că ea va fi de acord. Am auzit că ar fi în relații cu un scriitor tînăr — nu i-am citit cumva numele ieri după-amiază într-un contract pe care agentul Bauch are de gînd să-l încheie cu *Das Deutsche Theater* ? Nu se menționa oare acolo că piesa lui va fi pusă în scenă imediat după desființarea cenzurii — prin urmare după încheierea păcii ?"

Îl întrerupe pe Markus Wahl, care vrea să-i enumere piese din colecția lui, și-l întreabă de tînărul pe care Lenore l-a cunoscut la München, cel care fusese invitat odată, aici, la Potsdam, la prînz.

— Nu-l chema Bertin ? Scriitor ? Unul din ăia moderni ? Să știi că e pe cale să devină celebru. Mîine va putea să cumpere bonuri pentru al doilea împrumut de război în valoare de șase sute de mărci. Și nu dorește casa bancară Wahl să mijlocească achiziția, bine-meritînd astfel recunoștința patriei ?

Asemenea glume anunțau, de obicei, că sosise ora să-și ia rămas bun.

Tornow, din fericire prea bătrîn ca să mai fie mobilizat, îi va duce, pe domnul consilier juridic și pe domnișoara Hilde Cohn pînă la Berlin : o frumoasă călătorie nocturnă între ape, parcuri, păduri și cartiere mărginașe cufundate în somn.

Ca un strigoi alb, încălțat cu pantofi moi care nu fac nici un fel de zgomot, Markus Wahl rătăcește prin casă pentru a controla dacă toate ușile sînt încuiate, și cu lănțișoarele de siguranță puse, dacă Boll e în grădină și toate luminile sînt stinse. Luminîndu-și drumul cu lampa de buzunar, urcă încet scara.

„Da, iată că David, cu mintea aiurea ca de obicei, a uitat să stingă luminile de la piane. Așadar, domnul Bertin este

cineva. Am observat eu, după fruntea lui boltită, după părerile lui independente. Micuța Lene e nepoata mea. Nu, ea nu e în stare să se îndrăgostească de un prostănac. Pînă acum, prea am socotit-o fiica părinților ei și nu bănuiam că foarte curînd mă voi convinge că lucrurile stau altfel."

Bătu la ușa dormitorului ei, încet de tot.

O voce uimită, foarte trează, exclamă :

— David ? Intră !

Markus Wahl deschise ușa, vîrî capul în cameră și vorbi în direcția patului, de unde se distingea un luciu cenușiu-deschis în întunericul înconjurător :

— Nu știu dacă te mai interesează, copilă dragă, dar acest domn Bertin are toate șansele ca după încheierea păcii să fie jucat pe scenă. Obstfelder a fost consultat ieri pentru a aviza asupra contractului. Și fiindcă îi plătesc un avans de șase sute de mărci, înseamnă că o iau foarte în serios domnii aceștia de la teatru.

Lenore deschise larg gura.

„Iată și banii trebuitori."

O siluetă albă, cu cămașă fluturîndă, sare din pat, două brațe goale îl îmbrățișează pe Markus Wahl. O gură foarte caldă îl sărută.

Markus Wahl, în camera lui din turnul vilei, se dezbracă oftînd :

„E un blestem să fii bătrîn."

CAPITOLUL AL CINCILEA

Medicul

„Sărmana domnișoară de la poștă", se gîndea doctorul Wismarski compătimitor, în timp ce Lenore se ridica și începea să se îmbrace.

Fața ei palidă devenise de-a dreptul lividă de spaimă, se lungise subit și se îngustase, căpătase o expresie care parcă anticipa viitorii ani de foamete.

Medicul șade pe scaunul de la masa lui de lucru, îmbrăcat în halat alb, blond, cu fălcile rotunde, examinînd-o cu ochii albaștri, liniștiți :

— Nici o îndoială, domnișoară, sînteți însărcinată. Prezentați o puternică decolorare a uterului, care s-a mărit apreciabil, iar colul uterin, închis, nici nu mai poate fi atins.

Afară, ziua de vară fierbea, înmuind asfaltul. Pe sub ferestre claxona, bocănea și tropăia circulația dintre Charlottenburg și centrul orașului. Un vînzător de înghețată își striga marfa, cele patru silabe : „Înghețată ! Înghețată !“ cu o intonație melodică.

Cu ureche muzicală, ca majoritatea medicilor, doctorul Wismarski ascultă o clipă chemarea de pe stradă, înainte de a pronunța hotărîrea :

— Lăsați copilașul să se nască, domnișoară. Nimeni nu-și mai poate îngădui să vă ajute.

Lenore nu înțelegea :

— Dar, domnule doctor !

Îi explicase că nu putea să lase copilul, că e fiica unui funcționar de poștă din Brandenburg pe Havel, logodită cu un elev-ofițer care acum se află în Champagne. Că de la el e copilul pe care probabil că-l poartă acum.

Ședea rigidă pe scaunul ei. Își dădea seama că făcuse o greșeală, se prefăcuse mai neexperimentată în aceste chestiuni decît era în realitate. Pentru a risipi orice temeri ale medicului că intervenția ar putea să-i dăuneze, din pricină că arată slabă, negase absolut toate întrebările lui sugestive : nu, nu avea hemoragii, nici nu tușea, în familia ei nu era nici un caz de tuberculoză, nici tatăl și nici logodnicul ei nu beau peste măsură, nu fusese niciodată anemică, și pînă acum perioadele ei decurseseră normal. Acum se simte mai în putere ca niciodată, în săptămînile din urmă făcuse multă gimnastică, înotase, mersese pe bicicletă.

Îi vorbi cu nevinovăție, rugătoare :

— O puteți face fără grijă, domnule doctor, doar n-o să dureze mult pînă voi fi iar pe picioare, nu-i așa ?

Wismarski se gîndea :

„Sărmană prostuţă, aş putea s-o fac, dar tu nu ştii să-ţi ţii gura şi pe urmă dăm amîndoi de dracu. Mai întîi, probabil că or să mă mobilizeze, şi atunci abia e bucluc mare, s-a zis cu mine. Pînă acum n-au avut nevoie de mine, m-au lăsat în pace, în schimb ni l-au răpit pe Felix, care cînta la violă în cvartetul nostru, un om cu inepuizabile resurse muzicale.“

— Nu, domnişoară, spuse el blînd în zăpuşeala cabinetului, duceţi-vă liniştită acasă, mărturisiţi totul părinţilor dumneavoastră, pînă la urmă se vor bucura, logodnicul dumneavoastră vă va lua în căsătorie, trebuie numai să-l înştiinţaţi ca să poată fi din vreme la această căsătorie de război. Ar fi mare păcat să nu aduceţi copilul pe lume. Împăratul va avea nevoie şi mai tîrziu de soldaţi, adăugă el cu o amărăciune melancolică care nu se potrivea de loc cu capul blond şi fălcile lui roşii. În orice caz, eu nu pot face nimic în această chestiune.

Lenore îl privi încrezătoare şi copilăroasă. Se degaja atîta putere de convingere din spusele lui ! Rolul în care intrase, expunerea simplificată şi falsă a situaţiei, o biruiră. Vreme de o clipă se gîndi într-adevăr :

„Da, de ce oare vreau să scap de el ? Vom face o căsătorie de război, totul se va desfăşura în condiţii bune, tata şi mama se vor bucura pînă la urmă.“

— Ce putem face noi, medicii, domnişoară dragă ? În fiecare zi avem de-a face cu asemenea chestiuni. Şi, s-o recunoaştem, perspectiva unei condamnări la închisoare nu e de loc surîzătoare.

„Da, se gîndea Lenore ascultătoare, cu perspectiva închisorii nu este într-adevăr de glumit.“

Între ea şi cuvintele medicului se căsca un gol ciudat. Aceste cuvinte le auzea, dar imediat după aceea le gîndea ca şi cînd ar fi fost propriile ei păreri.

„E adevărat, răspundea ceva în ea, dar dumneavoastră aveţi unele obligaţii şi faţă de oamenii tineri.“

Deodată, o străfulgeră realitatea situaţiei în care se afla ; oare nu cumpănise de multă vreme fiecare dintre posibilităţi ?

— Domnule doctor, dar e o nenorocire... îngăimă ea. Nici o posibilitate să mă ajutaţi... ?

Lacrimi izvorau de sub pleoapele ei larg deschise.

„Eram frumoasă, şi aceasta fu pierzania mea“, cită medicul în gînd şi, fără să-şi dea seama ce face, trecu în spatele scaunului său, rezemîndu-se de spetează şi simţindu-se într-un fel apărat prin această spetează de durerea fetei.

„Goethe ştia ce spune. Nu, nu, copilă dragă, n-ai să reuşeşti să-ţi ţii gura. Chiar dacă ai izbuti să-ţi strîngi bănuţ lîngă bănuţ pentru onorariu — banii ! banii nu interesează, respinse el ideea — într-o zi o să apară un tată sau un logodnic să mă ia de piept. Sînt convins că această Gretchen nu va trece cu bine prin încercările dificile ale unui avort clandestin. Şi, ceea ce în timp de pace nu era de loc lesne de realizat, acum, în război, cînd natalitatea scade în fiecare zi, devine pur şi simplu sinucidere. Nimeni nu poate să-mi ceară aşa ceva.“

Lenore se îmbrăcase într-adevăr ca o modestă provincială : fustă albă şi pantofi albi, dar ciorapi gri şi o bluză cenuşie de vară cu gulerul scrobit ridicat la spate, şi părul strîns într-un coc masiv în spatele urechilor. Acest examen ginecologic era primul din viaţa ei ; ce efort trebuise să facă pentru a dezvălui ceea ce era mai tăinuit din trupul ei, a-l oferi acestor mîini străine ; şi toate astea, zadarnic ?

— Nu mă puteţi lăsa să plec aşa, domnule doctor, spuse ea rugătoare, aproape cerşind, în timp ce-şi ştergea ochii.

Dar chiar şi în deznădejdea ei nu-şi îngădui să formuleze rugăminţile într-un fel mai ameninţător : „Domnişoarei Cutare din Kreuzburg i-aţi ajutat în noiembrie trecut. Trebuie s-o faceţi, domnule doctor.“

Wismarski aruncă o privire pe ceasul de pe birou, deveni nerăbdător, dar se stăpîni.

— *Summa summarum* [1], zise, acum trebuie să plecaţi. Dacă aţi fi venit la mine în prima lună, ar fi fost destul de uşor să încercăm o metodă sau alta. Dar acum sînteţi spre sfîrşitul celei de a doua luni. Într-a treia, ovulul se desprinde uneori de la sine, mai ales în urma unor eforturi ale organismului. Vă veţi da seama de aceasta dacă veţi

[1] În rezumat, în consecinţă (în limba latină).

avea hemoragii, domnişoară. Atunci, bineînţeles că trebuie să facem imediat un chiuretaj, altfel s-ar putea produce o infecţie primejdioasă pentru dumneavoastră.

Astfel, cu tonul cu care îşi ţinea conferinţele de popularizare, îi aruncă oarecum un colac de salvare. Şi parcă voia să-i spună că dacă era în stare să prindă colacul, atunci o mai putea salva din valurile nenorocirii în care se zbătea.

— În acest caz, telefonaţi-mi imediat. Vedeţi, aşadar, că încă nu e totul pierdut. Dar acum trebuie să plecaţi, afară mai aşteaptă şi alţi pacienţi.

Era adevărat. Lenore ştia că afară aştepta o femeie necăjită şi două doamne. Se ridică şi, iată, picioarele o ţineau într-adevăr.

Mai încercă o dată, rugătoare, încet :

— Domnule doctor ?

Dar el o conduse pînă la uşa vopsită în alb care ducea spre ieşire.

— Nici unul dintre colegii mei, pe tot cuprinsul Berlinului, nu vă poate da alt sfat. Şi nici măcar nu-mi îngădui să cred că dumneavoastră socotiţi că am fi în stare să călcăm legea, în care caz, ar trebui să vă vorbesc cu totul altfel. La revedere, domnişoară Peter.

Cînd clanţa uşii se închise după Lenore, el se gîndi :

„Viaţa e nedreaptă, iar organizarea socială e stupidă, fiindcă provoacă suferinţe acestor făpturi frumoase atunci cînd vor să-şi îndeplinească menirea pentru care au fost create."

Pe urmă deschise uşa spre sala de aşteptare şi o pofti pe soţia zidarului Kranz. Tuberculoasă, patru copii.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Frate şi soră

Cînd Lenore sosi acasă, găsi pe masă cafeaua obişnuită de după-amiază, adăpostită grijuliu sub o apărătoare în formă de păpuşă cu malacov — care s-o menţină caldă —

o cafea cam subţire, deoarece împerecherea fericită dintre patriotismul doamnei Wahl şi mîndria ei de gospodină continua să-şi exercite influenţa şi în timpul cînd era plecată.

David Wahl, elev de liceu în vîrstă de şaisprezece ani, îşi încreţi fruntea cînd ridică ochii de pe *Insula comorilor* de Stevenson, în care se cufundase mestecînd zdravăn, şi îşi salută sora cu cuvintele :

— Mîine voi solicita un ajutor de război pentru noi. Familia Wahl nu-şi mai poate permite cafea veritabilă. Gustă, te rog.

Lenore rîse, îi făcu un semn cu capul, se aşeză la masă cu o foame de lup şi cu deznădejdea în suflet, o deznădejde care pusese cu totul stăpînire pe ea abia din clipa cînd păşise pragul casei părinteşti. În faţa sufletului ei se ridica, masiv şi concret, puternicul angrenaj burghez pe care trebuia acum să-l înfrunte, fără alt sprijin decît acela primit de la soldatul-constructor Bertin, care era însă stînjenit în mişcările sale.

E de mirare, totuşi, ce gustoasă pare mîncarea ! În timp ce mînca, cu înghiţituri repezi, o chiflă făcută din făină cenuşie de război, o străfulgeră la mestecat o durere la una dintre măselele din dreapta, jos. Citise destul în ultimele săptămîni ca să-şi dea seama ce semnificaţie avea durerea : strigoiul cel mic care creştea în ea avea nevoie de calciu, i-l răpea din masa dintelui.

Cîtă vreme îşi mai putea îngădui să şovăie ? Spaima îi smulse un geamăt. Parcă se îndrepta spre şuvoiul înspumat al unei ape repezi. Se simţea aşa cum se simte un om care stă pe marginea punţii unui vapor torpilat, la înălţimea acoperişului unei case deasupra valurilor mării cenuşii, şi care, fără a şti să înoate prea bine, trebuie să sară dacă nu voia să fie înghiţit în adîncuri de masa muntelui de oţel pe cale de a se scufunda.

— Ce-i cu tine ? întrebă uimit liceanul, ridicînd ochii de pe un pasaj captivant, unde Jim Hawkins, ascuns în butoiul cu mere, trage cu urechea la conversaţia echipajului de piraţi.

— Durere de dinţi, zise ea cu faţa strîmbată şi punînd mîna la falcă.

— Durere de dinți, tu ?

Privi la sora lui și se gîndi :

„A așteptat pînă au început s-o doară ? Cam greu de crezut. Oricum, arată altfel ca de obicei. În jurul ochilor ei nu mai dăinuie expresia obișnuită, dintotdeauna, de fată sănătoasă și vioaie."

În ciuda straturilor izolante cu care se înconjoară de obicei fratele și sora, Lenore obișnuia să discute cu el unele chestiuni, să-l ajute cînd era vorba de o ecuație de gradul al treilea sau de alcătuirea vreunei compoziții pe o temă anostă. Așa că închise cartea și puse, ca semn între foi, o bucățică din șervețelul de hîrtie.

— Ascultă, fetițo, întrebă, s-a întîmplat ceva cu tînărul tău ?

„Fetițo" îi spunea...

— Cum de ți-a venit asemenea idee ? întrebă ea și cercetă fața sinceră și matură a fratelui ei oacheș.

— Ei, răspunse el, se pot deduce o seamă de lucruri din plicurile pe care le arunci tu în coșul de hîrtii. Küstrin, scumpă surioară, nu este nimic altceva decît un cîmp de exerciții. Sau poate că l-au și repartizat pe front ?

Lenore se uită la el. Că un frate mai mic crește și nu mai este un copil, observi de obicei în situații deosebite, dintre acelea care nu sar numaidecît în ochi — după unele priviri, unele intonații ; pe urmă îi vezi că încep să se cam bîlbîie. Și cînd te gîndești că, într-adevăr, asemenea liceeni din clasele superioare se și găsesc ca voluntari, pe rînduri și coloane, în uniformele cenușii de front !

— Vreți să încheiați o căsătorie de război ? Mama face mofturi ? Poate că ai nevoie de sfatul meu de om matur ? întrebă mai departe David, dîndu-și importanță. Azi dimineață, bunicul spunea că există oameni foarte înțelepți care cred că războiul mai poate dura ani de zile, doi, poate trei... Îți dai seama ? E nebunie curată ! Banditii ăștia setoși de sînge !

Aproape că gemea.

Lenore dădu din cap cu inima grea. Lumea era plină de spaime nu numai în inima ei. Băiatul din fața ei avea inimă să asculte durerea și să geamă sub apăsarea ei.

— David, șopti ea cu ochii mari, într-o zi te vor lua deci și pe tine !

— Dar nu vreau, strigă el. Nu vreau să particip la măcelul ăsta ! Sînt născut să fac exerciții la pian, nu pe cîmpul de instrucție.

— Ei nu te întreabă pentru ce te-ai născut, suspină Lenore.

Lumea întreagă mirosea a silnicie, sînge și oțel.

— Poate că, începu din nou David mai liniștit, poate că va trebui să mă transform în fată, cînd va veni rîndul contingentului nostru. Și atunci voi avea nevoie de ajutorul tău : rochii și ciorapi, corset și port-jartier, și va trebui să-mi arăți cum vă încheiați copcile și cîrligele voastre aiurite. Mai bine bonă la copii într-o familie din sud, decît carne de tun într-un eroic regiment prusac de infanterie. Prin urmare, dacă ai de pe acum nevoie de cineva care să-ți curețe și să-ți ungă bicicleta — „trimiteți carte poștală, serviciu la domiciliu".

Lenore amesteca încet în ceașca ei. Îndrăzneala fără margini de a vorbi, de a mărturisi pluti o vreme între limbă și cerul gurii. Pe urmă, se hotărî.

— Dacă ai vorbit serios, zise, am într-adevăr nevoie de ajutorul cuiva. Și, cu o voce și mai șoptită încă : Sînt pe cale să am un copil, și trebuie să scap din situația asta. Și nimeni nu-mi spune cum să procedez.

Liceanul își ridică privirea și nu spuse nimic. Pe urmă fluieră o gamă, de la notele de sus, ridicate, la cele joase — cu pauze.

— O dată și o dată o pățește oricine. Așadar, acesta este domnul Bertin, exclamă el fără să ridice sau să coboare tonul, în timp ce cu degetul descria mici curbe printre firimiturile de pîine de pe fața de masă. I-am citit romanul, nu-i mare lucru de capul lui, dar cît privește părerile exprimate acolo, sînt destul de interesante. Dacă eu i-aș face soției mele un copil, a doua zi m-ar da dispărut pe lista unității mele. Fiindcă pungășiile sînt valabile și la prusaci, fetița mea. Iartă-mă dacă îl vorbesc de rău, doar știi că oamenii de felul lui îmi sînt foarte simpatici. Așa că, te rog, ia asta ca o pilulă amară și, în același timp, ca

un cuvînt de onoare că n-am să te părăsesc la nevoie. Acestea fiind zise, spune-mi ce-ai făcut pînă acum.

După ce a ascultat, pe veranda ce dădea înspre grădina cufundată în liniștea după-amiezii, cele relatate de Lenore — iar ea îi povesti totul, nu așa cum ar proceda o soră mai vîrstnică față de un băiat, ci ușurîndu-și inima și într-un fel copilăresc, ca o femeie față de un bărbat care stăpînește tehnica vieții mai bine decît ea — replică :

— Acum, voi încerca mai întîi să chem în ajutor trupele de rezervă. Cum stăm cu banii ?

— Bertin va primi foarte curînd un avans de șase sute de mărci pe baza unui contract.

— Prea îndeajuns, răspunse David Wahl. Am la casa de economii cinci sute cincizeci de mărci, bani economisiți și șterpeliți, iar în afară de asta, în registrele tatălui nostru, domnul Wahl, figurez cu un cont personal de două sute șaptezeci și două de mărci, pe care însă vrea să mi-i investească în bonuri ale împrumutului de război. Numai dacă eram nebun băgam toți banii la banca noastră. Bine, prin urmare am pornit-o și pe drumul ăsta și vom merge pe el pînă la capăt, oricît de întortocheat ar fi ; sau, cum spunea domnul Buffke, profesorul de elină, cînd voia să ne bage în cap formele stilului retoric — și ridicînd vocea, vorbi pe tonul cîntat și profesoral al elenistului Buffke — „cînd falanga hopliților [1] s-a pus o dată în mișcare, nu se mai oprește pînă ce n-a zdrobit complet rezistența inamicului“ ; și, cu vocea lui naturală : Încearcă să traduci asta în grecește.

Lenore nu se putu stăpîni să nu rîdă. Rîse mult, cu poftă, pînă o apucă tusea, și nu rîse atît din pricina fratelui ei plin de haz, cît pentru că găsise în imediata ei apropiere pe cel care o va ajuta, deși la ajutorul lui se gîndise cel mai puțin pînă acum.

— Nu, zise ea continuînd să rîdă, mai bine am să traduc în latină următoarea frază : „Am găsit în imediata mea apropiere pe cel care mă va ajuta, deși la ajutorul lui m-am gîndit cel mai puțin pînă acum.“

[1] Soldați pedeștri în Grecia antică, înarmați cu arme grele.

Kliem

Băiatul care răspundea la numele de David Wahl avea un prieten mai vîrstnic, şi pe el îl consulta în problemele dificile ale existenţei care cereau o anume experienţă de viaţă. Acest prieten era domnul Kliem, profesorul lui de înot, care îl învăţase de la opt ani mişcările asemănătoare cu cele ale broaştei, necesare omului în apă, legîndu-l mai întîi de o coadă solidă de undiţă, apoi de o parîmă ţeapănă şi, în sfîrşit, de una mai suplă, în timp ce băieţaşul cel slăbuţ zvîcnea în mişcări iuţi în apa călduţă a ştrandului. Şi cum anumite exerciţii fizice se transformă pe încetul în obişnuinţă, băiatul deveni un vizitator asiduu al ştrandului, şi domnul Kliem îl văzu trecînd prin diferitele trepte succesive ale copilăriei şi schimbării vocii, ajungînd pînă la cea de astăzi, de elev în clasa a şaptea de liceu.

Domnul Kliem, la rîndul lui, ţinea la David, îi împărtăşea cu prietenie din experienţa lui de fost caporal de pionieri, apoi de marinar pe un vapor de pe Havel, iar acum de salariat la ştrand şi profesor de înot, meserii în care bineînţeles că putuse acumula mai multă experienţă decît fiul unui bancher într-o vreme ca aceea de astăzi, cînd copiii aproape că se nasc cu gulere înalte scrobite; de asemenea, îi dădea sfaturi practice şi-l distra cu povestiri adevărate, luate din viaţa reală, cum este de pildă aceea în care domnul Kliem îşi pierduse într-o duminică, pe vapor, mîna stîngă, şi cum învăţase încetul cu încetul s-o înlocuiască printr-un cîrlig. Fiindcă braţul lui stîng se sfîrşea cu un cîrlig de oţel.

Domnul Kliem, cînd nu era la slujba lui, locuia la Kiewitt, o limbă de nisip izolată, al cărei nume părea să imite strigătul nagîţului.

În spatele unor stive de bîrne, aproape de malul apei, se ridica un şopron ce adăpostea tot felul de unelte şi vechituri, precum şi o punte dărăpănată, un fel de debarcader unde acosta din cînd în cînd un bac venit de la celălalt mal, care aducea sau îmbarca oameni, cei mai mulţi cu bicicletele. Serile, ştrandul se închidea la ora şapte, iar

domnul Kliem obișnuia să șadă pe această limbă de mal și să dea cu undița după pește. Stătea liniștit, ținînd în apă o rîmă trasă în țeapa cîrligului de la undiță, ca să scoată după cum îi va fi norocul un biban, o știucă sau un șalău, care mușcînd din nadă erau trași afară, la aer și mureau asfixiați.

În seara aceasta liniștită de iulie, era încă destulă lumină pe la opt, opt și jumătate ; prin preajma sălciilor, țînțarii găseau destul sînge omenesc de supt — cum de altfel făcea în clipa aceea tot pămîntul uscat din jurul Germaniei ; în colțul acesta, însă, îi cam izgonește fumul unei pipe, care îl ocrotește destul de bine pe domnul Kliem împotriva atacurilor acestor mici escadrile de insecte.

David Wahl coborî de pe bicicletă, o rezemă de salcie, îl salută pe Kliem cu o scurtă mișcare a capului, își aprinse țigara și așteptă ca pescarul cel oacheș cu mustața blondă să-și întoarcă spre el capul tuns scurt.

Kliem scoase cu grijă cîrligul undiței din apă — numai niște urme de nămol se aflau în vîrful lui — îl clăti și zise :

— Iar am dat chix. Și s-ar părea că se înfig al dracului la momeală. Dar nu, în ziua de azi nu mai poți avea încredere nici măcar în pești.

David arătă zîmbind către hîrdăul mare în care se zăreau patru sau cinci pești mai mari plutind vlăguiți în apă. Dar Kliem i-o întoarse :

— Ăștia ? Ăștia nu înseamnă nimic ! Cînd ai ambiția să scoți o știucă, atunci ciortanul și bibanul ți se par de lepădat.

— Dacă ai gusturi atît de alese și ții neapărat să prinzi o știucă !

Dar Kliem, după ce puse nadă nouă în cîrligul undiței și-l azvîrli departe, în șuvoiul albastru-verzui care aluneca lin la vale sclipind pe alocuri cu luminițe sticloase și ciudate, declară :

— Am nevoie de știucă pentru o mică afacere de schimb ; mi s-a promis pentru ea o lădiță cu țigări bune de foi, și în afară de asta, prietenia cu negustoreasa Birnst merită fără îndoială o știucă. Dar nu e ce te gîndești, băiete, continuă domnul Kliem. Voi sînteți stricați ca pilonii de lemn vechi care au putrezit în apă, voi, adică elevii

de școală. Aici e vorba de alimente pentru mai tîrziu, fiindcă nu prea stăm bine cu făina, te rog să mă crezi. Înainte de a se sfîrși războiul, o să mai trecem prin multe. Din fericire, am patruzeci și doi de ani, și unul ca mine, care și-a făcut serviciul la regimentul de pionieri de gardă, se pricepe la mizeriile astea și la prusaci.

Deputatul socialist în Reichstag, Karl Liebknecht, care fusese ales în circumscripția electorală Potsdam, datora o părticică minusculă a voturilor lui și numitului Kliem, căruia serviciul militar îi băgase în sînge nemulțumirea și anumite vederi politice.

— Da, zise David, dar să știi că amîndoi sîntem ceea ce burghezii cumsecade numesc „stricați", și încă în bună măsură, nu-i așa, domnule Kliem ? De data aceasta însă, merit să fiu menajat.

Și scoase din buzunar un pachețel de tutun și-l întinse pescarului.

Kliem privi pachețelul cu neîncredere, în semiîntunericul amurgului tîrziu :

— Tutun „Marakaibo", silabisi el cu ochii foarte apropiați de inscripție. Slavă Domnului ! Și, în timp ce încerca tutunul între vîrfurile degetelor : Merită să primești în dar asemenea tutun. Nu e dintre mărcile alea „Moosrose", sau „Sieger Kluck", sau „Muff-Muff-Kathedra", cu nervuri de frunze tăiate mărunt, bune pentru ostașii noștri de pe front ; ăsta-i tutun veritabil, preparat așa cum se cuvine. Dacă ai ști, băiete, ce vînd indivizii ăștia pe bani buni soldaților, ai arunca în ei cu pietre. Dar ce să-i faci, adăugă el cu un oftat, războiul e război și nu te poți bucura în fiecare zi de binefacerile lui ! În timp de război, profitul se scrie cu P mare.

Cu o mișcare îndemînatică, David Wahl întoarse cîrma discuției în direcția în care avea nevoie :

— Dacă ai ști cîtă dreptate ai avut, domnule Kliem, cînd vorbeai de stricăciunea din zilele noastre. Spune, cum ai proceda dumneata dacă ai fi făcut unei tinere fete un copil și acum ai dori să-l împiedici să vadă lumina frumoaselor zile pe care le trăim cu toții ?

Kliem fluieră printre dinți și spuse admirativ :

— Porcule ! Și zi așa, un copil ? Asta-i o prostie. Cît crezi tu că atîrnă la cîntar un maimuțoi din ăștia, înainte de iese din burta mă-si ? Cît un mormoloc, mai mult nu. Fiindcă n-o să-l lăsați să se nască, nu-i așa ? Că doar n-ai venit să te sfătuiești cu profesorul tău de înot cînd e prea tîrziu, cînd sîntem în ceasul al doisprezecelea, al doisprezecelea fără un minut, sau chiar fără un sfert de minut. Cît e de atunci ?

— Două luni, spuse liceanul din clasa a șaptea, cel mult două și jumătate.

— Și ce vrei să fac eu, mă nemernicule ? Vrei să vorbesc cu părinții tăi, sau poate că vrei să-ți arunc mireasa în Havel ? În cazul ăsta nu-l cunoști pe Kliem. Wilhelm are nevoie de soldați, iar dacă nu el, atunci urmașul lui. Complicitatea se pedepsește tot atît de aspru ca și îndemnul la faptă. Și uite că vine o pușlama ca tine și încearcă să mă bage la răcoare.

David rîse :

— Nu e cazul ; totuși, cum aflu unde pot găsi o moașă de încredere ?

Kliem trase brusc undița în sus, și de cîrligul ei atîrna o știuculiță slabă, de vreo trei palme. Capul ei lung, ascuțit se contura lămurit pe cerul încă luminat.

— Drăcia asta trebuie să mai crească, se consolă singur Kliem, în timp ce desfăcea cu grijă gura micii răpitoare din cîrlig și o arunca înapoi în apă, cu o mișcare puternică. Iar tu, zise adresîndu-se știucii, trebuie să mai îmbătrînești. Aici nu e ca la război, aici nu folosim jumătate porții și băieți de optsprezece ani. Pentru astăzi, am terminat. Poate pe la unsprezece, dacă nu mă culc pînă atunci.

Înfășură sfoara undiței în jurul bățului de bambus, îl anină de ramurile salciei, se așeză pe scăunelul lui, cu spatele rezemat de trunchi, și-și umplu pipa de lemn, care se golise între timp, cu tutun din pachetul cel nou. Lumina bruscă a chibritului aprins îi dezvălui tînărului fața prietenului său, îndreptată cu atenție spre el, a prietenului pe care-l socotea cel mai de încredere dintre toți.

— Moașă, mormăi el pufăind, de unde și pînă unde să cunoască Kliem vreo moașă ? Și aici se vede cît de nerozi sînt oamenii cu carte. Nu, nu, fiule, cu toate că tutunul

ăsta are un gust minunat la fumat, un maistru de înot n-are de unde să scoată o moașă, așa, la comandă. Dar ce-ar fi, și Kliem își privi cu indiferență picioarele goale vîrîte în pantofi de pînză cafenie, ce-ar fi dacă ne-am uita nițeluș la anunțurile care apar în mai toate ziarele ? „Discreție", scrie acolo, sau „Asistență în cazuri dificile", sau : „Sfaturi conștiincioase și calificate", și așa mai departe. Primul cuvînt e tipărit întotdeauna cu litere mai groase ; după asta ne putem orienta. Dacă spune „conștiincioase", atunci renunț, n-am încredere ; dacă spune „sfaturi și asistență", atunci putem să stăm de vorbă. Asemenea femei vor și ele să trăiască din ceva și de cele mai multe ori au și un doctor la îndemînă. „Sfaturi și asistență", sau „moașă experimentată" sau simplu de tot „moașa Cutare". Dar la alea care spun „discretă" sau „de încredere", nu prea mă trage inima. Cînd cineva pune să se scrie pe firma prăvăliei ceea ce, la urma urmei, este de la sine înțeles, eu mă feresc și nu-i calc prăvălia decît cînd n-am încotro. Și pe urmă, m-aș orienta nițeluș și după cartier. Nu-i nevoie neapărat să fie în partea de apus a orașului, dar dacă o asemenea femeie vrea să aibă o clientelă mai ca lumea, atunci îmi închipui că trebuie să locuiască pe undeva pe lîngă Poarta Halle. Și în afară de asta, încheie Kliem și-și vîrî nasul de cunoscător în norișorul de fum pe care tot el îl suflase cu îndemînare pe gură, în afară de asta m-aș purta în această împrejurare ca un adevărat cavaler. Dacă am fost împreună cu fata atunci cînd treaba ne-a plăcut la amîndoi, apăi am să stau cu ea și atunci cînd trebuie să scape de belea. Cavaler pînă la urmă, înțelegi. Fiindcă bărbatul este cel care are autoritate ; cînd muierile sînt singure, se poartă de obicei ca niște canalii unele cu altele.

Respirînd adînc, David simți ce povară îi apăsase inima pînă acum, în aceste ultime minute. Tare i-ar mai fi plăcut să apuce mîna cît o lopată, cu pielea aspră, a prietenului său atît de experimentat, și s-o scuture cu amîndouă mîinile. Dar un asemenea gest n-ar fi corespuns legilor pe care le stabiliseră în relațiile dintre ei și care prevedeau reținerea emoțiilor și a exprimării fățișe a sentimentelor. De aceea se mulțumi să spună :

— Dacă vrei să-ți potcovești calul cum trebuie, trebuie să te duci la un potcovar priceput.

— De, pufăi domnul Kliem din lulea, eu nu știu prea multe pe lumea asta ; dar dacă mai aflu, măi pușlama, că i-ai umflat vreodată burta vreunei sărmane fete de proletar, atunci îți umflu și eu șezutul de bătaie, fiindcă acest lucru m-ar supăra tot atît de mult ca și cînd mi-ai șterpeli noul meu colac de salvare și ai fugi cu el. Ia mai așteptați voi nițel, băiețașilor, și Kliem strînse pumnul amenințînd undeva în aer, așteptați numai nițel, că într-o zi lucrurile or să se schimbe și nici nu mai e mult pînă atunci. Din războiul ăsta poate că oamenii or să învețe cîte ceva ; o să le spuie el, Liebknecht, ce. Fiindcă au trebuit să-i dea drumul de la unitate soldatului-genist Liebknecht. Doar știi, sau încă n-ai aflat că-l băgaseră într-un batalion de lopătari ? Ca să-i poată ordona să-și țină gura, băiete, și să nu le mai stea în drum aici, la Berlin. Dar pe ăsta nu vor reuși să-l înhame, cum au făcut cu alții, pe ăsta nu.

— Ah, tovarășe Kliem, răspunse David oarecum stînjenit fiindcă simțea cît de adînci erau simțămintele ascunse îndărătul cuvintelor rostite de prietenul lui, pe mine poți conta, eu voi fi de partea celor care au dreptate. Și acum trebuie să plec, mă așteaptă la masă.

— Mulțumesc frumos pentru casă și masă, vreau să zic pentru tutun, răspunse Kliem în timp ce-i scutura mîna.

Dinspre Biserica Garnizoanei răzbătea limpede și argintiu sunetul ceasului cu clopote. „De-a pururi credincios și cinstit“, suna refrenul vechii și frumoasei melodii, la intervale șovăitoare parcă, anunțînd ora nouă.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Nici o veste

Pe șoseaua de la Wilkersdorf spre Tamsel, într-o dupăamiază fierbinte din miezul verii, un om merge grăbit — un tînăr îmbrăcat cam gros pentru asemenea zi, cu cizme grele și un veston cenușiu gros, pe cap cu o capelă în formă

de farfurie, fără cozoroc, bună numai să-l facă să transpire. Sudoarea îi curge usturătoare pe după ochelarii deschiși cu ramă de baga, de-a lungul nasului, la spate, în lungul cefei și apoi în jos, pe spinare — și îl izbește cu miros acru cînd își desface cîrligul de la gulerul tunicii militare.

Tînărul are o frunte bombată ca o emisferă, frumos conturată, părul tuns scurt, urechile depărtate de cap. Tropăie prin praful șoselei ; povîrnișul și șanțul din dreapta sînt acoperite de iarbă colbuită, în care pietrele șoselei se pierd pe nesimțite, greu de deosebit în cenușiul prafului.

La stînga, în marginea orizontului, se întrevede, zvîcnind ușor, amenințarea albastră-cenușie a unei furtuni de iulie, una dintre acele furtuni care în acest peisaj de șes străbătut de rîuri se anunță cu tunete ce se rostogolesc prelung în înaltul cerului.

Tînărul nostru se gîndește că pe drumul de înapoiere desigur că ploaia îl va uda, dar nu-i pasă. Dacă în anii de școală ar fi învățat să meargă pe bicicletă în loc să citească din piesele lui Shakespeare, acum i-ar veni mult mai ușor. Da, și dacă măcar ar fi avut voie să schimbe tunica asta absurdă de postav cu o jachetă ușoară de dril și să-și încalțe ghetele cu șireturi, atunci ar fi ajuns de mult la poșta din Tamsel.

„Bineînțeles, se gîndi zîmbind în sinea lui, că în anii de școală mersul pe bicicletă are și unele dezavantaje, dragul meu ; fiindcă un contract cu direcția unui teatru este mai lesne de obținut cînd ești șoarece de bibliotecă decît biciclist... Șase sute de mărci ! Banii sînt pregătiți, Lenore va fi ușurată de o povară, trebuie numai să ne înțelegem cum îi pot da o împuternicire ca să-i poată ridica. Sînt vești importante, primite încă de alaltăieri, vești care se cer împărtășite mai departe. Bineînțeles că, în asemenea ocazii, te gîndești mai întîi să le comunici personal, cu gura aproape de tot la urechea iubitei, și de aceea am ieșit la raport și am cerut o permisie, de sîmbătă după-amiază pînă luni dimineața, să pot pleca la Berlin. Dar între timp se petrec unele evenimente mărunte, o mică întîmplare schimbă macazurile, modifică vederile. Se pregătesc lucruri noi, trebuie neapărat să mă pun în legătură cu ea, ca totul să se petreacă în cele mai bune condiții, trebuie

să vorbim și despre această schimbare încărcată de amenințări — dar oficiul poștal se închide la șase..."

Iată de ce aleargă acum soldatul-genist Bertin, greoi, cu plămînii suprasolicitați, pe șoseaua încinsă de arșița verii. Poate că va avea norocul și-l va ajunge din urmă o căruță, cu caii grăbind spre Küstrin, prin Tamsel, ca să scape de furtună. Iar dacă avea ghinion, atunci trebuia să alerge și să se gîndească, să alerge și să se gîndească intens.

Buzele, pe care și le umezește mereu, se mișcă din pricină că frînturi de cuvinte și fraze întregi se revarsă șuvoi din mintea lui. Lucrase astăzi de la șase dimineața și pînă la prînz, la unsprezece, și iarăși de la două la cinci. De la șase la unsprezece — din pricina asta îi mai tremură încă brațele și mîinile — construiseră un drum de bîrne, un drum din trunchiuri de pin cioplite grosolan și cu ramurile tăiate, prin mijlocul fostei păduri, pînă la locul unui depozit de muniții care urma să fie construit acolo. După masă făcuseră exerciții de salut și de „prezentare pentru onor", cu care prilej arșița mare a zilei se amestecase stînjenindu-i ; prelegerile de teorie se desfășuraseră la umbra unei mici păduri de pin, unde li se expuseseră însemnele ofițerilor din armata germană și din armatele aliate, pe urmă făcuseră exerciții libere, pare-se pentru a-și recăpăta suplețea încheieturilor.

Cu acest prilej, sergentul Boost, un bărbat slăbănog, le dăduse ca aproape sigură o veste care, singură, ar fi fost suficientă să-l facă pe soldatul-genist Bertin să alerge pe șosea. Dar în afară de asta, mai înainte cînd sosise poșta, primise o scrisoare scurtă cu un conținut tot atît de exploziv.

„Cum oare, se gîndește Bertin, cum se poate ieși din asemenea impas ? Vreau să spun : Cum să realizez un echilibru între cele două realități care mă sfîșie în direcții deosebite ? Lenore va trebui să se urce pe masa de operație, iar noi mărșăluim înapoi la Küstrin, ea își pune în primejdie viața, iar nouă nu ni se mai dau permisii, ea se expune urmărilor acestei intervenții, iar pe noi ne trimit la război... poate în garnizoana de la Varșovia sau în cea de la Lille ! Încă nu s-a hotărît unde, zice Boost, dar că plecăm,

asta s-a hotărît. Astfel stînd lucrurile trebuie neapărat să vorbesc cu Lenore ; să mă viziteze la Küstrin, înainte de a se decide la acea periculoasă intervenţie. Bineînţeles că faţă de ea nu voi folosi expresia „periculoasă", dar o intervenţie chirurgicală ca aceasta nu mi se pare că poate fi calificată altfel, iar vina o port eu ; nu-mi este permis să ocolesc răspunderea, trebuie să privesc lucrurile drept în faţă."

Un vîrtej de praf dansa pe şosea, în spatele lui, şi simţi că vîntul îl prinde de ceafă, fierbinte şi uşor ca o mînă febrilă. Nici o trăsură nu venea să-i scurteze drumul acesta penibil şi să-i evite stările răscolitoare prin care trecea.

În apropiere de localitatea Tamsel, şoseaua se însufleţi. În umbra salcîmilor verzi şi răsuciţi din margine, sub care poate că pe vremuri trecuse călare chiar Frederic al II-lea [1], acel prinţ căruia i se răpise puterea, numeroşi militari circulau încolo şi încoace ; şi fiindcă Bertin era subordonat oricui, chiar şi caporalilor care purtau numai un nasture de aramă la guler, trebui să facă eforturi susţinute pentru a intra din nou în această lume — altfel ar fi riscat întîlniri şi întîrzieri neplăcute. Dar fiindcă saluta orbeşte tot ce-i ieşea în cale arătînd cît de cît că ar avea pretenţie la asta, trecu cu bine printr-o învălmăşeală de militari cărora tocmai li se împărţea poşta şi pe lîngă o coloană de cinci furgoane ale aprovizionării, şi ajunse la oficiul poştal care, ca orice oficiu poştal din regiunea aceasta, mirosea pătrunzător a fum stătut de pipă.

În spatele unui perete din lemn prevăzut cu nişte geamuri mate, lucra un funcţionar de poştă peste măsură de obosit, accesibil numai printr-o mică ferestruică. Opt oameni stăteau la rînd cu diferite treburi ; doi dintre ei voiau să trimită bani nevestelor, unul să telegrafieze, doi să-şi ridice scrisori trimise *post-restant*, unul să cumpere mărci poştale şi doi să telefoneze. În sfîrşit, îi veni şi lui Bertin rîndul. Cînd funcţionarul răguşit îl anunţă că obţinuse legătura cu Potsdamul, iar el, tremurînd de nerăbdare, îşi apăsă la ureche receptorul de lemn

[1] Aluzie la anii de detenţiune la Küstrin (1730-1732) al celui care avea să devină regele Frederic al II-lea al Prusiei.

castaniu atîrnat de un fir mult prea scurt și răsucit, ceasul poștei arăta șase și un sfert. Auzi centrala din Küstrin tratînd cu cea din Potsdam, voci slabe, întrerupte de pocnituri, în timp ce ochii lui pipăiau zidurile de un cenușiu anost ale acestei clădiri foarte vechi, dalele ei murdare.

Numărul Potsdam 189 răspunse cînd din depărtare începu să se audă bubuitul înfundat al tunetului care se apropia. Dar fiindcă aparatul acesta, singurul din sat, nu era instalat într-o cabină izolată de toată lumea, unde în permanență circulau soldați cu ghete țintuite bocănind pe dușumea, sau se strigau între ei, sau vorbeau cu funcționarul, bineînțeles că Bertin nu putea să aibă pretenția ca o localitate atît de îndepărtată ca Potsdam să se audă lămurit în singura ureche pe care o avea disponibilă pentru un asemenea aparat ca telefonul. Distingea niște cuvinte nelămurite, zgomote de neînțeles, scurte și ascuțite. Emoționat, întrebă dacă la celălalt capăt al firului vorbea domnișoara respectivă, adică domnișoara Lenore. În hazul soldaților aflați acolo repetă numele prietenei lui, și în același timp roși de rușine că trebuia să procedeze astfel :

— Dumneata ești, Lenore ? Te rog mai tare, nu înțeleg nici un cuvînt !

Dar cu toate că începuse să-i curgă iarăși sudoarea în urechi, de data aceasta de emoție, iar mirosul greu din încăpere îi irita gîtul în timp ce încerca, enervat, să-i audă glasul, și deși simți că tot sufletul i se concentra în urechea de care lipise receptorul, nu reuși să-și dea seama cine vorbea dincolo. Cu mult prea slab era curentul care, avînd în vedere apropierea furtunii, fusese pus la dispoziția nenorocitului oficiu din Tamsel...

Și iată-l pe Bertin chinuindu-se, de parcă ar fi fost legat de șnurul cel scurt, încărcat din greu cu vești extrem de importante care se cereau împărtășite, avid să întrebe despre lucruri care nu sufereau amînare, și fără să realizeze altceva decît că, pînă la urmă, un soldat mai vîrstnic îl bătu pe spate :

— Lasă-te păgubaș, camarade, logodnica ta tot nu te aude, și eu trebuie să vorbesc cu mama.

Cu rușine și obidă, înfrînt și obosit de moarte, Bertin își ridică ochii de pe pupitrul în care își înfipsese privirea, se reîntoarse în lumea îngrozitoare a realității, rupîndu-se de cealaltă, mai liberă, în care era om și socotit ca atare, o lume reprezentată acum doar de un număr, cum sînt atîtea alte mii — și cu un ușor „clic", atîrnă receptorul de mînerul mobil.

Dincolo, David Wahl îl puse și el pe al lui în furcă, și clătină gînditor capul. Mulțumită aparatului său mult mai bun, înțelesese fără eforturi ce spunea Bertin, fiind și martorul chinurilor zadarnice ale acestuia. Un îndrăgostit cam caraghios care, din pricină că-i era teamă ca nu cumva să vorbească cu altcineva, se încăpățînase să întrebe vreme de trei minute dacă dincolo la aparat era domnișoara Lenore. Asta trebuie să i-o povestească diseară soră-si care, cu o înfățișare de fată foarte chibzuită, ce-i drept puțin cam palidă, își scotea lucrurile din dulap, deoarece mîine pornea „în excursie" la Wismar ca să studieze stilul gotic în arhitectura nordică în cărămidă — în realitate făcea saltul în necunoscut.

— Lasă-l, zise ea, nu trebuie să știe mai mult. Cînd totul se va termina, va veni să mă viziteze : înainte de asta o să faci o călătorie pînă acolo.

David nu se putu stăpîni să nu rîdă :

— Nici nu-ți poți închipui ce caraghios întreba de domnișoara. Aparatele lor de acolo probabil că le-a construit Philipp Reis [1] pentru primele lui experiențe. Noapte bună, fiica mea, mă reped pînă la Kliem.

Lenore Wahl era o fată cu o frunte voluntară, în spatele căreia își găseau locul multe gînduri, ale altora și proprii. De data aceasta, însă, respiră adînc și vorbi către ea însăși :

„E bine că pe lume există oameni ca Bertin, dar e cel puțin tot atît de bine că în aceeași lume se află și din cei cum e Kliem."

[1] Fizician german, unul dintre inventatorii telefonului (1834—1874).

CARTEA A TREIA

O ÎNTÎMPLARE OBIŞNUITĂ

CAPITOLUL ÎNTÎI

Doamna Nocks

Familiile rămîn mereu aceleaşi, iar felul cum se desfăşoară acţiunile lor nu este influenţat nici de perioadele marilor glaciaţii şi nici de războaie. Taţii luptă împotriva grăsimii care li se depune pe burtă şi drept urmare, soţiile îi însoţesc în localităţi balneare pentru cură, unde diferiţi domni străini le fac curte, dezvăluindu-le astfel că şi o femeie de patruzeci şi trei de ani este uneori susceptibilă de a fi dorită. Între timp, copiii îşi urmează drumul, care îi duce în adîncuri sau pe culmile vieţii — ca nişte mici aştri de formaţie recentă. Bunicii... numai cu bunicii lucrurile se schimbă.

Bunicii sînt oameni cărora instinctele, slujitoare puternice ale creaţiei, nu le mai pot porunci în exclusivitate, oameni care, făcînd abstracţie de o anumită înclinaţie către economie, sînt dominaţi de experienţă şi înţelepciune. Poate că din pricina aceasta sînt atît de mîhniţi cînd vin vremurile tulburi şi pline de rătăciri, cînd văd că războiul rezolvă acum în modul cel mai nedrept vechiul diferend Austria-Italia şi că se înalţă noi imnuri, de ură într-o limbă aleasă — cruzimea şi asasinatul glorificate de spiritul care abdică. „Bestiei îi este îngăduit să urască şi în acelaşi timp ea cîntă", citau bunicii pe un tînăr poet din revistele şi almanahurile pe care le cumpărau sau la care erau abonaţi — şi plini de zel tăiau din ziare şi lipeau în albume materiale pentru o colecţie intitulată „Spiritul vremii".

Bunicii asistă deci cu îngrijorare la creşterea bunăstării aparente a celor care obţin de pe urma războiului cîştiguri care nu sînt supuse impozitului progresiv, ca să nu fie prejudiciaţi patrioţii şi patriotismul.

Bunicii trăiesc preocupaţi de problemele mari, mai puţin de cele mici, înguste. Bunicii ascultă distraţi cînd li se vorbeşte şi aprobă excursii de studii în istoria artei la Wismar, în Mecklenburg.

Un geamantan mic, o călătorie la Berlin într-un vagon care se leagănă şi scîrţîie. Prin faţa ferestrei compartimentului de clasa întîi se desfăşoară peisajul familiar, mereu inedit şi atît de atrăgător al lacurilor, colinelor împădurite, caselor văruite, cîmpiilor întinse. Apoi, pe albastrul cerului se profilează din goana trenului coroanele pinilor verzi, cu nuanţe cenuşii din pricina căldurii.

Lenore Wahl îşi reazemă spatele de canapea şi priveşte peisajul, uşor emoţionată dar în aparenţă liniştită. Nu simte cîtuşi de puţin că, pe drumul vieţii ei, tocmai este pe cale să treacă peste o culme sau printr-o trecătoare, care va duce într-o regiune plină de întîmplări, ciudate şi neprevăzute. Numai degetele mîinii care se reazemă de braţul despărţitor al canapelei se îndoaie — din întîmplare la fel cu picioarele unui căţel care se pregăteşte s-o ia la goană.

Lîngă ea, David este cufundat în aventurile prin care trece echipajul vasului pornit în căutarea insulei comorilor, dorind în acelaşi timp cu înfrigurare ca totul să se termine cu bine. Admiră în tăcere calmul surorii lui ; el, dimpotrivă, se gîndeşte cu îngrijorare la ceea ce îi aşteaptă. Ar vrea să fi şi sosit seara.

Trenurile locale dintre Potsdam şi Berlin nu mai opresc după Neubabelsberg, spre necazul celor care locuiesc în cartierele mărginaşe din vestul oraşului. Pe aici, trenul local trece duduind ca un adevărat tren de cursă lungă, iar ritmul fudul al roţilor îl face să uite că, faţă de adevăratele exprese şi accelerate, nu joacă decît un rol modest. Fiindcă există o deosebire, chiar şi la locomotive, între una care parcurge patruzeci de mii de kilometri circulînd între Potsdam şi Berlin şi alta care-i parcurge între Berlin şi Gara Centrală din Köln.

Lenorei Wahl îi place să călătorească în trenuri sau în automobilul mare al tatălui ei. Nu există împrejurare în care să poţi gîndi mai bine decît atunci cînd, avînd la

volan un om pe care te poţi bizui, treci printr-un peisaj însorit — iar a te gîndi, a da frîu liber celor mai felurite gînduri, se numără printre cele mai minunate bucurii ale vieţii.

În timp ce trenul gîfîia din greu prin locurile mărginaşe ale acestui oraş aproape nesfîrşit care e Berlinul, în timp ce în locul pădurilor apăreau grupuri de case, iar cîmpurile cultivate erau înlocuite de instalaţii industriale, îşi dădu seama într-un mod lucid şi limpede de ceea ce era pe cale să facă. Întocmai ca mulţi alţi tineri şi tinere din vremea ei simţea nevoia, de la caz la caz, să-şi lămurească fără echivoc propria-i situaţie, ca un căpitan care, aflat în largul oceanului, este nevoit să calculeze cu exactitate în fiecare zi, folosindu-se de oră şi de poziţia soarelui, locul prin care tocmai trece vasul lui.

„Singurele lucruri importante de pe lumea asta sînt cele spirituale; ele se desfăşoară independent de orice condiţii materiale, şi tot ce este creaţie emană de la ele. Trupurile generează sentimentul fericirii — fiind materie însufleţită în cel mai înalt grad — în calitatea lor de purtătoare ale fiinţei, ale dragostei, ale sănătăţii, ale muncii, ca parte şi ca poartă către lumea minunată a senzaţiilor fizice, care pentru noi sînt cea mai sigură sursă de informaţii. Dar atunci cînd ceea ce este trupesc încearcă să domine, el trebuie respins, reîncadrat în limitele îngăduite, aşa cum fac tata şi cu mama, acum la Karlsbad. Şi cu mine trebuie să se petreacă astăzi ceva de felul acesta, dar legat de pericole mai mari decît o cură balneară la Karlsbad — din pricina unei societăţi înapoiate, de modă veche. Dar am să reuşesc să trec şi peste fleacul ăsta. Sînt o fată tînără care, prin firea mea şi nesilită de nimeni, doresc să-mi aranjez într-un mod cinstit viaţa, cu cele mai bune perspective pentru un succes final."

În străfundurile sufletului, probabil că Lenore nu e chiar atît de liniştită, dar nu poate fi făcută răspunzătoare pentru asta. Cu prudenţă şi din cele mai bune surse, fuseseră culese toate informaţiile necesare. David a şi fost la doamna Nocks şi chiar la medicul pe care îl propusese ea (vizită la care mai bine ar fi renunţat, după cum se va

vedea mai tîrziu). Medicul, doctorul Karl Umleit, îi pusese cu seriozitate diferite întrebări ; lui David îi plăcuse medicul.

„Pînă la urmă voi reuşi, voi trece şi prin încercarea asta — şi acum destul !"

Deşi era dimineaţa, Berlinul începuse să clocotească. Vînzătoarele de ziare strigau, cu oarecare oboseală, doar fragmente ale titlurilor obişnuite. Vînzătorii ambulanţi ofereau cireşi pe cărucioare, fructe galbene, roşii şi negricioase, aşezate grămezi, şi flori din belşug. Tramvaiele pline de oameni brăzdau asfaltul muiat.

Lenore sorbea cu lăcomie tabloul obişnuit al zilei animate, ca să acopere astfel unele ecouri care-i parveneau dinlăuntrul ei, o anumită nelinişte a corpului şi a sufletului, care acum avea tendinţa să se ridice la suprafaţă. O consolau feţele înroşite ale femeilor de sub pălăriile prinse cu ace, ca şi tinerele cicliste care treceau grăbite pe bicicletele lor. Toate acestea formau cadrul care înconjura trăsura şi canapeaua ei de piele — şi tare mai ardea canapeaua asta la atingere. Prin orificiile pălăriei galbene de pai, urechile calului se mişcau afirmativ, înconjurate de muşte care le dădeau tîrcoale.

Casa, aşezată în apropiere de podul Mückern, avea o intrare strîmtă şi întunecoasă, ieşită în afară, care dădea într-un gang lung ce se pierdea în fund spre scări. Mirosea a praf şi a lături stătute, provenite de la alimentele consumate cu o zi înainte. Pe trepte, paşii nu erau amortizaţi de vreun covor, iar balustrada uzată se încolăcea în sus într-un zigzag strîmt, nesfîrşit.

Genunchii Lenorei refuzară subit să mai urce. La jumătatea drumului trebui să se aşeze. Faţa ei, scăldată în sudoare, era lividă în lumina gălbuie şi verde care răzbătea prin geamurile colorate. Dinţii îi clănţăniră cînd încercă să se scuze faţă de David. Băiatul o cuprinse neîndemînatic pe după umeri, se aşeză lîngă ea pe treapta goală, pe vremuri vopsită în cafeniu. Cu batista lui îi şterse fruntea şi faţa, pe sub ochi.

Lîngă inima lui, care bătea liniştită, Lenore regăsi puterea trebuitoare pentru a auzi soneria stridentă sunînd la doamna Marie Nocks, moaşă.

La aceeași oră, o coloană de ostași însetați se tîrăște pe șosea, mutată de la Tamsel la fortăreața Küstrin — șaptezeci și cinci de geniști în frunte cu caporalii Näglein și Kowarzik. Nu cîntă, și aproape nimeni nu vorbește. Uniforma groasă apasă, tot așa ranița, mantaua făcută sul; înconjurați de un nor subțire de praf, oamenii gîfîie pe șoseaua scăldată în soarele de vară și capetele le atîrnă în piept. O căruță țărănească, încărcată pînă sus cu pături legate, cutii de carton și lăzi, merge în spatele lor; sergentul Boost o închiriase pe cheltuiala companiei, ca să nu se piardă nimic pe drum. *Frau* Boost și alte cîteva neveste tropăie și ele alături. Incertitudinea planează deasupra tuturor capetelor, de pe care sudoarea curge șiroaie, sărată.

Așa se întinde și tropăie acest balaur militar cenușiu cu multe picioare, între lanuri unde cerealele sînt pe cale să se coacă și pășuni întinse — în tact, cu fețele plate, roșii-gălbui apărînd deasupra ranițelor plate, castanii. E un aspect pe care aveau să-l capete, în viitor, multe șosele de pe suprafața curbă a globului pămîntesc.

Sergentul Boost se gîndește la ceea ce se va întîmpla — ba trist, ba indiferent. El poartă vina pentru faptul că frumoasele zile de pînă acum au luat sfîrșit, și nici un burete nu va reuși să spele această pată de pe obrazul lui; iar înaintarea la gradul de plutonier-adjutant s-a dus și ea pe copcă. Dar poate să facă abstracție de asta — la urma urmei nu-i totuna în ce poziție se află, din moment ce poate să stea cu mîinile în buzunare, în timp ce oamenii lui trudesc din greu? De unde putea să bănuiască de pe acum că lîngă fortul Bondues, în apropierea orașului Lille, unul dintre micile gloanțe ale unui șrapnel tras împotriva avioanelor îi va găuri țeasta pe sub capelă și-l va transforma într-un cadavru?

— Cîntați! ordonă el pe neașteptate.

Cîntatul e bun împotriva arșiței de iulie, el poate izbucni și din gîtlejuri răgușite. Și iată-i cîntînd că au împușcat cerbul în pădurea sălbatică și căprioara în desișurile adînci, vulturul pe stînca Horst și rața plutind pe apă. Acest din urmă vers îl cîntă cam șaizeci de guri, și sînt aproape șaptezeci cele care recunosc: „Și totuși, deși sînt bărbat viteaz, am cunoscut și eu iubirea." După care

trecură la versurile despre pădure și despre pășune, încheind astfel cutezătoarea și sîngeroasa vînătoare făcută de ostașii lui Lützow.

Nu mai simțeau căldura înăbușitoare, nici teama de necunoscut. Ranițele erau mai ușoare, un ușor curent adia prin gulerele tunicilor desfăcute. Acum mărșăluiau soldații unei armate mari, pregătiți într-un centru de instrucție, unii mai vîrstnici, alții mai tineri, fără deosebire. Știau ce vor : să reziste, să nu-și piardă moralul, iar cînd vor ajunge printre casele înalte, să tropăie cît se poate de energic, de militărește.

Printre cei mai aprigi cîntăreți se număra și soldatul genist Bertin. Și-a băgat ochelarii năclăiți, lipicioși de sudoare printre cheutorile vestonului și cîntă cu voce tare, după pofta inimii, deși textul i se pare alcătuit din niște fragmente teribil de naive și de disparate. Urechea lui exersată îl îndeamnă să formeze, din terțe și sexte, o a doua voce, un alto de acompaniament, ceea ce fac și alți cîțiva ; corul crește în amploare, se rotunjește într-un mod armonios.

„Încă nu știm ce se va întîmpla cu noi, deocamdată zeii se mai sfătuiesc, dar în lunile următoare viața va fi mai interesantă, mai aventuroasă, iar prin praful acestei șosele a și început să se simtă vag mireasma depărtărilor și a țărilor străine. Depărtările, țările străine vor face din mine un om adevărat — altfel nu voi deveni niciodată om. Trecutul nu trebuie să mă tragă înapoi, și nici nu mă trage. Lenore își va rezolva singură problemele, iar ceea ce voi reuși eu să realizez — pînă la sfîrșit va fi și în avantajul ei.“

Un cearceaf întins peste un divan, îmbrăcat în mușama groasă, neagră ; de el se apropie destinul, adică doamna Nocks, ținînd în mînă canula subțire a unui irigator. E o femeie trupeșă și cînd merge, se leagănă ca o rață ; ochii ei de un albastru spălăcit și vorbele liniștitoare nu risipesc impresia că te afli la abator pentru tăiere.

Dar doamna Nocks spune :

— Totul igienic, domnișorică dragă, eu știu cum se cuvine să procedez. La mine fac apel cele mai distinse

doamne, cele din Potsdam și aristocrația cea mai sus-pusă. Numai să nu scîncești. Canula mea e, orișicît, mai drăguță decît canalul de lături pe care-l sapă rezerviștii la marginea orașului.

Lenore se ferește să privească vasul de tablă al irigatorului, atîrnat în fața ei, pe cîrligul ferestrei. Pe urmă simte o atingere neobișnuită, care pare să-i pătrundă prin tot trupul. Durerea o silește să scoată țipătul pe care încercase să-l rețină printr-un efort sălbatic. E ceva care o lovește pînă în cele mai ascunse cute ale sufletului, lovește în însăși viața ei — nu, nu este îngăduit să se întîmple ! Imediat, urmează senzația că plutește dusă de ape. Durerea a dispărut, la dentist doare uneori mai tare — dar nu cumva divanul se scufundă încetul cu încetul în podea, mai ales în partea unde e capul ?

— Ei, zice doamna Nocks cu vocea ei liniștitoare, asta a fost tot. Deschiderea doare puțin, domnișoară, dar e mai bine s-o facem din afară spre interior, cu ajutorul unei canule mici, decît ca după șase sau șapte luni s-o facă noul cetățean al lumii cu capul lui gros.

Lenore își înfige unghiile în mușamaua divanului.

„Nu-i nimic, doar n-o să mi se facă rău."

Acolo, sus, crucea ferestrei e neagră de tot, în întuneric, în ziua cenușie. Lenore simte o slăbiciune care o sleiește, și face să i se oprească inima în loc. Pălește, e galbenă la față.

— Doar n-o să leșinați, domnișorică dragă, o aude șoptind pe doamna Nocks, sînt sigură că nu. S-a terminat, a trecut tot, gata, s-a dus.

O femeie de statură uriașă se apropie ca un nor plutind vag. Un miros de spirt denaturat se răspîndește plăcut pînă în sferele conștiente, răcoarea arde pe obraji și pe tîmple. O pasăre albă se agită și-și flutură aripile într-un fel liniștitor. Femeia-nor, ia te uită, flutură un prosop și provoacă un curent de aer.

„O, totul se va aranja, trebuie numai să am răbdare : moașa... o cheamă Gata-s-a-Dus... Trebuie să respir adînc, să respir liniștit..."

Prin ochii întredeschiși vede năluca umblînd încoace și încolo, strîngînd lucrurile, spălîndu-se pe mîini.

— Dacă doamnele ar putea să-și lase acasă teama lor blestemată. Atunci toate ar merge ca pe roatele de la trăsura împăratului : pe cauciuc.

Simte că-și revine, că e iarăși ea. Cu fiece bătaie a pulsului, surzenia din urechi dispare.

Sporovăiala în dialect berlinez coboară de deasupra umerilor unui șorț alb, pînă jos de tot, la tînăra doamnă care stă culcată într-o poziție de parcă ar naște sau ar zămisli — da, aceasta este întocmai poziția.

— Pentru că, cu eforturi și încleștări, și cu tot ce mai încearcă oamenii, nu se poate face nimic. Să strîngi dinții și să te arunci cu capul înainte, asta nu se poate decît la circ, cînd treci printr-un perete de hîrtie, dar cînd ai în față un perete adevărat, domnișoară, un zid de cărămidă, atunci trebuie să faci cum a spus Wilhelm, să sari peste el sau să te strecori pe sub el. Așa și cu războiul, domnișoară („donșoară" pronunță ea). Foarte adesea ne batem capul să înțelegem cum vine asta. Că doar mai există un Dumnezeu în cer. Și dacă vrei să te lămurești, donșorică dragă, că tot va trebui să stai cîteva zile în pat pînă îți trece, atunci ia și citește din Apocalipsuri. Acolo scrie cum va fi, și scrie și la profetul Daniel. Că pe mine n-o să mă ducă nici un preot zicîndu-mi că domnul nostru Isus Cristos face acum serviciul militar la pionieri, că lucrează la întinderea sîrmei ghimpate. Dacă îmi spune asta, atunci se face de rîs, și poate crezi că nu-l face de rîs și pe bunul Dumnezeu ? Cum a spus Isus ? Eu sînt alfa și omega, începutul și sfîrșitul, și nu : eu sînt pionier și mă duc la război. Și am văzut o femeie șezînd pe spinarea unui balaur, și straiele acestei femei erau roșiatice, și avea trei capete și trei coroane, și vederea acestei femei era înspăimîntătoare, și cu ea se preacurviseră regii lumii.

Lenore, în agitația ei, simți că nu mai poate rezista. Trebuia să se ridice, să-și pună în ordine îmbrăcămintea, să ia măsurile de prevedere necesare, să plece de aici. Ce sălbăticie obsedantă izbucnise pe neașteptate din această femeie !

— Sîmbăta viitoare am să încerc la adventiști. Poate că învățătura lor e cea adevărată. Fiindcă, donșoară dragă, dacă bunii creștini aruncă unii în alții cu grenade și toarnă petrol aprins peste oameni vii, atunci Judecata de Apoi

nu mai e departe, iar un preot care încearcă să înfrumusețeze asemenea fapte... nu se poate !

În vestibul, David își ridică privirea de pe carte. Cearcănele negre de sub ochii surorii lui, paloarea ei gălbuie, îl făcură să-și strîngă pumnii.

„Dacă l-aș avea acum în față pe individul care a adus-o în halul ăsta, i-aș arde una în dreapta și alta în stînga, drept în mutra lui înfumurată."

Doamna Nocks examină foarte atentă bancnotele noi de zece și douăzeci de mărci, înainte de a le băga în buzunarul șorțului.

— La colț găsiți trăsuri, tinere domn. Strada Heinrich Heine, 6. Doctorul Umleit vă așteaptă. Aș fi putut să fac rost de un profesor cu vază, dar Umleit e mai bun. E un om ca pîinea caldă. Să auzim de bine.

Fratele și sora mulțumiră. Pe scară, Lenore zîmbi din colțul gurii și zise :

— Băiete, acum știu în care parte a trupului se află sufletul, cel puțin la noi.

CAPITOLUL AL DOILEA

Muntele încercării

Treptele acestei a doua scări se dovediră mai greu de urcat ; era ca un munte care se ridica în pantă, constituind ultima încercare înainte de a ajunge în rai. La etaje, ferestrele vestibulului dădeau către curtea interioară, formată dintr-un rond de iarbă pe care creșteau copaci cu frunzișul des. Pe tărgi erau întinși bărbați care fumau țigări, unii ședeau cu picioarele îngroșate de pansamente în fotolii rulante și citeau. Unul tînăr de tot, cu un braț în eșarfă, privea în sus, spre cer. Cele două etaje inferioare ale vastei aripi transversale, formînd clinica chirurgicală a profesorului Mondstein, erau ocupate de ostași răniți.

Doctorul Umleit se ridică din spatele micului birou, făcu doi pași și întinse mîna vizitatorilor.

— V-am trecut în fișele noastre sub numele de doamna Werner, domnișoară Wahl, zise. Cine are un frate ca dumneavoastră poate să privească viitorul fără prea mare îngrijorare. Și acum, vă rog să vă așezați — n-aveți nici o grijă, nu se va întîmpla nimic. Iar pe dumneavoastră, tinere domn, vă rog să treceți la fereastră. Și, după o pauză : Totul e în perfectă ordine. Domnul Wahl mi-a atras atenția să mă port cu dumneavoastră cu menajamente, crede probabil că noi, medicii, sîntem mîncători de oameni. Mi-a dat toate indicațiile de care am nevoie, chiar și pe acelea de care sper să n-am nevoie.

David se strîmbă cu necaz.

„Începe bine, se gîndi în timp ce asculta cu atenție. De parcă n-ar trebui să le dai acestor oameni totdeauna mură-n gură."

Pe o masă ginecologică albă și strălucitoare, culcată pe spate, cu picioarele sprijinite sub îndoitura genunchiului, zăcea mai mult atîrnată decît culcată, simțindu-se teribil de singură și nespus de rușinată. Inima îi bătea cu putere : ce se întîmplă acum ? Se prăbușise prea brusc din lumea tinerelor fete de familie bună în lumea prozaică și nudă a unor asemenea mese... Pe urmă simți foarte vag că o șterge cineva cu vată. Recunoștința făcu să i se topească teama.

Doctorul Umleit se spălă la o chiuvetă. Împinse spre ea un scaun ca să se odihnească. Deasupra mustăcioarei roșiatice, ochii liniștiți priveau de după sticlele ochelarilor — ochii unui om care nu poate privi durerea lumii fără să intervină.

— Iată cu ce lucruri se îndeletnicesc acum stăpînii creațiunii, zise. Nici n-au apucat bine să-și pună uniforma, că se și reped, cu surle și trîmbițe. Războiul ne va lăsa moștenire un soi grozav de bărbat. În sfîrșit, Domnul fie cu noi — adică numai cu noi. Acum o voi chema pe sora de la clinică, o să vă puteți vedea camera, și după-amiază ne întîlnim din nou.

După ce sora Vilma, blondă și plină de bucuria de a trăi, luă cunoștință de persoana tinerei doamne Werner și de verigheta de la mîna ei dreaptă, zise :

— Acum va trebui să vă băgăm în pat, domnișoară, și vă voi servi micul dejun.

Zîmbetul ei plin de curaj punea stăpînire pe situaţie. Lenore o privi cu ochii mari, apoi roşi, plecă ruşinată capul. Cu toate că lenjeria ei avea brodate literele L.W. împletite, monogramă corespunzătoare numelui trecut în fişă, această complice îi dădea să înţeleagă: „Faţă de mine să nu joci teatru, şi să nu mă iei de sus dacă n-ai conştiinţa curată". Vai, drumul o ducea mereu mai jos, către păturile inferioare ale vieţii. Trebuia să înghită şi asta. De altfel, avea impresia că acum e totuna.

Era culcată în pat, putea să se întindă după pofta inimii pe pernele răcoroase şi să privească albastrul cerului, albastrul curat şi matinal al verii în toată splendoarea ei. După o uriaşă suprasolicitare a tuturor forţelor ei, parcă vîslind cu tot trupul reuşise să ajungă într-un port unde se putea odihni. Lumea n-avea decît s-o acopere cu oprobriul ei de factură ieftină; cu un zîmbet uşor în jurul gurii, se gîndea numai la inscripţia aceea antică, pe care o învăţase la ora de istorie şi care, acum, cînd stătea culcată aici şi în asemenea condiţii, căpăta un înţeles nou, batjocoritor: „Călătorule, dacă vei ajunge la Sparta, vesteşte acolo că ne-ai văzut zăcînd aici, aşa cum a poruncit legea" [1]. Sparta, aşa se numea Berlinul, aşa se numea Potsdamul, dar legea poruncea un lucru pentru unii, şi altul pentru alţii...

Cu inima uşurată, cu mîinile şi picioarele relaxate, nici nu apucă să-şi întoarcă de trei sau patru ori capul dintr-o parte în cealaltă, că aţipi. Visuri îi populară somnul: părinţii, cu umbrele roşii de soare, se plimbau pe aleile parcurilor din Karlsbad, ţineau în mînă paragrafe, articole de legi din sticlă, şi sugeau din ele...

Se trezi întremată, cu sunete ciudate, un fel de cîntec, în urechi. Da, un cîntec plutea peste frunzişul copacilor, sus de tot, un cîntec foarte expresiv; numai că nu-şi dădea seama ce voia să exprime. Pe neaşteptate, cîntecul se transformă într-un vaiet, într-un scîncet ascuţit: un chin înspăimîntător, ajuns la paroxism. O făcu să sară din pat ca să închidă ferestrele.

[1] Inscripţie pe stînca de la trecătoarea Termopile, sub care se află înmormîntat regele spartan Leonida, împreună cu cei trei sute de ostaşi care au ţinut piept întregii armate persane (480 î.e.n.).

— Soră, soră, îmi vine să sar pe geam, se auzea un glas printre vaiete.

Iar sora, liniştitoare, dar cu o nuanţă de bucurie răutăcioasă :

— Sînt numai durerile facerii, fetiţo, n-avem ce face, trebuie să le înduri.

Înfrigurată, Lenore fixă repede fereastra în cîrlige.

„Din pricina unor dureri de burtă, se gîndi cu amărăciune. De la mine cei de-aici nu vor auzi ceva de felul acesta."

Doctorul Umleit trimise s-o cheme pe infirmiera care asista la operaţii. Sora Anneliese sosi, tînără şi drăguţă, cu ochii plini de strălucirea soarelui, destul de depărtaţi pe faţa bronzată. După o legătură mai intimă, de la bărbat la femeie, între ei se stabiliseră acum relaţii prieteneşti şi de stimă reciprocă ; în cadrul serviciului, bineînţeles că nu exista decît sora şi superiorul ei.

— Azi ai zi liberă ?

— La ora patru vine cineva să mă ia, domnule doctor.

— Tot suedezul ? Aştia-s oameni constanţi. Dar mai înainte va trebui să aplic laminaria la camera 3.

Sora Anneliese se întunecă la faţă. Narcoza cerea vreme mai îndelungată decît i-ar fi convenit.

— Sora Vilma îmi ţine locul în cele mai bune condiţii.

— Nici vorbă de sora Vilma. Linişteşte-te, o aplic fără narcoză.

Sora Anneliese îşi ridică sprîncenele :

— Doare, domnule doctor.

Doctorul Umleit dădu din cap.

— De aceea vreau să fii de faţă, împreună cu Mieze care e voinică. Crede-mă că n-o să-mi facă plăcere. Că e slabă, vede oricine.

— Slabă şi dîrză. Femeile ca ea ştiu să îndure. (Sora Anneliese vorbea din propria ei experienţă amară.)

— Tocmai. Trebuie să-i cruţăm inima, aşa mi-a spus ştrengarul acela simpatic.

— Obraznic şi afectuos, un amestec dintre cele mai bune. Pionierul cel scund, de jos, cel rănit la picior...

— Care cîntă la armonică ?

— Chiar el. S-a stins azi noapte, pe neașteptate. Embolie.

— Păcat. Mîine, pentru chiuretaj, doamna Werner trebuie să fie într-o condiție fizică bună. Astăzi, însă, n-o putem cruța.

Și medicul oftă.

Sora Anneliese îl privi cu curiozitate. „S-a și îndrăgostit de noua lui pacientă ? Nu, se corectă ea, nu mai mult decît se cuvine unui medic bun, specialist în boli de femei. Posibilitatea de a te transpune în situația altuia este un dar de la Dumnezeu ; nu-l are oricine."

— Cînd ? mai întrebă ea.

— Să zicem la trei și jumătate. După aceea, veramon în doze prudente.

Asemenea neînțelegeri se produc din pricina amestecului plin de afecțiune dar nițeluș cam grăbit al unor frați mai tineri : cea de față era rezultatul primei vizite a lui David. Rugămințile lui insistente treziseră la doctorul Umleit unele bănuieli că sistemul cardiac al Lenorei n-ar fi tocmai în ordine — în mod cu totul nejustificat de altfel.

Este știut că regiunea unde sînt localizate durerile cele mai atroce la femeile ce urmează să nască se găsește în interiorul colului uterin, la intrare, acolo unde cavitatea uterului se îngustează devenind cît un vîrf de ac. Ce-i drept, el se poate dilata pînă la mărimea unui căpșor de copil. Și pentru ca în timpul operației medicul să poată mînui o chiuretă de dimensiuni adecvate, introduce acolo din timp laminaria, care se umflă încetul cu încetul și care, în cursul unei zile, duce la bun sfîrșit această muncă pregătitoare.

Dar în cazul că un frate grijuliu o califică pe sora lui drept plăpîndă și sensibilă, medicul va socoti că trebuie să pună aceste informații în legătură cu felul cum suportă pacienta eterul sau cloroformul și va încerca să evite eventualele slăbiri ale pulsului, sau carențe ale cordului ; fiindcă vrea să fie sigur că mai tîrziu nu va pune în pericol viața pacientei, preferă ca la această intervenție preliminară relativ simplă să-i provoace, în mod deliberat, dureri mari.

Lenore, întinsă pe masa de consultaţii, nu scoase decît un geamăt ascuţit şi şuierat, în timp ce încerca să-şi înfigă degetele în bordura metalică a mesei. O infirmieră la stînga şi alta la dreapta îi apăsau braţele şi umerii cu mîini puternice ca de dragoni. Efortul de a se stăpîni aproape că o făcu să-şi piardă cunoştinţa. Inima părea că i s-a transformat într-un organ sensibil numai la durere, gata să se rupă ; iar în chinurile îndurate, peste frunte şi tîmple păreau să plutească aburii vagi ai inconştienţei. Mai ştia, oare, cine era ?

— Foarte curajoasă, da, foarte curajoasă, murmură doctorul Umleit cu admiraţie şi recunoştinţă, în timp ce surorile o întindeau pe un divan.

„Sărmanele femei, se gîndea, totdeauna trebuie să plătească oalele sparte. Se zice că băiatul e scriitor şi încă talentat, cred că o va lua şi de soţie — dar ce puşlama e ! Fata asta cu picioare lungi şi şolduri subţiri pare să fie însă un exemplar deosebit de reuşit. Ce armonios se prelungesc umerii ei laţi în braţe pline de feminitate, ce mici şi drăgălaşi sînt sînii pe toracele arcuit cu graţie. Dar şi structura psihică e bine organizată, cu un caracter ferm şi viguros, cu stăpînire de sine şi curaj. Să ai curaj este esenţialul, se gîndea doctorul Umleit în timp ce-i freca fruntea şi tîmplele cu apă de colonie şi încerca s-o convingă să respire adînc. Fata asta e soi bun. Va scăpa fără nici o îndoială, şi chiar din încercări mai grele ; tare mi-ar plăcea s-o reîntîlnesc mai tîrziu."

Era culcată, mai bine zis şedea cu capul sprijinit pe umăr şi cu un surîs cam silit ; în adîncul fiinţei simţea cum începe să slăbească vuietul acela care pentru ea constituia doar un preludiu la chinuri şi mai îngrozitoare.

În halatul lui alb, doctorul Umleit o privea :

— A început să dispară. Vă daţi şi dumneavoastră seama. Curînd n-o să mai simţiţi aproape nimic. Şi, după cîteva cuvinte spuse în şoaptă către soră : Ce a fost mai greu a trecut. Mîine dimineaţă veţi scăpa de necazul dumneavoastră. Dar trebuie să-mi făgăduiţi, micuţă doamnă : în schimb, mai tîrziu veţi face trei copii — băieţi cu toţii. Şi, în timp ce-şi scotea buza de jos în afară sugîndu-şi

mustața: Ce credeți că se întîmplă în clipa de față în alte părți? Ce-i drept, bărbații știu să se stăpînească destul de bine cînd e vorba să îndure dureri, dar vă rog să mă credeți că un glonte în maxilarul inferior, de pildă, nu-i de loc un fleac.

Iar Lenore, cu ochii ațintiți către el, dădu din cap.

„Sînt convinsă că e așa. Există și lucruri mai rele. Iar copii, băieți, o să am, fără îndoială — mai tîrziu, după război."

După aceea, în patul ei, îi venea din cînd în cînd să scoată strigăte nestăpînite.

„Ce prostească e imaginea cerului văzut prin pătratul geamului. E o nebunie să stai aici culcată, să înduri de bunăvoie chinurile iadului și în același timp să fii mai sănătoasă ca oricînd. Ar trebui să sar din pat, să lovesc împrejur, să sparg totul: orînduirea socială putredă care mă silește să procedez așa, războiul care-i transformă pe bărbați în brute, această prostească înmulțire a suferințelor pe planeta noastră — și ce fraze frumoase am ascultat, în timp ce ședeam în amfiteatrul facultății, despre însușirea înnobilatoare a suferinței. Numai cei cărora le merge bine își pot permite să filozofeze atît de frumos. Vai, toate astea nu sînt bune decît pentru lada cu gunoi: pretexte pentru a nu fi nevoiți să găsească mijloace mai bune decît asemenea avorturi, războaie, răniri și asasinate."

O după-amiază plină de astfel de gînduri se scurge destul de încet. Pe urmă, sora Vilma își aminti de recomandările medicului și-i aduse, în sfîrșit, tabletele menite să-i aline durerea.

Dis-de-dimineață, durerea răscolitoare se transformase într-una unduitoare, care părea să urce și să coboare ca valurile mării. O pauză, și apoi o nouă creștere, puternică: nu mai poate fi îndurată, acum culminează, nu mai poate crește și mai mult, ba da, mai poate: — pe urmă o răsuflare, ușor șuierătoare, inima e apăsată de forțele viguroase ale voinței și ale sufletului, durerea scade în intensitate, se stinge, se pierde în palpitarea generală a corpului care se relaxează pentru o clipă, părul s-a lipit în dezordine pe frunte, pe tîmple.

Micul dejun ? Azi nu era îngăduit și Lenore nici nu simțea nevoia. Singurul lucru pe care îl cerea cu insistență, era să fie văzută imediat de medic, dar sora Vilma refuză :

— Nu se poate, doamnă Werner. („A, se gîndi Lenore în durerea ei, acum îmi spune doamna Werner. Probabil că doctorul Umleit i-a atras atenția.“) Doamna de alături n-a dormit, întocmai ca și dumneavoastră.

Așa se scurge o dimineață nesfîrșită. La fiecare trei sau patru minute, femeia luptă cu valul de durere fierbinte.

„Merita ? întreabă vocea înțelepciunii dinlăuntrul ei. Merita oare, pentru acea scurtă ciocnire a sexelor, chiar atunci cînd plăcerea e mai mare ca atunci, în pădurea de la Wilkersdorf ? Nu merita. Dar deoarece bărbații ne părăsesc atunci cînd nu le-o îngăduim, ce ne rămîne de făcut ? Dragostea, se gîndi, dragostea e cu totul altceva. Pentru noi, cei din o mie nouă sute paisprezece, dragostea este înainte de orice o împletire a sufletelor, o unire a liniilor vieții.“

Astfel își analiza, cu înfrigurare, sentimentele, pînă ce simțea apropierea amenințătoare a unui nou val de durere care-i întuneca mințile.

„Bineînțeles că dragostea e legată și de plăcerea trupească, dar aceasta n-o epuizează. Sub ocrotirea convențiilor sociale, puteai să împaci și această dificilă îmbinare. Dar imediat ce întorci societății spatele, ca să te aciuezi în taină la o clinică, te-ai și prăbușit în valea presărată cu cioburi și fărîme.“

Cînd sora Vilma sosi în sfîrșit s-o ia, își încleștă dinții. Nu fu purtată și nici împinsă într-un cărucior, ci trebui să meargă singură : nici măcar n-o ajutară să se suie pe masa de operație — trebui să se urce singură, cu sonda în trup.

„Va rămîne un coșmar pentru tot restul vieții mele, se gîndi în timp ce se întindea pe masă. Dacă bunicul ar ști, i s-ar rupe inima în piept.“

Ochii ei îl căutau pe medic, cerînd cu stăruință ajutor. Din întîmplare, el îi întorcea spatele, frecîndu-și în continuare mîinile cu săpun. Și toate instrumentele acelea de pe măsuțele de sticlă... și mirosul de eter...

— Soră, masca. Numărați vă rog.

O expresie plină de încredere pe fața încordată a surorii Anneliese. Coșul pieptului se ridică, coboară, o teamă îngrozitoare de a introduce, o dată cu respirația, ceva ce nu se poate respira, cu miros dulceag și gust arzător, în același timp respingător și liniștitor.

„Mă sufoc... sînt sigură că mă sufoc. E imposibil să respir. În zadar mă silesc, nu se poate."

Aude „tong, tong", o picătură metalică ce cade însoțită de un vîjîit, asemenea celui din cochilia unei scoici de mare. Deschide larg ochii, dar nu mai vede nimic, e oarbă, mai poate doar auzi. Șoapte, depărtate mult și foarte limpezi ; medicul, sora.

„Doar n-o să înceapă de pe acum. Simt încă totul, voi striga..."

Dar a striga nu mai face parte din domeniul posibilului. Teama asta, în timp ce numără ! Spațiul se depărtează, timpul se depărtează, o fată pe nume Lenore Wahl se depărtează, mai rămîne doar un punct care numără, o legătură dintre un embrion vital strălucind puternic și o gură, un fel de deschizătură, o prăpastie care bolborosește, o limbă care se izbește de dinți emițînd sacadat, cu ajutorul unor coarde vocale vîscoase, cifre :

— Șaptesprezece, optsprezece, nouăsprezece, douăz...

Începea să-și revină ; treptat se iviră în fața ei aerul și pereții, eul ei, conștiența. Ce era umezeala care curgea în lungul nasului ? Erau cumva lacrimi ? Da, plîngea într-adevăr, cu obrazul stîng lipit strîns de pernă, iar bărbia și-o simțea jilavă. Se regăsea în decorul camerei, ca o bucată de hîrtie mototolită și aruncată într-un colț. De fapt, n-ar fi trebuit să fie lăsată nici o clipă singură, din cauza unor accidente serioase ce se pot produce din pricina narcozei ; dar cei de-aici aveau o concepție foarte generoasă despre profesia lor. În schimb, simțea în mînă butonul soneriei ; să miște trei degete cerea un efort uriaș.

Nu apăru sora Vilma, superioara cea dîrză, ci o fată mai blîndă, doi ochi care exprimau compătimire.

— Mă numesc sora Mieze, zise. Dumnezeule, uite că ați vomitat, doamnă Werner.

Da, mirosul ; efectul gazelor asupra stomacului gol. În gură simţea gust de fiere, amar şi respingător.

Sora Mieze îi şterse buzele cu apă călduţă, îi curăţă bărbia şi gîtul cu şerveţele de hîrtie moale, îi şterse ochii, îi aranjă părul. O teamă acută că, în timp ce se afla sub efectul narcozei vorbise ce nu trebuia, nu-i dădea pace Lenorei. Dar sora Mieze o linişti :

— Nu, nu, doamnă Werner, n-aţi spus nimic. Şi adăugă, prietenoasă, convingătoare : Unele vorbesc vrute şi nevrute, dar dumneavoastră aţi fost foarte tăcută.

Lenore respiră adînc. Îi părea bine că puţin gaz narcotic nu reuşea să anihileze voinţa unei femei.

— Acum, s-a sfîrşit cu toate ? întrebă rar, cu o voce cristalină, ca de copil.

Iar sora Mieze, pe acelaşi ton matern :

— Da, doamnă Werner, s-a scos totul.

Şi, pe neaşteptate, Lenore simţi nevoia să zîmbească — umbră lamentabilă a unui rîs ; se simţea ca o gîscă, cu măruntaiele scoase. Da, zăcea aici culcată ca o pasăre de curte, din cele pe care mama ei sau *Frau* Mahnke le întinseseră adesea pe masa din bucătărie, scoţîndu-le una după alta pipota, ficatul, fierea — „Atenţie ! Atenţie !“ — inima. Întotdeauna fusese impresionată, mai ales de ouăle mari cu gălbenuşurile frumoase... „Aşa, acum s-a scos totul“, spuneau pe urmă. Ei, şi acum fusese totul scos, teama de lunile următoare, ruşinea, capcana în care o prinsese soarta — totul fusese scos, chiar şi valurile sfîşietoare ale durerii.

Dacă n-ar fi fost prea slabă ca să-şi ridice braţul şi dacă ar fi fost destul de vanitoasă ca să ceară o oglindă, n-ar fi fost scutită de o descoperire : faţa i se schimbase. Mai ales în jurul ochilor şi al gurii se afla o expresie de teamă, care pătrunsese pînă şi în vocea ei slabă şi subţire. Poate că mai tîrziu va dispărea, acum însă nu făcea decît să dea adevărul pe faţă ; în inimă i se înfipsese parcă o greblă cu cinci dinţi metalici, ascuţiţi ca nişte colţi de diavol, care-i smulseseră şi-i zdrenţuiseră simţămîntul de imunitate, curajul tinereţii, atitudinea de nevinovată neştiinţă în faţa vieţii, frămîntarea entuziastă şi predilecţia pentru ceea ce este tainic, încrederea sinceră într-o orînduire dreaptă a lumii, toate aspectele de supra-

față și frumoasele paravane cu care voința de a trăi marchează realitatea. Pe pernele acestea zăcea, toropit, numai un înveliș, gol pe dinăuntru, atît de slăbit încît sta gata să se prăbușească — zăcea numai învelișul exterior al Lenorei Wahl. Un vrăjitor îi luase inima de fată, o înlocuise cu inima știutoare a unei femei în toată firea : vrăjitorul „Realitate“, în straiele lui cusute din mii de zdrențe și cu ochii indiferenți.

Pe urmă se deschise ușa, și sora Mieze se ivi cu o tavă de lemn de pe care se ridica o aromă ademenitoare.

— Ca să mai prindem nițel curaj, doamnă Werner. Un porumbel mic, ca ăsta, nici nu-ți vine să crezi ce supă bună poate să dea. Și apoi o ceașcă de vin roșu, preparat cu ou și cu zahăr — și cînd va veni soțul dumneavoastră, vă găsește din nou cu obrajii aproape roșii.

O tînără femeie, menită să dea naștere unui astru nou, stă întinsă în pat, simțindu-se plină de energie, de calități, de o ereditate viguroasă și adînc răscolită, sănătoasă și totuși sleită pe pernele ei, singură, vizitată numai de muștele văratice. Zumzetul firav al unei străzi foarte frecventate, cu brațele ei străvezii formate din zgomot, nu ajunge pînă la ea. Pe urmă, din inimă îi iese un șuvoi de gînduri care se învolburează și se înfig, ascuțite, gînduri fecundate de cunoaștere, desprinzîndu-se așa cum se desprind grăbite insectele negre de caliciul pestriț al unui crin.

Renăscută, Lenore Wahl — de fapt doamna Werner — își întinde brațele în patul ei alb, iar în jur i se ridică o lume nouă, alcătuită din celule cubice pline de durere. În toate mișună oamenii văitîndu-se — copii, din pricină că s-au născut, femei, din pricină că trebuiau să nască sau că nu le era îngăduit să nască. Bărbați, care trudeau gemînd și ar fi preferat să facă baie în Havel, în Müggelsee, în frumoasa și însorita Spree, femei care trebuiau să conducă tramvaie în uniforme urîte, cenușii și, în tunici nu mai puțin urîte, miriadele de estropiați, de infirmi, care și-au apărat patria, au căpătat răni la o mînă, la coaste sau la cap și de aceea poartă acum pansamente groase și blestemă cînd aceste pansamente le sînt schimbate. Morții urlau în mormintele lor fără să scoată vreun sunet și, în-

spăimîntător, urlau cadavrele chircite în pîlniile rotunde de obuze, cele înghesuite în gropile comune; vai — şi aproape că se ridică pe neaşteptate, drept în patul ei, scoţînd un ţipăt, cînd îşi dădu seama de acest adevăr — vai, şi cu toate acestea viaţa de plăceri din Berlin continuă, şi cea din Viena, Paris, Londra şi Petersburg. Pretutindeni se căsca o smintită groapă comună, sicriul uriaş, plin de bărbaţi, al războiului european, pe capacul căruia — impertinenţi şi neştiutori ca nişte copii mici într-o casă unde s-a comis o crimă — oamenii montează piese de teatru cu femei în ciorapi de mătase şi cu cîntece care zugrăvesc o lume atrăgătoare. Dacă Mozart ar trăi astăzi, la ce i-ar folosi geniul? Ar fi fost decretat „bun pentru tranşee", cum sună colorata expresie a austriecilor, şi trimis imediat să moară la Grodek, cum au făcut cu poetul Trakl?

Lumea era un abator, în care şoarecii se hrăneau cu plante, plantele cu săruri, micile animale răpitoare cu şoareci, şi oamenii cu de toate. Dar lucrurile erau în aşa fel orînduite încît nici oamenii să nu se poată înălţa prea sus şi nici măcar să se răspîndească prea departe în lumea largă. Îşi făuriseră supracase şi supraanimale, haite de lupi numite state, societate, patrii — iar acum era just şi corespundea structural concepţiilor etice umane ca aceste patrii să năvălească asupra marii patrii-mume Europa, s-o arunce în sclavie, s-o jefuiască, s-o împingă în întuneric, după ce preacurviseră cu ea şi o sleiseră sugîndu-i vlaga pînă la ultima picătură.

Aşa citise ea, aşa i se formaseră, încetul cu încetul, concepţiile moderne despre civilizaţie, izvorîte din minţile bărbaţilor prin înrobirea instituţiei sociale a matriarhatului, în regiunea din jurul Mediteranei; pentru aceasta depuneau mărturie mormintele, despre aceasta vorbeau pietrele, şopteau miturile, murmurau imaginile de pe ceramica descoperită în necropole. Aceste state, întocmai ca nişte cîrnăţari beţi, îşi aruncau unul altuia marfa în obraz şi, într-un ritm precis şi rapid, dădeau drumul curelelor de transmisie, mînuiau cuţitele de măcelărie, împingeau în pîlniile mari oamenii aruncaţi în aer de mine sau de obuzele care explodau, şi o făceau cu plăcere fiindcă fuseseră învăţaţi că aşa cere onoarea lor.

Onoarea unei femei constă în a se culca cu un bărbat nu în cazul că-l iubește, nu cînd trupul i-o cere și cînd, sănătoasă și fericită se îndreaptă în mod firesc spre dragoste, ci cînd părinții și societatea socotesc de cuviință că trebuie s-o facă, deoarece fie că e în avantajul ambelor părți, fie că numai una dintre ele reușește s-o convingă pe cealaltă. Onoarea unui bărbat, pe de altă parte, constă în a se aprinde atunci cînd instinctele care îl mînă și dorințele se dovedesc în concordanță cu rațiunea și atunci capătă o strălucire incandescentă în ochi, și atunci se înarmează și se năpustește pe neașteptate în direcția ce i-a fost indicată, deoarece de acolo ar fi răsunat insulte la adresa onoarei sale, de fapt a prestigiului stăpînilor săi. Dar în spatele acestui prestigiu, și strîns împletită cu el, se află de fapt bunăstarea orgolioșilor și instigatorilor, se află mai multă putere și bogăție, mai mult pămînt, venituri mai mari din munca celor subjugați.

Da, lumea era alcătuită din patrii, și patriile din case părintești, iar în casa ei dominau de asemenea părinții, tatăl, domnul Hugo Wahl, cu cifre care demonstrau copiilor săi că oricît de scump ar costa războiul, el va aduce cîștig, fiindcă este de la sine înțeles că îl vor plăti dușmanii Germaniei, pînă la ultimul heller [1] și pfenig, socotit în avantajul nostru, și poate că un mic cîștig va realiza chiar și micul depunător, văduva cu cele patru sute zece mărci [2] ale ei.

Așa domneau în mod absolut părinții, și din gura lor ieșeau șuvoaie de înțelepciune, și prin toate orificiile uriașei clădiri care adăpostea societatea ieșeau firicele, șuvoaie, pîraie, fluvii de energie plină de viață, curgînd pînă la granițe și apoi treceau granițele și se războiau acolo. În fiecare clipă, în fiecare minut se produceau acolo răni înspăimîntătoare, cu margini netede sau sfîșiate, în fiecare clipă se auzea acolo șuieratul și geamătul oaselor sfîrtecate, în fiecare clipă societatea își cioplea viitorul din substanța vie, din carnea popoarelor, pe bărbații civilizați îi creștea

[1] Subdiviziune a schilingului austriac. (Pfenigul este subdiviziunea mărcii germane.)

[2] Indemnizația ce se plătea soțiilor celor căzuți pe front.

ca să devină fiare, le răscolea în străfundurile sufletelor instinctele, murdăria, reziduurile primitive, îi sacrifica în nădejdea viitorului minunat care va trebui să vină.

Exista o fată care poate că se frămîntase multă vreme în neștiință, se zbătuse ca o pasăre în colivie și-și cîntase cîntecul ; acum însă, orbită de durere, închisă în colivia experienței alcătuită din bețe incandescente ca niște sonde și din nenumărate ore de suferință, se trezise, începuse să înțeleagă, să devină conștientă de condiția actuală a omului în țările aflate în război. Mamele nu strigau „Destul !" nici soțiile, nici logodnicele ; iar ea, Lenore — părticică neînsemnată dintr-un tot, constituind ea însăși un tot — Lenore care stătea aici culcată, nici ea nu striga „Destul !", ci gîndea numai „Destul !" — neauzită, mult prea timid, cu totul neputincios. Femeile nu erau mai bune decît bărbații, numai că nu aveau prilejul să se bălăcească în sînge ca în măruntaiele unei gîște, să privească chinurile celor atîrnați de sîrma ghimpată, așa cum o bucătăreasă privește un țipar ce se zbate sau racii aruncați de vii în apă clocotindă.

Bunicii doar își dădeau seama, știau și cîntăreau destinele în capetele lor osoase și chele — dar la ce le folosea asta ? Rămîneau sterili, incapabili de a procrea — puterea era a taților ; bunicii erau tot atît de puțin capabili să intervină în procesul ce se desfășoară în abatoare ca și Dumnezeu, în numele căruia — în toate limbile, pe toate fronturile, de către toate credințele și simbolurile de credințe — sînt înălțate rugăciuni în vederea găsirii de forțe noi pentru continuarea marelui măcel și a sacrificării din plin a acestor forțe. Zeii popoarelor fuseseră exterminați mai dinainte — îi devorase cel mare, unic ; acum însă lupta și el pe toate fronturile împotriva lui însuși, se arunca turbat cu o sută de brațe împotriva propriei sale ființe alcătuite din suflet, rugăciune, spirit și credință, se detrona, decădea.

Cerul se boltea pustiu deasupra patriilor, ca o sală cuprinzătoare pe care toți oaspeții și chiar amfitrionul o părăsiseră, fiindcă în fața porților orașului avea loc o mare paradă sau o luptă cu tauri — iar ea, ca un copil rămas acasă, bolnav în pătuțul lui, își dădea seama pentru prima

oară că acest cer e pustiu, în tot lungul lui, și de-a latul, din înălțimile lui boltite pînă jos, unde se unea cu fața pămîntului. Numai în pivniță huruiau și goneau curele de transmisie, roți, colți, care ștanțau, zguduiau, măcinau. Sinuciderea omenirii ! Ce va mai rămîne după acest război ? Nu se duceau oare cei mai buni, orbiți de buna lor credință, nu se duceau cu însuflețire și din proprie voință, să se lase la rîndul lor uciși, după ce ucideau ei înșiși ? Nu zăceau acum unii dintre cei mai buni reprezentanți ai popoarelor, tineri înzestrați cu însușiri în plină dezvoltare, cu milioane de gînduri bune, de idei, de sentimente nobile, colegi de pe sute de bănci de școală, din aule de facultăți, terenuri de sport, săli de dans, nu zăceau undeva — soldați necunoscuți în morminte necunoscute ? Iar naivul acela, bărbatul ei, băiatul cel cuminte, nu era oare convins că va rămîne multă vreme în garnizoană la Küstrin ?

Ea va supraviețui, dacă scapă de-aici, dacă un cheag de sînge nu-i va astupa subit arterele ucigînd-o — va trăi probabil în vremurile de după război și va vedea dacă cei de pe front vor reuși să stingă din nou ura, să dizolve în neant dorința de dispreț reciproc și de distrugere reciprocă, să transforme din nou uriașa prostie în rațiune, să reclădească drumul ce duce spre înțelegere, sprijin mutual, colaborare, spre principiul : a trăi și a lăsa și pe alții să trăiască. Poate că i-au smuls un embrion din viscere, dar fără nici o îndoială că i-au grefat și o inimă nouă, curaj în fața destinului, liniște sufletească.

„Omul trebuie să fie liniștit“, se gîndi în timp ce adormea, cu cerul gurii uscat fiindcă nimeni nu venise s-o ajute să se înviorează, iar limonada era așezată prea departe, limonada în care fusese dizolvată zaharină, fiindcă zahărul lua alte drumuri decît acelea ce duceau spre femeile aflate în suferință.

Cu ce se deosebea ea, așa cum zăcea aici, o oarecare „doamnă Werner“, de sutele de femei cu numele de Werner, ai căror bărbați sudau șine de cale ferată, supravegheau războaie de țesut, tipăreau ziare ? Departe de casa părintească, fără o familie în spatele ei — era oare altfel decît soția unui proletar ? Ce o deosebea de ele ? Aproape nimic, sau aproape totul. Un spirit aerian, Ariel,

care plutea peste ape, stîrnea furtuni, făcea să sune trîmbițele, flautele, muzica zeilor.

Se văzu, așa cum stătea culcată, parcă de undeva de sus — și era zeița Europa cea înțeleaptă, cea învățată, ale cărei membre se aruncau cu înverșunare unele împotriva altora și se sfîșiau, smulgîndu-și din măruntaie embrionul viitorului așa cum începuse să se contureze, creînd spațiu pentru alte embrioane ce urmează să se alcătuiască mai tîrziu. Picioarele o duseseră pînă acolo, dar inima o trăgea cu putere înapoi ; buzele ei vorbiseră, dar răsuflarea se oprise, rațiunea îi poruncise, dar uterul se împotrivise să cedeze fructul ; imaginația o ducea departe, dar picioarele paralizate refuzau să facă vreun pas. Se dăduse pe mîinile violenței, iar acum, pătrunse înlăuntrul ei, urmările violenței o bîntuiau turbate — răpită de zeul-taur, înrobită de ceea ce este bărbătesc, care procrea și călca în picioare ceea ce procreasc, răscolea pămîntul cu coarnele, scotea urlete turbate din nări aburinde.

Așa a fost cuprinsă de somn și dizolvată în el fata numită Lenore Wahl, asupra căreia destinul își pusese ochii — și nu în zadar, după cum se va vedea.

Ei, și Werner... Mai există și el. Da, ar trebui să vină.

Ar trebui — da, dar iată că nu poate. În schimb soseau cărți poștale militare, pline de vești confuze — rînduri scrise cu creion chimic pe hîrtie albăstruie, obositoare la citit. Oricum, din ele reuși să înțeleagă un lucru : că la Küstrin se petrece ceva ce tînărul domn nu reușise să prevadă — o regrupare îi răsturna planul dinainte făurit.

O frază îi atrase atenția :

„Viața îmi oferă mereu prilejul să admir presimțirile tale de-a dreptul profetice."

Foarte frumos, dar la ce se referea ? Avusese prilejul să presimtă multe în ultimele două săptămîni.

Prin urmare, nu venea. În locul lui sosi însă David, instaurînd curînd o autoritate de stăpîn. Sora Vilma îl porecli în argoul berlinez „kesse Bolle", ceea ce în germană avea aproximativ sensul de „ceapă iute" ; asta fiindcă într-o zi o întîmpinase numind-o „sora Vilma-

nu-vine“, deoarece, ca de obicei, trebuiseră să sune de multe ori ca s-o smulgă de jos, de lîngă ostașul ei.

Ducea tainice convorbiri în doi cu doctorul Umleit despre atitudinea ce trebuie luată față de infirmierele care neglijează să se îngrijească de hrana și de igiena pacientelor slăbite, și aluziile lui deveniseră foarte limpezi față de sora-șefă cînd achită la capătul săptămînii nota — toate firește petrecîndu-se fără știința Lenorei. Pentru ea, David ținea locul inimii de mamă — și acest lucru spunea totul. Cine îi aranja pernele la spate ? Cine îi dădea suc de fructe la gheață ? Cine îi citea ziarul ? Cine dispărea la cel mai mic semn că ar fi obosită, și sosea cu un buchet de flori sub braț tocmai cînd ea dorea să nu fie singură ? El, căruia nu-i plăcea să scrie, ca oricărui băiat de vîrsta lui, concepea scrisori către părinți, care prin hazul lor o făceau pe Lenora să rîdă cu hohote, scrisori atît de lungi încît ei nu-i mai rămînea decît să adauge în grabă cîteva rînduri.

Îi relata tot ce se întîmpla. Trecuse cu trup și suflet de partea lui Brahms, ceea ce „i se trăsese“ de la muzica lui de cameră — „cea mai frumoasă care exista“. (Inutil să adăugăm că pentru el nu existau decît „mare rahat“ sau un „tip teribil“ — nici o valoare medie). Cu Hilde Cohn, însă, nu putea să cînte bucățile acestea — de ce ? Fiindcă de curînd fata „se mutase“ din Alte Jakobstrasse la un spital militar ambulant. Da, în ciuda opoziției „anumitor instanțe“, găsise în sfîrșit „întrebuințare“, ca infirmieră adjunct sau auxiliară — David nu știa prea bine ; oricum, nu mai cînta concertul în la minor de Schumann, și e probabil că acum „cînta“ din farfurii la Mariampol, în Lituania, fiind foarte încîntată de asta. Boll șterpelise un cotlet crud din bucătărie, îl dusese în bot pînă în grădină și îl îngropase acolo.

— N-are încredere în noi, e prevăzător, face provizii pentru mai tîrziu, acaparatorul ăsta fără patrie.

Mai departe, David povesti că bunicul își procurase o lucrare în mai multe volume : Delbrück — „Istoria artei războiului“.

— L-a trimis pe Tornow să scotocească în debara după soldații mei de plumb, și aseară, cu bătrînul Obstfelder

și cu mine, a reconstituit bătălia de la Cannae[1] — o țicneală, crede-mă. Geniul semit al lui Hanibal s-a trezit în noi toți. Stătea chincit în scaunul lui, ca ăla pe elefantul lui gras, și pe urmă am distrus armata romană — slavă și victorie ! Pretinde că, în fond, generalii n-au mai învățat nimic de-atunci.

Apoi, Lenore află că Else Ducherow fusese cît pe ce să se înece în Havel și o salvase Kliem ; înotase prea departe (— „în concediu fac numai prostii", atîta spusese Kliem) ; mai află că *Frau* Mahnke, aflată și ea în concediu, scrisese din Oldenburgul natal că aduce cu ea o gîscă și o adresă bună pentru viitoare achiziții de unt, și „miere de fagure pentru domnișoara Lene".

Da, băiatul ăsta răspîndea vitalitate în jurul lui, și umplea de viață camera de bolnav, în care se afla de fapt o femeie sănătoasă.

„David, spiritul meu bun", se gîndea Lenore atunci cînd fratele ei pleca, exprimîndu-și toată afecțiunea doar printr-o privire și o glumă — iar de sărutat n-o lăsa să-l sărute decît pe obraz, împotrivindu-se.

Ce noroc că exista David și că era în vacanță ! Dar într-o zi, cînd îi aduse fotografia împărătesei, descoperită în fundul unuia dintre sertarele ei, înrămată și cu iscălitura autografă „Auguste Viktoria Imp. Reg." [2], care reprezenta premiul de absolvire a liceului din Potsdam pentru eleva-model Lenore Wahl, fata se întoarse cu fața la perete și plînse. Nu putea suporta cîtuși de puțin amintirea zilelor senine din vremea copilăriei...

Cu toate acestea, David reuși să obțină de la ea permisiunea să așeze micuța ramă pe noptieră.

— Ai să vezi ce efect grozav o să aibă.

Și făcu într-adevăr minuni, portretul prietenoasei împărătese, cu părul ridicat în sus și perlele mari ; pe neașteptate surorile o înconjurară pe Lenore cu o atenție deosebit de prevenitoare.

[1] Referire la localitatea din sud-estul Italiei unde a avut loc, în anul 216 î.e.n. vestita bătălie dintre armata romană și cea cartagineză, socotită încă din antichitate un model de artă militară.

[2] Prescurtarea titulaturii latine „Imperatrix, Regina" — respectiv împărătească a Germaniei și regină a Prusiei.

Pe urmă, sosi și o scrisoare de la Werner ; că vine fără nici o îndoială — la sfîrșitul săptămînii va căpăta o permisie pentru Berlin.

— Guste face minuni, remarcă David sec.

Dar nu fotografia împărătesei adusese această schimbare. Cu totul alte forțe acționau acolo, în orașul tabără Küstrin.

CAPITOLUL AL TREILEA

Prezentare voluntară

Într-o curte cuprinzătoare, compania de geniu-rezervă Küstrin, secția de garnizoană, formează cele trei coloane ale unei așa-zise potcoave, peste care se năpustește soarele de iulie. Ceasul se apropie de ora unsprezece ; compania stă în poziția asta de la ora nouă și jumătate.

Nu este pentru prima oară că soldatul Bertin își irosește timpul, și nici nu va fi pentru ultima oară : „Vremea care trece, pe soldat îl lasă rece“.

Numai că pe soldații înșirați aici, așteptarea nu-i lasă rece, fiindcă domnul căpitan Laab, ștabul de la batalion, pare să fi luat, în sfîrșit, o hotărîre. În orice caz, se apropie de comandantul de companie, plutonierul-major Federich, care se plimba fudul ca un cocoș, cu pieptul bombat și șezutul scos în afară, prin fața plutonierului Mielenz și a celor doi sergenți-majori.

De-a lungul celor trei coloane cenușii se aude zumzetul șoaptelor pline de îngrijorare, care se făcuseră auzite încă de dimineață, la cafea, și se rezumau la două fraze ce păreau să se contrazică. Compania stă „pe loc repaus“ și în arșița toropitoare se poate lesne întîmpla ca vreunul dintre ostașii mai vîrstnici să cadă pe terenul acoperit cu zgură. De aceea, gradații nu „iau notă“ de murmure, și de gesturile făcute pe ascuns.

— E jale, băiete, intrăm în rahat ! Ne duc în Flandra !

— Da' de unde. La Varşovia ne duc. Am aflat de la cancelarie, şi ăia ştiu tot.

— Companieee drepţi ! La dreapta ! Pentru onor'nainte !

Coloanele înlemnesc ca trei pereţi ai unei case neterminate : căpitanul Laab şi adjutantul lui păşesc pînă în centrul spaţiului gol ; domnul Federich prezintă raportul asupra efectivului total şi a celor prezenţi.

Căpitanul examinează cu o privire de cunoscător rîndurile — cu o privire care de multă vreme nu mai percepe dintr-o siluetă în linii curbe decît ceea ce poate fi util din punct de vedere militar, constatînd cu mulţumire ce este reglementar în uniforma de doc şi în luciul obiectelor de piele şi metal, sau înfuriindu-se cînd lipseşte ceva. În acelaşi timp îşi închipuie că nici un ostaş nu scapă de privirea lui pătrunzătoare, în timp ce trece de la prima coloană la a doua şi-şi termină inspecţia minuţioasă la a treia. Drumul lui este urmărit, datorită instrucţiei din ultimele luni, de mai multe sute de feţe şi profiluri, ca atrase de un magnet.

„Foarte bine, se gîndeşte el mulţumit, foarte bine ; sînt arşi de soare şi sănătoşi. Arată aproape ca nişte soldaţi. N-o să ne facem de ruşine cînd o să-i plimbăm niţel pe sub nasul înroşit de rachiu al maiorului."

Trece şi pe lîngă Bertin fără să-l vadă. Bertin însă îl vede. Îl vede cu ochiul înţelegător şi aprobator al soldatului. Mulţumită bunăvoinţei şi concepţiilor lui morale de înaltă ţinută, tînărul nostru erou fusese întru totul receptiv la instrucţia militară, care-i prosteşte pe cei inteligenţi, dar îi face mai inteligenţi pe proşti, potoleşte sau deviază ambiţia personală, dar stimulează şi-i îmboldeşte pe cei greoi în mişcări.

E război. Pămîntul, limba, sufletul şi oamenii s-au contopit în marea unitate care e patria. Aşa se face că Bertin nu observă burta căpitanului Laab şi nici dunga de grăsime roşie ca focul de deasupra gulerului său, şi nu-l deranjează nici faţa distantă şi indiferentă a locotenentului Wolkwitz : în mintea lui şi-a croit drum ideea ierarhiei valorilor şi a datoriilor, integrarea în marele tot, spiritul german care se impune prin forţa de luptă a ar-

matelor sale, atît de potrivit în cadrul evenimentelor care se desfășoară pe cuprinsul globului pămîntesc, și mult mai corespunzător decît geniul Franței, Angliei sau Rusiei ; de fapt, așa și trebuie să gîndească. Dar din întîmplare, el nu știe acest lucru.

— Companieee — pe loc repaus !

Printr-un semn, ofițerii îl cheamă pe plutonierul Mielenz și cu o indiferență simulată îi aduc la cunoștință, lui și domnului Federich, ceea ce urmează să se întîmple. Cele două zvonuri contradictorii de azi dimineață se adeveresc amîndouă. Orașele Varșovia și Lille urmează să primească garnizoane din efectivele de aici. Compania lui se va împărți în două. Cei pentru vest pleacă primii ; se transferă (împreună cu alții) la compania întîi a batalionului de geniu X/20, ce urmează a fi reorganizat, comandant maiorul Jansch. Unitatea respectivă caută în primul rînd meseriași ; profesiunile lor sînt specificate pe o listă — în orice caz se preferă cei care vorbesc franceza. Cei pentru est o nimeresc mai bine. Se constituie mari unități de administrație — fiindcă e limpede că rușii n-o să mai revadă regiunile astea, probabil că nici măcar ei nu cred că așa ceva se mai poate întîmpla — și prin urmare, cei mai inteligenți și mai îndemînatici dintre acești soldați muncitori vor fi transformați în scurt timp în funcționari ai administrației — învățători, slujbași silvici, slujbași la tribunale, contabili de bancă, administratori la fabricile de zahăr și de rachiu, vînzători la debitele de tutun — vor fi educați să-și facă într-un mod conștiincios serviciul și remunerați cu cincizeci și trei de pfenigi pe zi, ceea ce din punctul de vedere al ocupațiilor civile de mai tîrziu deschide porțile unor cariere încă nebănuite. Dar ceilalți, care deocamdată trebuie trimiși de-aici, vor avea și ei, la început, unele avantaje, fiind vorba de un mare oraș din nordul Franței, cu prăvălii, cofetării, case curate de cărămidă și femei atrăgătoare. Dar vestul rămîne vest ; de-a lungul lui se întinde în permanență o regiune unde în fiecare zi sînt striviți și tocați oameni, astfel că nimeni nu poate să prevadă care va fi pînă la urmă reședința unei unități trimise acolo.

Plutonierul major Federich, în civil funcționar la administrația uzinelor comunale de gaze din Küstrin, își ia

rămas bun într-o atitudine militărească plină de supunere de la cei doi ofiţeri activi, care se grăbesc să ajungă din nou la umbra încăperilor răcoroase unde lucrează. Fiindcă un plutonier major — după cum este ştiut — deşi ţine locul locotenentului, rămîne totuşi numai un plutonier, şi ajunge s-o simtă pe propria lui piele dacă n-o înţelege de la bun început. De aceea îi pare bine că cei doi domni se depărtează cu pas săltat, fiindcă acum rămîne el superiorul, unicul şi incontestabilul, şi are dreptul să se simtă în centrul atenţiei careului deschis format de trupă.

Soldaţii de rînd trebuie să gîndească numai atunci cînd li se cere acest lucru, în rest trebuie să execute. De aceea, domnul plutonier major nu dă nici o explicaţie cu privire la ceea ce are de gînd să facă şi nici cu privire la rostul comenzii :

— Următoarele meserii, afară şi la dreapta !

Iar cei strigaţi ştiu şi singuri că trebuie să fugă prin spatele rîndurilor şi să formeze un front nou pe a patra latură a curţii ; ceilalţi ştiu şi ei că trebuie să strîngă rîndurile spre dreapta, ocupînd locurile celor ieşiţi.

Vocea domnului plutonier major capătă pe neaşteptate un ton cam sforăitor, din gît, aidoma tonului unui locotenent :

— Vopsitorii, afară şi la dreapta ! Brutarii, frizerii, zidarii, afară şi la dreapta !

În tropăitul sonor al cizmelor cu ţinte, cei strigaţi se desprind din cele trei laturi ale careului, oameni de statură înaltă şi scundă, slăbănogi şi graşi, şi se grămădesc în colţul liber din stînga.

— Tipografii, afară !

Nici unul dintre cei care rămîn în rînduri n-ar îndrăzni să nege cît de tare îl nelinişteşte toată manevra aceasta. Tot ce se întîmplă la militărie, fiecare mişcare făcută sau pe care neglijează s-o facă, poate deveni fatală unui soldat. Cine va fi trimis în vest, cei strigaţi sau ceilalţi ? Încetul cu încetul, printre rîndurile acestora din urmă îşi croieşte drum un zvon care îşi trage izvorul de la bărbierul Niklas. În oraş un bărbierit costă zece pînă la cincisprezece pfenigi. Subofiţerilor şi furierilor le place să economisească un bănuţ şi preferă să plătească printr-o informaţie folositoare din domeniul serviciului. Aşa se face

că, ieri, furierul Wilms spusese, în timp ce-și aprindea o țigară :

— Mîine, dacă unul e bărbier, s-a curățat. Fiindcă au nevoie de bărbieri în vest, ca să știe compania cînd e duminică. Dar dacă din întîmplare, unul face pe felcerul și se pricepe să pună ventuze sau la alte treburi din astea, atunci ar trebui să profite de împrejurare. Deoarece, după cum am aflat, se caută o grămadă de tipi din ăștia, pentru stațiile de despăduchere militare și civile din Polonia.

Așa că, bărbierul Niklas se simte felcer, ține la breasla celor care pun ventuze, putînd prin urmare să plece în răsărit.

Din această clipă, cei strigați aleargă la locurile lor cu fața ceva mai palidă ca înainte. Cei rămași au pe neașteptate impresia că nu e chiar atît de cald ; simt o ușoară adiere răcoritoare.

Bineînțeles că nu toți. Fețe de oameni culți, între care purtători de ochelari, schimbă priviri neliniștite, se înțeleg prin încrețirea frunților ; stagiarii Bertin și Glücksmann, comerciantul Rosenthal, avocatul doctor Nähmann. Răsăritul are ceva neplăcut, mai ales pentru evrei, datorită marii mulțimi de coreligionari. La ce-i ajută, acolo, unui soldat evreu ținuta militărească și buna purtare în serviciu ? În ciuda lor, va fi martorul unor scene în care superiorii sau camarazii săi își vor exprima disprețul față de evrei, iar în fața acestor manifestări vor fi nevoiți să ia atitudine sau să tacă — ambele situații la fel de penibile. Cel mai bun lucru este să scapi de o asemenea dilemă. Și apoi, în vest te simți atras de Lille, de bisericile gotice, muzee, oameni cultivați ; în răsărit nu te poți aștepta să găsești decît sărăcie, ploșnițe și păduchi, o toamnă și o iarnă fără de sfîrșit. Și cine a învățat la școală limba franceză și chiar engleza...

— Lăcătușii afară !

Soldatul de lîngă Bertin, tînărul Holzer, un băiat minunat care trecuse prin multe în viața lui de muncitor, face stînga-mprejur, aleargă, apare în față, la stînga. Bertin îl vede rînjind oarecum provocator.

— Muncitorii de la fabricile de țigări, afară !

Iată-l și pe Krause, vecinul din stînga, dispărînd. O să fie teribil de trist fără camarazii cu care te-ai obișnuit.

După muncitorii de la fabricile de ţigări şi dulgheri, n-au mai rămas decît puţine domenii de activitate : plutonierul major Federich ordonă numărătoarea. Noii vecini de rînd ai lui Bertin sînt, la dreapta inginerul Kröhling, la stînga voiajorul comercial pentru blănuri Strauss, lîngă care se zăreşte faţa drăguţă şi plictisită a tînărului Rosenthal, moştenitorul unei importante case de modă din cel mai vechi cartier al Berlinului.

— Plecaţi în răsărit ? îi şopteşte Bertin.

— ...că doar nu m-a lovit strechea, răspunde Rosenthal, să mă duc în regiunea aia păduchioasă !

Strauss, însă, cel mai versat dintre toţi :

— N-aveţi nici o grijă, au nevoie de oameni care vorbesc franceza.

Stagiarul Bertin este departe de a se ruşina de faptul că e evreu, după cum o dovedise în viaţă şi în scrierile lui ; mai degrabă se poate spune că subliniase acest fapt de cîte ori avusese prilejul, iar piesele lui de teatru depuneau mărturie pentru aceasta. Dar în adîncul sufletului său, lucrurile nu par să se petreacă totuşi chiar aşa cum se oglindesc la suprafaţă, iar dragostea lui faţă de anumite personalităţi franceze, şi înainte de toate elocinţa strălucitoare cu care gînditorul divinizat în anii de tinereţe, Friedrich Nietzsche, ridică în slăvi strălucirea occidentului, libertatea spirituală şi caracterul lui înaintat faţă de credinţele confuze şi apăsătoare ale orientului — acest mare exemplu joacă şi el, în afară de celelalte, un rol decisiv în hotărîrile lui.

Singurul care asistă complet indiferent la scenă este inginerul Kröhling. E hotărît să nu plece nici în vest, nici în est. Aşteaptă un ordin de transfer la biroul de proiectare din cadrul fabricii de motoare unde lucrase pînă fusese mobilizat. Ordinul respectiv e pe drum ; şi ştie mai bine decît oricine că, în lumea asta, trebuie să plăteşti pentru orice. De aceea, făcuse o vizită unei prostituate alese cu grijă, dintr-un cartier mărginaş al Küstrinului, vizită ale cărei urmări se vor arăta la următorul examen medical, înainte de plecare. Fiindcă nu e nici evreu şi nici muncitor, ci fiu al unor părinţi de vază, îşi poate îngădui să procedeze fără sentimentalisme. Ceilalţi însă abia aşteaptă cu toţii să demonstreze cît de greşit fuseseră jude-

caţi mai înainte de către ofiţeri şi de reprezentanţii curentului patriotic ; îl vor dispreţui grozav pe Kröhling şi vor trebui să mai treacă mulţi ani pînă să fie capabili să înţeleagă lumea aflată în război, aşa cum o înţelege inginerul Kröhling în acest sfîrşit de iulie 1915.

Noua aripă nu numără decît nouăzeci şi opt de oameni. Pînă la sfîrşit trebuie să fie o sută şi zece soldaţi. Şi iată că acum li se oferă o şansă tuturor acestor tineri domni, care sînt prea nobili ca să vină în contact cu răsăritul. Începutul îl face voiajorul comercial Strauss. Ochii lui mici au un luciu întunecat cînd se adresează reglementar caporalului său. Roagă să i se permită să se prezinte voluntar pentru vest.

Caporalul Näglein se uită la el cu ochii unui om derutat. „Voluntar pentru vest ? Omul ăsta e, oare, în toate minţile ? Chiar dacă e de o mie de ori originar din valea Moselei — ce nerod !".

Îi face semn enervat :

— Lasă prostiile ! Treci la loc !

Dar plutonierul major Federich, cu privirea omniprezentă, întrebă, fornăind pe nas, ce vrea ostaşul de colo. Rezervistul Strauss roagă să fie repartizat în vest, fiindcă vorbeşte bine franţuzeşte şi părinţii lui locuiesc în valea Moselei ? Minunat ! Pentru numele lui Dumnezeu, dacă omul doreşte asta, atunci să i se îndeplinească dorinţa !

— Mai există voluntari printre dumneavoastră ?

Nici nu apucă să sfîrşească de vorbit, că în faţa celor trei coloane au şi apărut cincisprezece oameni, dintre care opt de confesiune mozaică, şi toţi vor să plece în vest mai degrabă decît în est, fiindcă vorbesc franţuzeşte.

Unul dintre ei se numeşte Werner Bertin. Ce-i drept, e de fel din Kreuzburg, în Silezia Superioară, prin urmare are în bagajul lui de cunoştinţe o duzină de cuvinte poloneze şi în afară de asta, din proprie iniţiativă, învăţase în perioada de şcoală vreme de doi ani ruseşte, aşa că după oarecare eforturi de împrospătare a cunoştinţelor dobîndite ar putea face faţă unei conversaţii simple. Dar toate astea le-a uitat complet în clipa de faţă, sub imperiul imboldului „spre vest". Nu mai are destul discernămînt şi libertate lăuntrică pentru a-şi da seama că de la Varşovia sau Suwalki se poate pleca mai repede în

permisie la Berlin decît de la Lille, nu aude chemarea tăcută și nu înțelege că o tînără femeie, internată într-o clinică, are dreptul la prezența lui, în orice caz are dreptul la considerație, la un gînd bun — nu-și dă seama și se aruncă în aventură cu ochii legați. Și acum așteaptă printre cei cincisprezece, cu umbra în fața lui, o umbră scurtă și albăstruie ; se hotărîse.

Plutonierul major Federich zîmbește în parte ușurat și în parte batjocoritor, și fără să spună vreun cuvînt îi mătură cu un gest al mîinii pe voluntari lîngă ceilalți. Fericiți și în pas alergător, tropăie pînă la locurile lor. Camarazii lor rămași pe loc rînjesc batjocoritor, ridică din umeri și-și dau cu coatele.

Fiindcă acum sînt trei în plus, Federich scoate trei meseriași care știu poloneza din rîndul celor pentru vest, și-i trimite înapoi.

Ceasul arată unsprezece și jumătate. Treaba cea neplăcută s-a terminat.

Vreme de ani în șir, genistul Bertin va păstra în urechi ecoul sunetelor produse de cele două lovituri ale ciocănelului de plumb într-un clopot metalic. La fel de strident și meschin sună și stația de triaj a unei căi ferate, atunci cînd macazul alunecă îndreptînd trenul către o direcție nebănuită.

A fost pentru ultima oară că s-a prezentat voluntar pentru ceva.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Vizita

De duminică dimineață și pînă luni în zori, ostașii noii companii L/X/20 primesc permisii pentru Berlin, ca să-și aranjeze treburile personale înainte de plecarea din săptămîna următoare. O grămadă de alți soldați se află și ei în vagonul de persoane, cu aceeași țintă — o călătorie plicticoasă în arșiță, peste cîmpii întinse, pășuni, vîlcele cu copaci cu trunchiurile răsucite, nisip de Marconia.

Așezat în colțul lui de lîngă fereastră, cufundat într-un roman voluminos al prozatorului rus Lev Tolstoi, soldatul de rînd Bertin reușește să țină deoparte năvala presentimentelor neplăcute premergătoare întîlnirii ce va avea loc în ora următoare. Prefera să nu dea ascultare vocilor ce se fac auzite dinlăuntrul lui, plecîndu-și urechea mai degrabă la conversația veselă a soldaților care — „încă o dată, domnișoară, înainte de a muri“ — își vor lua rămas bun, înainte de a porni în necunoscut, petrecînd cu femei. Soldatul cu o carte înaintea ochilor respinge asemenea gînduri, care i se par atît de neplăcute încît o umbră a aversiunii cade și asupra femeii care, din pricina lui și a acestui instinct atotputernic, fusese nevoită să treacă cu zece zile în urmă prin suferințe mari. Acum trebuia să îndure privirea ei ; să-și asume cu demnitate răspunderea pentru ceea ce făcuse cu o condamnabilă neglijență — și pe deasupra să-i aducă la cunoștință că pleacă în vest, și că această plecare era voluntară. Nu oricine este în stare să se descurce într-o asemenea treabă.

Cît de liniștitor este refugiul în lumea marelui scriitor rus. Un anumit prinț Andrei îl atrage în clipa de față mai mult decît imaginea pe care și-a făurit-o în minte despre femeia pe care o iubește cel mai mult pe lume. Glumele pe care și le adresează soldații în uniforme cenușii, cuvintele spuse pe șleau, planurile de petrecere expuse fără sfială, nu-l mai sperie, ce-i drept, dar îi creează un fel de dezgust. Din timp în timp, printre rîndurile citite parcă îi apare imaginea unei sume de bani, șase sute de mărci, cea mai mare sumă pe care o posedase vreodată, care și de data aceasta nu-i aparține decît cu numele. Ce să-i faci, rămîne mai departe un Schlemihl vagabond, dacă i se îngăduie folosirea acestei expresii.

Și astfel se ascunde de lumea neprietenoasă din jur, printre filele romanului *Război și pace*. Din cînd în cînd oftează încet.

La etajul al doilea al clinicii particulare răsuflă ușurat. Deoarece chiar și un plutonier rănit rămîne totuși un plutonier, și are pretenția ca inferiorii să-i acorde onorul și cinstea cuvenite, chiar dacă la ora de instrucție teoretică nu se vorbise pînă acum de însemnele gradelor apli-

cate pe halate de spital. Iată cum acționau forțele care acum îl urmăreau pe ostaș pînă în pragul vieții particulare, pînă în pragul unei uși pe care se afla un număr zugrăvit cu vopsea albă de lac, al unei uși în spatele căreia începea puntea ce duce spre existența trecută a studentului Bertin și se întinde înapoi, departe, pînă în anii copilăriei lui. Dar în loc să simtă durere și ciudă în legătură cu această lume militară care încearcă să se impună cu insistență, are, în mod confuz, doar senzația că e pe cale să scape de ea. Cu toate acestea ezită un moment înainte de a bate la ușă.

„Înarmează-te, inimă, pune-ți o cuirasă, întărește-te, nu lăsa nimic să răzbească pînă sub carapacea ta. Ai nevoie de toată forța de care ești capabilă."

O voce slabă, ușor răgușită, zice :

— Intră !

Ușa se deschide spre interior.

Lîngă peretele din cealaltă parte a camerei albe, într-un pat alb, într-o cămașă albă, se află o fată străină. Obrajii ei trași susțineau o gură care părea prea lată, cu buze lipsite de sînge. În dreapta și în stînga ochilor se cresta o linie adîncă de umbre, alte linii coborau din marginea nărilor spre bărbie. După toate încercările prin care trecuse, corpul ei lupta din greu să învingă efectele „celor cîtorva picături de eter", lupta împotriva otrăvirii din fibrele nervoase și din vasele de sînge.

Doctorul Umleit, acest medic excelent, nu reușea să înțeleagă (deoarece dispozițiile lui se izbeau de urechi surde), de ce doamna Werner avea încă tendința să somnoleze tot timpul, de ce nu se înviora, de ce nu arăta mai bine. Dar nimeni n-o trezea peste zi pe pacientă, n-o îndemna să respire des și profund, să-și miște ritmic mușchii brațelor, nu-i făcea băi și masaje cu peria, pentru a ajuta pielea de pe piept și de spate să respire. O bolnavă care doarme dă mai puțin de lucru, și ce bune sînt ațipelile astea pentru convalescență...

Cu familiaritate îl întîmpinară doar coadele groase castanii și privirea deschisă de sub sprîncenele arcuite. Se opri lîngă ușă cu degetul gros de la mîna dreaptă înfipt în centironul pe care-l împrumutase pentru această per-

misie. În mîna stîngă ţinea un buchet mare de boboci de trandafir.

Ca să guste şi ea cîte ceva din emoţia acestei clipe, sora Vilma, femeie cu carnaţia roză, sănătoasă şi arsă de soare, se ridică de la capătul patului. Îşi făurise o imagine a logodnicului, despre care se spunea că ar fi doar un simplu soldat. Aşa şi era ; dar imediat după aceea simţi cum, cu o simplă mişcare, capul brun de lîngă uşă, cu ochelari, proaspăt ras şi ameninţător, parcă o lovea, o respingea, o arunca afară din cameră.

„E un adevărat domn, se gîndea în timp ce trecea cu sfială pe lîngă el, spunînd încet «bună-dimineaţa» ; cu o singură privire parcă te ţintuieşte de perete.“

Şi alergă în camera de serviciu a surorilor să împărtăşească vestea.

Pe neaşteptate, Bertin se pomeni în genunchi lîngă patul Lenorei, cu capul pe coapsele ei — pe care le simţi subţiri sub pătură — cu pumnii strînşi. Voia, da, voia să-şi reţină plînsul, care totuşi nu se lăsa reţinut ; lupta împotriva sa, furios, să-l păstreze înlăuntrul său, şi cu toate acestea îi dădea frîu liber.

Lenore simţi cum i se deschide inima, fierbinte şi fericită, spre spaţii largi, uriaşe încăperi ale sufletului, pline de dragoste. Ce-i drept, o podidiră şi pe ea lacrimi, de milă faţă de ea însăşi şi de reproşuri blînde ; dar bărbatul iubit, în genunchi lîngă ea şi atît de zguduit... ce uşurare !

„Băiatul meu drag, băiatul meu rău. Dragul, dragul meu băiat !“

Îi mîngîie părul, simţindu-l ca pe o perie moale. Fiecare dintre aceste gesturi afectuoase vorbea despre iertare. Acum, totul era bine.

— Nu plînge, acum totul e bine. Eşti lîngă mine, toate vor intra pe făgaşul lor firesc.

Voia să spună : „Viaţa noastră se va aranja“, dar nu era în stare să găsească vorbele potrivite. Nu voia nimic altceva decît să simtă că şi această porţiune de drum fusese parcursă, se sfîrşise. Aşa cum o singură mişcare a umărului fusese îndeajuns pentru sora Vilma, tot aşa va alunga acum toate chinurile şi muştele din jurul ei. Fiindcă soţul şi soţia se cuvine să fie împreună.

Scoţînd un sunet alintat, ca de copil, îşi ridică zîmbind faţa către el, care şedea acum lîngă marginea patului, apoi se lăsă să alunece mai comod şi zise :

— Aş vrea să dorm puţin.

Fericită, îşi puse capul pe perne şi în jurul ei toate se estompară într-o senzaţie trandafirie de uşurare.

Aveau vreme, în faţa ei se deschideau porţile nesfîrşite ale convieţuirii, vor fi împreună astăzi, mîine, veşnic.

Bertin o privea în somnul ei liniştit, ca în vremurile de odinioară, cînd eul lui solitar se mai lupta cu imagini poetice. Înlăuntrul lui simţea unduirile muzicii, motivele încărcate de melancolie ale cvartetelor schubertiene. Aşa cum, pe o anumită treaptă a talentului, truda şi încordările căutării sînt însemnele creaţiei artistice alături de reuşita fericită de la prima încercare, tot aşa o legătură se verifică abia după ce suferi îngrozitor din pricina ei.

Mai era nevoie să-i dovedească femeii iubite, care se află acum aici, în faţa lui, cît de intens simte suferinţa ei ? Lenore nu-şi dezvăluia decît cu mare greutate sentimentele. Faptul că acum, cînd era lîngă ea, se întindea şi adormea, era cea mai adînc simţită declaraţie de dragoste pe care o femeie o poate face unui bărbat, după ce suferise atît de mult din pricina lui. Acum, cel mai important lucru era să fie ajutată prin toate mijloacele posibile. Din păcate, la cel mai eficace dintre ele, vizitele lui, era silit să renunţe ; dimpotrivă, trebuia s-o facă să înţeleagă că erau nevoiţi să se despartă...

Zarurile pe care le arunca soarta cădeau mereu la fel, în modul cel mai simplu. Bărbatul pleca la război şi-şi lăsa în lipsuri îngrozitoare femeia, singura pe care o iubea. Dar se vor revedea curînd. Pînă atunci, cînd el va fi departe, va putea să trăiască în linişte acasă şi să se îngrijească. Pretextul pentru cei de acasă, că la Wismar s-ar fi intoxicat cu mezeluri, era bine ales ; iar el putea să treacă sub tăcere, fără prea mari remuşcări, rolul pe care-l jucase prezentarea lui voluntară în obligaţia de a pleca acum în vest.

„Dormi, fată micuţă şi dulce, suflet gingaş şi plin de iubire ; sorbi putere din somn, cruţă-mă de a vorbi despre

ceea ce a fost. Trăim grăbiți, noi, cei de astăzi, generația din 1914. În jurul nostru se abate o grindină în care fiecare bob ne pune probleme de rezolvat, iar grindina de acolo, de departe, e mult mai rea. Nu sîntem din soiul acelora care, în timpul taifunului, aflați pe marele vas care se cheamă patrie, se gîndesc numai la ei ; sîntem smulși din rădăcini și împinși înainte. Ce ai îndurat tu este înspăimîntător ; dar pămîntul, zguduit de vaiete mult mai înspăimîntătoare, zămislește un nou sentiment universal, forțe creatoare noi, care ne vor duce pe culmi ; nu ne este îngăduit să ne limităm la noi înșine."

Cine a suferit mult, se simte îmbărbătat de sentimentul de simpatie manifestat de cei apropiați. Cuvinte de compătimire, scuze pentru suferința provocată cu participarea unei persoane străine toarnă balsam în suflet ; fiindcă Lenore se simte, dincolo de orice considerații logice, strivită în nefericirea ei, sfîșiată, parcă urmărită de blestemul unor zei mînioși, iar cine îi vorbește cu blîndețe atinge fibrele cele mai gingașe ale sufletului ei, îi ridică moralul, îi stimulează voința de a se însănătoși. Fiindcă sub înfățișarea omului de azi, în fiecare dintre noi se ascund copii și primitivi, și ei sînt aceia care acționează în noi, mai ales în perioadele de slăbiciune și de mîhnire.

Cînd se trezi, Lenore simți prezența prietenului ei ca un dulce fluid magnetic. Nu era nevoie decît să fie aici, să stea lîngă ea, să-l poată privi din nou și să fie privită de el. Îl observă o vreme printre genele ei dese, prefăcîndu-se că doarme.

Devenise bărbat, bronzat și puternic, și în afară de asta înzestrat cu toate însușirile lui bune dintotdeauna. Simțea parcă dorința să se transforme într-o vrabie și să se ghemuiască în palmele lui făcute căuș.

„Ce liniștită era privirea lui care se pierdea, prin fereastră, în albastrul cerului ! Cîtă energie se degaja din linia care ducea de la ureche la vîrful bărbiei, și era bine bărbierit — nu totdeauna era așa. Și acum ar trebui să-și scoată tunica uniformei, ca să nu mai văd stofa asta străină și aspră."

Își puse mîna pe a lui și spuse încet :

— Werner, m-am trezit. E atît de bine că ești lîngă mine. Mai tîrziu, mîncăm împreună, am cerut să pregătească și pentru tine. Scoate-ți, te rog, tunica.

Bertin rîse. Așadar, nu voia să aibă un soldat lîngă ea. Își atîrnă centironul și tunica de un cîrlig aflat lîngă ușă. În camera asta de spital era o senzație neobișnuită și greu de suportat să-și scoată tunica, cu romburile roșii de pe guler și cu epoleții albaștri — haina căpăta un aer străin și greoi dacă te găseai departe de ea. Trebuia să-și scoată și gulerul fals — era un ansamblu care trebuia purtat complet sau de loc. Și acum, dacă își va îndoi înăuntru colțurile de la gulerul cămășii, va arăta din nou ca în vara trecută, cu mărul lui Adam proeminent — totul va fi în regulă.

Dar nu era totul în regulă. Fusese totdeauna atît de vorbăreț, Werner al ei, sau era numai faptul că înainte vreme nu-și dăduse niciodată seama de acest lucru ? Povestea despre călătoria lui pînă aici, își bătea joc de el însuși, de neîndemînarea lui, din pricina lipsei de experiență, de a evita dificultățile din noua lui existență, dificultăți de care se lovea mereu. În schimb i se dezvolta simțul vechi, care acum se odihnea, simțul propriu scriitorului — se dezvolta într-un mod fericit.

Un camarad care citea ziare, micul Rosenthal, îl întrebase :

— Dumneata ești cel despre care scrie aici ? Păi, atunci ți se deschid perspective minunate !

Îl rugase să nu vorbească nimănui despre asta și adusese ziarul cu el. Ar putea să aibă un efect favorabil asupra părinților, să pregătească o eventuală schimbare de atitudine ; el, personal, nu dorea nimic altceva decît să fie soldatul genist Cutare — nu voia să se lase luat peste picior de camarazii lui.

Lenore se gîndea :

„Totul e pustiu, încărcat de tensiune, nervii mei nu mai suportă ; vreau să fiu îmbărbătată ; cuvinte, da, dar cuvinte de mîngîiere. Să spună ce rău îi pare că m-a trîntit atunci la pămînt, ce lipsit de sens a fost totul, să spună că nu se cuvine să-ți pui prietena în situația de a colinda clinicile. Atunci voi spune și eu că n-a fost chiar atît de

rău, că am și eu partea mea de vină ; că nu trebuie să-și facă gînduri negre. Dar mai întîi să-mi arate că-și face totuși gînduri."

Și, în timp ce-i mîngîia distrată mîna :

„De ce nu mă ia în brațe și nu mă sărută ? De ce ține asemenea discursuri ? E un lucru îngrozitor."

Pe urmă, își învinse gîndurile :

— Taci, mă obosește. Vino mai aproape.

Întinse un braț care ieșea subțire din cămașă, îi închise ochii cu degetele, îl sărută.

Ziua era lungă, trebuiau să învingă o anumită înstrăinare care se ivise și-și făcuse loc între ei. Dar pînă la urmă, lucrurile se vor aranja. Se vor aranja neapărat.

Dar nu se aranjară în timpul mesei, nici după aceea. Felurile de mîncare, pregătite cu gust și servite tot așa, îl atraseră ; mîncă și ceea ce rămăsese în farfuria ei. În regimentele prusace, meniul nu conținea nici pui fript, și nici sos preparat cu unt, cartofi noi sau compot de caise...

Lenore se bucura de pofta cu care mînca el, ceru să li se aducă imediat cafeaua și-l rugă să fumeze. Fără îndoială că în timp ce fumul țigării de foi va pluti în cameră, va putea să înceapă cu lucrul cel mai important ; să vorbească fără ocol, din inimă, despre ceea ce fusese nevoită să îndure în această săptămînă, cea mai lungă săptămînă din viața ei.

Cu prudență, făcu o primă încercare :

— Nu vrei să-ți spun cum a fost ? Și, în general, cum de am reușit, împreună cu David, să ajungem pînă aici și ce multe lucruri noi am învățat cu acest prilej ?

Fără voie, el își astupă urechile :

— Nu, nu vreau să-mi spui nimic din ceea ce ți-ar putea stîrni enervarea. Într-o zi, cînd vom fi liniștiți și fără griji, ai să-mi povestești totul, situațiile îngrozitoare prin care a trebuit să treci din pricina mea și de care recunosc că sînt pe deplin vinovat. Acum însă, micuța mea fetiță trebuie să trăiască numai cu gîndul la viitor, să capete puteri, și cînd voi fi plecat să mă iubească așa cum m-a iubit și pînă acum. Fiindcă trebuie să plec. Doar ai spus-o întotdeauna că nu se poate rămîne veșnic la Küstrin, și în general ai dovedit că ești mai înțeleaptă decît

mine, că antenele sufletului tău ajung mult mai departe. Dar nu este cîtuși de puțin cazul să fii îngrijorată ; totul nu e decît o schimbare de adresă, mai bine zis de localitate. Compania este transferată cu garnizoana la Lille, chiar de săptămîna aceasta, poate miercuri, poate joi. Da, chiar atît de repede. Astăzi, însă, îmi este îngăduit să mai stau lîngă tine, să-mi umplu ochii cu imaginea ta, s-o păstrez pentru totdeauna în suflet. E o despărțire doar pentru cîteva luni, nu cu mult mai îndelungată ca aceea din vacanța mare de anul trecut. Ne vom revedea cel mai tîrziu la sfîrșitul lui octombrie, fiindcă la toamnă va fi pace. Nimeni nu poate îndrăzni să ceară ostașilor încă o campanie de iarnă.

Ochii Lenorei se deschiseră mari ; trupul îi căzu printre perne.

— Mă părăsești, pleci, ai de gînd să pleci !

Se uită la el într-un fel anume, în același timp pierdută în gînduri, dîndu-și seama că de aceea vorbise el atît de mult mai înainte și că în fața acestei lovituri nici el nu putea să găsească vreo ieșire.

— Întotdeauna îți băteai joc de mine cînd preziceam că așa se va întîmpla, spuse ea cu jumătate voce ; vorbea întoarsă cu fața spre perete, ca să nu vadă că plîngea. Dar tu nu înveți nimic.

Doamne, ce greu era s-o scoată la capăt cu acest prieten al ei ! Și ea, care nu voia altceva decît să simtă căldura sufletului său, să fie în apropierea lui ca să prindă iar putere de viață. În loc de asta, el pleca. Era sfîrșitul.

Se ivi sora Vilma. Strînse tacîmurile și ceru :

— Ar fi bine ca domnul doctor să părăsească acum încăperea pentru o oră ; mica noastră pacientă trebuie să doarmă, conform recomandației medicului, pentru a prinde nițel puteri.

O părăsi cu inima grea. Își propuse să nu lipsească nici o secundă mai mult decît era necesar.

Ceasul acesta îl petrecu într-o cofetărie din apropiere. Liniștea încăperilor aflate în repaus duminical, mesele lor acoperite cu plăci de marmoră, muștele și șirurile de cozonaci pe plăci de sticlă îi amintiră de zilele de vacanță plictisitoare de acasă. Răsfoi și citi din reviste cu ilustrații în culori care redau războiul ca un mijloc de distracție sau

binecuvîntau vremurile mărețe prin pana unor profeți calificați.

„Toate astea nu fac cîtuși de puțin cinste autorilor. Eu, Bertin, mă voi apuca iar de scris abia după ce voi trăi ceva care să merite a fi relatat. Nu mai e mult pînă atunci. începe curînd, dar din păcate tocmai cînd nu trebuie.“

Acesta era motivul pentru care se simțea atît de nefericit. Își dădea seama că tocmai acum Lenore avea nevoie de el, tot așa cum un om însetat are nevoie de apă — iar pe el îl smulgeau de lîngă ea. Simți îndemnul să scrie cîteva versuri despre asta ; dar reuși să aștearnă pe hîrtie numai șase rînduri, și acelea fragmentate. Pe urmă se gîndi că ar fi bine să-i lase o listă a nuvelelor și articolelor lui, ca s-o aibă la nevoie ; și, ia te uită, le mai știe, încă, pe toate pe dinafară.

La orele două și jumătate precis se ridică să plece. În timp ce plătea, domnișoara cu șorț alb îi atinse, ca din întîmplare, mîna — avea ochi căprui și catifelați — dar Bertin nu observă nimic. Sus o găsi pe Lenore trează, șezînd în pat, cu spatele sprijinit de pernă. Cu obrajii rumeni și ochi strălucitori, îi ură bun venit. Fratele ei, David, se învîrtea prin cameră vizibil bine dispus.

Îi anunță că acasă toate mergeau cum trebuie, nimeni nu bănuia nimic, cărțile poștale ilustrate cu iscălitura Lenorei, trimise din Mecklenburg de colegul lui de școală Peter Prinz, produceau efectul scontat. Scriseseră și părinții. Soseau pe ziua de douăzeci și opt, seara, la ora cinci, în gara Anhalt ; după o săptămînă, Lene va putea cere să fie trimisă undeva să se poată reface după blestemata asta de intoxicație cu mezeluri, într-o localitate balneară liniștită, unde o dată cu sfîrșitul vacanței mari se potolește și forfota vilegiaturiștilor.

— «Asemenea călătorii la Wismar și la stilul lui gotic în cărămidă nu trebuie să se mai repete, copilă dragă», va spune mama cu o severitate îngăduitoare. Și se prea poate ca inima ei de gospodină s-o îndemne să trimită pentru rubrica „Scrisori primite la redacție“ a revistei duminicale din Potsdam un articol, în care să avertizeze opinia publică despre primejdiile consumului de salam în lunile de vară, mai ales în Pomerania și Mecklenburg.

Lenore nu se putu stăpîni să nu rîdă, drept care simți cum o fulgeră o durere.

— Spune-i, David, la ce te-ai gîndit ca să poată rămîne aproape de mine.

David își încruntă sprîncenele, cu o cută gînditoare pe fața lui imberbă :

— Pur și simplu va trebui să dispăreți pentru cîteva zile, domnule Bertin, spuse el.

Bertin făcu o mutră descumpănită. Oare ce-și închipuie tînărul acesta ? Un asemenea lucru e în afară de orice discuție. Simți că-l năpădește un fel de teamă. E o metodă pe care ar putea s-o încerce, dar ea ar avea drept rezultat că l-ar pune în conflict cu toate forțele în care credea el în clipa de față.

„Să nu plec înapoi în noaptea asta, să mă adăpostesc cîteva zile, să mă îmbrac în haine civile procurate de David, să stau într-o ascunzătoare pînă va pleca transportul spre vest. Dacă aș găsi pe vreunul dintre cunoscuții mei de-aici, care să accepte riscul de a mă adăposti, de pildă pe Albert Loth, atunci aș putea simula un șoc nervos sau ceva de genul acesta, iar companiei să i se aducă la cunoștință situația : soldatul genist Bertin a suferit o criză pe stradă și așa mai departe. S-o vizitez pe Lenore de trei sau patru ori, pînă va porni pe drumul cel bun al însănătoșirii ; pe urmă, medicul să mă declare apt pentru transportat, să fiu dus la Küstrin, apoi să mă trimită la companie. Sau să mă stigmatizeze chiulangiu, să mă smulgă dintre camarazii de care mă simt legat, din compania de care aparțin, în care am fost primit ca într-o asociație frățească de bărbați, din care am ajuns să cunosc destul de bine vreo treizeci de oameni sau chiar mai mult..."

Cu ei muncise, mîncase, dormise, trăise vreme de treisprezece săptămîni în relații strînse ; lor le împărtășise, în timpul lucrului, cîte ceva din ceea ce știa, despre viața lui Friedrich Schiller, despre singuraticul Lessing, despre alcătuirea universului, despre fenomenele uimitoare ale fizicii, fără de care viața pe pămînt n-ar fi posibilă — de pildă că apa nu are greutatea cea mai mare la zero grade, ci la plus patru grade, astfel că mările nu pot îngheța niciodată dinspre fund spre suprafață...

„Și acum, să mă fac de rîs acolo ? Să fiu pus sub observație specială pentru un timp mai îndelungat, sau poate chiar să fiu repartizat la o altă unitate și trimis cu ea cine știe unde ? Sau, ceea ce ar fi și mai rău, să fiu supus unei anchete, în care caz s-ar putea să se efectueze cercetări și în legătură cu boala Lenorei ? Nu. Nimic din toate acestea nu trebuie să se întîmple."

Îi rîse lui David în față :

— Sînt prea bătrîn ca să mă mai joc de-a indienii, iar milităria este o instituție lipsită de simțul umorului.

Drept care, băiatul răspunse cu asprime :

— Domnul cumnat ar fi trebuit să-și dea mai dinainte seama de asta. Acum e cazul să se gîndească puțin și la prietena lui.

Bertin răspunse cu blîndețe și îngăduință :

— Sînt aprovizionat cu o cantitate serioasă de înțelepciune.

Dar băiatul insistă :

— Nu se poate să-i lași acum să te trimită acolo, că doar nu ești nici bucătărie de campanie și nici furgon de aprovizionare. Ai voință și minte, și trebuie să rămîi aici în orice condiții, altfel va fi foarte greu ca această doamnă să-și revină, să poată sta din nou pe propriile-i picioare, bine dispusă și dornică de viață.

Din ochi, Bertin o chemă în ajutor pe Lenore, care privea îngrijorată cînd la unul cînd la celălalt dintre cei doi tineri.

„Ei doi nu trebuie să fie dușmani. Motivele lui Werner, așa cum le expune acum, apar destul de concludente. Din pricina mea nu trebuie să-l pîndească vreo primejdie. Împotriva unui aparat atît de puternic cum e armata noastră, un singur om nu poate, într-adevăr, să aibă vreo șansă."

— Mă voi resemna, zise ea, căci nu ne putem împotrivi destinului. Iar pe urmă, dacă voi pleca într-adevăr pe malul Balticii sau altundeva în convalescență, voi reuși încetul cu încetul să mă refac și fără prezența ta.

David se uita la celălalt, așa cum te uiți la un animal ciudat din pădurile depărtate.

„Pe ăsta l-au și prelucrat, dacă în general mai era nevoie de vreo prelucrare."

— E bine și plăcut să-i faci pe alții să sufere pentru patrie, zise el, parafrazînd versul lui Horațiu cu care se condimentează orice lucrare scrisă la latină.

Iar Bertin :

— Îți sînt atît de recunoscător pentru tot ce ai făcut pentru mine și pentru sora ta, încît poți să vorbești ce vrei.

Dar David își umflă nările :

— Ați comis o mică eroare, domnule : pentru dumneavoastră n-am făcut nimic.

Și-i întoarse spatele.

„Ce nerod !“, se gîndiră amîndoi unul despre celălalt.

Curînd, David plecă. Dar înainte de a ieși, schimbă o privire lungă cu sora lui.

Cei doi îndrăgostiți aveau să-și spună multe și nimic. Vorbiră despre timpurile trecute, reînviară speranțele și planurile de viitor. Bertin îi arătă Lenorei cîteva mici fotografii ale ei, pe care le purta tot timpul asupra lui. O scrisoare vîrîtă într-un plic galben nu ajunsese încă în mîinile ei ; asta dovedea că, uneori, întîmplarea poate pune bețe în roate intențiilor pe care le nutresc oamenii. Se cunoșteau acum destul de temeinic, nu mai puteau interveni dezamăgiri care să atingă însăși baza legăturii lor.

— Ar fi trebuit să mă întrebi, zise ea la un moment dat.

Iar el, ca mai înainte :

— Acum nu pot să suport asta.

Îi citi cele șase versuri scrise la cofetărie, iar ei i se păru că versurile sînt frumoase.

Ochii ei îl urmăreau, îl mîngîiau, ai lui încercau să-și întipărească imaginea ei parcă pentru totdeauna — gîtul, linia subțire a umerilor, brațele goale. A iubi înseamnă a fi chinuit și a te supune. „Atîta vreme cît trăiești, nimic nu este definitiv“, scrisese el în punctul culminant al romanului său.

Așa se scurge o după-amiază, lumina devine mai aurie, seara se strecoară verzuie pe sub bolta cerească, umbrele încep să umple odaia, în colțuri s-a și îngrămădit teama de singurătate. Pe urmă se face opt, se aduce masa de seară, se face nouă.

Cînd felinarele de pe stradă se aprinseră, Bertin își luă rămas bun de la Lenore, nu cu mult mai impetuos decît la Küstrin, la Wilkersdorf. O ţinu în braţe, simţind-o fragilă în îmbrăţişare, simţi mîinile împletite pe ceafa lui, sărută cu buze sărate faţa ei udă.

— Nu mi se va întîmpla nimic, fiindcă îţi aparţin, totul va fi bine, bîlbîi el cu dinţii clănţănind.

Senzaţia asta de sfîşietoare despărţire ! De parcă s-ar desprinde, o dată cu el, o bucată de carne din pieptul ei.

— Să vii teafăr înapoi, zise ea.

Pe urmă, degetele ei slăbiră strînsoarea, căzură moi. Bertin se depărtă spre uşă, cu faţa la ea, iar ochii lor descriseră în atmosfera plină de umbre o curbă, ca o invocare şi o dublă confirmare sub jurămînt.

„Trebuie să prind trenul neapărat, sînt numai două ore de drum“, îşi spuse el cînd ajunse la capătul culoarului. Dar ceva îl împinge înapoi, se întoarce, aleargă pe vîrfurile boante ale cizmelor de-a lungul coridorului, năvăleşte iar în camera ei.

Ea stă încă ridicată, cu braţele înfipte parcă în aşternutul patului, cu ochii larg deschişi şi buzele ridicate către strălucirea cerului de seară.

— Lenore, geme el, numai pe tine...

Ea întinde braţele, îl prinde de umeri :

— Pe tine, răspunde.

Un val de emoţii nestăvilite îi uneşte în îmbrăţişare.

Noaptea, cam în vremea cînd el părăsea gara din Küstrin, după ce arătase unei patrule foaia de permisie, Lenore simţi o groaznică senzaţie de greaţă şi-şi ridică de pe perne capul în camera întunecată. Că omul acesta plecase, că n-o întrebase, că se lăsa încărcat ca o vită într-un vagon — toate acestea trebuie să-i fi bîntuit somnul şi visurile, cu urmări violente asupra stomacului. Ar fi dorit să-şi schimbe cămaşa de noapte, care i se lipise de umeri, umedă de transpiraţie, ar fi dorit o compresă rece pe frunte.

Apăsă pe butonul soneriei, dar nu veni nimeni. Era duminică noapte, în plină vară — surorile sînt şi ele femei, serviciul are şi el limitele lui.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Despărțirea

În straturile cele mai profunde ale unui suflet, se întîmplă adesea ca viața să se aprindă din îndîrjire.

„Ei bine, nu! strigă sufletul către stăpîna lui. Mobilizează-ți toate puterile, îi poruncește el, acesta este spiritul vremii; adună-ți mijloacele de luptă, trimite-le la bătălie! Să vedem dacă un asemenea domn, care se urcă pur și simplu în tren și pleacă, va reuși să te învingă, să te doboare lipindu-ți umerii de pămînt!"

Nu este un fel tocmai bun de energie cea care trebuie stimulată cu asemenea metode; pînă la urmă, va duce la o anumită reacție, o renunțare într-un alt sector. Dar deocamdată nu este cazul să fim îngrijorați de asemenea perspective, și nimic nu este mai înțelept decît această soluție. Deoarece ar avea de lucru pînă peste cap cel care, practicînd chimia hotărîrilor și realizărilor omenești, ar încerca să separe numai elementele bune și să le folosească în exclusivitate.

Din ceasul acestei despărțiri, Lenore Wahl își adună toate puterile în vederea luptei. Dormi mai puțin în cursul zilei, făcu mișcări regulate pentru mușchii brațelor, solicită cu voce fermă masaje, ceru doctorului Umleit să-i prescrie mijloacele pentru o întremare mai rapidă. Sub supravegherea lui David se ridică pentru prima oară în picioare, dar imediat după aceea genunchii i se tăiară și se lăsă să cadă pe marginea patului. Făcu exerciții de mers; după primele plimbări de-a curmezișul camerii, o năpădi aceeași senzație de leșin cu care făcuse cunoștință la Marie Nocks — dar n-are importanță.

„N-are importanță", deveni expresia favorită a Lenorei. O cunoștea de la Kleist, poetul ei preferat — și exprima o îndîrjire ascunsă, libertate și indiferență față de soartă. Începu din nou să citească, din scrierile lui: mai întîi, *Marchiza de O.*, *Cutremurul din Chile* și alte povestiri scurte; pe urmă puse să i se aducă *Mathilde Möhring*, sorbind curaj și bună dispoziție din paginile acestei mici

capodopere care fusese găsită în sertarele lui Theodor Fontane după moartea lui.

Mai tîrziu, după zece, cincisprezece ani, avea să se gîndească uneori :

„Cu plăci de gramofon și cu un aparat de radio m-aș fi întremat mai repede, dar viața și pilda Mathildei, curajul ei plin de dîrzenie, atît de caracteristic berlinez, capacitatea ei de a se ridica prin forțele proprii, fără ostentație sau brutalitate, și de a coborî iar cu o demnitate care nu bătea la ochi, de a se resemna — toate acestea precum și stilul de o limpezime cristalină al prozei lui Fontane nu ar fi lăsat în mine urme atît de adînci, care nu se vor șterge toată viața. Poți citi pînă te însănătoșești, poți citi și pînă te îmbolnăvești", își spunea Lenore cînd sosea vremea să adoarmă și punea cartea pe măsuța de noapte, care de fapt era o măsuță de zi.

Camera ei era destul de scumpă, spitalul costa bani mulți, dar acum avea bani : avansul lui Bertin pentru succesele viitoare. Se bucura cînd David îi arăta bancnotele, cînd le scotea de la bancă ; n-o amuza faptul că existau, ci că se împuținau.

Se gîndea mult la Bertin și gîndurile erau chiar afectuoase, dar se afla în ea ceva care se revolta, o instiga împotriva lui, arătîndu-i-l ca un caraghios, stigmatizîndu-i lașitatea. De îndată ce adormea, visa că-l urăște și uita numaidecît după ce se trezea, dar membrana care despărțea indignarea ei de conștiință devenea din ce în ce mai subțire. Verigheta falsă pe care o purta pe degetul subțire al mîinii drepte deveni un fel de simbol al lui Bertin : „micul meu falsificator" o numea, și-i vorbea în cuvinte afectuoase și fără noimă, pline de nuanțe grave care depuneau mărturie că era dispusă să-l ierte.

Cînd se apropie tot mai mult ziua în care va putea, în sfîrșit, să părăsească spitalul, deși nu era destul de refăcută, indignarea și revolta ei izbucniră într-un mod impetuos : nu împotriva părinților, din pricina cărora fusese nevoită s-o facă, ci împotriva lui Bertin.

Primise de la el o fotografie a grupei lui : zece soldați cu echipament complet, stînd în jurul sergentului Schwertlein, aranjați într-un fel pitoresc — cu capelă de campanie,

mantaua făcută sul și așezată pe raniță, sacul de provizii pe umăr, bidonul de campanie, paharul pentru băut apă ; nu lipseau nici cizmele înalte și nici tăblița pe care stătea scris, cu cretă : „La revedere ! Grup. 11, comp. 1, bat. gen. X/20". În loc de dată, notase : „Ziua dinaintea plecării, Küstrin". Cu fotografia asta stupidă în mînă, Lenore făcu repede socoteala că în acel moment chiar poate că trenul lui ocolește Berlinul pe linia de centură, sau poate că a fost îndrumat de-a curmezișul orașului, pentru a pleca apoi mai departe, spre vest.

— E prea de tot ! strigă ea înspre ferestrele deschise și simți lacrimi de ciudă sub pleoape.

Așa cum arăta pe bucata asta de hîrtie lucioasă, își bătea parcă joc de ea — mutra lui i se păru hotărîtă și războinică, plecarea lui părea să fie tot o fugă, la fel ca încercarea de a se apăra de brutalitatea vieții astupîndu-și urechile, incapabil să asculte măcar ce fusese nevoit să îndure bietul ei trup. Nici nu-i trecea prin gînd că lui îi fusese peste putință să se sustragă de la această fotografiere în grupul de camarazi.

— Adio, domnule Werner, zise ea și, rupînd în două fotografia, sfîșie una dintre cele două jumătăți în bucățele mici de tot.

Mai tîrziu, cînd adună bucățelele ca să nu atragă atenția și cînd le mai privi odată, descoperi în jumătatea rămasă intactă chipul lui Werner și-l puse în cartea lui Fontane, din întîmplare chiar între paginile unde Mathilde își exprima tot disprețul față de bărbați.

Pentru a-și reveni, ar mai fi avut nevoie doar de o săptămînă de odihnă binefăcătoare : o cerea slăbiciunea pe care o simțea în trup, în genunchi, în inima-i atît de chinuită. Dar această ultimă săptămînă petrecută departe de casă ar fi putut însemna descoperirea tainei și prăbușirea, fiindcă era săptămîna cînd în gara Anhalt urmau să sosească părinții ei întineriți, cu fețele roșii, bronzate și strălucitoare. Așadar, Lenore trebuia să se scoale și să-și împacheteze lucrurile, chiar dacă nimeni n-o credea capabilă de asemenea performanță, iar ea mai puțin decît oricine. În afară de asta, situația se va îndrepta abia după ce măseaua, care îi provoca o durere ascuțită și răscolitoare în

falcă, nu-i va mai răpi o parte din energia necesară pentru a acţiona.

La aceasta se adăugă şi faptul că ultimele trei zile petrecute în clinică nu fuseseră prea comode. Se zvîrcolea în pat, într-o parte şi în cealaltă — „Trebuie să staţi liniştită, doamnă Werner, e neapărat necesar" — îşi frămînta plapuma, alunga cu nervozitate fiecare muscă, încercînd, de fapt, să-şi alunge cu gestul acesta numai propriile-i gînduri, mai bine zis : acel unic gînd, mic şi negru, care dădea tîrcoale, ca un ţînţar sugîndu-i sîngele. „A plecat, spunea gîndul, laşul a plecat într-adevăr..."

„O sută de mii de soldaţi ştiu să se stăpînească mai bine", se gîndea în timp ce cobora la braţul lui David spre camera doctorului Umleit ca să-şi ia rămas bun.

Din punct de vedere clinic, fără îndoială că medicul putea să îngăduie ieşirea din spital ; dar din cel omenesc, o privea pe pacientă cu o grijă părintească.

— Organismul e încă niţel cam şubred, domnişoară Wahl, zise în timp ce-i ţinea mîna în ale lui, calde şi asprite din pricina spălării dese cu alcool. Acasă veţi putea să vă îngrijiţi ?

Lenore dădu din cap fără să răspundă, făcînd un efort uriaş ca să-şi ascundă descurajarea. O îngrozea gîndul că va ieşi din clădirea aceasta, în forfota fierbinte şi văratică a vieţii de afară ; dar nu mai puţin o îngrozise viaţa intensă care se desfăşura între răniţi şi surorile de la secţia de boli uşoare, în mirosul greu de carbol şi pansamente, în zumzetul muştelor.

„Să caut o vizuină şi să mă ascund", se gîndea.

În spatele tuturor imaginilor, însă, vedea un tren gonind spre vest, un compartiment de tren în care se află, minuscul şi conturat cu precizie, soldatul Bertin, mică marionetă zămislită din substanţa gîndurilor. Un fir, răsucit din cel mai fin nerv, se întindea între el şi ea ; şi firul se întindea mereu, mereu mai lung, şi-i răpea curajul de a trăi.

„Îmi asum întreaga răspundere", auzi pe neaşteptate vocea lui răsunîndu-i în urechi, un fel de ecou al celor spuse de el, atunci, la masa rotundă a doctorului Lederer ; nici măcar accentul silezian nu lipsea.

Minţea, ah cît de mult minţea !

Un fel de revelaţie o zgudui, atît de tare încît întinse mîna şi se prinse de speteaza fotoliului.

Mişcat, doctorul Umleit îşi umflă obrajii, mustaţa i se zbîrli. (De la mustaţa aceasta tăiată englezeşte şi alcătuită din peri groşi şi puternici, i se trage porecla binevoitoare de „Mustăcioară inimoasă“ pe care i-au dat-o surorile.)

— E numai o slăbiciune, zise el pe un ton liniştitor, pe care o vom învinge cît de curînd.

Şi-i scrise Lenorei o reţetă cu un întăritor, doze mici dintr-un medicament recomandat în cazuri de anemie, ce trebuia luat alternativ cu altele conţinînd fier şi arsenic.

„Otrava vieţii combătută cu contraotrăvuri“, se gîndi în timp ce-şi punea semnătura citeaţă în colţul reţetei înguste.

Cu prilejul acesta evocă, înlăuntrul lui şi exclusiv pentru sine, un pasaj din muzica lui *Tristan*[1], unde îngrozitoarea confuzie între otravă şi antidot din celebra poveste de iubire se întipărise în mintea lui prin mijlocirea vocii Isoldei, încă din perioada pe care o petrecuse la München.

Din nou David Wahl a fost acela care a trebuit să se gîndească la toate. Îl rugă pe medic să mai scrie o a doua reţetă cu un medicament care să înlăture slăbiciunile ivite pe neaşteptate şi s-o facă pe Lenore aptă de a suporta cît mai bine prima săptămînă petrecută în casa părintească.

Doctorul Umleit îl privi aprobator.

— Sînteţi din categoria celor care se gîndesc întotdeauna la toate, domnule Wahl, îi spuse în timp ce completa a doua reţetă. De fapt, voise să spună „Eşti un băiat minunat“, dar îşi înghiţi lauda, fiindcă îşi dădea seama că David ar fi întîmpinat-o, probabil, cu sentimente nu prea favorabile. Să suportaţi cît mai bine prima săptămînă ? întrebă. Vă e teamă de privirea părinţilor ? Îşi ţinea cu tact capul plecat asupra hîrtiei, vorbindu-i Lenorei, care şedea palidă în braţele rotunde ale fotoliului aflat lîngă masa lui de lucru. Dar nu arătaţi cam palidă pentru aceasta ?

[1] Este vorba de opera *Tristan şi Isolda* de Richard Wagner (1813—1883).

Lenore făcu o strîmbătură.

— Îmi voi achiziționa niște culori mai vii, zise, așa cum face orice actriță, și voi reuși să-mi joc rolul pînă la capăt.

„Fiindcă îmi asum întreaga răspundere“, adăugă în tăcere, către un punct care călătorea, depărtîndu-se mereu.

Doctorul Umleit zîmbi. Femeile, ființe cu constituție slabă, erau nevoite să întîmpine cu mici viclenii și ocoluri viața, care se năpustea asupra lor cu impetuozitate, dar tocmai din această cauză reușeau s-o învingă.

Pentru cazul că se vor ivi tulburări, dădu celor doi frați un flacon cu o licoare de culoare închisă, preparată dintr-un leac străvechi împotriva hemoragiilor — cornul de secară, obținut prin cele mai noi metode de sinteză.

— Poate că v-ar fi neplăcut, zise, să cereți medicamentul într-o farmacie din Potsdam.

Între timp, David plătise la casieria clinicii suma datorată, care, deși socoteala se menținea la un cuantum modest, diminua în mod apreciabil disponibilul lor în numerar. Pentru îngrijirea medicală, doctorul Umleit nu voise să primească nici un pfenig — gîndindu-se că în cazul unui proces, va neutraliza astfel, în parte, de la început mușcătura dinților de rechin ai procurorului.

Pe urmă Lenore se ridică din fotoliu ca să plece — Lenore care venise aici ca să întărească o hotărîre luată, să lase în urmă punctul cel mai coborît de pe drumul vieții ei — se ridică să iasă din nou la suprafață după această perioadă primejdioasă, împotriva căreia o apărase omul în halat alb din fața ei. Îi mai întinse o dată mîna.

— Vă mulțumesc foarte mult, domnule doctor, pentru tot, zise.

Tot ? În cazul de față, asta însemna mult : îndemînare, cunoștințe bine aplicate, și solicitudine umană, fără de care pămîntul ar fi fost de mult despopulat și neamul omenesc s-ar fi stins. O asemenea experiență trezea izvoare de energie, recunoștință ; vocea ei plină de expresivitate, privirea ei lungă cu care se uită în ochii medicului depuneau mărturie pentru aceasta.

El îi ținu degetele ușoare, destul de distrat fiindcă un caz urgent îl și chemase la camera 4, și-și ridică privirea numai cînd Lenore spuse :

— În vremuri atît de grele... Este reconfortant să întîlnești un om...

— Facem ce putem, răspunse el. La revedere.

Și amîndoi simțiră, în același timp : asemenea cuvinte dau curaj.

Pe urmă, cu un zîmbet sfios, mai privi în jurul ei prin cameră și apucînd brațul lui David, părăsi încăperea albă și pe omul în alb.

După ce trecură de ușa capitonată, se despărțiră : doctorul Umleit se duse spre chiuvetă ca să se spele pe mîini pentru a cincisprezecea sau a douăzecea oară în cursul acestei dimineți, iar Lenore, pas cu pas, treaptă cu treaptă, coborî scara, spre curtea cu copaci înalți, plină de umbre văratice, de un albastru strălucitor. Se gîndeau unul la celălalt cu sinceră simpatie, și amîndoi știau că, oricît de apropiate ar fi locurile unde se desfășurau viețile lor, nu se vor mai revedea vreodată.

Lenore nu se mai întoarse să privească înapoi.

„Am luat povara asupra mea, auzea dinlăuntrul ei o voce plină de mîhnire și de revoltă. Dar îmi rămăsese oare altceva de făcut ? Mai întîi îmi ține discursuri, pe urmă pleacă în Franța. Un nod prin care eram legați, domnule Bertin, a dispărut aici, aruncat într-un hîrdău. Sora Mieze spune că era de mărimea unei cireșe.“

După cum se știe, în sala de așteptare a dentistului dispar toate durerile ; cu toate acestea, cine are experiență își dă seama că este numai un fel de viclenie a forțelor tăinuite ale sufletului, și se așază totuși cu inima tremurîndă pe scaunul de tortură cu castronașul pentru gargară lîngă rezemătoarea din stînga.

Cu multă atenție, Lenore puse degetul pe dintele bolnav.

— Nemernicul ăsta refuză să ia povara asupra lui, zise cu fața strîmbată de durere, clătindu-și încă o dată gura. Vă rog să-l scoateți.

Doctorul Samson bătu cu ciocănelul în dinte, care se dovedi rezistent.

— E păcat de el, își dădu cu părerea mînuind oglinjoara metalică. Cu puțină răbdare îl putem salva. Dacă

ne-am grăbi mereu cu extracţiile, omenirea n-ar mai putea să muşte.

— Am avut destulă răbdare cu el, replică Lenore ; trebuie să se sfîrşească o dată.

Cu toate astea tremura cum nu tremurase nici cînd era o fetiţă de şapte ani.

Cei doi membri ai familiei Wahl se simţeau în cabinetul de consultaţii al dentistului lor ca acasă. David îl lămuri pe doctorul Samson, în timp ce se plimba în sus şi în jos admirînd noile instrumente şi mai ales bormaşina acţionată electric :

— A fost plecată într-o călătorie şi s-a intoxicat cu salam, de aceea şade acum atît de nenorocită în scaunul dumneavoastră şi nu poate răbda durerea nici cît o rîmă.

Doctorul Samson, care cu o mînă prevenitoare ţinea instrumentul aproape de buzele Lenorei, îl asculta distrat. În jurul gurii avea două cute de mîhnire şi revoltă, care dădeau acestui om voinic o înfăţişare îmbătrînită înainte de vreme. Găsi caria, unse dintele cu un ulei anesteziant şi folosi burghiul cu menajamente, oprindu-se mereu şi alinînd durerea.

Sudoarea spaimei şi bătăile de inimă nu pot fi potolite ; dar, respirînd adînc, Lenore constată că trecuse peste ce era mai greu.

— Cînd să vină din nou ? întrebă David, interpretînd aşa cum trebuie privirile şi sunetele pe care Lenore le scotea în timp ce-şi clătea pentru ultima oară gura.

— La mine nu mai poate veni, răspunse doctorul Samson. O va prelua înlocuitorul şi urmaşul meu. Trebuie să mă prezint mîine în strada General Pape.

— Doamne ! strigă David Wahl.

Iar dentistul, unul dintre cei mai celebri din Berlin, dădu din cap batjocoritor. Fusese mobilizat înainte de vreme ca subofiţer la artilerie. Cu aproximativ trei săptămîni în urmă, comisese greşeala să se prezinte la Ministerul de război ca să insiste pentru înfiinţarea unui serviciu de asistenţă dentară în cadrul armatei, în buzunare cu tot felul de hîrtii care sprijineau ştiinţific propunerea, demonstrînd că puterea de luptă a unor formaţii militare mari poate să scadă din pricina danturii proaste, cînd hrana ce se dă ostaşilor este adesea destul de greu de di-

gerat. Dar i se făcuse o primire neașteptată. În spatele unui birou se sprijinea cadavrul uscat al unui maior, care mai trăia numai cu instrumentele gurii ; mîrîise la el și nu-i trebuise mult ca să-i declare batjocoritor : că nu e treaba lui, că acolo unde trebuie să știe cine sînt cei care încearcă să-și procure slujbe de chiulangii și că-și vor aminti de el — drept care, în corespondența primită cu o zi înainte găsise și imprimatul galben completat la rubricile respective.

— Asta ți-e răsplata cînd ești patriot, zise doctorul Samson. Grozav se mai îngrijesc ăștia de starea sanitară a populației care le-a fost încredințată ! Mie nu-mi pasă, adăugă el cu un fel de înverșunare în glas, o să-mi prindă bine să mai văd și altceva decît maxilarele și cerul gurii onoratei mele clientele, și să mai miros și altceva. Dar cine păgubește cînd unul ca mine se plimbă pe un afet de tun ? De altfel, veți fi foarte bine îngrijiți de către domnișoara doctor Slonsky.

Stătea așa, cu umerii lui solizi îndesați, cu părul tuns scurt care începuse să încărunțească, cu fața bărbătească și calmă care se reflecta strîmbată caraghios în sfera strălucitoare de metal a bormașinei.

— Și acum, la coafor. Mi s-a lipit părul de transpirație.

Cei doi frați, așezați pe canapeaua din spate tapisată în albastru a trăsurii cam hodorogite, priveau o stradă din vestul Berlinului care părea să se întindă în linie dreaptă pînă la stația metroului.

Birjarul mormăia tot felul de blesteme amestecate cu amenințări. Primise și el, de dimineață, ordinul de mobilizare ; mai întîi, cuprins de furie, îl rupsese, pe urmă adunase cu grijă bucățelele și le vîrîse în buzunar — făcea parte din același regiment de artilerie din Magdeburg ca și doctorul Samson, în fața casei căruia obișnuia să staționeze ; și nici unul dintre ei nu știa că destinul avea să-i pună în strînsă legătură, ca pînă la urmă să-i aducă înapoi la Berlin. Acum se holba furios la drapelele negre-albe-roșii, pe care zeloșii războinici rămași acasă găsiseră de cuviință să le atîrne la ferestre și balconașe, după ultimele victorii obținute : germanii cuceriseră Ivangorod,

Novogeorgievsk și Varșovia, iar în acest din urmă oraș — potrivit comunicatului militar — comandantul armatei, prințul Leopold von Bayern, după ce distrusese rezistența forturilor exterioare și interioare, intrase triumfător.

— El, și să distrugă forturi, blestema cu obidă birjarul Gieske din Gossowstrasse. De distrus au distrus alții, și ăștia zac acum și sînt muți : ba chiar zac grozav de tare și de muți. Iar el intră triumfător, și șade în limuzina lui, și face o mutră de viteaz. Ptiu, drace, în ce lume am ajuns să trăim !

Și scuipă pe pavaj, cu care prilej trebui să frîneze brusc cu brațul drept, pentru ca nu cumva bătrîna și credincioasa Viktoria, care își mișca neobosită coapsele castanii în fața trăsurii, să primească pe crupă din greșeală, fără nici o vină, o lovitură de bici.

„Nu, Viki, fetițo, se gîndea Gieske, nu-i pentru tine. Ce fel de om aș fi, că doar nici tu n-ai vrut să fie război.“

Curînd după aceea, o tînără cu culori sănătoase în obraji și buze roșii, cu părul coafat cu îngrijire, ondulat și aranjat, dar cu ochii și mișcările încă puțin cam obosite, părăsește salonul de coafură al Amaliei Gannaz, al cărei bărbat fusese și el mobilizat cu zece săptămîni în urmă la unitatea de geniu din Küstrin.

— Gara Potsdam, spune tînărul care o însoțește, aruncînd o privire la ceasul de taxare al trăsurii.

Birjarul cu fața roșie respectase într-adevăr convenția și scosese din funcție aparatul de taxat în timpul cît așteptase

CARTEA A PATRA

ŞUVOAIELE AMĂRĂCIUNII

CAPITOLUL ÎNTÎI

Trecere în revistă

Un cățel pe care mîna stăpînului abia a reușit să-l salveze de la înec și să-l arunce în barcă, nu va mai face nazuri că fundul bărcii e prea ud. Important este că nu mai simte vîrtejul apei, elementul viclean care cedează sub labele lui, care îl trage și fuge într-un mod inexplicabil, și că acum stă undeva întins, că simte aerul, se odihnește, se simte în siguranță. Abia mai tîrziu se va ridica din nou, va da din coadă bucuros, își va scutura blana udă și va linge cu recunoștință mîna care a reușit să-l apuce la timp.

Cam așa se întîmplă și cu domnișoara Wahl, care își petrece vremea pe nisipul satului de pescari Tramsin. Ștrandul se întinde frămîntat și părăsit, micii arhitecți ai castelelor de nisip și ai tranșeelor fortificate s-au reîntors iarăși în școlile marilor orașe și în camerele de copii din casele părintești, și poate că visează despre talentul lor de a clădi din nisip.

Domnișoara Wahl s-a adăpostit pe după o cetate fortificată, care promite s-o ascundă de privirile întregii lumi — stă întinsă la soare, lasă să i se prelingă făina zgrunțuroasă a nisipului printre degete, și-o presară peste piept și genunchi. Încearcă să nu se gîndească la nimic, ci numai să fie aici, cu aerul cald învăluindu-i trupul, și să respire.

De ce n-ai plecat într-o regiune muntoasă nu prea înaltă, domnișoară Wahl ? Acolo, adierea blîndă plină de miresmele pădurii însorite, aerul uscat și bogat în oxigen care plutește peste văi și culmi, te-ar fi trimis din nou acasă, în trei sau patru săptămîni, bine dispusă și cu ideile limpezite. Marea însă, minunat loc de vacanță și odihnă

pentru cei sănătoşi, s-a dovedit în asemenea cazuri a fi chiar contraindicată. Umezeala atmosferei îţi oboseşte sistemul nervos, provoacă o stare de irascibilitate, de predispoziţie la plîns ; acţionînd ca o oglindă concavă, suprafaţa strălucitoare a mării bombardează cu raze întunecate trupul slăbit ; vuietul neîncetat al apei, mişcarea ei necontenită şi întinderea ei fără de sfîrșit, formele mereu aceleaşi pe care le ciopleşte în nisipul ştrandului, aduce gînduri triste într-o inimă îndurerată, mai ales atunci cînd în adîncurile lui sufletul deplînge pierderea unui copilaş. Pe urmă, simţămintele şi gîndurile încep să rătăcească încolo şi încoace pe scurta porţiune de drum care se numește suferinţă în faţa nedreptăţii şi tinereţii risipite ; *taedium vitae* [1] stă scris la orizont — o viaţă mîncată de viermi.

Împotriva unor asemenea adînci frămîntări, cum ar putea oare să lupte aerul sărat şi iute, adierile venite dinspre apele amare în care odinioară s-a născut și s-a dezvoltat viaţa ? Să înoate nu-i era îngăduit — să facă baie în apa rece, nici vorbă nu putea fi. Și iată că încă un spin i se înfige în suflet. Înainte vreme se arunca în orice apă cu plăcere, făcînd cu mîna semne păgîne lunii. Acum, după fleacul acela — („După o săptămînă sau zece zile veţi fi iar pe picioare, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic") — trebuia, prin urmare, să renunţe. Trebuia să renunţe și la plimbări mai lungi, timp de ore în şir, la care se simte îndemnată de depărtările fără de sfîrşit. Să se odihnească des, la intervale scurte, ca bătrîna mătușă Minna ; numai asta îi era îngăduit. Fiindcă genunchii au tendinţa să se înmoaie, sîngele care fuge din cap ameninţă cu senzaţii imediate de leșin, și n-ar fi de loc frumos să cadă cît e de lungă în mijlocul plajei de la Tramsin și să rămînă întinsă ca o focă adusă de valuri. Față de aceasta, sînt de preferat potecile de pădure cu efectele lor binefăcătoare asupra nervilor.

Pădure ? Da, se aflau aici şi păduri. Se întindeau, venind din interiorul ţării, pînă la coasta abruptă aflată la apus de micul golf unde pescarii slavi din Tramsin și-au clădit cătunul. Pîlcuri de fagi noduroşi, cu rădăcini pu-

[1] Dezgust de viaţă (în limba latină).

ternice ocupă stîncile albe prăpăstioase, din care se fărîmițează, ici și colo, bucăți de cremene. Ce minunată este priveliștea ce se deschide printre trunchiurile pătate cu cenușiu ; aerul pare străveziu, dedesubt foșnește albastrul și verdele mării ; izbit de sclipirile puternic strălucitoare, ochiul se odihnește apoi pe acoperămîntul umbros al vîrfurilor. Ciudat este numai faptul că desfătarea pe care ți-o dă pădurea durează aici atît de puțin. O senzație de apăsare pe inimă împiedică respirația...

Domnișoara Wahl se strecoară de-a lungul pădurii, mijlocul o doare. Căutînd alinare, mîna ei mîngîie capul castaniu al lui Boll, al cîinelui care privește atent în limpezimea zilei. Aici sus, în fața priveliștei care se deschide larg, ce bine e să șezi pe o bancă, cu o carte deschisă pe genunchi sau cu mîinile goale ! Dar neliniștea o face să se ridice curînd, să pornească pe drumeagurile strîmte mărginite de ferigi spre interiorul pădurii. Pe urmă apar strigoi, ziua în amiaza mare. De pe crengi atîrnă într-o continuă mișcare bărbile piticilor care au fost spînzurați — licheni și mușchi. Totdeauna ceva vîjîie acolo sus, lemnul geme, ramuri putrede se rup pe neașteptate. Picioarele stîrnesc miresme de putreziciune, miros de ciuperci dintre frunzele ce se descompun în umezeală.

În locurile însorite, în aer plutește o umezeală fierbinte, și din porii ei izbucnesc broboane de sudoare. De îndată ce găsește ușurare în semiobscuritatea unor locuri mai răcoroase, o cuprinde teama de cetățile puternice ale furnicilor roșii-negricioase, de lungile lor șiruri, de cleștii ascuțiți ai insectelor-soldați. În fața lor nu rezistă nici un copac doborît, nici un ciot — ca niște movile de termite se ridică mușuroaiele lor în locurile necălcate de picior de om. Iar între trunchiurile copacilor, respingătoarele pînze de păianjen, întinzîndu-se uneori pe lățimi de cîte un metru, susținute de fire invizibile, apar dintre umbre. Se înfioară la gîndul că o asemenea țesătură presărată cu perle ar putea să-i izbească fața. Îi e frig. Aleargă repede către soare, spre cîmpurile nemărginite.

Paisprezece zile de singurătate îngăduie oricui să examineze temeinic ce mai rămîne în picioare după un cutremur care fusese cît pe ce să răstoarne toate valorile. Pe ce te mai poți bizui ? Neîntrerupt șerpuiește marele flu-

viu al evenimentelor, care pun la încercare caracterul ei instabil, șerpuiește și ridică bășici la suprafața conștiinței, sclipiri ca de oglindă, lumini strălucitoare, și astfel dăruiește fetei înțelegere față de Bertin — fapt care se întîmplă în timp ce se joacă aruncînd cîinelui ei bucățele de lemn în apă. Dar nu-și dă seama decît atunci cînd coboară treptele de lemn pînă la plajă că, de fapt, își analizase viața din ultimele săptămîni pornind de la prezent și parcurgînd drumul înapoi, și se oprește speriată în fața unui mărăcine : „Eu sînt !" Fiindcă un drumeț netot rupsese mărăcinele lovindu-l cu bastonul ; cu toate acestea, capătul îndoit continuă să înflorească, micile lui corole roșii-liliachii atrag fluturași albaștri, prin vasele lui gălbui pe cale să se usuce și prin cele de un verde cenușiu urcă neobosită seva hrănitoare.

„Mărăcinii sînt pe gustul măgarilor, se gîndește cu o aluzie batjocoritoare la un anume domn care purta acum uniforma cenușie, și dacă acum stau cu tulpina ruptă și capul plecat, așa le trebuie."

Ce folos că marea cu valurile ei, marea-femelă, se întindea puternică și rezistentă, în timp ce talaz după talaz se izbește de mal spălînd nisipul, lăsînd o urmă și dispărînd ? Marea era maltratată de violențele vînturilor. Ceea ce era bărbătesc se stîrnea, se năpustea înspre poalele femeii, lăsa în urmă sămînța și dispărea. Dar ceea ce făcea ca viața să fie minunată era strîns legat de efervescență, de această mișcare năvalnică. Dacă ai învățat să te ferești de ea, nu erai altceva decît o băltoacă de apă stătută, care nu mai era în stare de altceva decît să oglindească păsările ce trec în zbor, sau să primească picăturile de ploaie cernute din cer. Uneori verși cîteva lacrimi, alteori îți strîngi pumnii mici, dar în adîncul ființei simți cum acționează forțele vieții, care se strecoară și în tulpina mărăcinelui prin canalele strivite.

Oamenii de la pensiunea unde locuia — de pildă arhitectul din Rostock cu părul alb și avînd tot timpul un pahar de vin roșu în față — priveau cu simpatie această fată drăguță, de familie bună, zveltă și bronzată de soare, cu atît mai atrăgătoare cu cît nu era de loc vorbăreață, și care într-adevăr nu se gîndea la aventuri estivale. Face băi calde de mare, stă multă vreme la soare, probabil că a

trecut recent printr-o perioadă grea ; o dovedesc limpede cutele de prematură seriozitate din jurul ochilor și al gurii palide. Primește multe scrisori, mereu cu același scris, de pe front. Bătrînul arhitect cugetă cu respect la experiențele prin care trebuie acum să treacă femeile tinere :

„Vremuri serioase pentru cei cu sînge tînăr, dar, slavă Domnului, vremuri care vor fi curînd înlocuite cu altele, minunate. Fericit cui îi este dat să găsească alinare în asemenea cărți pline de conținut, ca acelea pe care tînăra doamnă le duce cu ea în fiecare zi la plajă."

Nici cu cititul nu mergea prea bine. Versurile nu-i mai plăceau parcă. După o jumătate de pagină din Jakob Burckhard — printre clădirile din Pireu se ivește doamna Nocks, cu silueta ei uriașă, agitînd un prosop alb, bunul doctor Umleit cu sonda lui înspăimîntătoare, atitudinea umilitoare a sorei Vilma, tonul blînd al sorei Mieze care spune : „Acum s-a scos totul". Și atunci se înfioară, închide cartea și face cu degetul cercuri în nisip...

„La ce mai sînt bună ? Ce se va întîmpla acum cu mine ? Pentru numele lui Dumnezeu, cum să scap de toate astea ?"

Își trase părul de pe frunte, se așeză pe nisip, își împleti coadele, văzu în jurul ei plaja cu aspect pașnic, fumul unor vapoare care treceau pe mare, departe, departe de tot, ca niște mici puncte — navele de război care în timpul nopții făcuseră manevre cu exerciții de tragere încît tresărise în pat, inima păruse să i se oprească și de pe pereți începuse să se desprindă tencuiala.

„Oare ce deosebire există între mine, Lenore Wahl, și soțiile de muncitori, de care mă simțeam lăuntric atît de depărtată și de superioară cînd așteptam împreună cu ele, gătite, în grădina lui Büderling din Küstrin ? Nici o deosebire, în afară de averea creatoare de comodități a părinților mei, cărora le pot cîștiga favoarea dîndu-le ascultare sau îi pot înșela prin aparențe trucate. Dacă nu voi reuși s-o fac, dacă se va întîmpla cumva să se afle prin ce am trecut în ultimele luni și ce am fost silită să îndur, atunci voi fi aruncată în stradă și pavajul mi se va părea mult mai aspru decît oricăreia dintre femeile care n-au fost atît de răsfățate ca mine. În acest caz, clădirea roșie de cără-

midă aparentă a închisorii va deveni o realitate concretă şi mă va strivi ca pe o muscă. De aici se cuvine să trag concluzii. Oare domnul Bertin mă va putea ocroti în cazul că bancherul Wahl din Postdam, Parkring 11, va refuza să mă mai întreţină din pricină că nu mai trăiesc după concepţiile lui ? Şi oare domnul Berthold Bertin din Kreuzburg, om cu inimă bună, îmi va oferi un adăpost numai fiindcă domnul fiul său m-a aruncat în mizerie, va mai oferi adăpost unei femei care nu mai este o partidă minunată şi o legătură de dorit pentru fiul său, ci o fată izgonită, fără zestre ? Doamne, Dumnezeule ! Nu, domnişoară Wahl, vă rog să nu închideţi ochii în faţa realităţilor vieţii. Cine se ridică împotriva societăţii este aruncat de însăşi această societate sub duşul rece al realităţii şi trebuie să se îngrijească singur de soarta lui. Domnişoara Wahl fusese crescută şi educată să fie o fată atrăgătoare, o partidă bună pentru un soţ cum trebuie, care să aibă copii cum trebuie şi o viaţă cum trebuie. În loc de aceasta, pornise pe drumuri proprii, ciudate, destul de dificile, şi era de datoria ei să suporte consecinţele fireşti.“

Da, dar tocmai acest lucru nu era posibil. Creierul unei fete, slăbit din pricina pierderii de sînge, nu este în măsură să-şi analizeze situaţia, desprinzînd concluzii care să se încadreze în formule generale, să-şi dea cît de curînd seama că are aliaţi în mulţimile cenuşii ca zilele ceţoase, în toţi acei necunoscuţi care depindeau, ca şi ea, de atotputernicii Wahli ai acestei lumi. Dar poate că într-o bună zi această situaţie se va schimba. Oamenii înzestraţi pot învăţa cîte ceva din orice, iar cel pe care zeii îl iubesc n-are nevoie să fie biciuit decît o singură dată pentru a porni pe calea cea bună.

Da, aşa stăteau lucrurile... dar ea nu putea să tragă foloase din asta — astăzi şi aici. Nimeni nu-i spunea cum îşi va petrece zilele cînd va pleca din nou acasă, vindecată. Îşi orientase viaţa într-o anume direcţie — aceea de a deveni tovarăşa unui intelectual, de a face ca munca lui să fie rodnică, de a participa la opera lui, de a-i spune cu un simţ care nu dă greş : „Asta e bine, asta nu“, de a-l stimula cu prudenţă, din umbră, fericită de progresul şi dezvoltarea lui, care erau şi opera ei. Dar de cînd nu mai voia să ştie nimic de el, se risipise şi visul acesta.

Lăsă să-i rătăcească privirea, la stînga și la dreapta, dar nu văzu decît propria ei umbră și silueta detestată a iubitului. Se dovedise a fi un eșec, un bărbat neterminat, meschin, din soiul cel mai rău peste care puteai nimeri.

Și iată că sentința fusese dată. Din tot ce învățase, visase, plănuise și încercase, nu se alesese nimic — trebuia s-o recunoască, recunoscînd astfel implicit falimentul vieții ei. Iar pe deasupra, el mai avea grijă să-i adîncească mereu și din belșug suferința, tocmai prin scrisorile pe care le găsea, dimineața, rezemate de cana de cafea de pe tava cu micul dejun, scrisori cu ștampila poștei militare a armatei a patra.

CAPITOLUL AL DOILEA

Corespondență pentru îndrăgostiți

Cel pe care somnul îl părăsește încă din cursul nopții nu întîmpină nici o dificultate să se scoale foarte devreme și să-și poarte inima grea de mîhnire prin liniștea zorilor.

Marea cenușie încearcă să-și facă loc pe nisipul plajei, clipocind ușor ; soarele, ascuns la răsărit după sat și pădure, îmbracă totul într-un fel de aureolă palidă — astăzi va fi o zi foarte fierbinte.

Pe urmă se ivește o siluetă care rătăcește, însoțită de cîinele ei, pe dunga șerpuitoare săpată și consolidată noaptea de valuri, o siluetă subțire în rochie albă și jachetă de lînă albă — singurul element vertical sub cerul dimineții. Cîntecul ciocîrliei și cel mereu neobosit al sturzilor ii însoțesc pașii tăcuți.

În această atmosferă limpede și în același timp ușor voalată, ce pare că precede vieții, se află cu toate acestea o ființă care nu se simte în apele ei : Boll. Lipsește vîntul, care în mod obișnuit stîrnește marea, lipsesc crestele albe ale valurilor, spre care se poate năpusti ca un avion pe cale să decoleze, mușcîndu-le, afundîndu-se mereu în ele și apoi scuturîndu-și spuma de pe bot, iar pe urmă să

alerge ca o furtună de-a lungul țărmului, stîrnind pescărușii, sărind peste pietre, pornind lupte gigantice cu fiecare ramură adusă de ape la mal.

Acum însă, lîngă el se află numai stăpîna, iar ea nu-i oferă nici o distracție. O împinge cu botul invitînd-o la o întrecere în fugă, iar ciotul de coadă se mișcă mereu într-o parte și în cealaltă, într-o așteptare înfrigurată care anticipează viitoarele plăceri. Pe urmă, îl păcălește : aleargă cîțiva pași cu el, ca să nu-i strice cheful, pentru ca imediat după aceea să revină la mersul de mai înainte, cu un rîs care sună foarte trist. Și atunci lui Boll nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să-și întindă botul și s-o pornească singur la goană, jucîndu-și mușchii care parcă acționează de la sine sub blana lucioasă — să fugă, să fugă...

„N-ai decît să alergi, se gîndește atunci Lenore, așa am alergat și eu odată, spre Küstrin, spre Tamsel."

Pe urmă, departe, acolo unde malul își apropie de apă dunele, se întîlnesc din nou, fiindcă Boll așteaptă, chincit pe nisip într-o poziție foarte demnă, ca stăpîna pe care trebuie s-o ocrotească să ajungă pînă la el. Obiectele au început să arunce umbre pe nisip, cerul și marea se luminează în felurite culori, astrul zilei se ridică...

Iată cum poți începe, sub auspicii favorabile, o zi nouă. În camera de baie, cada e plină cu apă de mare caldă. Lenore a și început să arate aproape ca pe vremuri — numai că aparențele înșeală — are poftă de mîncare, îi plac chiflele cu unt și miere, de asemenea cafeaua brună veritabilă, deși o predispune la melancolie, ceea ce de fapt ar trebui să evite. Apoi, lîngă cana de porțelan smălțuită cu un model albăstrui care aduce cu bulbii de ceapă, va găsi rezemată nelipsita scrisoare de la Bertin sau o carte poștală — și spaimele prezentului o vor cuprinde din nou.

În fiecare zi sau o dată la două zile, primește patru pagini scrise în grabă și cu afecțiune. Fiecare scrisoare o deschide cu o emoție pe care ea însăși o califică drept mișcătoare. E admisibil una ca asta ? Vreme de doi ani, tînărul acesta se interesase de fiecare amănunt în legătură cu ea. Nu-și cumpărase vreo rochie fără să fie și el de față, vreo carte sau chiar vreo pereche de pantofi. Din imediata ei apropiere — sau, în vacanță, din depărtare, simțea în per-

manență afecțiunea lui, în toate chestiunile care o priveau, o sprijinea cînd trebuia să se apere de normele de viață pe care i le impuneau părinții, o încuraja în tendințele ei proprii, iar atunci cînd le socotea greșite, i-o spunea cu menajamente pline de delicatețe. Acum, însă, îl simțea indiferent.

„E lesne să te sustragi îndatoririlor", îi spusese el mai de mult, judecîndu-i pe alții ; dar el, cum proceda acum ? Aducea sacrificii propriului său egoism, ca un om demn de dispreț. Dacă ceva nu-i convenea, pur și simplu îl ignora. Devenise oare atît de apatic? Cîtuși de puțin. Fiindcă scrisorile lui dovedeau cu cîtă vioiciune sezisa tot timpul lucrurile mărunte ale vieții de zi cu zi. Numai în chestiunea care o privea pe ea păstra o tăcere deplină, era împietrit sufletește, insensibil față de sentimentul de răspundere.

„Pentru mine este foarte important să aflu cum colindă el suburbiile în calitate de translator, pe la curțile țărănești, de unde împrumută unelte, seceri, coase, cum depune o grijă deosebită să le înapoieze, cum vorbește prietenos cu femeile și cu copiii. Pînă acum, în lipsă de unelte mai bune, tăiaseră zile în șir cu bricegele grîul cultivat în cuprinsul zonei înconjurate cu garduri de sîrmă ghimpată ; da, bineînțeles că asemenea lucruri trebuie să le scrii iubitei tale, dacă ai părăsit-o chiar în perioada cînd fusese nevoită să-și provoace un avort și ai plecat în Franța — trebuie să-i descrii cu amănunte pitorești cum lucrezi la întărirea pozițiilor cu împletituri de răchită, cum le consolidezi cu grătare de lemn și amenajezi canale de scurgere cu fundul căptușit cu zgură, ca apoi să schimbi iar totul cînd, în locul sergentului de pionieri, comanda o preia subofițerul, locotenentul sau chiar căpitanul."

„Ce doresc eu, Lenore Wahl, să-mi scrie ? Oare despre luptele aeriene, despre șrapnelele care explodează în aer, dar ale căror gloanțe biciuiesc într-un mod deosebit de periculos pămîntul ? N-aveți decît să rămîneți în fortul dumneavoastră, la Bondues, domnule Bertin, să mîncați numai brînză tare ca piatra și să vă plîngeți că pîinea e mucegăită !"

„Mereu el, nimic altceva decît el, numai ce-l impresionează pe el, ce i se întîmplă lui, ce-i trece prin minte lui,

ce-l face să fie vesel, trist sau descurajat. Ce descoperise el ? Omenirea, înțelegeți ? Venind în contact cu prizonierii englezi, cu muncitorii belgieni, cu cetățenii francezi, aflase, de la înălțimea experienței lui, că omenirea e aceeași, deosebindu-se numai la suprafață. Omenirea, despre care ni se ținuseră prelegeri la universitate. Ni se spusese că ar fi doar o noțiune abstractă, nimic altceva decît un auxiliar al gîndirii — ei bine, acum el o percepea. Unitatea speciei umane — i se dezvăluia deodată, o simțea aproape fizic, cînd nu reușea să descopere nici o deosebire între el și străini, între el și ceilalți, ci numai o viață comună, o compătimire sinceră. Extraordinar, domnule Bertin, iată un eveniment pe care se cuvine să-l sărbătoriți, și descrieți-l cu lux de amănunte unei tinere doamne căreia n-aveți ceva mai important să-i transmiteți !"

„Iar cînd mi se adresează afectuos — o afecțiune a cărei sinceritate n-o pun la îndoială — cu atît mai rău ! În acest caz, se poartă ca un netot. Fiindcă procedează de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. I se pare cu neputință ca eu, în sufletul meu, să șovăi. Îl iubesc, rămîn afectuoasă față de el, sînt a lui orice mi-ar fi făcut."

„Vai, netotule — se gîndea mîhnită și revoltată în timp ce lua scrisoarea (pe care, de fapt, n-o deschisese) și o băga într-un sertar al comodei, o mobilă de hotel, albă și cam șubredă — n-ai decît să-mi dai mai departe sfaturi ; imploră-mă să fiu tare, roagă-mă să uit și să trăiesc privind în viitor, dar pînă la urmă vei vedea la ce rezultat veți ajunge, tu și cu frumoasele tale intenții de a readuce toate în făgașul lor firesc. Cine ești dumneata, stimate domn ? O cunoștință trecătoare, pe care am lăsat-o în preajma mea și care s-a purtat atît de îngrozitor încît cel mai bun lucru care îmi rămîne de făcut este să șterg această pagină din cronica vieții mele ; un individ care te lasă însărcinată și apoi dispare pur și simplu. La război, fără îndoială — foarte bine, stimate domn, este într-adevăr o scuză. Dar dacă ai fi vrut, atunci în ciuda tuturor opreliștilor, ai fi rămas, în ziua aceea cînd m-ai vizitat la clinică. Ce te împiedica să nu pleci, pur și simplu, înapoi, să te ascunzi vreme de zece zile la niște cunoscuți, într-un cartier oare-

care al uriașului oraș cu milioane de locuitori ? După zece zile ai fi putut apărea din nou, luînd asupra dumitale întreaga răspundere și întregul risc, bineînțeles în cazul că n-ai fi fost destul de abil să convingi blestemata dumitale companie că ai fost bolnav, că ți-ai scrîntit un picior sau mai știu eu ce. În acest caz aș fi sigură că mă iubești, că ții la afecțiunea mea — aș fi rîs fericită, aș fi ascultat rugămințile dumitale și te-aș fi iertat. Cu fratele meu David nu le-ar fi mers într-o situație asemănătoare : ar fi sărit din tren în plin mers, scăpîndu-le printre degete. Dar dumneata, stimate domn, folosești ca paravan pretextul războiului și nici măcar nu bănuiești că faci asta. Nici măcar pînă acolo nu ajunge puterea dumitale de înțelegere."

„Ei bine, stimatul meu prieten — și Lenore apucă mînioasă iarba care creștea în nisipul de pe plajă și smulse cîteva smocuri de fire tari — ei bine, stimate prietene, îți voi da prilejul să fii foarte uimit. Nu-ți voi rămîne nimic datoare, între noi doi totul s-a sfîrșit, și voi avea grijă s-o simți cît de curînd."

Și într-o seară — sătulă pînă-n gît să-i tot trimită scrisori politicoase, redactate în termeni prietenești, a căror scurtime era justificată prin starea ei de slăbiciune și pe care le redacta parcă dintr-o obligație — îi scrise toate astea, tot ce avea pe inimă. Pe hîrtia groasă, cenușie, pe care o folosea atunci, cu literele L.W. în colțul din stînga sus, își descărcă sufletul. Pagină după pagină, o adevărată confesiune, care se întinse pînă la urmă pe șaisprezece pagini. I se adresa cu „Dumneata" și „Domnule Bertin" : mi-ai făcut cutare și cutare, gîndesc despre dumneata așa și așa. Întocmai cum făcea cu păpușa ei Lottchen pe vremuri, pe care o apuca de păr și o ridica în aer, o scutura încolo și încoace, o arunca într-un colț al camerei și pe urmă la gunoi.

Repede un plic, cîteva cuvinte scrise cu trăsături mari, mînioase : adresa lui. Apoi mîinile îi căzură epuizate ; se vîrî în pat. Stătu multă vreme trează, inima nu se potolea decît încetul cu încetul. Zgomote înspăimîntătoare se stîrneau în jurul ei. Într-o mobilă, un cariu își croia drum, producînd sunete asemănătoare ronțăitului unui șobolan

diabolic. În răcoarea nopții trosneau lemne care se uscaseră în timpul zilei, de parcă pași grei ar fi bocănit pe scîndurile podelei; hamali purtînd pe umeri saci plini cu ceasuri trăite în zadar și cu speranțe ucise. Vîntul șuiera încet și viclean pe după colțul casei, iar prin ferestrele deschise, prevăzute cu perdele de tifon de care se izbeau zumzăind țînțarii, marea vuia și clipocea ca o mlaștină care înghițea plescăind ființe vii.

Și astfel — cînd în sfîrșit adormi cu fața scăldată în lacrimi, însingurată cum nu fusese încă niciodată pînă acum — firele invizibile care o legau de bărbatul numit Bertin atîrnau moi și încîlcite. Iar peste patul în care dormea treceau fîșiile de lumină de la reflectoarele vapoarelor în drum spre casă.

A doua zi dimineață ținu între degete colile de hîrtie scrise mărunt. Pe drumul care cobora spre plajă se afla o cutie poștală; nu trebuia decît să ridice capacul albastru și să vîre scrisoarea. Da, era de datoria ei să lămurească o dată pentru totdeauna situația, să trimită această scrisoare. Numai că avea obligația elementară, cerută de conștiinciozitate, s-o mai citească o dată. Doi ani de tinerețe petrecuți împreună nu puteau fi retezați pur și simplu, așa cum retezi un castravete de tija lui. Dar astăzi n-avea poftă de asemenea lucruri, iar Boll pufăia zgomotos pe nări, îi întindea laba, se ridica pe picioarele din spate și-i apăsa mîna, cerîndu-i să lase plicul și să-l scoată afară ca să poată recupera întîrzierea în obișnuita plimbare de dimineață; fiindcă astăzi, Lenore dormise mai mult ca de obicei.

„Bine, voi avea destule ceasuri potrivite ca să mai examinez o dată butoiul ăsta cu praf de pușcă și să mă bucur de fiecare întorsătură de frază mai tăioasă. Deocamdată, e mai bine s-o încui în sertar și să pornesc la drum."

Trece o zi, la fel cu toate celelalte. Face baie, citește, se plimbă, se odihnește pe nisip. Masa de prînz oferă feluri de mîncare bogate, porții respectabile — nu degeaba se află în jurul Tramsinului întinse cîmpuri cultivate, iar în fața lui marea bogată în pește. Pe urmă se dezbracă, se întinde în pat, cade într-un somn greu. Ceaiul de dupăamiază o înviorează și trezește în ea dorința de a se plimba

din nou pe potecile dintre malul mării și tufișurile de pădure. Pentru cină își pune o rochie ușoară de vară și bea, cu înghițituri mici, un vin roșu și catifelat, pe care medicul i-l recomandase, iar bătrînul arhitect îl alesese cu competență. Pe urmă mai rătăcește puțin în lumina verzuie a amurgului și amînă mereu ceasul cînd să ia din nou în mînă anumite coli cenușii acoperite cu scrisul ei.

„E bine să așterni în scris indignarea, suferința, ura îndreptățită, cu cerneală care nu se șterge, pe hîrtie care fixează și reține. Cînd domnul Bertin va primi această scrisoare, o va simți ca pe o lovitură drept în stomac, unde doare mai rău, și în ochii lui mici se va ivi o uimire fără margini, iar urechile lui late vor începe să fîlfîie neajutorate. Ce plăcut e să-ți imaginezi această scenă ; dar e mai bine să amîn realizarea ei. Poate că, treptat, va deveni mai puțin dîrz, iar inima lui mai înțelegătoare, dacă va trece și el printr-o perioadă mai grea — mutat de la Lille, așa cum fusese mutat și de la Küstrin după cîteva luni. Deocamdată, o duce încă suportabil ; chiar dacă ziua de muncă durează de dimineața pînă seara, chiar dacă suferă din pricina absurdității acestei munci și a hranei lipsite de variație, dacă-l stinghereşte programul de instrucție desfășurat în cazematele cenușii — vor veni săptămîni de ploaie, iarnă, întuneric, cînd înlăuntrul lui se va agăța cu și mai multă înverșunare de viața trăită înainte, de lumea lui frumoasă, intelectuală și demnă de a fi iubită, întruchipată de fata numită Lenore Wahl, se va agăța de visul «cînd va fi pace»... Iar în acest caz, dacă va începe să se tînguiască, să scoată mici sunete plîngărețe, fraze de descurajare fără legătură cu ea, atunci va termina cu el, o dată pentru totdeauna."

Sub veranda scăldată în lumina serii, marea se întindea pînă departe, în umbre albastre ca oțelul. Soarele, fruct roșu al zilei călduroase, se scufunda fără raze într-un strat de nori. Era ora cînd Lenore Wahl stătea în picioare sau ședea, cu spatele rezemat de ușorul ușii, lăsîndu-se cu voluptate cuprinsă de ură, și asculta o voce dinlăuntrul ei, o voce care deplîngea existența ei sfîșiată, dragostea ei ucisă și nedreapta orînduire a lumii.

CAPITOLUL AL TREILEA

David cedează

Şi pe urmă, deşi anul şcolar începuse, sosi David Wahl, aproape neanunţat şi, după cum spunea, „profund dezgustat de tot circul ăsta". În ultimele patru zile ale săptămînii, clasa lui fusese împărţită pe două moşii mari ca să ajute la strînsul recoltei. Lui, medicul casei îi interzisese categoric, eliberîndu-i şi un certificat scris, să presteze orice muncă grea sub soarele fierbinte, deoarece intrase din nou într-o perioadă de creştere şi trupul său slab înclina oricum să se deformeze într-o măsură oarecare.

Toate acestea le relată Lenorei în limbajul lui colorat şi golănesc de elev de liceu, mulţumit că reuşise să scape de corvoadă şi să se afle în ambianţa ei plăcută. Lenorei i se păru însă că vioiciunea lui era puţin cam crispată, şi abia după-amiază, după ce David mai făcu o baie ieşind în larg, începu să vorbească mai liniştit.

O dată cu venirea lui începură vremuri minunate şi pentru Boll, căruia îi spunea „grăsanul" şi-l califica drept „broscoi leneş". Dimineaţa alerga cu el pînă la capătul lumii, adică pînă acolo unde faleza abruptă îi ascundea vederii celorlalţi, pe urmă se dezbrăca repede ca să se bucure din plin de plăcerea de a înota fără mizerabilul costum de baie, şi sărea în apa de lîngă mal, unde stropeau valurile, apoi o pornea în larg, acolo unde un băiat ca el se simte uşor ca un peşte.

Boll veghează, ca o statuie egipteană de piatră, lîngă haine şi lîngă prosopul împăturit, scîncind încet, iar ochii par să-i iasă din cap, fiindcă poartă răspunderea pentru tînărul stăpîn pe care-l adoră şi care se depărtează într-un mod atît de neliniştitor. Şi iată că de acolo, de departe, răzbate pînă la el un fluierat : scheunînd de bucurie şi lătrînd, se aruncă în valuri. Este şi rămîne o apă neplăcută, trebuie să depună eforturi să-şi ţină capul sus, ca sarea cea îngrozitoare să nu-l usture în nări. Dar un cîine care se respectă cît de cît ştie unde îi e locul ; dacă stăpînul vrea să se înece — deşi îi dai a înţelege, scîncind, că ar fi bine să se întoarcă — atunci nu-ţi rămîne altceva de făcut decît

să te îneci cu el. Dar pînă la urmă și un om poate da dovadă de înțelepciune : în sfîrșit, cele două ființe înfrățite cu natura se cațără pe mal, se întind pe nisip, își expun trupurile la soare, de pe piele apa se scurge sau se usucă. Recunoscător, Boll linge genunchii lui David.

Ca rod al acestei „aclimatizări", cum îi spunea el, fața lui își recapătă frăgezimea obișnuită, cu toate că o cută ivită între sprîncene nu-i dispare. După masa de seară și o plimbare pașnică pe țărmul mării bîntuite de murmure și foșnete, se ivi pe ușa care lega camerele lor — la ora cînd Lenore tocmai se întinsese în pat — și se așeză pe marginea patului, care scîrțîi ușor.

— Îmi permiți să fumez o ultimă țigară, aici, la tine ?

Umbrele amurgului se strecuraseră în spatele ferestrelor, cu toate că — pentru a avea iluzia unei prelungiri a luminii zilei și a face economie de cărbuni — ceasurile fuseseră puse încă din primăvară cu o oră întreagă înainte. Așa se face că Lenore, care stătea cu mîinile încrucișate sub cap, îi vedea fața numai din cînd în cînd, luminată de țigara din care trăgea fumuri dese.

— Dă-i drumul, începu ea convorbirea din această primă seară. Ce s-a întîmplat ?

— Trebuie să mă prezint voluntar, răspunse David Wahl.

Lenore își ridică sprîncenele și simți o ușoară greutate în a respira :

— Tu ?

Știa că liceanul acesta matur nu obișnuia să vorbească în necunoștință de cauză.

— Trebuie să știi, continuă el, că atmosfera de la școală a devenit insuportabilă. Profesorii demagogi și tromboniști nu se mai sfiesc să te batjocorească pe față, își umflă boturile mustăcioase ca niște baloane pentru copii. În ultima clasă n-au mai rămas decît opt băieți, toți ceilalți au fost nevoiți să cedeze presiunii. Ceea ce e mai prost, e faptul că băieții ăștia ard de nerăbdare să le vină cît mai repede rîndul. Trei dintre ai noștri au plecat ieri, între care doi mai mici și mai slabi decît mine. Cînd „Păduchele lat" i-a onorat cu o cuvîntare funebră, s-au făcut auzite amenințări ascunse și cuvinte de batjocură la adresa unor maeștri ai fotbalului și artiști ai înotului care ar trebui cît de curînd

să-i ia drept pildă pe cei plecați voluntari. Bineînțeles că „Păduchele lat" făcea aluzii destul de străvezii la mine, împungîndu-mă cu ochii lui holbați.

(„Păduchele lat" era porecla pe care cei din ultima clasă o dădeau dirigintelui lor, cu care urmau cursurile de germană, istorie și geografie.)

Pentru o clipă, evocarea imaginii acestui profesor abătu gîndurile elevului Wahl de la tema discuției. Îi părea sincer rău de el — era un om pe care șovăiala lăuntrică îl silea să fie mai patriot chiar decît aristocrații din Potsdam.

— Știi, continuă el, că nu mai putem încăpea în granițele noastre din pricina creșterii continue a populației ? „Păduchele lat" ne bagă asta în cap. Bismarck ar fi trebuit să ia lecții de la el. Ne trebuie noi teritorii de colonizare în răsărit, bineînțeles că fără populație băștinașă, apoi mai avem nevoie de Anvers, inclusiv teritoriul înconjurător ; de asemenea, pentru securitatea noastră, Liège ; pe urmă — în afară de regiunea industrială poloneză, care va rotunji Silezia Superioară — dacă nu ne vom asigura dominația asupra bazinului minier de la Longwy și Briey vom crăpa în mai puțin de doi ani de la încheierea păcii, cum crapă șoarecii într-o pivniță de beton. Cu ora de geografie însă lucrurile stau altfel — acolo poți învăța, dragă surioară, că adevărata cheie a viitorului Germaniei se află la Bagdad, fiindcă trebuie să ne aducem din Persia propriul nostru petrol — punct. După cum vezi, luptăm într-un război de apărare și sîntem oricînd gata să încheiem o pace onorabilă.

Sub violența acestei cuvîntări de adolescent, din care răzbea batjocura, Lenore își ridică mîna ușoară, dar mîna i se păru acum mult prea grea :

— Ce ai de gînd să faci, dacă lucrurile se îngroașă ?

— S-au îngroșat de mult, draga mea. În zilele următoare va trebui să declar că, imediat după examenul de maturitate, mă voi prezenta voluntar. Dacă n-o fac, atmosfera din jurul meu nu va fi de loc plăcută în tot cursul semestrului următor. În schimb, dacă fac asemenea declarație și pe urmă nu mă țin de cuvînt, voi ajunge, după cum vei recunoaște și tu, un tip decăzut și voi începe să mă disprețuiesc singur. Este pur și simplu cu neputință să rezişti presiunii unui asemenea spirit de castă

— Parcă voiai să te ascunzi, zise ea, să te deghizezi în fată.

David se aplecă spre ea și vreme de o clipă fața lui îngrijorată pluti deasupra ei. Țigara zburase de mult pe fereastră.

— Asta era pe vremea cînd făceam pe nebunul, domnișoară, răspunse cu îndărătnicie, era simplă trăncăneală. Pentru asemenea lucru sînt mult prea laș, asta e realitatea. Nu poți înota împotriva unui curent de șaptezeci de milioane de indivizi. E nevoie de mai puțin curaj ca să te lași instruit pentru un atac la baionetă, decît să procedezi așa cum te taie capul. Am stat de vorbă cu Kliem. Gîndește ca mine, dar nici el nu se pricepe la vrăjitorie. Lenore — și David se însufleți deodată — să știi că e un tip strașnic Kliem ăsta. Mi-a spus să cer repartizarea la vechea lui unitate din regimentul de pionieri de gardă. În acest caz o să facă și el o cerere la batalion să-l concentreze, cu toate că-i lipsește o mînă. Fiindcă pentru grenadele de mînă rotunde ale pionierilor nu-i nevoie decît de mîna dreaptă, iar la aruncătoarele de mine sînt întotdeauna mai mulți servanți. Dacă am reuși, n-aș mai fi atît de singur, aș avea pe cineva care să mă învețe cum să procedez. Kliem e de părere că de acuma și pînă în primăvara lui 1916 vor avea grozavă nevoie de un veteran ca el, altfel destul de sănătos, vor găsi întrebuințare pentru un soldat instruit pe timp de pace, și pînă la urmă, dacă va stărui, îl vor trimite și pe front. Și cînd voi fi și eu instruit și cu epoleți, am scăpat de ce e mai greu și pe urmă vom fi împreună.

— Asta zic și eu prieten.

— Ba bine că nu, răspunse David Wahl.

Lenore examina cu atenție tavanul camerei, împodobit în centru cu o modestă ghirlandă de trandafiri.

„Pe un anumit domn Bertin nu-l ajută un asemenea Kliem să poată trăi mai ușor, ca simplu soldat, între Küstrin și fortul Bondues. Fiindcă, de fapt, fusese izolat de casta lui, bietul băiat, ceea ce nu priește nimănui. Prin inteligența și prin cultura lui, poate avea pretenție să fie avansat; dacă ar fi făcut parte dintr-un regiment prusac de infanterie, fără îndoială că ar fi ajuns chiar sergent major, iar la alte națiuni mai înțelepte ar fi ajuns foarte

repede ofițer și încă și mai repede cadavru. (Nu, așa ceva nu-i doresc în nici un caz.) Dar o asemenea avansare presupune instrucția cu arma într-o unitate de luptă ; ca genist însă rămîne fără speranță în casta culilor. Și dacă judecăm lucrurile sub acest aspect, oare nu găsim aici criterii mai drepte pentru a-i aprecia scrisorile și întreaga atitudine ? Nu încerc să-i găsesc circumstanțe atenuante — nici vorbă de așa ceva, numai că n-aș vrea să fiu nedreaptă. Cred că aș proceda cum trebuie lăsînd scrisoarea cea cenușie și veninoasă să mai stea puțin în sertare."

— Ascultă, începu ea după această tăcere mai îndelungată, între mine și Bertin a intervenit o răceală, după cum probabil că-ți închipui. Îmi scrie în cea mai desăvîrșită formă a stilului epistolar. Ceva în genul „Cum să călătorim în nordul pitoresc al Franței".

— Îmi închipui, veni răspunsul înverșunat din întuneric.

— I-am scris o scrisoare, e acolo, în sertar, o scrisoare pe care te-aș ruga să n-o citești.

— Eu scrisoare nu citește, răspunse fratele folosind felul de a vorbi la care recurgeau pe vremea cînd erau mici, împrumutat din anumite lucrări ale clasicului romanelor pentru tineret, Karl May.

— Dar aș vrea, continuă Lenore, să n-o mai am cîtva timp în fața ochilor.

— Eu gîndește acest bărbat află acum Lille ?

Pentru o clipă, Lenore se prinse și ea în joc :

— Tu urechi deschise, Jimmy, care este mari destul. Ia scrisoarea cu tine, continuă ea apoi vorbind normal, și mi-o vei înapoia cînd ți-o voi cere. E cam tăioasă.

— Ar trebui să fie împușcat fără judecată. Merită ce e mai rău, domnul acesta. Dar a scrie și a nu trimite scrisoarea este un procedeu, te rog să mă crezi, cît se poate de laș, draga mea surioară.

Lenore însă îl lovi ușor peste obraz, unde se simțeau primele tuleie, și încheie :

— Nu mai vorbi prostii și dă-mi o sărutare. Noapte bună.

Pe după ferestre se zăreau fîșiile albe ale reflectoarelor trecînd repede și fără zgomot peste țărm și peste pereții camerei.

La plecare, David privi cu ochi afectuoşi profilul ei, conturîndu-se negru pe fondul albăstrui : nasul graţios, bărbia rotunjită cu îndărătnicie, fruntea bombată.

„O să răzbească“, se gîndi, apoi deschise sertarul şi vîrî plicul gros în buzunarul dinăuntru al hainei.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Văduva Bunge

Două zile mai tîrziu, cînd Lenore primi o telegramă semnată „Paula“, în care prietena ei o ruga să-i rezerve o cameră, se bucură. Ce-i drept, ar fi fost mai bine ca Paula să fi venit în acele săptămîni cînd nici David nu-i putuse uşura simţămîntul de singurătate, dar aşa se întîmpla mereu : întîmplările neplăcute, ca şi cele plăcute, se ţin lanţ, dublîndu-şi şi întreindu-şi efectele.

„Dacă Paula nu vine cu un prieten, se gîndea Lenore zîmbind în timp ce aştepta la staţia cursei poştale, privind spre satul cam adormit în acel ceas al după-amiezii, cu toate femeile care stăteau în faţa caselor pălăvrăgind şi tricotînd, dacă nu aduce vreun prieten, atunci e vai şi-amar de bietul nostru David. O să se îndrăgostească pînă peste cap de această fată minunată ; iar Paula îl va ridica la rangul de cavaler servant, după ce-l va educa în consecinţă.“

Şi, în timp ce scotea dintr-o pungă de hîrtie prunele mititele care se fac prin partea locului, savurîndu-le bine dispusă, se gîndi cu plăcere la revederea cu eleganta Paula Weber, pe care şi-o închipuia în taiorul ei gri deschis şi cu pălărioara sport de pai aşezată pe cocul auriu, vioaie şi cu culori sănătoase în obraji, sărind din trăsură printre cei dintîi. Pe urmă însă, în timp ce trăsura-omnibuz se golea repede, taiorul gri apăru, ce-i drept, dar pălăria nu : sub borurile pălăriei de pai negru zări o faţă străină care o căuta prin mulţime. Palidă şi sleită de puteri, cu nasul şi ochii roşiţi, cu părul în dezordine — arăta ca sora cea mai în vîrstă a Paulei, cînd fusese în vizită în urmă cu un

an la Berlin — soţie a unui funcţionar de la consiliul municipal din Strasbourg şi mamă a trei copii.

O clipă, Lenore se opri descumpănită în faţa ei, pe urmă o apucă de braţ.

„S-a întîmplat ceva cu părinţii ei în Alsacia“, se gîndi în timp ce inima ei simţitoare se temea de destăinuiri.

Bătrînul om de serviciu de la pensiune luă mica valiză de voiaj şi recipisa de la biroul de bagaje. Şirul de case, între care se afla şi pensiunea, îşi deschidea faţadele spre mare. Minunate şi nesfîrşite, întocmai ca şi tentaţiile vieţii, sclipeau întinderile mişcate de vînt, în lumina albăstrie a după-amiezii.

Deodată, cu o voce răguşită, Paula spuse :

— Ce bine arăţi, Lenore, te-ai bronzat ! La mine, te rog să nu te uiţi. Nu mai îmi pasă dacă sînt urîtă, fiindcă André a murit. Nu păru să observe că lacrimi, una cîte una, i se rostogoleau de-a lungul nasului. Mi l-au ucis.

Pe urmă îşi depărtă voalul din dreptul ochilor şi-i şterse cu o batistă de o albeaţă imaculată.

Lenore se opri împietrită.

Studentul în ştiinţe economice Andreas Bunge avusese încă din copilărie o sensibilitate bolnăvicioasă la urechea dreaptă, cu tendinţă la inflamaţii. Cele două luni petrecute ca lopătar la o unitate de genişti, în octombrie şi noiembrie trecut, nu-i atenuaseră această predispoziţie. Pe urmă, în timpul instrucţiei, la Hirschberg, expus vînturilor aspre de munte şi unor mari diferenţe de temperatură, îşi dăduse seama după simptome că otita lui e pe cale să se agraveze. La adunarea de dimineaţă ieşise la raport cerînd să fie trimis la vizita medicală. Medicul batalionului, obişnuit să aibă de-a face cu ţărani silezieni şi fii de argaţi, ţipase fără pic de ruşine pe sub mustaţa-i stufoasă şi după un examen medical superficial, îl notase bun pentru serviciu. Febra, care a doua zi arătase 37°, sărise la 39° în a treia zi, drept care Andreas Bunge se mai prezentase o dată în faţa medicului „experimentat“ ; ce-i drept acesta îşi muşcase enervat buza de jos, dar pentru apa lui oxigenată şi pentru aspirină era, din păcate, prea tîrziu. Procesul inflamator profitase din plin de prilejul ce i se oferise şi provocase o supuraţie internă ; iar

logodnica bolnavului, chemată telegrafic la spitalul militar, sosise cînd Andreas intrase aproape în comă.

— I-au trebuit cîteva minute, Lenore, pînă să mă recunoască. Închipuiește-ți cît trebuie să fi suferit, băiatul meu curajos și nobil. Pe urmă am stat de vorbă și am hotărît să ne căsătorim. „Du-te acasă, îmi spunea, nu mai e nimic de făcut, s-a sfîrșit." Uneori scotea cîte un urlet, iar eu îmi astupam urechile pînă îi dădeau morfină. Mi-au spus că a murit după douăzeci și patru de ore. Fiindcă pe mine nu m-au lăsat să rămîn lîngă el, Lenore.

Altă dată îi spuse :

— Poate că te miri că nu port doliu. Cred că așa s-ar cuveni, dar ce să fac dacă nu pot ; că doar nu pot să mă îmbrac ca o văduvă de război, cînd ei mi-au ucis bărbatul pur și simplu prin sistemul lor de asistență medicală.

Mai tîrziu, ceva mai liniștită, declară :

— Poate că ar fi trebuit să te scutesc de tînguiala mea, dar tu știi că orice om vrea să rămînă în viață, în ciuda tuturor suferințelor. Și cum puteam să rămîn acasă, unde fiecare obiect îmi amintește de André, sau la prietenii care erau doar și prietenii lui și care sînt cu toții zdraveni și sănătoși ? Aici, la tine, pot măcar să plîng în voie, fiindcă bărbatul tău e și el pe front, și a fost camaradul bărbatului meu. Unul de la vînătorii de munte, un student din Breslau, a avut grijă de mine ; așa am reușit să ajung din nou acasă. Ca să mă consoleze mi-a spus o deviză, pe care și-au făurit-o ei, acolo, în latină : „Cînd ești în garnizoană, ești pe mîna călăului". Rîdea, cînd spunea asta, dar pe mine m-a ajutat rîsul acesta, Lenore, deși nu era un rîs sănătos. După ce actele mele vor fi toate examinate, ștampilate și îndeajuns de studiate, probabil că-mi vor da voie să plec la părinții mei, în Alsacia. O să stau deci la Altweiler, în apropiere de zona frontului, și după război, dacă voi mai fi în viață, voi pleca în Franța. Eu nu sînt prusacă, nu simulez un eroism tăcut, și scuip pe Sparta voastră, și Paula se aruncă pe nisip, hohotind, acoperindu-și ochii cu brațul, pînă ce Lenore reuși s-o liniștească mîngîindu-i umerii și spatele scuturați de plîns.

„Inflamație a urechiii, se gîndea, o simplă boală de copii — și s-a dus Andreas Bunge cel atît de vioi !"

Şi parcă văzu faţa lui prelungă şi rasată, cu ochii prietenoşi şi gura sarcastică, faţa unui tînăr intelectual german, care cunoştea multe limbi, învăţase ştiinţe dificile şi discipline economice, ca să poată servi mai tîrziu Germania, şi care acum zace într-un cimitir din masivul Riesengebirge, fără să fi fost doborît de vreun glonte sau de vreo epidemie. Bineînţeles că se gîndi, cu acest prilej, şi la soldatul genist Bertin, care nici el nu se număra printre cei foarte sănătoşi ; predispoziţia lui la răceală, mai ales la inflamaţii ale gîtului, putea să evolueze şi la el tot atît de uşor spre o boală mortală, fiindcă după toate aparenţele n-o duce nici el mult mai bine acolo, în forturile de la Lille.

Ştirile în legătură cu o persoană sau alta nu se răspîndesc pe faţă în localităţi ca Tramsin, ci prin metode tăinuite, şi anume prin discuţii între oamenii de serviciu. Seara, după terminarea lucrului, aceştia se întîlnesc, fac baie în mare ca şi vilegiaturiştii, dar numai la lumina lunii sau în semiîntunericul amurgului, cu care prilej îşi povestesc ce s-a mai întîmplat, cine a plecat sau a sosit, ce destine poartă cu el.

În pădurea din fund, într-un peisaj paşnic şi împrejmuit discret, printre tulpini de fagi şi luminişuri, se ascundea marele sanatoriu Tramsin, care adăpostea acuma militari cu răni grave. În timpul plimbărilor, Lenore se ferise cu grijă să privească într-acolo, ca să nu vadă halatele cu dungi albe şi albastre, brancardele, cîrjele, scaunele pliante aşezate printre copaci.

Într-o seară, cele două prietene primiră o carte de vizită, pe care scria că ar dori să aibă o întrevedere cu ele sora Sophie von Gorse. În salonul cu mobilă de răchită îi aştepta o fată zveltă, în uniforma de vară a surorilor de caritate, cu pelerină scurtă şi bonetă albă, o fată care-şi îndreptă cu insistenţă faţa serioasă spre ele. Îşi exprimă dorinţa să le vorbească, dacă se poate afară, eventual lîngă castelul de nisip pe care şi-l clădise Lenore şi unde se afla o bancă de răchită împletită, pe care ar fi putut să şadă.

Pe cer apăreau mereu mai multe stele, sclipind lin în întunericul nopţii care cobora încetul cu încetul. Marea

respira la intervale regulate şi în curînd oglindi luna, apărută din spatele pădurii.

Sora Sophie era o tînără domnişoară, fiică a unor mari moşieri, din fire înclinată spre introspecţie, pe care cei din lumea ei, cam grosolani şi plini de voie bună, o socoteau vrednică de milă. Cu două veri în urmă fusese invitat pe moşia lor un profesor de pictură din Berlin, un favorit al împăratului, ca să picteze cerbi mugind şi căprioare la păscut pentru o sală de vînătoare a înaltului său comanditar, zugrăvindu-i după natură, în culori care să dea iluzia realităţii. Pictorul adusese cu el un tînăr, elevul lui preferat, un băiat talentat, zvelt, foarte înalt, un artist cu viitorul asigurat, pe nume Walter Brinkel. Curînd, tînărul luă obiceiul să rătăcească pe moşia Alt-Gorse, prin preajma iazurilor liniştite de sub fagii acoperiţi cu muşchi ; pentru el, arta era mai presus de toate.

Cu toate că Walter era de origine burgheză, se logodiră în ultima toamnă de pace. Dar trebuia să mai treacă o vreme pînă să se poată căsători ; în schimb, viaţa îi apărea acum plină de conţinut şi de promisiuni. Apoi izbucni războiul, moşia Gorse rămase pustie, tatăl plecă să-şi facă datoria, fraţii de asemenea, tot aşa şi ea, după cum se cuvenea. Pe Walter, băiatul cel zvelt, profesorul lui căută să-l ferească de mobilizare, atît cît era cu putinţă ; îl luă cu el la Kiel, unde urma să picteze noile torpiloare, sperînd că elevul lui va găsi şi el adăpost.

— Numai Dumnezeu ştie, continuă sora Sophie cu mîinile strînse în poală, ce slabi erau plămînii lui Walter. Trebuia să se îngrijească, să fie foarte prudent — petrecuse de fapt mai multe ierni la Roma şi la Florenţa, unde-i studiase cu acest prilej pe marii maeştri. Şi totuşi, pînă la urmă, l-au mobilizat. Am plecat şi eu în zona frontului, la un spital. La începutul lui septembrie, spitalul a rămas dincolo, în timpul retragerii ale cărei cauze nu reuşea nimeni să le înţeleagă. Ne şi bucuram la gîndul că vom sta într-un mare hotel din Paris, unde vom amenaja un spital model. Dar pînă la urmă a trebuit să ne mulţumim cu spitalul nostru de campanie, pentru că au sosit francezii, din ce în ce mai numeroşi, şi englezii, infirmierele lor prietenoase şi medicii francezi care vorbeau pe un ton răstit. A mai trecut o vreme pînă s-a făcut

schimbul de prizonieri şi am pornit spre casă. În Elveţia am primit, în sfîrşit, veşti de la Walter — se afla în spitalul militar din Heidelberg şi mă ruga foarte mult să vin la el să-l îngrijesc. Cartea poştală făcuse zece zile pe drum şi nici eu nu puteam pleca imediat. Dar, pînă la urmă am ajuns, şi iată-mă în sala mare, trecînd de la pat la pat şi căutîndu-mi logodnicul — zadarnic. Cu toate acestea, infirmierul şef mă asigurase că era aici. În sfîrşit, am citit numele „Walter Brinkel, muschetar[1]" deasupra unui grafic de temperatură îngrozitor. Din Walter nu se mai vedea decît nasul mare şi ochii în fundul capului, iar în jurul gurii acea trăsătură care nu putea să însemne decît un singur lucru. „Fii curajoasă", mi-a spus — doar atît. Ce puteam să mai fac ? A închis ochii chiar în noaptea aceea, foarte liniştit — aşteptase numai sosirea mea. Ce să-i faci, la cazarmă oamenii sînt foarte lesne bănuiţi că ar fi simulanţi, cum s-a întîmplat şi cu soţul dumneavoastră. Cînd Walter fusese internat, într-un tîrziu, nu mai respira decît cu un singur plămîn.

Lenore privi stingherită înspre fata cea zveltă, care stătea dreaptă, cu ochii pierduţi undeva în depărtare, acolo unde se zăreau fulgerînd tunurile unor vase de război care făceau exerciţii de tragere şi de unde răzbăteau tunete surde şi prelungi, ca de furtună ; probabil că, în camere, tencuiala cădea iar de pe pereţi.

— Şi acest lucru îl relataţi cu atîta resemnare, soră Sophie ? întrebă. Eu aş urla, aş lovi cu pumnii, aş distruge acest fotoliu de răchită.

— Nici în felul acesta n-aş reuşi să-l înviez, răspunse domnişoara Sophie, cu un pronunţat accent din nordul Germaniei.

Pe urmă, sora Sophie le povesti că, de fapt, trecuse prin prea multe situaţii îngrozitoare ca să mai facă prea mare caz de suferinţele ei personale. Astfel, pe cînd se afla la o staţie de cale ferată din Franţa, unde trebuiseră să stea mai multă vreme aşteptînd să se poată înapoia în ţară, au văzut nişte soldaţi germani cu răni grele provo-

[1] În armata prusacă s-a păstrat termenul de „muschetar" pentru infanteriştii care nu făceau parte din regimentele de gardă, de grenadiri sau de puşcaşi.

cate de gloanțe, care de zile întregi nu primiseră apă. Infirmiera șefă interzicea să li se dea. De ce ? De fapt era nebună și ar fi trebuit internată într-un ospiciu — cu zece zile în urmă fusese adus propriul ei fiu, cu ochii scoși într-o luptă corp la corp. Infirmierele germane nu aveau nici o putere în fața ei, tot așa nici *nursele* englezoaice de la trenul sanitar tras pe o linie alăturată ; pînă la urmă, un ofițer francez, rănit, a început să țipe la ea și a poruncit ca sărmanii oameni să capete apă.

— Am văzut atîta eroism și atîta spirit de sacrificiu, am văzut lucruri atît de înspăimîntătoare, că propria mea nenorocire mi s-a părut ca un fir de pai într-un car cu fîn. Dar nu mi-a fost de loc ușor în tot acest timp cît mi-am închis durerea în suflet. Astăzi, cînd sora care e de serviciu la bucătărie mi-a spus povestea dumneavoastră, am simțit nevoia să vin aici. Vă mulțumesc că m-ați ascultat.

Lenore ședea lîngă aceste două femei și simțea cum i se învălmășesc gîndurile și sentimentele.

— N-ar trebui să procedăm astfel cu bărbații noștri, șopti ea. Cred că toate neînțelegerile ar trebui să le amînăm pentru vremurile de pace. Care este criteriul după care se apreciază asemenea vremuri ? Doar nu le apreciem după listele celor căzuți ! Le apreciem totuși după operele arhitecților, artiștilor, poeților, după produsele creației spirituale umane. E destul de trist că trebuie să se jertfească chiar ei pentru a-și apăra patria ; iar la noi, se face risipă de asemenea sacrificii.

— Pentru că aici, în țara asta, există o ură veche față de tot ce este spirit și intelect, zise Paula Bunge din adîncul inimii. Acum sînt mulțumiți că le pot călca în picioare, că se pot răzbuna pentru inferioritatea lor.

— Nu prea cunosc lucrurile astea, zise sora Sophie. Și acum, trebuie să plec. Am numai permisie de seară — la ora zece trebuie să fiu iar în serviciu.

Cele două tinere femei o însoțiră pînă în pădurea cea întunecoasă.

— Vă promitem să ne revanșăm pentru vizita făcută. Cu acest prilej, poate să citim ceva pentru răniți, iar Paula ar putea să cînte, în cazul că se va găsi undeva o vioară.

— Nu știu unde se poate procura o vioară. Și apoi, cine a venit la Tramsin în vilegiatură, ar fi mai bine să nu se apropie prea mult de spitalul militar. Avem un ostaș cu o rană imensă în spate, altul fără mîini, altul cu o rană la piept prin care se vede inima bătînd, altul cu oasele șoldurilor complet sfărîmate, altul căruia îi lipsește bărbia... Este de neînchipuit, continuă sora Sophie încet, cît suferă oamenii aceștia ; nu vom găsi vreodată pe lume destulă admirație și recunoștință pentru a răsplăti eroismul lor. Noi ? Noi ne facem pur și simplu datoria, asta-i tot ce ne mai rămîne de făcut.

Uniforma ei de culoare deschisă dispăru printre trunchiurile cenușii.

Domnișoara Lenore Wahl făcu drumul înapoi, spre casă, dusă pe gînduri, cu mîinile la spate. Lîngă ea, mușcîndu-și buzele cu îndîrjire, pășea prietena ei ducîndu-și mereu la ochi batista de o albeață strălucitoare.

Începînd de atunci, pe Lenore începu s-o chinuiască conștiința absurdității acestei lumi. Impresiile din acea noapte, frazele rostite cu voce calmă de infirmieră se șterseră încetul cu încetul ; nu tot așa se întîmplă însă cu gîndurile pe care le stîrniseră. În liniștea deplină a ceasurilor de amiază cugeta cu înfiorare la realitatea planetei Pămînt, pe care acum ființele se sfîșiau între ele. Ca o burtă rotundă și umflată se rostogolea Pămîntul prin Univers, izbit de necunoscute raze cosmice maligne, și de lumina care alerga vîjîind prin spațiile eterice. Da, fără întrerupere mama-Terra arunca din sînul ei un șuvoi de materie vie, pe care apoi o înghițea din nou, o devora cu miile de guri ale mormintelor sale, fiindcă asta și era : un mare mormînt. Într-adevăr, această succesiune intensă și înfrigurată de fecundare, naștere și distrugere plină de cruzime erau legea vieții, iar războiul care furniza într-o măsură atît de uriașă și de monstruoasă hrană pentru morminte, nu făcea altceva decît să intensifice pînă la un vîrtej amețitor ceea ce în mod obișnuit se stingea în ritm lent.

Războiul era oare altceva decît forma cea mai brutală a societății umane ? Războiul deschis, care se desfășura acum între bărbați, nu făcea decît să șteargă din mintea oamenilor faptul că un război se desfășura dintotdeauna,

războiul pe care-l purtau bărbații împotriva femeilor, bogații împotriva săracilor, satele împotriva orașelor, cei sănătoși împotriva celor bolnavi — ba nu, astăzi îl purtau cei bolnavi împotriva celor sănătoși, fiindcă astăzi, moartea și estropierea erau mai aproape de om decît starea obișnuită de a fi zdravăn și a umbla pe picioare.

Din toate acestea trebuiau desprinse și unele concluzii. Lenore socotea că era cu neputință să reînceapă „viața de trîndăvie“, cum numea ea acum studiile ei. Să se gîndească la noi prieteni, la alți bărbați — pur și simplu îi era silă. Universitatea — asta mai mergea, munca la seminarii, dar atît nu era deajuns. Vai, dacă în mintea ei ar purta ideile unor mari descoperiri, ale unor acțiuni care să folosească lumii ! Dar nu era altceva decît o femeie, o femeie simțitoare, predestinată parcă să devină tovarășa de viață a unui bărbat, dar în general destul de nepotrivită pentru orice altceva. Nu — nu era în stare să îngrijească de bolnavii din spitalele militare, imaginația ei deosebit de impresionabilă ar fi dus-o curînd într-un sanatoriu de boli nervoase. Imprudențele, agitația, săritura bruscă în angrenajul acestui fel de viață dusă zi de zi, n-ar fi cruțat-o.

David a fost acela care, în ziua plecării lui, i-a indicat o ieșire acceptabilă din impas.

— Nu-i de crezut și totuși e adevărat, spuse el în batjocură (și vom vedea imediat cui se adresa batjocura) ; profesorii demagogi sînt și ei chemați la armată. Foarte mulți dintre ei au pornit-o spre front, și după ce-l aruncă pe Homer din raniță și află ce valoare are o lulea bine îndopată cu tutun, pot să devină chiar soldați utilizabili. De noi, însă, adică de tineretul abandonat, n-are nimeni grijă. Cine să ne examineze din gramatica greacă, cine să corecteze cu creionul roșu compunerile de germană, să citească cu noi *Mireasa din Messina*[1] și *Scrisorile* lui Cicero ? M-am gîndit că tu ești o muierușcă destul de cultă, și dacă ți-ai completa nițeluș studiile, ai putea să dai lecții, ca profesoară provizorie, la vreun liceu. Cu timpul, ai să-ți dai seama cît de bine ar fi să se dea prefe-

[1] Dramă de F. Schiller (1803).

rință băieților de muncitori și copiilor de la țară, care au capete mai odihnite și ar putea fi educați să devină buni cetățeni, în locul băiețandrilor ca de-alde noi cărora nu le ajungi cu prăjina la nas — și cînd ai să-ți dai seama de acest lucru, îți va place asemenea muncă și vei profita de pe urma ei. Bineînțeles că pentru amănunte trebuie să te interesezi singură.

Nu era un proiect menit s-o atragă din cale-afară, dar merita să-și aplece urechea asupra lui și să-l cerceteze mai îndeaproape. În cursul săptămînii următoare, gîndul se înfipse mai adînc în mintea ei. Se întorcea din ce în ce mai hotărîtă din plimbările ei, cu buzele sărate din pricina atmosferei saturate din preajma mării. Din fire, era foarte înțelegătoare față de cei tineri și fără îndoială că în felul acesta va reuși să uite puțin întîmplările îngrozitoare prin care trecuse și poate că și pe cele prin care nu trecuse încă, deși lucruri mult mai înspăimîntătoare transformă fiecare clipă a acestor vremuri într-un strigăt de durere neauzit.

Pe de altă parte, știa că e în măsură să dezvăluie tinerilor cîte ceva. Fiindcă astăzi li se tăinuiau unele cunoștințe, de pildă în legătură cu mințile înaintate din veacul al nouăsprezecelea — germani, englezi, francezi — pe care le cunoșteau cum trebuie numai foarte puțini. Ceea ce se învăța era numai spuma, lucrurile de la suprafață, iar toată istoria la care se făceau referințe cu atîta trufie consta dintr-o perioadă scurtă și recentă de trei mii de ani. Ar putea să analizeze în ce măsură era valabilă acea teorie, servită de-a gata elevilor, predicată de filozofi cu părul vîlvoi și de pseudosavanți naturaliști, într-o limbă mai mult sau mai puțin îngrijită : superioritatea bărbatului, a inteligenței lui, a mușchilor lui — și inferioritatea femeii.

Dar dacă scormoneai mai adînc sub acest strat superficial, cît de schimbate apăreau lucrurile ! Pămîntul era stăpînit de Moloch [1], dar abia după ce femeile, fiicele zeiței Lunii, fuseseră detronate. În străvechile morminte ale popoarelor înțelepte din antichitate se găsesc însă urme

[1] Zeu babilonian căruia i se jertfeau copiii.

ale dominației lor, iar miturile mai păstrează păreri de rău cu privire la scoaterea din drepturi a mamei. Diferite coaliții de tineri bărbați au așezat lumea sub semnul sabiei și au înrobit femeile, le-au înjosit menindu-le să poarte burți umflate și sîni secătuiți — pe ele, care descoperiseră agricultura, care întemeiaseră orașe, creaseră țesături, făuriseră împletituri de răchită, modelaseră oale, pregătiseră bucate și crescuseră copii. Drept urmare, blazonul omenirii nu mai poartă ca emblemă spicul de grîu și constelația torcătoarei, ci taurul, leul și acvila, care se hrănesc cu carne vie. De atunci, măcelul n-a mai contenit.

Deocamdată, nu îndrăznea să se gîndească mai departe...

Se mulțumea cu faptul că înlăuntrul ei era frămîntată de anumite păreri, că simțea un îndemn nelămurit de a interveni, de a se opune în felul ei monstruozității. Era convinsă că în fața unei clase de elevi, a unor chipuri tinere, cu ochii ațintiți asupra ei, va fi în măsură să găsească tonul potrivit. Iar pe bărbatul care a smuls-o din visurile încă nelămurite ale copilăriei îl va uita, încetul cu încetul, în toiul acestei activități. Multă vreme nu va mai dura nici la el amăgirea, care-i îngăduia să-i scrie verzi și uscate pe un ton afectuos, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic între ei. Va avea grijă ca într-o bună zi să simtă și el că s-ar putea să se fi întîmplat totuși ceva între Küstrin și Tramsin, și în clipa aceea ar fi vrut să fie și ea de față.

În felul acesta, învăluită în nisipul cald, Lenore Wahl pornea pe un fel de orbită în spațiile reci, depărtate, ea însăși transformată într-o mică planetă a cărei elipsă o smulgea de lîngă focar. Iar jos, departe de tot, vedea parcă o furnică netrebnică, forfotind împreună cu multe alte semene de-ale ei, în Franța, între Lille și linia frontului, furnică în care recunoscu cu repulsie pe Werner Bertin, iubitul ei, dușmanul ei.

CARTEA A CINCEA

UN BUŞTEAN E LUAT DE APE

CAPITOLUL ÎNTÎI

Ducherow

În zilele acelea, viața împletea pe un front larg destinele omenești, într-o țesătură cu modele uimitoare; evenimente depărtate în spațiu se răsfrîngeau în consecințe de proporții uriașe. Atunci cînd, pe frontul din Flandra, în arcul de la Wytschaete, englezii sau germanii făceau să explodeze minele lor în aer, transformau nu numai trupurile omenești în niște zdrențe zburătoare destinate șobolanilor și corbilor, ci prefăceau atîtea tinere răsfățate din Londra sau din Breslau în biete femei cu situație precară, nevoite să trăiască din mila familiilor sau din munca mîinilor lor. Băiețandrii fugeau înainte de vreme de la școală și învățau meseria de șofer sau de electrician, fetele deveneau plasatoare la cinematografe — existența de zi cu zi le dezvăluia aspecte noi și dure ale vieții, dar și solidaritatea omenească.

Văduvele, lipsite de sprijinul soților, nu vedeau înaintea lor decît ani de deznădejde; o mulțime de copii se pomeniseră pe neașteptate lipsiți de îndrumarea, de sprijinul sau tirania unui părinte aspru sau îngăduitor, descoperiră că pot avea o viață proprie și izbutiră s-o impună în fața mamei, deveniră mai îndrăzneți sau mai atașați de ea, își dezvoltară energiile creatoare sau decăzură încetul cu încetul. Se destrămau planuri, se prăbușeau obstacole, nenorocirea unora devenea pentru alții noroc, firele destinului se împleteau și se desfăceau într-un mod neașteptat.

O întîmplare de acest fel schimbă înseși elementele după care urma să se desfășoare viața Lenorei, fără ca ea să-și dea prea bine seama și fără să depună vreun effort — ca prin bagheta magică a unei zîne.

Pe atunci, în Germania nu se aflau nici măcar o duzină de oameni care să știe cît de primejdioasă putea deveni alianța cu Austro-Ungaria pentru toate cele trei țări. În toate cîrciumile din Germania oamenii înjurau pentru că puterea de luptă a aliaților scădea, și cereau mereu mai multe trupe în ajutor — armate germane întregi. Acestea însă luptau în Carpați, în Bucovina și în alte părți, apărîndu-și doar patria, nimic altceva, și încă în sectorul cel mai vulnerabil. Pentru că, din păcate, cîmpia ungară descoperea flancul Germaniei. Dacă trupele rusești reușeau să răzbească prin trecătorile Carpaților, atunci pe linia Budapesta-Pressburg-Viena li se deschidea drumul spre München, sau pe la Praga spre Dresda : în ambele cazuri ar fi căzut în spatele armatelor germane, iar relieful și rețeaua feroviară erau astfel alcătuite, încît nu li se puteau opune în mod eficace unități de luptă. Pentru a asigura flancul acesta, se hotărî ca el să fie prelungit, Serbia să fie nimicită, să se facă legătura prin rețeaua feroviară cu Turcia, iar aripa sudică a frontului să se rezeme pe Marea Marmara, așa cum cealaltă se mărginea cu Marea Nordului. Pe urmă, Bulgaria a fost convinsă să intre în război, România silită prin intimidare să rămînă neutră, pentru aprovizionare s-a asigurat legătura Germaniei cu Orientul, s-a achiziționat și depozitat grîu românesc, petrol românesc. În sfîrșit, apăruse posibilitatea să fie cucerit Egiptul și angajată lupta cu Anglia pe Canalul Suez, dacă pe Canalul Mînecii se dovedise inatacabilă.

La 7 octombrie 1915, armatele germane, austriece și ungare atacară Belgradul și Semendria. În decurs de douăsprezece zile de la începerea ofensivei, nici un soldat sîrb nu mai era apt de luptă pe pămîntul frămîntat al țării. Cei mai buni infanteriști din Balcani nu erau în stare să reziste în fața mortierelor grele care fuseseră aruncate împotriva lor. Tineretul Serbiei — băieți și adolescenți — a pierit în condiții înfiorătoare în timpul sîngeroasei retrageri prin Albania ; cu toate acestea, o armată sîrbească a rezistat, încleștată în pămîntul Macedoniei de Sud și al Greciei, pînă la debarcarea trupelor engleze și franceze menite s-o întărească, apoi să-i ia locul. Scopul principal al ofensivei fusese astfel zădărni-

cit. Sîrbii se apăraseră cu îndîrjire. Mii de soldaţi şi ofiţeri germani au fost îngropaţi în Serbia, iar unul dintre ei era şi locotenentul de cavalerie Gerhard von Ducherow.

Întîmpinase cu un entuziasm de adolescent drumul, învăluit oarecum în taină, pînă în sudul Ungariei, îşi umpluse fiinţa cu impresii neobişnuite, contemplase cu zîmbetul pe buze bucuria fetelor frumoase care veneau în gări cu struguri, mîncare, tutun, a fetelor cu ochi strălucitori şi dinţii sclipind albi în mijlocul feţelor arse de soare. Urmărise cu înfiorare atacul pionierilor, trecerea peste fluviu, luptele grele ale infanteriei pe străzile oraşelor, după bubuitul familiar al pieselor grele de artilerie care aproape că-ţi smulgea chipiul de pe cap ; escadroanele de cavalerie bocăneau pe pod — tropotul mîndru de copite al dragonilor germani în faţa Belgradului [1]. Aşa suna textul cîntecului despre prinţul Eugen, nobilul cavaler, sub care şi ostaşii din Brandenburg şi-au cucerit faima.

În faţa lor se deschidea o ţară de piatră ; văile în care creştea porumb, tutun şi vin se îngustau în defileuri ; deasupra se întindea Planina pustie. În cantonament, sub constelaţiile care căpătaseră de pe acum o strălucire sudică, se întinse, fericit că, în sfîrşit, era învăluit de o atmosferă exotică, încredinţat că se apropia de minunatele depărtări ale aventurii ce se conturau zi de zi mai limpede.

În faţă se afla avangarda armatei, ca vîrful unei pene de despicat lemne. Tirul de infanterie, care ţinea de dimineaţa pînă seara, tîrziu, era menit s-o oprească ; pretutindeni rămîneau în urmă fie cuiburi izolate de puşcaşi sîrbi, care încercau să răzbească pînă la unităţile lor, fie ariergărzi sacrificate.

Într-o zi în zori, cînd abia încălecaseră şi o porniseră la trap, glontele unui vînător de munte cu ochi de vultur îl izbi în frunte şi-l aruncă pentru totdeauna din şa şi din toate visurile lui de adolescent. O baterie de cîmp, care sosi în galopul cailor şi presără cu obuze poziţia inamică, nu mai putu decît să-l înmormînteze.

Gemetele, plînsul, suspinele înfundate ale unei mame de familie bună sînt ascunse de vecini cu ajutorul feres-

[1] Textul se referă la victoria obţinută de armatele imperiale asupra turcilor în 1717, lîngă Belgrad.

trelor duble și al ușilor încuiate. Dar chiar înainte ca anunțul mortuar, în fraze scurte și mîndre și împodobit cu Crucea de Fier, să apară, în colțul din stînga al unui ziar din orașul de reședință Potsdam, și al altuia din Berlin, servitorii din casele vecine își comunicaseră nenorocita veste. Așa se face că, încă înainte de masa de prînz, *Frau* Mahnke alergă emoționată s-o anunțe pe „conița" ei.

Ochii doamnei Mathilde se umplură de lacrimi. Se simțea lovită, sincer și fără gînduri ascunse, de nenorocirea care o distrugea pur și simplu pe mama de alături. Abia după masă deveni conștientă că acum toate visurile ei căzuseră la pămînt, ca petalele unei flori ofilite.

Iat-o stînd și aranjînd un buchet de trandafiri de toamnă și dalii negre, pentru a le trimite vecinei împreună cu o carte de vizită cu cîteva rînduri de condoleanțe ; ochii i se umezesc din nou, gîndurile i se îndreaptă către întîmplările îngrozitoare și definitive ale acestor vremuri, și încearcă să înțeleagă ce se va întîmpla de acum înainte.

Seara, devreme, o reținu pe Lenore după cafea, pe veranda cu ferestre mari, unde deocamdată nu trebuia încă aprinsă lumina.

„Cum cresc fetele astea", se gîndea cercetînd fața Lenorei, care i se păru mai îngîndurată ca oricînd.

— Sărmană copilă, spuse pe neașteptate cu sinceră compătimire.

Prima senzație a Leonorei fu un fel de căldură binefăcătoare care-i cuprinse inima ; a doua însă îi porunci : „Atenție ! Pericol !"

— Găsești că astăzi sînt în mod deosebit vrednică de compătimire ?

— Cum mor cu toții, băieții ăștia tineri... E îngrozitor !

Lenore dădu din cap cu inima grea. Erau mulți, groaznic de mulți — numai din micul ei cerc de cunoștințe aproape zece, dacă adăuga la socoteală pe prietenii lui Bertin din Göttingen și din Kreuzburg, care din povestirile lui entuziaste îi erau mai apropiați decît mulți dintre colegii ei de la tenis sau canotaj. Era un visător și un exaltat, prietenul ei, tînărul aflat acum la Lille.

— Şi acum Gerhard, vecinul nostru. Cu toate acestea, Tornow — care se pricepe în general la asemenea lucruri — mi-a spus că, în actualul război, cavaleria nici nu mai este folosită în prima linie de foc. Nepotul lui din gardă n-a auzit pînă acum măcar o singură împuşcătură, bineînţeles în afară de cele din liniile noastre.

Lenore oftă :

— Simt o apăsare pe inimă cînd mă gîndesc la doamna von Ducherow. Cum de reuşeşte oare să trăiască mai departe ? Noi, fiicele, nu sîntem totuşi, atît de importante pentru voi, mamele. Gîndeşte-te numai că i s-ar întîmpla ceva lui David. Că nu s-ar mai întoarce niciodată, că n-am mai auzi paşii lui răsunînd sus, în camera lui, deasupra capetelor.

Cele două femei rămaseră tăcute. Din castanul mare, aflat în partea dreaptă a grădinii, cădeau frunze grele, roşii-gălbui, plutind prin faţa ferestrei.

Doamna Mathilde pălise în fotoliul ei de răchită, cu mîinile fără vlagă rezemate de speteze. Se gîndi că mai întîi trebuie să aranjeze situaţia Lenorei — apoi să-şi concentreze toată puterea şi grija ei de mamă asupra băiatului.

— Nu trebuie să închizi înăuntrul tău durerea, copila mea. În felul acesta, ea nu va face decît să se adîncească, nu va găsi ieşire şi te va măcina tot timpul.

Leonore privi la doamna Mathilde Wahl, care trăia parcă pe un alt astru. Sărmana femeie, copilăroasă cum era, luase într-adevăr drept realitate propriile ei visuri despre o legătură cu tînărul Ducherow ! Ce trebuia acum să răspundă Lenore, ca să rămînă în limitele unei anumite decenţe ?

— Îţi mulţumesc, mamă, zise cu voce tandră.

— Voi aveţi alte idealuri decît aveam noi la vîrsta voastră, continuă doamna Mathilde. Singurul lucru pe care-l doream noi era să putem plînge în voie pe umărul mamei. Voi încercaţi întotdeauna să învingeţi singure toate greutăţile, fiindcă aveţi o încredere exagerată în propriile voastre forţe.

„Dacă ai şti cu ce munţi ne luptăm, mică doamnă Wahl“, se gîndi Lenore.

— Există şi o limită, zise cu voce tare.

Doamna Wahl oftă, ca o femeie cu experiență :

— În toate există o limită. În a îndura și a tăcea, în a urla și a lovi cu pumnii în jurul tău. Viața merge mai departe.

„De fapt, unde vrea să ajungă mama ?"

— Un copil trebuie să aibă, însă, cît de cît încredere, și să nu primească scrisori la oficiul poștal, ci acasă.

În Lenore se trezi cățelul care-și ciulea atent urechile :

— Uneori nu se poate proceda altfel. Din întîmplare, o scrisoare ar putea să nimerească printre cele ale tatei și un scandal, te rog să mă înțelegi, nu sînt în stare să suport.

Doamna Wahl asculta și-i făcea plăcere ceea ce auzea — o recunoștea pe fiica ei. A avea liniște în casă era mai important decît de a te sătura la masă. Așadar, se mai putea sta de vorbă în privința ei, întrezărea posibilități de înțelegere.

— Am putea, totuși, aranja lucrurile, zise ea încet. Cred că l-aș putea face pe tata să înțeleagă... acum.

— Dar tu ai înțelege ? întrebă fiica liniștită, ridicîndu-și cu mîna o șuviță de păr căzută pe frunte. Mă refer la unele întîmplări mai vechi.

Mamele se obișnuiesc foarte greu să respecte sertarele și jurnalele copiilor lor.

— Ce a fost, a fost, zise doamna Wahl roșind, cred că acum pot să am încredere în tine, fată neîncrezătoare, nepoată a lui Markus Wahl. Du-te în pod și adu-ți de acolo caseta cea mică de fier pentru corespondență și nu te mai duce la ghișeul poștal, copilă dragă. În ceea ce îl privește pe tatăl tău, lasă-l pe seama mea. Ai mai primit vești de la domnul Bertin ?

— Foarte rar, minți fiica, batalionul lui e cantonat acum la Lille.

— De curînd, în reviste au apărut despre lucrările lui aprecieri favorabile, emise de oameni competenți — cel puțin așa pretinde bunicul.

„Ei și ? ! se gîndi Lenore. La ce-mi folosește mie toată trăncăneala asta ? Mai bine n-aș mai purta piatra asta pe inimă."

— Crezi că dacă i-am trimite un pachet cu poșta militară, s-ar bucura ?

„Ce se întîmplă ? Ce-o fi apucat-o ?"

— Pe orice soldat îl bucură. E drept că la Lille își pot cumpăra de toate („în cazul că au bani să-și cumpere" adăugă în gînd), dar țigări de foi bune nu se găsesc nici acolo.

„Avînd în vedere că o anumită sumă de bani a fost cheltuită încetul cu încetul aproape în întregime — ce-i drept nu chiar de el..."

— Mi s-a spus că nicăieri în lume nu se găsesc cîrnați afumați atît de buni ca la noi. Și ridicîndu-se în picioare, doamna Wahl urmă : Cînd îi vei mai scrie vreodată, vom trimite, împreună cu scrisoarea, un pachet cu cîteva fleacuri din astea. Durerea și necazurile nu trebuie puse la păstrare, sfîrși ea cu o notă de tristețe în voce. Cine știe ce-l mai așteaptă pe un tînăr ca el, o dată ce a fost prins de șuvoiul evenimentelor.

Se întoarse ca să treacă pe după perdea, în camera alăturată, dar șovăi în prag.

„Ce poetic, se gîndea între timp Lenore, și cîtă ironie, să-l hrănești acum pe acest domn cu obișnuitele daruri pentru soldații de pe front. Dacă ar ști mama cît de nefolositoare e grija ei pentru el ! Tropăie acum, la adăpost și prostește, prin războiul lui puțin cam incomod din pricina muncii la lopată, răspîndindu-și în patru vînturi trăncăneala lui de om cult. Ce-i drept, pe vreme rea e mai confortabil să stai acasă. Bine, dacă așa vrea Dumnezeu, am să dau dispoziție ca poștașul să-mi aducă scrisorile acasă."

(Scrisorile treceau cu grijă sub tăcere faptul că toate companiile aveau pierderi chiar din ziua sosirii în noul cantonament ; în afară de aceasta, probabil că ea nici măcar nu și-ar fi amintit de sfătosul sergent Boost, care de peste trei săptămîni se află în cimitirul din La Madeleine, unde — așa cum se spune — „își dormea somnul de veci".)

Pe urmă, mama se mai întoarse odată, cu o expresie luminoasă în priviri.

— Nu știu ce simți tu, copila mea, dar să știi că mie convorbirea noastră mi-a ușurat sufletul, zise.

Lenore își ridică privirea spre ea. Mamei i se păru că durerea o însuflețește și o transfigurează.

„Frumoasă fetişcană", se gîndi, apoi se aplecă deasupra ei şi o sărută pe frunte.

— Poate că-i scriu chiar mîine, spuse în chip de încheiere Lenore.

Apoi se surprinse făcînd un gest pe care ea singură nu reuşi să-l înţeleagă ; pe neaşteptate, buzele ei atinseră mîna moale a doamnei Mathilde.

CAPITOLUL AL DOILEA

O cauză mică

La o fereastră a imobilului situat peste drum de catedrala Sfîntului Mauritius — monument gotic, din piatră neagră-cenuşie, datînd din veacul al cincisprezecelea — stau doi domni în uniformă, contemplînd portalul în formă de polog, împodobit cu capiteluri, rozete şi statui. În fiecare duminică după-amiază vin aici militari şi organizează concerte de muzică bisericească, diferiţi artişti mobilizaţi, simpli soldaţi şi subofiţeri, care încearcă să-şi aline dorul din suflete cu ajutorul muzicii. Toţi cei din Lille care tînjesc după arta marilor clasici, după un preludiu de Bach, o sonată de Händel, un motet cu solist de Heinrich Schütz, se întîlnesc aici cînd au cîte o permisie, în penumbra coloanelor bisericii înalte, ale cărei ferestre dau interiorului sclipiri magice, cu toate că luminozitatea e atenuată de plase de metal.

În mod obişnuit sînt prezenţi la aceste concerte şi ostaşi din unitatea X/20, asemenea unor deţinuţi cărora le este îngăduit ca o dată sau de două ori pe lună să se recreeze.

— I-am dat lui Dimpfel misiunea să-mi aleagă, dintre oameni, unul cît mai inteligent cu putinţă, un „ochelarist".

Căpitanul de pionieri se întoarse spre stăpînul casei, maior de artilerie, comandant peste mai multe baterii de tunuri grele aşezate în forturile din partea de nord şi de vest a oraşului.

— Toate-s bune și frumoase. Dar cum crezi că vei reuși, cu ajutorul unui simplu soldat genist, să combați pe propriul lui maior ?

Artileristul, un bavarez cu fața arsă de soare și brăzdată de cute, zîmbi și puse mîna pe umărul celuilalt, originar din Württemberg :

— Scumpe amice și virtuoz al strategiei, oare nu scrie și în regulamentul vostru de campanie, la fel ca și în al nostru, că a profita de momentul cel mai potrivit, pe care destinul îl oferă poate numai o singură dată, este un principiu de care soldatul trebuie să țină seama mai presus de orice ? Mackensen se bate în Serbia, Gallwitz e subalternul său. Și fiindcă au mai primit pînă acum de la noi marconi, trupe de vînători alpini și cantități masive de artilerie din Magdeburg, vor și mai mult. Logică prusacă ! De data asta au nevoie de batalioane de geniu pentru construcția de drumuri. Listele complete trec prin mîna mea, deoarece la trupele ce urmează să fie transferate am adăugat și cîteva baterii aflate sub comanda mea. Ieri am observat, cu oarecare stupoare, că și batalionul meu de geniu XI/21, cu căpitanul Friedrichsen și oamenii lui din Hamburg și Altona, se află pe listă.

— Un om drăguț și cumsecade, căpitanul Friedrichsen.

— Și eu sînt de părere că e o greșeală. De ce să nu cadă beleaua pe berlinezul acela cu mutra antipatică, care ne strică tot cheful la popotă și ne bate la cap sporovăind tot timpul vrute și nevrute ?

— Știi ce mi-a făcut ieri ? Eram în tramvai. În jurul nostru, soldați, oameni de toate felurile. Eram și așa destul de enervat de măcelul ăsta stupid care a reînceput...

— Dumnezeule, nu mai pomeni de asta !

— Băusem, ca de obicei dimineața, păhărelul meu de vin roșu. Tocmai îl întrebam pe un căpitan de infanterie, pe Prinzinger, ce dracu căutăm noi aici, că doar n-aveam de gînd să prindem rădăcini, să stăm aici pînă la Judecata de Apoi ? „N-avem ce căuta aici fiindcă n-am pierdut nimic aici, îi spuneam, și ar trebui să plecăm, și asta cît mai repede cu putință.“ Oamenii ascultau și dădeau din cap — doar își dau seama și știu că nu ne putem juca de-a războiul.

— Şi Jansch ?

Maiorul deschise fereastra, uitîndu-se afară, la aburul uşor care trecea mînat de vînt. Sunetele liniştite de orgă se încheiară într-un clocot triumfal. Asistenţa începu să părăsească lăcaşul Domnului — oameni în negru, femei bătrîne.

— Mi-a spus că ar trebui să fiu trimis în faţa curţii marţiale, că asemenea discuţii purtate în public nu înseamnă altceva decît înaltă trădare. Că va raporta cazul forurilor superioare. Că Lille trebuie să rămînă ferm în mîinile noastre, şi tot nordul Franţei pînă la Canal... Propăşirea Germaniei... dreptul învingătorului de a purta laurii... marile noastre fapte de arme...

— Marile lui fapte de arme, marile fapte ale unor oameni ca el. Nu ştiu să facă altceva decît să aţîţe spiritele în fiţuicile lor, să prelungească războiul pînă ce, la iarnă, englezii tot or să ne măture ca pe un gunoi.

— Şi dă-i cu Bernhardi [1] şi cu Treitschke [2], şi dă-i cu Wotan [3] şi cu spiritul germanic, dă-i cu dominaţia mondială şi cu Fenriswolf [4].

— Asta-i Jansch, geniul de un metru şaizeci, care n-a fost avansat tocmai din pricina genialităţii lui.

— Şi fiindcă m-am săturat pînă-n gît de discuţia asta şi nu vreau să mi se strice serile cu trăncăneala despre şarpele Midgard [5] şi nu vreau să mai aud că Dante a fost german, şi că Michelangelo probabil de fel din Berlin, că Altmark era ocupat de ostrogoţi şi Oderul de longobarzi, că paradisul se afla în Mecklenburg, care e, prin urmare, leagănul întregii culturi a omenirii, şi fiindcă urletele astea de beţiv ar putea să mă aducă într-o bună zi în stare ca, de faţă cu toată lumea, să-i ard una peste bot — a

[1] *Friedrich von Bernhardi* (1849—1930) — general german, autor al unui studiu „Germania şi viitorul război", apărut în 1912, în care expune ţelurile expansioniste ale militariştilor prusaci.

[2] *Heinrich von Treitschke* (1834—1896) — istoric şi om politic german, promotor al unei teorii care preconiza „renaşterea" Germaniei sub conducerea Prusiei.

[3] Vechiul nume germanic al lui Odin, zeul suprem în mitologia nordică.

[4] Monstru în mitologia nordică ; apare şi în „Amurgul zeilor" de Wagner, unde îl înghite pe Odin.

[5] În mitologia nordică, şarpele Midgard, încolăcit în jurul pămîntului, simbolizează mările şi oceanele.

doua lovitură ar fi o profanare de cadavre, cum spun berlinezii ! — ei bine toate acestea mi-au dat o idee. Mîine trebuie să mă prezint la raport în fața șefului, în legătură cu unitățile care urmează să fie transferate. Pentru asta, am nevoie de asistența ta de expert. Amîndoi vom declara : de XI/21 nu ne putem lipsi ; de X/20, de sub comanda maiorului Jansch, ne putem lipsi, așa că poate fi dislocat fără să producă vreo tulburare. Maiorul Jansch și-a exprimat dorința să se evidențieze. De altfel, nu este prea simpatizat între camarazii lui, e un domn nițeluș cam dificil, angajează discuții politice în contradictoriu, înjură pe cancelarul Reichului, și pe ministrul de externe.

— Minunat. Bătrînul[1] nu rezistă la asemenea lucruri.

— Și știm cu toții că prințul moștenitor semnează transferul cînd propunerea vine de la Bătrîn, și mai știm că transferă mai degrabă berlinezi decît pe cei de pe coastă. De aceea l-am trimis pe Dimpfel să-mi aducă aici, sus, un om din X/20, ca să scot de la el cîteva informații despre compania lui.

În subordinea unui maior, comandant de artilerie dintr-o zonă fortificată, se află cele mai felurite unități. În fiecare dimineață, batalioanele de geniu trebuie să-i pună la dispoziție un anumit număr de oameni, pe care pionierii din secția respectivă de zonă militară îi îndrumă apoi către diferitele lucrări ce urmează a fi efectuate. Dar în afară de aceasta, nici un ofițer străin nu are căderea să se amestece în chestiunile interne ale companiei. Iar dacă se interesează într-un mod prea manifest de aceste chestiuni, atunci se pot naște ușor suspiciuni și frumoasele lui intenții să fie astfel zădărnicite.

Bertin se simțea cam descumpănit. Pentru un simplu soldat nu era niciodată semn bun să fie chemat de ofițeri. În afară de asta, avusese de gînd să se instaleze în liniștea unei cafenele mici și să-i scrie Lenorei o scrisoare lungă, să scape pentru cîtva timp de camarazii care făceau gălăgie în jurul lui cînd simțea mai multă nevoie de liniște, sau strigau „Lumina !“ cînd voia să mai citească seara. Da, făceau tot ce le stătea în putință ca să-l scoată din

[1] E vorba de porecla dată generalului Fritz von Below (1853—1918), comandantul armatei a 2-a germane.

ultimul colţişor de însingurare pe care mai reuşise să-l păstreze ; chiar şi fără asta se topea, oricum, cu fiecare săptămînă care trecea, ca un mic sloi de gheaţă în soarele primăvăratic al dezgheţului.

Ordonanţa îl linişti :

— Domnul maior vrea numai să-i faci un serviciu, e un om care se poartă totdeauna frumos cu noi. N-o să-ţi pară rău.

— Poate să-mi prelungească permisia de duminică ? Pînă la opt trebuie să ajung la Bondues, şi acum e cinci.

— Dar ce cauţi acolo ? întrebă ordonanţa.

— Vînturăm căcat, răspunse Bertin cu amărăciune.

Afirmaţia corespundea adevărului. Nu era pe gustul oricui să cureţe haznalele din fort ale trupei, de excrementele adunate după folosirea lor vreme de mulţi ani de către soldaţii francezi, operaţie care se efectua cu nişte lopeţi de lemn, murdăria fiind mai întîi răzuită, apoi împinsă în groapă. Nemulţumiţi, oamenii din grupele repartizate la asemenea corvoadă protestau, cu atît mai mult cu cît, din întîmplare, fuseseră trimise tocmai cele din plutonul al treilea, unde se aflau cei mai mulţi intelectuali şi comercianţi. Ce să-i faci, erau glumele pe care şi le îngăduia plutonierul Wachler cu barba lui fluturînd ca un drapel, pentru că acasă nu era decît un tehnician ceva mai ridicat, un fel de subinginer, iar aici avea ocazia să lingă din mierea dulce a celor ce dau porunci.

Cînd Bertin intră, ofiţerii îşi dădură seama : un om cultivat, care nu arăta din cale-afară de fericit în uniforma lui. Îşi spuse numele : ofiţerii dădură din cap şi-l invitară să ia loc.

— Ştiţi limba franceză ? îl întrebă maiorul.

— Potrivit.

— N-aţi vrea să ne traduceţi un act, care pentru noi e destul de important ?

Bertin văzu cum scrisoarea lui începe să se destrame. Era o grea încercare să trudeşti şi duminică după-amiază, şi încă pentru maiori şi căpitani străini. Răspunse :

— Dacă nu-mi va lua prea mult timp. Trebuie să mai scriu o scrisoare acasă şi n-am permisie decît pînă la ora opt.

— La compania dumneavoastră nu se dau și permisii de seară ?

Bertin răspunse :

— În orice caz, eu n-am căpătat încă o asemenea permisie. Cu toate astea, mi-ar fi plăcut să mai ascult cîte un concert, sau s-o văd pe Agnes Sorma[1] în *Minna von Barnhelm*. Dar probabil că pentru geniștii din Bondues asemenea distracții sînt prea alese.

Căpitanul rîse :

— Ce lucrați în clipa de față ?

— În clipa de față, răspunse Bertin, lucrăm sub conducerea tehnică a pionierilor din Württemberg la săparea tranșeelor pentru infanterie pe cîmpul din fața cazematelor fortului.

— Hm, făcu căpitanul.

Pionierii erau oamenii lui, iar cîmpul respectiv, unde lucrau lopătarii ăștia, era sectorul lui. Se gîndi că ar fi trebuit să se îngrijească puțin de ei ; își propuse să remedieze situația.

După accentul lui suab, Bertin simțise imediat o legătură între căpitan și pionieri. De aceea înghiți ceea ce ar fi vrut să adauge : că tranșeele acestea sînt destinate, probabil, să servească drept indicație pentru aviatorii englezi.

— Iată textul, zise maiorul și-i puse în față o hîrtie tipărită. *Instructions concernant la défense des fortifications*[2]. După cum vedeți, nu e lung.

— Aș putea căpăta un dicționar ?

— Da, avem și dicționar. Așezați-vă alături, vă voi trimite o cafea, și vă rog să ni-l traduceți. Ce profesie aveți în civilitate ?

Bertin îl privi pe omul din fața lui, un bărbat între două vîrste, cu un cap de medalie romană bine conturat, și se gîndi că ar putea foarte bine să fie profesor la o școală tehnică superioară.

— Sînt student și scriitor.

[1] *Agnes Sorma* (1865—1927) — actriță germană, celebră pentru creația sa în rolul titular din *Minna von Barnhelm* de Lessing.

[2] „Instrucțiuni cu privire la apărarea fortificațiilor" (în limba franceză).

— Atunci, se cheamă că am avut noroc, se bucură maiorul. De ce nu lucraţi la ziarul de front de aici ? Sînt destui oameni din batalionul dumneavoastră care au fost repartizaţi la serviciile auxiliare unde îşi exercită profesia ; sau mă înşel ?

— Ba nu, răspunse Bertin, numai din compania noastră sînt o sută zece oameni ; dar ce să-i faci, unul ca mine nu poate ajunge pînă acolo. Am impresia că există o anumită bucurie răutăcioasă împotriva intelectualilor, şi încercăm să ne obişnuim cu ea, îndrăzni el să adauge cu sinceritate.

— O sută zece oameni, repetă maiorul rar şi-şi dădu seama că intră în miezul chestiunii pentru care angajase această convorbire cu genistul din faţa lui. Dar atunci, continuă el, şi-ar putea găsi locul şi al o sută unsprezecelea. Ce naiba fac oamenii repartizaţi la serviciile auxiliare ?

— N-aş putea să vă spun. Camarazi de-ai mei lucrează în toate atelierele militare ale oraşului, conduc tramvaie, îi văd la lucrările de pavare, la instalarea cablurilor, la sudarea şinelor, la construcţii ; în afara companiei lucrează şi bărbieri, şi croitori. Şi acum, vă rog să-mi permiteţi să mă apuc de lucru, s-a făcut tîrziu.

Maiorul Reinhardt îi dădu dreptate, tot aşa şi căpitanul Lauber.

Îl instalară pe Bertin în camera alăturată, în faţa unui pat franţuzesc lat, cu incrustaţii metalice în lemn, la o masă cu picioare de leu pe care Bertin întinse cîteva coli de hîrtie şi începu să scrie. Curînd, limpezimea şi concizia frazelor franţuzeşti îl captivară. Dimpfel aduse cafea şi două ţigări de foi.

Cei doi ofiţeri vorbeau cu jumătate voce, fiecare din cîte un colţ al divanului curbat, cu speteze înalte.

— Numai din compania întîi au fost repartizaţi la serviciile auxiliare o sută zece oameni. Pe ăştia, cum ai de gînd să-i scoţi ? O să iasă un scandal monstru, iar dacă Jansch face gălăgie — şi o să facă, fiindcă ştie că vrem să ne descotorosim de el — planul tău cade baltă.

Maiorul Reinhardt îşi umplu din nou pipa :

— Nepătrunse sînt căile Domnului... Ce-ar fi să lăsăm transportul în componența lui actuală, iar pe X/20 s-o vîrîm totuși în tren, ca surplus ?

Căpitanul clătină din cap :

— Ar trebui să-i înlocuiești pe cei o sută zece. Grozav ghinion !

— Nu-i înlocuiesc, îi transfer.

— Îi transferi ?

— Dacă ai fi în locul căpitanului Friedrichsen și ai putea rămîne pe loc cu restul oamenilor tăi, n-ai prefera să cedezi o sută zece oameni din compania întîi către 1/X/20 și în schimb să primești pe cei o sută zece berlinezi din serviciile auxiliare în efectivul tău ? Friedrichsen o să ne dea o mînă de ajutor, dacă în felul acesta scapă de păduchii din Serbia, fiindcă acum, în plină iarnă, nu-i nici o plăcere să umbli de colo pînă colo prin munți și să faci pe constructorul de drumuri.

Căpitanul Lauber se ridică în capul oaselor. Nemișcat, parcă vrăjit, își privea prietenul drept în ochi :

— Vrei să bagi o sută zece hamburghezi într-un batalion berlinez și o sută zece berlinezi într-unul hamburghez ? Ascultă, nu cumva ți-a luat Dumnezeu mințile ?

Maiorul Reinhardt izbucni într-un rîs cu hohote :

— Ți-ai dat, în sfîrșit, seama, măi cîrnățar din Suabia ? Asta se cheamă a lua în serios ideea Reichului german. Aceeași uniformă, același drapel.

— Dacă tu crezi că se poate realiza... o damigeană din cel mai bun Chambertin ar fi o recompensă palidă, în cazul că Jansch zboară de-aici.

— Zboară, zboară, ți-o jur pe ce vrei tu că zboară, bineînțeles dacă nasul lui de vulpoi nu miroase din vreme primejdia.

— Așa este ! De aceea, băiatul de alături trebuie lăsat să traducă pînă la sfîrșit fleacul acela, pe care îl avem de mult, gata tradus, în sertarele noastre.

— Adu-mi aminte să-i cer să-mi lase numele lui. Am fi nerecunoscători dacă ar trebui să plece și el cu unitatea lui. Și acum ajunge, e timpul să ne așezăm în fața tablei de șah ! Îmi sînteți dator două revanșe, domnule căpitan.

Împinseră o măsuţă între ei, aşezară figurile şi, cufundaţi în joc, uitară de Bertin.

Acesta fuma, răsfoia, treaba mergea foarte bine ; după aproape un ceas, era gata. Liniştea încăperii, cu patul masiv în faţa lui, îi îngăduia mult mai bine decît o cafenea publică să-şi adune gîndurile, îndreptîndu-le spre prietena lui. Scoase mapa de scrisori.

„Iubita mea, începu el. Mulţumită unei întîmplări lipsite de importanţă stau acum într-o locuinţă de ofiţer, faţă în faţă cu un pat larg, gol, în care ne-am simţi amîndoi minunat de bine, şi mă gîndesc cu mult dor la tine. Dacă ai fi fost ieri aici, cînd a sosit scrisoarea ta, te-aş fi îmbrăţişat cu chiote de bucurie. Cum de ai reuşit să manevrezi, iubito, cea mai îndemînatică dintre toate iubitele din lume, ca să poţi primi, în sfîrşit, scrisorile acasă ? Probabil că acum începi să întrezăreşti şi tu, ca şi mine, zorile victoriei, pe care tactica noastră de uzură trebuia pînă la urmă s-o obţină împotriva omului cu inima de leu care e tatăl tău. În ciuda activităţii intense din cadrul corvoadelor noastre penibile, am declarat această seară de sîmbătă o dublă sărbătoare.

Dar trebuie să-ţi spun că-mi este cu atît mai greu să mă obişnuiesc cu alta dintre veştile pe care mi le dai : Tu printre belferii demagogi ! Tu în faţa unei clase de liceeni gălăgioşi ! Iubito, nu se poate ; nici nu-ţi dai seama ce surmenaj ar însemna pentru tine. Colegii tăi se vor îndrăgosti de tine, fiindcă eşti minunat de frumoasă, în schimb colegele te vor înţepa şi sîcîi, fiindcă te vor invidia, iar băieţii îţi vor transforma viaţa într-un iad, numai şi numai ca să-i laşi să-şi facă de cap. La ultima sau penultima clasă de liceu ar mai merge ; în orice caz, pe vremea mea, ţi-am fi aruncat priviri tandre şi am fi tocit cît ar fi încăput în noi ca să nu te dezamăgim. Să nu uiţi însă că pentru clasele superioare, ar trebui tu însăţi să înveţi destul de mult ; dar cel mai greu va fi să te obişnuieşti cu activitatea în atmosfera acră a unei asemenea instituţii, cu tineri în uniformă de dril, şi asta te-ar descuraja în eforturile tale şi ar solicita într-un mod inutil sănătatea ta şi aşa destul de fragilă.

Nădăjduim că în iarna asta va fi, în sfîrşit, pace. Drumul pe uscat pînă la Constantinopole se află în mîinile

noastre — alianța cu Bulgaria ni-l asigură pentru totdeauna. Marşul către Egipt nu mai este decît o chestiune de timp. Anglia este mult prea inteligentă ca să aştepte pînă vom ajunge noi la Canalul Suez, şi vom duce războiul sfînt pînă în India. Şi atunci, poate că vrei să duc în fața altarului o candidată la postul de profesoară în învățămîntul mediu? Dacă vei reflecta la toate astea, atunci cred că vei renunța la proiectul tău întortocheat. Tocmai vin de la un concert, o execuție mediocră, dar într-o catedrală, deci în măsură să transforme o piesă de Bach (Sonata pentru flaut în mi minor, o cunoşti), deşi cîntată de amatori, într-un mare şi liniştit răgaz, într-o odihnă necesară."

Şi astfel se cufunda în simțămintele lui, în crîmpeie de artă, în modesta infuzie a unei lumi care odinioară îl scălda şi-l pătrundea cu totul — şi-şi sfîrşi scrisoarea la lumina pe care o aprinse automat cînd auzi în camera alăturată sunînd ora şapte.

După aceea se ridică în grabă, se îndepărtă spre culoar, îi dădu lui Dimpfel lucrarea terminată şi spuse :

— Acum trebuie să alerg pînă la Bondues.

Şi se strecură, în vîrful picioarelor, din apartament şi în jos, pe scara de piatră. Uitase să-şi lase numele.

Aproape că fugea pe străzile slab luminate, pe urmă aşteptă să vină tramvaiul şi se urcă. Fumul de tutun şi gălăgia mulțimii de soldați care se înapoia îi pătrundeau dureros prin toți porii.

Cînd vagonul porni, scîrțîind, înainte, nimeni nu bănuia, nici el şi nici alt ostaş din 1/X/20, că această mişcare se va opri abia în îndepărtata Macedonie.

CAPITOLUL AL TREILEA

Un semnal de alarmă

Lenore, cu buza de jos scoasă în afară, puse scrisoarea alături de celelalte. Dacă „domnul" o sfătuia să renunțe — însemna, prin urmare, că se afla pe drumul cel bun.

Să devină independentă din toate punctele de vedere și împotriva oricui — iată pentru ce merită cu prisosință să muncească.

Cărți de școală se stivuiau în jurul ei, camera ei devenise o sală de clasă. Afară ploua cu găleata.

În săptămînile care urmară, pe neașteptate nu mai sosi nici o veste de la Bertin ; nu se nelinişti, în orice caz nu părea a fi cuprinsă de nelinişte. Se întîmpla adesea ca scrisori sau cărți poştale să stea mai multă vreme pe undeva, din pricina unor piedici ivite în transportul poştei ; mai tîrziu, sosea cîte o jumătate de duzină deodată.

În vremea aceasta, Bertin se afla în trenul militar care se hurducănea pe arcurile-i proaste îndreptîndu-se spre München. Călătoriseră de-a lungul Rinului, la Rosenheim urmau să atingă Dunărea şi să treacă apoi pe lîngă mănăstirea Melk situată mai în vale. Pe urmă Viena, cîmpia Ungariei. Dormea, neras şi murdar, cu cîteva ziare desfăcute sub el, pe culoarul unui compartiment, cu capul pe tunica militară împăturită şi aşezată pe o pernă pneumatică, acoperit cu nişte pături. Abia mai tîrziu urma să facă o descoperire menită să transforme asemenea călătorie, pentru el şi pentru mulţi alţii — opt oameni într-un compartiment necapitonat de clasa a treia, vreme de şase zile şi şase nopţi — s-o transforme dintr-o tortură a întregului trup, într-o odihnă şi o reală fericire : foaia de cort, pe care fiecare soldat o primea în momentul plecării, putea fi întinsă între plasele de bagaje ca un hamac, astfel că patru oameni călătoreau jos, iar alţi patru sus, destul de confortabil.

Lenore era nevoită să-şi ridice la un nivel corespunzător numeroase cunoştinţe în limbi noi şi vechi ; cu unele dintre problemele ivite se lupta singură, convinsă că le va răzbi ; pentru limba greacă avea de gînd să ia meditaţii. David o sfătui să se adreseze unei domnişoare, pe nume Hannes, care locuia la Seglitz. Cînd îi relată fratelui ei cîte ceva din intenţiile pe care le avea, de a tempera puţin zelul războinic al viitorilor ei elevi recomandîndu-le chibzuinţă şi cumpătare în idei, David remarcă doar :

— Felicitările mele. Te-ai şi hotărît în ce închisoare îţi vei ispăşi vina ? Sau nu cumva crezi că excelentele

relații ale tatei te vor feri de arestul preventiv ? În acest caz, cea mai bună perspectivă a ta se numește balamuc, fiica mea.

Și îi relată întîmplarea cu socialista Rosa Luxemburg, o femeie foarte cultă, care din cauza unei declarații inofensive făcute încă pe vremea cînd era pace, ispășea acum o condamnare de un an închisoare.

Lenore dădu din umeri :

— Am trecut printr-o perioadă și mai grea, n-ai să reușești să mă sperii.

În realitate, nu credea nici un cuvînt din cele spuse de fratele ei.

Pe atunci, subofițerul Leo Brümmer de la secția economică a Guvernămîntului General din Bruxelles tocmai venise să-și viziteze familia — „călătorie de serviciu", așa era specificat, fiindcă altfel ar fi fost potrivnică regulilor imuabile ale acordării permisiilor. Chiar a doua zi după sosire, se și afla la Potsdam, răspunzînd întrebărilor puse de domnul Wahl.

Domnul Hugo Wahl era foarte mulțumit să-l aibă acolo, în Belgia, pe omul acesta care-i datora înaintarea și postul lui confortabil, și știa foarte bine că i le datorează.

„Ce întreprinderi ale industriei belgiene își încetaseră activitatea ? În ce condiții pot fi făcute să lucreze pentru Germania ? În ce măsură se interesează ambasadorii străini și ziariștii de aceste probleme, și oare este deajuns numai să investești capital pentru a realiza ceva ?"

Fără să se supere prea mult, domnul Wahl ascultă răspunsurile destul de nefavorabile, apoi, cu oarecare invidie, observă că Brümmer slăbise, că războiul îi priește și lui ca o cură balneară, lăudă felul cum îi venea tunica de subofițer croită după măsură, își bătu nițel joc de mustața lui milităroasă și de obrajii roșii bucălați, pe urmă, înainte ca funcționarul să părăsească birourile palatului negru de lîngă biserica Sf. Nicolae, îi ură încă un concediu plăcut și-l rugă, într-o doară, să-și aștearnă pe hîrtie impresiile despre posibilitățile de utilizare a muncitorilor belgieni în întreprinderi germane, cu referiri speciale la problemele flamanzilor, și să bată totul la mașină, în cinci sau șase copii. (Doi mari industriași din Berlin

și din regiunea Ruhr erau viu interesați de asemenea posibilități.)

Lenore tocmai venea, prin după-amiaza de toamnă, ca să-l ia pe bunicul. Îi întinse tatălui ei fruntea s-o sărute („dacă măcar tu nu mi-ai face griji, copila mea..."), strînse afabil mîna domnului Brümmer, se așeză pe un scaun cu taiorul ei maro-roșcat, ținîndu-și picioarele încrucișate ca un om care are de gînd să plece imediat mai departe. Dar îi era scris să nu se ridice din acest fotoliu de birou, capitonat cu mușama neagră și cuie albe de porțelan, înainte de a afla cîte ceva și a-și schimba unele păreri.

Markus Wahl se sprijinea de speteaza scaunului său — uscățiv, cu privirea energică, despărțit prin colțul biroului de domnul Brümmer, care-și ținea mîinile roșii pe coapse. După ce mai multe uși trîntite cu zgomot în urma domnului Hugo Wahl indicară drumul străbătut de acesta, se lăsă acea liniște care anunța că abia acum urmează esențialul. Tic-tacul încet al unui ceas de perete se transformă aproape în zgomot; în fața gratiilor ferestrei, zidul bisericii se zărea asemenea unei închisori.

— Ei, și cum stăm cu pacea? întrebă Markus Wahl, care față de funcționarul lui preferat, Brümmer, nu se sfia să se exprime într-un limbaj mai familiar.

Oaspetele își roti prevenitor ochii și-și ridică mîna dreaptă de pe coapsă, de parcă ar fi vrut să spună: „Despre asta nu se poate vorbi aici". Era limpede că se referea la Lenore.

Markus Wahl îi risipi teama:

— Nu fi caraghios, Brümmer! Fata știe să-și țină gura mai bine ca noi.

Iar subofițerul Leo Brümmer simțea nevoia să-și descare inima față de cineva, așa cum simțea nevoia să respire. Și că față de nevastă-sa trebuia să tacă — asta o înțelesese din prima clipă.

— Pacea? repetă el. Mi-e teamă, domnule Wahl, că va mai trebui să așteptăm. Englezii nu mai au poftă de așa ceva, după cum arată lucrurile în momentul de față, și noi știm doar: Anglia nu suportă numai cheltui[illegible] acestui război, cum încearcă unii să ne convingă — ea reprezintă pentru francezi un suport și din punct de vedere moral.

Markus Wahl dădu din cap :

— Şi nu e bine aşa ? Dintre toţi, nu a dovedit oare Anglia mai multă înţelepciune ? Cine, dacă nu Londra are destulă maturitate ca să înceapă demersuri pentru a pune capăt măcelului ? De ce nu citiţi ziarele, să vedeţi cum se agită „Norddeutsche Allgemeine" în legătură cu zvonurile de pace cu Anglia, în numerele din octombrie anul trecut ? Şi povestea se repetă din şase în şase luni.

— Şi anul acesta în octombrie ? Nu cumva păstraţi numerele respective ?

Markus Wahl se gîndi :

— Luna asta deocamdată nu, dar nu s-a terminat încă.

Leo Brümmer îşi clătină, plin de îngrijorare, capul lui blond de subofiţer :

— N-o să apucăm pacea, domnule Wahl, nici anul acesta şi nici în aprilie următor. Cu englezii s-a stricat treaba, stăm prost de tot.

— De ce ?

— N-a scris în ziare ce s-a întîmplat cu acea *miss* Cavell ? Nici în „Züricher Zeitung" ?

Markus Wahl îşi ridică genunchii şi-i cuprinse cu braţele ; aşa cum stătea chincit, semăna cu o pasăre uscăţivă. În ultimele paisprezece zile, poşta feroviară rătăcise cîteva numere ale ziarului elveţian.

— Ce fel de *miss* era asta ?

— Staţi, zise Lenore încordată, îmi amintesc de o telegramă. N-o chema astfel pe spioana care a fost condamnată la moarte, la Bruxelles ? Era englezoaică ?

Subofiţerul Brümmer îşi băgă mîna pe după guler, de parcă i se părea prea strîmt.

— Va trebui să plătim sîngele acestei domnişoare. Pînă acum sînt peste trei mii care s-au prezentat voluntari ca s-o răzbune, poate chiar cinci mii. Mi s-a spus că toate ziarele engleze văd roşu în faţa ochilor ; este oare îngăduit să împuşti o fată cu inima nobilă, fiindcă îi ajută pe prizonieri să fugă peste graniţă ? Ei, şi chiar dacă prizonierii fugari devin din nou soldaţi în armata belgiană sau franceză... Nu din pricina asta vom pierde noi războiul.

— Şi pentru asta a fost împuşcată ? întrebă Lenore cu o adiere de spaimă în voce.

— Nu era o *miss* oarecare, domnişoară Wahl, era soră de caritate. Edith Cavell lucra într-un spital militar, a îngrijit şi de oamenii noştri, soldaţi şi ofiţeri. N-are rost să vă spun povestea în toate amănuntele ei — şi aşa se vorbeşte prea mult de ea în cîrciumile din Bruxelles, în familiile belgiene, în toată Anglia şi în toată lumea, iar în ceea ce mă priveşte cred că scrîşnetele de dinţi în legătură cu asasinarea acestei femei vor asurzi multe urechi şi vor culca la pămînt sute de infanterişti.

Lenore, cu ochii rătăciţi, simţea nevoia să fugă din cameră. Îşi aminti de marea ducesă, de prima victimă a acestui război. Gloanţe la Serajevo : acum gloanţe şi la Bruxelles — împotriva unei femei ! Oare toţi poeţii Germaniei, poeţii lumii întregi, nu recunoscuseră femeilor dreptul lor la umanitate ? Această infirmieră engleză n-a fost graţiată ? N-ar fi fost de ajuns să fie condamnată la închisoare ? Bărbaţii lucrau în grabă şi fără menajamente...

Subofiţerul Brümmer începu să povestească. Informaţiile le avea din izvoare autentice : ordonanţe, furieri, şoferi, telefonişti — rotiţele foarte inofensive ale angrenajului administraţiei militare. *Miss* Cavell luase totul asupra ei, recunoscuse, făcuse mărturisiri complete. Împreună cu alte doamne, luptase într-o măsură oarecare împotriva Germaniei, încălcase legile riguroase ale războiului — nici o femeie inimoasă n-ar fi procedat altfel, nici chiar o germană. Pentru curtea marţială treaba nu era de loc complicată : condamnarea la moarte conform legii, deşi admitea motivele justificate ale acuzatei şi integritatea ei morală.

— Trebuie să ştiţi, spuse Brümmer ridicîndu-se şi plimbîndu-se încolo şi încoace prin biroul strîmt, că nu ne-am gîndit nici o clipă că vor îndrăzni s-o facă ; prea multe interese intrau în joc. Fiindcă execuţia acestei femei — fiecare dintre noi îşi dădea seama — cădea mai greu în balanţă decît o nelegiuire — era o prostie fără seamăn.

Markus Wahl izbi cu pumnul în tăblia biroului :

— Vorbeşti ca un om lipsit de răspundere ! O nelegiuire este o nelegiuire şi nu poate fi asemuită în nici un fel cu o prostie.

— Bine, bine, zise Brümmer neliniştit, dar opinia publică gîndeşte altfel. Ea poate să treacă cu vederea o nelegiuire, dar prostiile le răzbună prin înseşi urmările acestor prostii.

Pe faţa bătrînului apărură pete roşii, ca la un om bolnav.

— Brümmer, strigă el, îţi interzic să fii atît de nerod ! Este ştiut că orice nelegiuire are, pe deasupra, însuşirea de a fi lipsită de orice sens şi de logică. Eşti un om tînăr, se linişti el, încă n-ai avut prilejul să vezi prea multe în viaţă. Dar pînă la urmă ai să înveţi cît adevăr e în citatul : „Şi va apăsa vina părinţilor asupra copiilor pînă într-a treia şi a patra spiţă, a celor care mă urăsc". Iar noi ne aflăm în mijlocul celor vinovaţi. Din această înlănţuire nu vom reuşi să scăpăm.

Lenore îşi mototoli batista cu pumnul pe care îl ţinea la spate. Nu spuse nimic.

— Guvernatorul general era în concediu, continuă Brümmer să povestească, şi aşa a început toată nenorocirea. Aparatul judiciar în competenţa căruia intră procesele de spionaj este subordonat armatei — prin urmare, în cele cîteva săptămîni de concediu ale guvernatorului general, era subordonat guvernatorului oraşului Bruxelles, un general care nu trebuia să întrebe pe nimeni cînd lua o hotărîre. Guvernul Reichului şi ministerul de externe sînt reprezentate la Bruxelles prin P.A. — *Politische Abteilung* [1] — aşa cum la o filială există un om de încredere al firmei, care se îngrijeşte ca între sucursală şi sediul central să domnească deplină armonie. Secţia politică este condusă de un diplomat, un baron, un om înţelept şi cultivat, care are un cuvînt de spus în toate chestiunile legate de politică. El ştia foarte bine ce riscuri decurgeau de-aici ; ştia că astfel vom înfuria taurul englez cu un fier înroşit în foc, şi pe cel american de asemenea. S-a opus, şi n-a luptat singur în această chestiune, l-au ajutat reprezentanţii diplomatici ai ţărilor neutre. Americanul era grav bolnav, avea febră mare, dar şi-a trimis secretarul, iar cel spaniol a sărit, seara, de pe scaunul

[1] Secţia politică.

lui din fața mesei puse, cînd respectivul *mister* a sosit la el, apoi și-a lăsat baltă musafirii, și mîncarea, și vinul și a alergat într-un suflet la cel german. Au scris o cerere de grațiere chiar în noaptea aceea, nu sînt nici paisprezece zile de atunci ; ca urmare a cererii, executarea sentinței ar fi trebuit să fie de drept amînată, pînă ce guvernatorul se va fi întors din concediu ; pe urmă au plecat cu automobilul baronului la general, iar spaniolul a rămas în anticameră să aștepte rezultatul intervenției, despre care era sigur că va fi favorabil. Baronul s-a întors — totul nu durase decît foarte puțin — și era cenușiu ca un cearceaf murdar. Are la dispoziția lui o mașină bună, motorul zumzăie foarte liniștit, iar șoferul militar care mi-a povestit toate astea avea urechile ațintite către spatele mașinii unde se aflau cei doi domni și numai ochii îi îndreptase spre strada alunecoasă. Domnul general, trebuie să știți că măturase pur și simplu cererea de pe masă, nici nu se gîndea să arunce măcar o privire asupra ei. Baronul nu s-a declarat mulțumit cu asta, s-a stăpînit, s-a aplecat, a pus-o din nou pe birou, ținînd mîna deasupra. Și acum, vă rog să fiți atent, domnule Wahl. Era aproape ora douăsprezece noaptea, domnului general îi era somn și i-a spus înțepat baronului că la ora asta nu mai este dispus să primească rapoarte de la un maior. Înțelegeți ? Reprezentantul țării, al cancelarului, al nostru al tuturor, al contribuabililor, era numai maior ; iar salariatul nostru, căruia îi servim pe tavă cîteva mii de mărci lunar pentru ca să ne reprezinte interesele în Belgia atît cît se pricepe el, era general și-i era îngăduit să procedeze după bunul său plac. Ei, ce să-i faci, nu mai există nici o cale de ieșire. „Sîngele acestei femei se va revărsa asupra dumneavoastră și a copiilor dumneavoastră“, i-a mai aruncat baronul cu mînie. „Am fost educat în așa fel încît a purta răspunderea este o cinste pentru mine, domnule maior“, l-a supralicitat generalul, pe urmă s-a dus să se culce. Ce mai puteai face, dacă pentru asemenea domni este o cinste să poarte răspunderea ? Și astfel a început revărsatul zorilor, s-a consumat ultimul drum, apoi o salvă și undeva un mormînt. *Miss* Cavell n-a scos nici o vorbă, și n-a plîns, și a știut să-și încleșteze dinții ; și fiindcă nici unul dintre noi n-a intervenit, se prea

poate că se va întîmpla așa cum ați fost dumneavoastră de părere, și va trebui cu toții să ispășim păcatul acesta greu.

Domnișoara Wahl observă pe neașteptate că-și mușcase buza de jos aproape pînă ce-i dăduse sîngele.

— Domnule Brümmer, zise ea, ceea ce ne-ai povestit dumneata este îngrozitor. Dar nici nu-ți dai seama cîtă înțelepciune îți poate da o asemenea întîmplare. Numai că simți nevoia să plîngi, să plîngi cu hohote.

— Da, interveni Markus Wahl, și este păcat că trebuie uneori să aștepți să iasă cineva din cameră, ca să poți vorbi despre asemenea lucruri, e păcat chiar de acel cineva.

Ceilalți doi tresăriră speriați ; toți trei priviră descumpăniți spre podea. Fiecare dintre ei îl iubea în felul lui pe domnul Hugo Wahl.

— Îl conducem pe domnul Brümmer la gară, bunicule ? Deasupra podurilor plutește ceață, pămîntul parcă a înghețat.

Markus Wahl se ridică.

— Vom pune obloane de fier în fața sufletelor noastre, vom lăsa totul să pătrundă și nimic să nu iasă, și vom aștepta să vedem cum se sfîrșește. Sînt vremurile de fier despre care scrie în cărți.

„Să tăcem !“, se gîndea Lenore.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Hotărîrile zeilor

Ajungînd acasă, domnul Hugo Wahl îi dădu drumul lui Tornow chiar în fața ușii. A doua zi voia să rămînă la Potsdam ; nesfîrșitele călătorii la Berlin începuseră să-l obosească. De Crăciun și de Anul Nou voia să se destindă, era neapărat necesar ; poate că se va duce la Harzburg sau la Oberhof. Soția lui își cîștigase și ea dreptul la zece

zile de zăpadă şi soare, tot aşa şi Lenore, ca să nu mai vorbim de David.

Ploaia biciuia acoperişul limuzinei, felinarul din colţul pieţii Parkring îşi tremura lumina lăptoasă, ca un opaiţ verzui.

Sus, în odaia din turn a tatălui său, era lumină — Markus Wahl stătea aplecat asupra cărţilor lui.

— Mîine ne odihnim, Tornow. Că doar nici unul dintre noi nu mai e tînăr. Iar cu spălatul maşinii se ocupă astăzi bunul Dumnezeu.

— Sus, da, se poate spune, dar pe dedesubt, domnule director, nu reuşeşte nici el s-o spele ; pînă acolo ajunge numai furtunul din grădină.

Domnul Wahl surîse obosit, închise puţin un ochi, îi spuse lui Tornow să vină a doua zi la unsprezece fără un sfert şi dispăru în casă.

Cînd ajunse în camera de lucru, scoase ţigările de foi din portţigaretul de piele şi le închise, cum făcea totdeauna, în dulăpiorul cu articole pentru fumat, ca să nu se usuce. Nu aprinse lumina ; de douăzeci de ani cunoştea locul fiecărui obiect, n-ar fi fost firesc să fie altfel. Stăpîn al casei este numai acela care poate s-o străbată în lung şi în lat fără vreun ajutor, mai ales în timpuri atît de grele.

Aşa cum stătea în ţinută de seară, părea masiv, cu bărbia în tăietura gulerului, deasupra cravatei negre, cu pumnii în buzunarele hainei.

„Nu, mai bine nu mai urc pînă la tata. Oamenii bătrîni nu sînt niciodată interlocutori plăcuţi, fiindcă îşi închipuie că ştiu totul mai bine ; dar mai cu seamă în ultimele săptămîni a devenit aproape insuportabil. Da, cam de cînd a fost aici Brümmer, nu se mai poate discuta cu el o vorbă ca lumea. Probabil că punctele de vedere şi concepţiile lui de modă veche au fost niţeluş date peste cap, din pricina anumitor evenimente din Belgia, de asemenea şi din Turcia, unde se vorbeşte că autorităţile nu se poartă prea blînd cu armenii. Tot e bine că se mulţumeşte să-şi exprime indignarea lui zgomotoasă numai între pereţii muţi ai biroului şi ai camerei de sus."

Domnul Hugo Wahl vîrî în buzunar legătura de chei şi se întoarse spre scară ca să urce în dormitor. De afară

răzbăteau reflexele luminii sărăcăcioase de pe stradă. Lumina electrică l-ar fi jenat la ochi pe domnul Wahl. În mintea lui, gîndurile se succedau încă însuflețite, totuși simțea o greutate în tot corpul. Dar dacă s-ar fi culcat acum, vinul roșu și țigările de foi consumate la masă cu siguranță că i-ar fi gonit somnul.

Era comod să șezi în fotoliul adînc, să-ți întinzi picioarele în față, să stai singur cu gîndurile tale, să-ți sprijini capul de rezemătoarea capitonată. Gîtul se cam îngroșa la spate, trebuia neapărat să-și facă masaje.

Domnul Hugo Wahl trecuse de cincizeci de ani și, cu excepția inimii înconjurate de un strat de grăsime, era un om sănătos. Cu mustața lui deasă și bărbia dublă, cu burta rotunjită, pe care o împodobea un delicat lanț de metal, arăta destul de impozant, chiar atunci cînd ochii lui cam bulbucați nu aveau obișnuita expresie poruncitoare. Mai aveau și alți oameni necazuri — asta nu-l împiedica să rămînă un om integru, care știa să lupte și să învingă greutățile vieții.

Dar lucrurile nu stăteau chiar așa.

„Din punctul de vedere al afacerilor, nu prea am motive de îngrijorare. Afacerile se fac ușor în vremurile astea. Multe posibilități în lumea internațională a afacerilor sînt actualmente tăiate ; dacă în țările dușmane, soldurile creditoare germane au fost blocate, Reichul german a procedat la fel cu cele engleze și franceze. La încheierea păcii însă lucrurile vor intra pe făgașul lor normal. Dușmanii vor trebui să ia mîna de pe bunurile noastre și să-și despăgubească propriii lor cetățeni pentru cele pe care, din motive justificate sau chiar din altele, nejustificate, vom decide că trebuie să le păstrăm. Pînă atunci, înainte de a ajunge la bursă, sau imediat după ce ai plecat de la bursă, se poate întîmpla ca valorile uneia sau alteia dintre întreprinderi, făcînd parte din ramura industrială cutare sau cutare, să sufere fluctuații ; dar totul, în ansamblu, nu putea suferi o schimbare radicală. Economia se sprijinea pe război, era una cu războiul, și o spirală ar putea reprezenta grafic cum materiile prime și producția, repartizarea și consumul bunurilor se orînduiesc pe categorii stabilite după valoarea lor pentru

război. Drept urmare, în cadrul circulației monetare din economia noastră cu circuit închis, nu putem da clienților noștri decît sugestii relativ modeste. Plasamente absolut sigure ? Bineînțeles că împrumuturile de război. Dobînzi onorabile și cea mai sigură garanție din lume — Anglia, Franța și Rusia garantează cu întreaga lor avere somnul liniștit al celui care și-a ales aceste valori, pentru a-și asigura bătrînețea sau viitorul copiilor săi. Capitalul mai dinamic însă se orientează, cînd are posibilitatea, către întreprinderile metalurgice, minele de cărbuni, comerțul de cherestea, fabricile textile. Există o cerere mare de fier vechi pentru oțelării. Un cap genial a descoperit utilizarea disprețuitelor grămezi de zgură veche de pe lîngă uzine, care pe neașteptate au început să conțină cantități utile de semimetal și materii a căror lipsă devine din ce în ce mai simțită. Și cînd în grămezile astea apare cupru, valorează cît aurul. Favorizații ai soartei capătă autorizația să folosească reziduurile uzinelor chimice din Turingia sau Bavaria, din regiunea Rinului și a lacului Constanța. Și dacă undeva sare ceva în aer, atunci acest lucru este tăinuit cu grijă, dar nu poate, oricum, să aducă prejudicii prea mari întreprinderii respective, fiindcă nu acționarii sar în aer, ci muncitoarele, iar cursurile de la bursă se mențin ferme."

Domnul Wahl căscă.

„Unui bancher îi pasă de bani tot atît de puțin pe cît îi pasă unui scriitor de frazele lui, unui muzician de note. Sînt numai un mijloc pentru atingerea scopului, cărămizi în ansamblul construcției. Bani se pot face din orice, bunăoară din hîrtie veche. În fapt, întreprinzători îndrăzneți încep să dobîndească din ce în ce mai multe titluri de participație în producția fabricilor care înlocuiesc lîna și bumbacul prin fibre sintetice și hîrtie, procedee de care mulți rîd încă. Totul depinde de cît va mai dura războiul. Și iată cum economia se îmbină cu politica și, prin intermediul ei, ajunge în domeniul armatei."

Domnul Wahl știa, încă de la discuția purtată cu colonelul Schieffenzahn, că războiul, conducerea lui, se află cu asemenea oameni în mîini bune.

„Că în momentul de față ei sînt destul de îngrijorați, este un fapt care n-a fost niciodată trecut sub tăcere în cercurile mai restrînse ale unor domni vrednici de încredere din Berlin, de pe Unter den Linden, de pe Wilhelmstrasse, numai că nu e neapărată nevoie să se menționeze aceasta și în ziare. Sectorul economic era gata să le întărească spatele, era plin de încredere și convins că va găsi la ei înțelegere pentru greutățile de moment. Sîntem în măsură să mai rezistăm multă vreme războiului. O întreprindere în plină ascensiune ca Reichul german, cu un capital activ atît de neobișnuit, trebuia — conform unor calcule verificate și în alte cazuri — să înregistreze cîștiguri la întocmirea bilanțului, iar pe cei din posturile de conducere, mulțimea de acționari, de muncitori credincioși să-i răsplătească după merit. Asta însemna la sfîrșitul războiului : trofee apreciabile, lărgirea teritoriului, despăgubiri în bani, mai multă putere și mai mulți supuși."

În toate aceste probleme, domnul Wahl era întru totul de acord cu stăpînii industriilor din Berlin, din valea Rinului, din Silezia. Iar marii proprietari de pămînt din Marconia, dintre care se recrutau îndeosebi clienții lui și pe a căror încredere își întemeiase tatăl lui firma și o dezvoltase, gîndeau absolut la fel. Victoria din Serbia, înaintarea rapidă a feldmareșalului și a generalilor înviorau atmosfera din lumea afacerilor.

„N-are nici un rost să stau așa, tot nu reușesc să mă relaxez. Mă împiedică însuși faptul că nu-mi pot scoate ghetele."

Domnul Wahl urcă încet scara interioară în forma armonioasă de cochilie de melc, din lemn gălbui de stejar, și care se sfîrșea tocmai sub placa de sticlă a luminătorului.

„Se spune că și dincolo, la Ducherow, cineva rătăcește astfel noaptea prin casă — o mamă. Bietul băiat, i-a fost dat să pecetluiască biruințele noastre cu propriul lui sînge ! Consilierul intim von Ducherow se ține foarte bine. Își poartă nenorocirea cu un calm perfect ; doar cuta dintre ochi i s-a adîncit. Se spune că-și pierde ușor cumpătul și adoptă un ton tăios."

Și domnul Hugo Wahl avea uneori tendița să-și iasă brusc din fire, în ciuda corpolenței sale ; dar de multă

vreme, de luni de zile nu-l mai auzise nimeni pronunţînd vreun cuvînt pe un ton mai ridicat. Simţea în inimă un fel de sfîşiere, şi senzaţia asta parcă-l paraliza.

Nici în camera cu dulapuri de lîngă dormitor nu aprinse lumina. De la o vreme, Mathilde avea somnul foarte uşor, pocnetul comutatorului o făcea să tresară. Dar mergea şi aşa ; gîfîind, domnul Wahl îşi găsi papucii lîngă uşă. N-are importanţă dacă îşi va lăsa haina şi pantalonii o noapte pe speteaza scaunului. Ce caraghios e să auzi cum, în liniştea înconjurătoare, gulerul şi cămaşa scrobită fîşîie cînd le dezbraci. În camera de baie de alături îl aşteaptă pijamaua lîngă halatul de baie, dar acolo trebuie să aprindă lumina.

Ca om politic şi ca bancher nu-i era îngăduit să creadă decît în victoria armată a Germaniei — faţă de aceasta, durata războiului nu avea nici o importanţă. Ca tată însă, nu se putea stăpîni să privească uneori, cu maxilarul de jos atîrnîndu-i greu, ceasul mare din birou sau foile de calendar de pe masa lui de lucru — două teancuri de înălţime diferită, perforate şi prinse cu vergele metalice îndoite. Tot mai gros era teancul cu foile reprezentînd zilele trecute ale anului. Tot mai aproape era Anul Nou, iar la anul, de Paşti, fiul său David trebuia să se prezinte voluntar.

„S-ar putea întîmpla o minune, Franţa să se prăbuşească brusc, ţarul să se sature de atîtea pierderi cîte a suferit pe frontul de răsărit. Dar trebuie să recunoaştem că am subapreciat atît puterea de rezistenţă a francezilor, cît şi pe cea ofensivă a ruşilor. În Anglia, opinia publică turbează pe chestia cazului Cavell ; urlă cu toţii cerînd serviciu militar obligatoriu. E uimitor cu cîtă abilitate se îndreaptă propaganda lor către America ; o serie de rapoarte confidenţiale ale ambasadei noastre recunosc o schimbare de opinie în măsură să ne îngrijoreze.“

Domnul Wahl se spălă pe dinţi îndelung şi temeinic ; cînd se trezea dimineaţa din somn, nu-i plăcea să-şi amintească de tutunul fumat în ziua precedentă. Pe urmă se spălă cu apă călduţă, mai ales pe faţă. Aşa îi plăcea. Prosoapele aspre zgîrie plăcut şi usucă barba şi mustaţa.

„Dacă avem puţin noroc, îl vor găsi pe David deocamdată inapt pentru serviciul militar : musculos, dar subţirel, cum e, cu sensibilitatea lui artistică precoce, cu mintea vioaie şi membrele dezvoltate. Să-l amîne cu o jumătate de an, şi atunci mai putem respira."

Era singurul punct — domnul Wahl recunoştea acest lucru în timp ce era încă învelit cu prosopul — singurul punct unde gîndirea lui rectilinie înregistra şovăieli. Se numărase printre primii care, la izbucnirea războiului, întorsese cîrma, orientîndu-şi intenţiile şi activitatea în consecinţă ; încrederea-i fanatică în puterea militară şi economică a Germaniei, izvorînd din temperamentul lui impetuos, îl împingea irezistibil înainte, fiind cu totul convins că are dreptate. Dar începînd de aici, o contradicţie îl trăgea cînd într-o parte, cînd în cealaltă. Războiul trebuia dus mai departe, atîta vreme cît măreţia Germaniei o cerea ; în ce-l privea pe David, însă...

„Bineînţeles că David trebuia să devină soldat, de preferat chiar de mîine. Ar trebui să plece chiar pe front, să treacă prin eforturile şi ostenelile campaniei, să se distingă, eventual să fie şi rănit, dar să fie o rană care să dureze mult şi să nu fie primejdioasă, şi bineînţeles nu la mîini. Şi, înainte de orice : să se întoarcă. Numai avînd certitudinea că David Wahl se va întoarce de pe front, i se putea îngădui să plece ; cu toate astea, era absolut cu neputinţă ca să mă expun chiar şi numai bănuielii că intervin pentru el, că-i creez unele avantaje."

Domnul Wahl socotea că munceşte din dragoste pentru muncă ; dar perspectiva că într-o bună zi băiatul va adăuga numelui Wahl strălucirea celebrităţii artistice, făcea ca domnului Hugo Wahl inima să-i bată mai repede. „Trebuie să ai un fiu, pentru ca viaţa să-ţi fie plină de conţinut."

Domnul Hugo Wahl cîntărea o sută şaptezeci de pfunzi [1], chiar ceva mai mult, dar putea să păşească fără să facă zgomot ; îi plăceau uşile cu balamale bine unse şi un pat care să nu scîrţîie. Vibrarea uşoară a arcurilor n-avea importanţă.

[1] Aproximativ 85 de kilograme.

Culcat, gîndești altfel decît atunci cînd șezi ; în spatele pleoapelor închise, imaginile se succed mai liber.

Că familia Wahl nu are pe nimeni pe front — iată unde era buba. Iar acum, se adîncise și contrastul față de casa vecină. După consfătuirile în consiliile de administrație și ședințele comitetelor de conducere, cîteodată se auzea, într-o doară, întrebarea :

— Din fericire, nu aveți pe nimeni pe front, domnule Wahl ?

Și domnului Hugo Wahl îi trebuia multă stăpînire de sine ca să poată răspunde neclintit :

— Deocamdată nu, domnule consilier ministerial ; dar băiatul meu abia așteaptă.

Lenore l-ar fi putut scăpa de toate dificultățile astea, dacă ar fi fost logodită cu sărmanul Gerhard sau cu altcineva aflat acum pe front. De curînd, soția lui făcuse unele aluzii cu privire la acest domn Bertin, care de cîtva timp fusese trimis în Serbia.

„Poate că ar fi bine să iau totuși cîteva picături calmante ; rădăcina de odolean și-a cîștigat pe drept cuvînt un loc de cinste printre plantele noastre medicinale."

Cu băgare de seamă începu să caute, pe pipăite, printre lucrurile aflate pe măsuța de noapte.

— Aprinde lumina, Hugo, ca să poți vedea.

O voce omenească, răsunînd pe neașteptate noaptea, are întotdeauna ceva care înfricoșează.

Cei doi soți își urară bună-seara ; doamna Mathilde îl compătimea pe domnul Wahl, căruia treburile profesionale nu-i îngăduiau să se culce decît tîrziu. Probabil că era ora unu și jumătate noaptea, prin urmare se putea spune că ziua trecuse. E plăcut să găsești un partener de conversație, mai ales cînd ești cuprinsă de tot felul de gînduri.

— De fapt, de ce nu dormi ?

— Am dormit, spuse doamna Wahl, dar m-am trezit : Lenore împlinește douăzeci și trei de ani în decembrie.

— Ce ciudat, sau poate că nu e chiar ciudat, că și pe tine te preocupă acest lucru. Un ginere ar fi o binecuvîntare pentru noi toți.

— Și pentru David.

— Şi pentru el, răspunse domnul Wahl.

— Fata are idei năstruşnice. Acum i-a intrat în cap să se facă profesoară, să suplinească vreun profesor de gimnaziu ; stă cu nasul în cărţi, fumează, nu mai scoate o vorbă. De luna trecută n-am mai auzit vreun cuvînt ca lumea de la ea. Zilele trecute, doctorul Matthias spunea că, la douăzeci şi trei de ani, o tînără fată simte nevoia să se afle la casa ei. Se exprimă totdeauna cu atîta delicateţe.

Domnul Wahl pufni pe nas, ceea ce indica un rîs curmat brusc :

— Orice copil normal îşi scuteşte părinţii de asemenea griji. Dar pe Lenore, bărbaţii o ocolesc. De ce ? Fiindcă se sperie de privirile ei de călugăriţă.

— Domnul acela, Bertin, nu s-a speriat.

— Mi-e antipatic, replică domnul Wahl accentuînd cuvintele.

Doamna Mathilde frămînta plapuma moale, de mătase, cu unghiile.

„Bărbaţii ăştia sînt nişte nerozi. Şi eu aş prefera să-mi găsesc alt ginere, dar trebuie să privim realitatea în faţă. Tot ce fac în cadrul asistenţei celor rămaşi acasă, în cadrul ajutoarelor de familie, la centrele de sprijin, tot ce fac pentru evitarea mizeriei mărunte a celor ce se tem să nu ajungă la azilul de săraci — totul este zădărnicit atîta vreme cît familia Wahl stă oarecum de o parte, cît nu participă cu carnea şi sîngele său la împlinirea destinului comun. Trebuie să facem în aşa fel ca atenţia lumii să nu mai fie îndreptată spre David. În primăvară examenul de absolvire, prezentare voluntară, respingere : asta trebuie să obţinem, încă nu ştim cum. Înainte de a sosi vremea, Lenore trebuie să aibă un logodnic pe front. Şi, de ce nu pe cel la care se gîndeşte ?"

— S-au mai văzut cazuri, zise ea după o pauză, cînd unele logodne s-au desfăcut mai tîrziu, din cauză că împrejurările erau de asemenea natură.

— Un ginere pe front, cumpăni domnul Wahl lungind cuvintele. E o idee.

— Şi ai să vezi ce fericită va fi copila, îşi continuă doamna Wahl şirul gîndurilor.

— Crezi, aşadar, că-l iubeşte ?

— Am dovezi, zise doamna Mathilde triumfătoare, amintindu-şi de o anumită sărutare de mînă, dată de o gură care n-o mai sărutase de mulţi ani.

— De fapt, e o lovitură pentru noi !

Domnul Wahl simţea nevoia să se indigneze.

Dar doamna Mathilde era imbatabilă :

— Tînărul începe să devină celebru, întreabă-l pe tatăl tău.

Domnul Wahl se scutură. Nu voia să discute cu tatăl său, să-i asculte părerile şi în chestiuni de felul acesta. Era ciudat ce bine începuse să se simtă.

— O femeie înţeleaptă este una dintre perlele lui Solomon, încercă el să citeze un vechi aforism. Hotărîrea noastră, luată cu această rezervă tacită, trebuie să rămînă între noi ; dacă tînărul nu-i un cerşetor, atunci, pînă una-alta, nu mă voi opune.

— Prostuţule, chicoti doamna Mathilde.

Lucrurile mergeau ca pe roate. Îşi zise că i se va lua o piatră de pe inimă şi se va putea ocupa de David ; un anunţ de logodnă, de Crăciun sau de Anul Nou, avînd la urmă menţiunea : „Actualmente, în grupul de armate Mackensen“, va închide toate gurile, va face să amuţească orice întrebare oricît de nevinovată. Deocamdată, trebuie limpezită numai condiţia pusă de Hugo.

Întinse mîna spre patul de alături, atinse obrazul bărbierit al domnului Wahl :

— Ce înţelegi tu prin cerşetor, bătrînelule ? Că doar nu orice om poate avea un seif la dispoziţie.

Domnul Wahl nu se putu stăpîni să nu rîdă. Admiraţia soţiei lui îi gîdila amorul propriu, aşa cum mîna ei îl gîdila sub bărbie.

— Măcar să-mi arate un livret de depunere, cîţiva pfenigi trebuie să aibă şi el, să zicem cinci mii de mărci.

Îşi vîrî braţul sub ceafa doamnei Mathilde. Ea se lipi de el. Căldura ei, mirosul plăcut al pielii îngrijite, părul ei trimiteau efluvii înspre el.

— Thilde...

Prezentare întîrziată

Bertha anunţă :

— Domnişoară, o femeie doreşte să vă vorbească.

Lenore îşi ridică ochii de pe *Scrisorile* lui Cicero — care tocmai îi cerea Tulliei să spele cada de baie din Tusculum fiindcă va sosi cu oaspeţi :

— Condu-o pe doamna în camera cenuşie.

O încînta asemănarea dintre vechea lume romană şi lumea noastră. Încă de atunci, războaiele dintre popoarele nordice şi apusene se desfăşurau mai ales în Franţa.

Bertha se opri în pragul uşii :

— Nu e doamnă, e o femeie simplă, cu şal şi broboadă pe cap, domnişoară. Vă aşteaptă jos, în hol.

Lenore se aplecă pentru a-şi ridica porttigaretul :

— N-are importanţă. Cobor imediat.

„S-a sfîrşit ! De fapt, era firesc să se întîmple aşa. Erau prea mulţi care ştiau. Cine nu şi-a ţinut gura ? Doamna Nocks ? Sora Vilma ? Acum începe şantajul. O femeie simplă, cu şal şi broboadă pe cap, ar fi trebuit să întrebe de doamna Wahl, dacă era inofensivă ; dar de domnişoara Wahl — gata, s-a sfîrşit ! Cîţi bani am ? Destul de puţini. Dar curînd voi începe să cîştig cîte ceva ; cînd voi avea slujba, voi putea să satisfac cererile acestei emisare a tăinuitorilor."

Cu toate că se linişte astfel, Lenore trebui să se sprijine de balustrada scării, ca în zilele de slăbiciune de la clinică, iar înlăuntrul ei simţea un fel de rîs nervos gata să izbucnească.

Casa era încălzită în mod plăcut. Multe femei, ai căror soţi sufereau îngrozitor pe front, ar fi dat mult ca în camerele lor de locuit să aibă o ambianţă atît de plăcută ca cea din holul casei Wahl. Lenore ştia asta. Oamenii sărmani o duceau mult mai greu în iarna aceasta decît în cea de anul trecut. La ce le foloseau preţurile maximale fixate de guvern şi stocurile depozitate la negustori, cînd venitul lunar le ajungea numai să cumpere pîine și cartofi, să achite

chiria, și să achiziționeze cantități minime de zahăr, untură, cafea de malț și lapte ?

„Bineînțeles că trebuie să fiu atentă ca să nu comit vreo greșeală. Să ascult cu calm ce va spune șantajista, și la nevoie să plătesc încă un impozit pe suferințele îndurate."

Nu simțea nici un fel de indignare. Răbdarea oamenilor sărmani era, oricum, la fel de nesfîrșită ca și cea a lui Dumnezeu. Mulțimea lor se încovoia sub povara războiului, pe care mai ales ei o suportau. Regretabil era numai că ea, Lenore, era nevoită să plătească o parte din oalele sparte...

Păși în camera atît de familiară, cu mobilele ei tapisate cu catifea cenușie. Femeia străină stătea cu spatele la ea, femeia care venea să stoarcă o plată suplimentară din atîta suferință, poate pentru copiii ei care aveau nevoie de unt. Umeri robuști, un coc cărunt prins cu ace de păr metalice.

Și pe urmă, inima Lenorei se desfăcu așa cum se desfac petalele unei flori : *Frau* Groschka ! Femeia de serviciu a Paulei Weber, ba nu, a Paulei Bunge. Totul deveni mai ușor — respirația, pasul, vocea, zîmbetul.

Deocamdată, *Frau* Groschka nu reușea să-și spună motivul vizitei ei. Era încă uluită de bogăția care o înconjur în această încăpere.

Mișcată, Lenore o asculta cum laudă cu entuziasm tot ce reprezentase bunul gust în preajma anului 1900 : lustrele venețiene cu cristalurile oglindind razele reci ale soarelui de noiembrie și clincănind la cea mai slabă adiere, cadrele aurite ale tablourilor, spiralele și protuberanțe' strunjite ale fotoliilor masive. Era visul oamenilor modești : pe masă un suport de argint cizelat, cu trei policioare pentru cărți de joc, bronzul auriu aplicat pe celălalt suport pentru vaze de flori, cocostîrcii chinezești pe policioara căminului — o casă împodobită ca interiorul unui castel.

Paula Bunge plecase la părinții ei. Nu era de loc bine cu ea, de cînd tînărul domn se prăpădise într-un fel atî' de îngrozitor („...și atît de zadarnic, domnișoară ; oamen. au înnebunit cu toții"). De cînd se întorsese de la mare, începuse să nu mai aibă încredere în măsurile luate de autorități. Pretindea că îi sînt ascultate convorbirile telefonice, că la poștă se pierdeau toate scrisorile și n-ar fi de mirare să înceapă și trenurile să deraieze. Un cunoscut, un domn tînăr de la ministerul de externe, urma să ducă

nişte acte importante, cu automobilul, la Strasbourg. A profitat de ocazie; se hotărîse de azi pe mîine, deşi era mai obositor, dura mai mult şi nu putea să ia decît puţine bagaje.

— Pînă la urmă treburile se vor limpezi, zise *Frau* Groschka liniştind-o pe Lenore. Domnişoara noastră va reuşi să se descurce, dar necazul e mare. Am adus o scrisoare pentru dumneavoastră şi pachetul ăsta gros, galben, pe care scrie „strict personal" — m-a făcut să jur că-l predau cu mîna mea. Şi iată că am venit, şi să ştiţi că perdele frumoase ca astea n-am văzut de cînd sînt pe lume.

Lenorei îi venea s-o îmbrăţişeze, dar se stăpîni. Primi un plic cu hîrtii, destul de gros, încălzit de *Frau* Groschka între braţ şi sîni ; pe plic, cîteva cuvinte scrise de mîna lui Werner Bertin. Nu acum, nu acum ! Mai întîi voia să afle cum o duce *Frau* Groschka, din ce trăia şi ce s-a întîmplat cu locuinţa Paulei.

Frau Groschka muncea cu ziua, în trei locuri diferite, numai dimineaţa. Locuinţa urmează să fie închiriată, doamna Bunge nu vrea să renunţe definitiv la ea. Se vor găsi desigur nişte cetăţeni străini s-o închirieze ; în felul acesta, pentru *Frau* Groschka se ivea perspectiva să capete şi o a patra slujbă, în preajma orelor de prînz, fiindcă străinii se scoală tîrziu. Astăzi, însă, a pierdut trei ore cu trenul ; pentru bilete, doamna Bunge i-a dat banii trebuincioşi. Muncea şi ca spălătoreasă, după-amiază şi seara. Bărbatul ei mîna caii la un furgon militar, în Polonia, şi-i trimitea pîine şi jumătate din soldă.

— Şi acum trebuie să plec, încheie ea, înainte de a se întuneca afară ; lumina zilei s-a scurtat mult, nu mai apuci să faci mare lucru.

Lenore îi strecură o bancnotă de cinci mărci, îi strînse mîna pe care o simţi crăpată şi bătătorită în palmă şi o duse chiar ea la o ceaşcă de cafea fierbinte, la subsol, în împărăţia luminoasă şi caldă a lui *Frau* Mahnke. Acum, ea era cea care strîngea între braţ şi sîn mapa galbenă.

În sinea ei recunoştea că e nerăbdătoare să cerceteze imediat ce primise, îndeosebi conţinutul pachetului subţire. Dar cum venea de la Bertin, trebuia deocamdată pus deoparte — înainte de orice era munca. Frumos i-ar sta ei, Lenorei, dacă domnul n-ar avea decît să-i facă semn

cu cîteva hîrţoage pentru ca ea să se repeadă numaidecît în întîmpinarea lui ! Mîine, la seminarul de latină, avea de gînd să ia cuvîntul, aşa că trebuia să se pregătească temeinic. Chestiunile personale puteau să aştepte.

Noaptea tîrziu, cînd în casa Wahl domnea linişte deplină, deschise mai întîi scrisoarea de la Paula. Cele cîteva rînduri aşternute în grabă de prietena ei şi răspîndite lăbărţat peste pagină, emanau atmosfera unor zile de demult. Îi scria că nu putea să-şi ia rămas bun, că *Frau* Groschka îi va explica de ce şi continua :

„Hîrtiile alăturate ar fi trebuit să ţi le predau personal, conform dorinţei trimiţătorului, în ziua de 7 mai, dar am neglijat s-o fac şi cred că îţi poţi lesne închipui de ce. Sînt ferm convinsă că mă vei scuza pentru această mică amînare."

„Mică amînare", zîmbi cu îngăduinţă Lenore, care ţinea mult la îndeplinirea întocmai a tuturor obligaţiilor asumate.

„Nădăjduiesc, continua Paula, că vei depăşi în curînd grijile fără rost, ca şi curioasele intenţii şi toane din perioada petrecută la Tramsin — femei ca noi găsesc întotdeauna bărbaţi. Dar, te rog să mă crezi, Lenore, numai un bărbat dinainte sortit ; iar atunci cînd îl avem, trebuie să-l păstrăm. Tu, însă, eşti mult prea dîrză în resentimentele tale, numai şi numai ca să-i faci rău lui şi ţie."

„Sînt eu, oare, un greier care-şi ronţăie propriul lui picior ?", se întrebă Lenore speriată, în timp ce se plimba prin cameră.

Conştientă de faptul că nu proceda cinstit, refuză să dea ascultare răspunsului care răsuna ca un ecou dinlăuntrul ei.

Cuprinsă astfel de un fel de şovăială, se aşeză sub lumina lămpii şi desfăcu plicul de la Bertin, sosit cu atîta întîrziere. Poezii dedicate ei ; versuri frumoase, puţin cam prea liniare, în metri legaţi, nediluate de expresii prea directe sau voit originale ; din ele se desprindea, însă, un sentiment de adoraţie.

La urmă mai găsi un plic cu menţiunea „Dispoziţie finală". Citi primele fraze şi izbucni imediat în plîns. Lacrimi îi picurau printre degete pe foile de hîrtie fină, lăsînd urme rotunde.

„De ce mi-ai făcut asta ? Cît a trebuit să sufăr din cauza ta ! De ce nu aud de la tine un cuvînt cald de înțelegere, de compătimire, de ce nu-ți ceri iertare ?“

Dar pentru prima oară de multă vreme, inima ei plină de dor se îndrepta iar spre tînărul pe care îl vedea încă așa cum arăta la Solln, cu craniul ca de fildeș, cu obrajii slabi de adolescent.

„M-a instituit moștenitoare, individul ăsta lipsit de suflet, zîmbi ea cu ochii încă umezi. Dar oare are ce lăsa moștenire ?“

Suferința și-o simțea însă foarte plăcută în seara aceasta. Fiindcă, între altele, nu era decît o fetișcană tînără și netoată de douăzeci și trei de ani.

Mama îi dădea cu grijă tîrcoale, asculta tot ce-i spunea, îi punea întrebări pline de tact. Domnul Wahl îi vorbea părintește, fără ca deocamdată să facă aluzii la anumite condiții.

David încerca s-o convingă :

— Nu-i mare scofală să poți spune că un tip ca ăsta ți-e logodnic, dar există leac pentru toate și mai tîrziu se va putea anula.

Aproape indiferentă față de un asemenea miracol, în orice caz dînd impresia că o lasă rece, Lenore declară :

— Bine, nu mă împotrivesc, n-aveți decît să anunțați oficial că de Anul Nou mă voi logodi cu Bertin.

În adîncul sufletului nădăjduia că el va putea să vină la logodnă. Cînd mama ei îi aduse știrea, culeasă de la autoritățile de resort, că în vremurile acelea o logodnă nu constituie un motiv suficient pentru ca un simplu soldat, aflat în îndepărtații Balcani, să capete permisie, își strînse o clipă buzele, încît deveniră o linie îngustă.

„Bineînțeles, nu este un motiv. Ei, dacă nu se poate altfel, mă voi logodi fără el.“

Într-una dintre nopțile acestea, visă un vis în care se succedau de-a valma cele mai neroade lucruri din lume. Erau acolo rîsete și chiote, un peisaj meridional, priveliștea unor mari instalații de cale ferată, șine, locomotive și trenuri care goneau și dispăreau în tuneluri. („Serbia“ — se gîndi în vis.) Viteazul șef de trib „Marele șarpe“ reușise să rupă frînghiile care-l țintuiau de stîlpul de tortură, iar

scalpul păpușei Lottchen, galben ca inul, îi atîrna de centură. Din păcate, micuța Lottchen trebuise să moară. Ucigașul ei era barbișonat (așa visase, iar nu „bărbos" sau „cu barbă") ; dar la urmă se iviră imagini care atestau că fusese iertată : plouase, curcubeul multicolor se boltea peste cer ca arcul unei porți prin care se zărea amurgul zeilor, al unei porți pe unde intrau biruința și pacea, iar acompaniamentul muzical, trompete, melodii generoase executate de viori, sunetul blînd al cornilor nu mai pridideа să suprapună mereu și mereu valuri de sunete repetate, limpezi și dulci. Ea stătea pe marginea unui rîu prin care curgeau șuvoaiele amărăciunii, arunca în apă bile mici de sticlă, și ele se prefăceau în picături de miere, în perle de chihlimbar, limpezi ca aurul, și răsunau. Auzise muzica asta la operă, și în fața ei se desfășura larg scena unde Marele Manitu[1] arăta către o constelație numită Edith Cavell ; aceasta se găsea pe bolta înstelată între constelația Andromedei și cea a Casiopeei, și cînta „Amin"-ul final din liturghie.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Noaptea și ziua

În sudul Ungariei, pe cîmpia întinsă ca o farfurie, între ogoarele de pe care porumbul fusese cules, și pămîntul brun al pustei, se ridică o fîntînă cu cumpănă, ca o spînzurătoare, iar lîngă ea se află bucătăria de campanie a celor din 1/X/20. Împrejurul ei și al unui cărucior încărcat cu saci de poștă s-a strîns întreaga companie, care se află în ceasul de pauză de la prînz și urmărește distribuirea poștei. Numai cerul mare și gol se boltește peste grămada de ostași în uniforme cenușii de campanie, ostași care de săptămîni întregi nu mai aveau nici o legătură cu regimentul din care făceau parte, umblau cu mantalele descheiate, stropiți de

[1] În credințele indienilor nord-americani, spiritul suprem.

noroi din cap pînă-n picioare — și care acum cîntăreau pachețele în mînă, deschideau cu înfrigurare scrisori.

În acest loc și în aceste împrejurări, genistul Bertin luă cunoștință de faptul că logodna lui cu domnișoara Lenore Wahl urma să fie anunțată la 1 ianuarie în trei ziare — unul din Berlin, unul din Potsdam și unul din Kreuzburg. Din pricina greutăților mari pe care le întîmpinau transporturile în această regiune cu rețea feroviară rară, citi vestea numai cu puțin înaintea celor care o găsiră în ziare, și anume în penultima zi a anului 1915, an care după socotelile ingenioase și profețiile celor din armată trebuia să fie și ultimul an de război.

Se așeză pentru o clipă pe coada lopeții lui, pe care o rezemă de ghizdul fîntînii. Pe urmă, deși îl dureau picioarele, se tîrî prin ogorul de porumb, cu tălpile îngreunate de straturi de noroi, frînse șapte-opt coceni groși, se întinse pe ei și privi bolta albastră fără nici un nor, care părea că ieri își scuturase toată ploaia. Se întîmplase minunea. N-avea rost să încerci s-o pricepi, să-i dai tîrcoale analizînd-o, trebuia luată așa cum este, exista și nu putea fi negată.

Compania lucra la îmbunătățirea unei șosele spre Kevevara, un fel de pîrîu leneș de clisă. Pentru a fi amenajată în vederea transportului unor piese de artilerie grea, scormoneau cu mîinile nămolul căutînd pietre cu care să poată astupa mai tîrziu gropile adînci de la baza șoselei, înlăturau cu lopețile clisa vîscoasă și clădeau cu ea metereze de noroi, înalte de un metru, la stînga și la dreapta drumului.

După cîteva săptămîni groaznice de ploaie, ultimele zile de decembrie păreau să se încălzească puțin, ca să usuce sărmanele companii aflate la muncă. Cu o zi înainte fusese terminată o porțiune a acestui drum nenorocit, iar azi dimineața porniseră mai departe, cu echipamentul complet, spre altă muncă, altă mizerie, altă foame. Cei trei geniști — Willms, Holzer și Bertin — și-au luat prietenește rămas bun de la gazda unde fuseseră încartiruiți, un țăran încă destul de tînăr, din partea sîrbească a satului, locuit în afară de sîrbi, și de șvabi, români și unguri. Se vorbea acolo nemțește cu un colorit local, iar gazda lor scosese un atlas cuprinzător, arătîndu-le unde se aflau.

Cu uimire, berlinezii au făcut cunoştinţă cu primul sîrb, cu prima sîrboaică; lui Bertin i se păru că faţa ei era foarte potrivită pentru a fi gravată pe orice medalie antică, tăiată în orice gemă a ţării balcanice aflate mai jos şi numite Atica.

Încetul cu încetul, compania de genişti străbătea regiunea fertilă, desişurile ogoarelor de porumb înalte cît omul, miriştile cîmpurilor de grîu, apropiindu-se de Dunăre. În spatele lor, către sud, se zăreau munţii albaştri — o margine gingaş zimţată.

În fiecare dimineaţă pe ostaşi îi trezea, ca un vînt aducător de furtună, cîntecul cocoşilor care dormeau în copaci şi pe acoperişuri. Dispoziţii severe date la unităţi apărau păsările de curte de bătaia puştilor germane.

În această noapte de dinaintea logodnei sale, Bertin dormi într-un cuptor. Găsiră în ograda casei unde fuseseră repartizaţi o mulţime de oameni din plutonul întîi, care se învîrteau de colo pînă colo puşi pe ceartă. Fără prea multă tocmeală, Holzer, totdeauna priceput la asemenea treburi, descoperi movila încăpătoare de pămînt galben în care se puteau strecura în patru labe — un cuptor prin coşul căruia ar fi putut să cadă, ca în basmul cu Hänsel şi Gretel, un om mort. Cărară toţi trei cîteva braţe de paie din şopron şi-şi amenajară un culcuş destul de bun în care puteau să şadă oarecum comod — avînd grijă să nu se lovească de bolta plină de funingine. Apoi mîncară cîteva felii dintr-o pîine foarte tare, o bucată subţire de slănină şi dovleac copt. Cu o seninătate caracteristică soldatului îşi încălziră la un foc făcut în curte ceaiul — o băutură îndulcită şi nedefinită.

Bertin stătea întins confortabil în cuptorul-dormitor, în care îl vîrîse soarta, această mamă vitregă. În buzunar foşnea scrisoarea, şi parcă un curent electric pornea de la ea răspîndindu-se încet în sufletul lui. Mîine, părinţii lui şi familia Wahl sărbătoreau o logodnă — unirea lui cu Lenore, deocamdată imposibil de realizat... Cele două familii se întîlneau la Schreiberhau, la jumătatea drumului, în regiunea muntoasă de acasă, pe care o îndrăgea atît de mult, domnul Wahl renunţînd pentru acest prilej la cura pe care urma s-o urmeze la Oberhof sau Harzburg.

Basmul suferise o modificare ; ce-i drept, logodnicului i se acordase mîna prinţesei, dar bietul tînăr se află încă în vizuina balaurului, sau, dacă vreţi, în cuptor, şi trebuia să aştepte ca să vadă cum se vor desfăşura pînă la urmă lucrurile.

În sfîrşit, cei trei soldaţi obosiţi încep să sforăie în mirosul aspru al zgurei vechi şi în cel iute al paielor de grîu de anul acesta.

A doua zi, la prînz, pe un bac construit de pionieri, compania trecu Dunărea — monstru uriaş, gălbui şi noroios, care izbea cu vîrtejuri iuţi în pereţii remorcherului. Se iscase vînt, un vînt rece de munte, iar remorcherul gîfîia din greu. Apoi, pe partea stîngă se zimţuiră pereţii de piatră ai vechii citadele turceşti de la Semendria, pe deal se ridica primul oraş sîrbesc, înconjurat de vii, cu case albe înşirate de-a lungul străzilor drepte. Obuze grele crăpaseră drept în mijloc turnul unei biserici care se înălţa în linii graţioase printre casele mai joase.

Compania fu incartiruită pe o stradă mărginaşă, cu dispoziţia ca oamenii să se poarte cît mai liniştiţi ; inspecţia militară de etapă se afla în localitate şi avea o atitudine deosebit de severă faţă de genişti.

Grupa lui Bertin se instală comod într-o cameră goală şi o bucătărie. Începură să cerceteze străzile înconjurătoare. Noglisch, Russ şi Holzer descoperiră curînd că se puteau descurca : găsiră, de pildă, un magazin de fierărie părăsit, unde se putea pătrunde, în ciuda obloanelor grele, prin partea din spate. Aduseră cu ei cratiţe, cuie, unelte, tigăi mici. Atît cît îi ajutau puterile — fiindcă fiecare trebuia să-şi care singur obiectele — oamenii se aranjau după nevoile lor.

Pe Bertin îl atrăgeau proporţiile armonioase ale bisericii. În dezordinea pustiirii provocate de bombardament, grinzile se încrucişau cu resturi de bănci, cărţi liturgice de format mare zăceau sfîşiate în jurul altarului — foi volante cu note muzicale pătrate — clopotul se ridica în sacristie sub cerul liber. Îngîndurat, tînărul se strecura printre dărîmături, ieşind din nou afară. Luă cu el numai o zdreanţă de brocart galben, din fir auriu întreţesut cu fire roşii, rămăşiţă a unei învelitori uzate care acoperea altarul. Voia s-o dăruiască miresei lui cu prilejul logodnei.

Astă-seară, seara de Anul Nou, ea va şedea liniştită, faţa ei sensibilă poate că se va întuneca dureros, sau poate că se va întoarce cu emoţie şi drăgălăşenie către părinţii lui. Încetul cu încetul se va împrieteni cu ei — cu sinceritatea modestă a mamei, cu felul de a fi, de modă veche, al tatălui, care, cu numeroase riduri mici în colţurile ochilor, îi va face curte. Şi vor bea vin, în cupe de cristal silezian, în noaptea de Anul Nou vor ciocni în cinstea acestei legături.

Tînărul oftă, dar recunoscu în sinea lui că, în faţa unui eveniment atît de fericit, orice nemulţumire nu poate constitui decît o mare dovadă de nerecunoştinţă faţă de o asemenea întorsătură a destinului său. În seara asta, ceea ce simţea înainte de toate putea fi caracterizat în următoarele cuvinte :

„Fetiţă minunată, cum de ai reuşit din nou să aranjezi lucrurile ?"

De altfel, îi era scris să sărbătorească şi el seara aceasta cu vin, chiar dacă nu din cupe de cristal, ci din tablă sau aluminiu.

În casa unde fuseseră încartiruiţi, oamenii murmurau şi şuşoteau între ei. Willms stătuse de vorbă cu o sentinelă care tropăia încolo şi încoace la colţul străzii, ostaş într-un regiment bavarez de infanterie. Păzea o cîrciumă, sau o pivniţă de vinuri ; acolo, jos, mustul proaspăt fermenta în butoaie mari, vin nou, tulburel cum i se mai spunea — în Austria se numea Heuriger. Sentinela era om de înţeles ; primise ordin : pînă la colţ şi pe urmă înapoi, iar ceea ce se întîmpla între timp în spatele lui, nu-l privea cîtuşi de puţin.

Holzer, Willms, scundul Winkler, fiecare cu două gamele, dispărură în grabă. Ceilalţi se mişcau neliniştiţi pe păturile lor. Va fi o noapte straşnică. Bertin împărţi ţigări pretinzînd că nu mai vrea să le care după el. Cei trei cercetaşi încărcaţi cu struguri în formă presată se întoarseră din Ţara Făgăduinţei şi povestiră că pe strada întunecată întîlniseră mulţime de siluete cenuşii în mantale şi capele militare, cărînd cu grijă legături din bidoane de campanie sau cîte un cazan de bucătărie.

Lebehde Karl, făcînd pe gazda, teribil prin calmul lui şi prin dialectul berlinez pe care-l folosea, supraveghea îm-

părţeala dreaptă a vinului. Bertin gustă cu atenţie : da, era must, incomplet fermentat, tulburel, care dobora pe omul cel mai puternic şi înveselea numai sufletul celui cumpătat. Îşi îngădui să închine un sfert de litru în cinstea logodnei sale. Nu se cădea să avertizezi oameni în toată firea, dacă ei ţin cu tot dinadinsul să se arunce în aventuri de care nu-şi dau seama. Cu toate acestea, i se păru nimerit să-i anunţe pe camarazi că respectiva băutură îmbată foarte repede. („Minunată zeamă dulce, ca pe apă ea te duce", cită el în gînd.) Din toate părţile izbucniră proteste dispreţuitoare, iar dinspre bucătărie se auzi răzbătînd ca un ecou :

— Crezi cumva că noi, muncitori din Berlin, nu sîntem obişnuiţi cu o duşcă, două de băutură ? Zeama asta subţire e un rahat pe lîngă trăscăul cu care sîntem obişnuiţi.

Werner Bertin ridică neobservat paharul lui de aluminiu, îl ţinu o clipă în aerul încăperii cu pereţii goi şi bău în sănătatea logodnicei sale, aflată la mai mult de o mie cinci sute de kilometri depărtare, peste fluvii, cîmpii şi lacuri. Închinarea lui se îndreptă către nord, străbătu oraşe mari, Budapesta, Viena, Praga, prin negurile nopţii, pe lîngă sîrme de telegraf care zumzăiau, albă şi iute ca un porumbel călător, trecu peste creasta înzăpezită a munţilor Sileziei, se opri tocmai în sala de festivităţi, puternic luminată, a hotelului „La cei trei corbi", pe umărul gol al unei fete frumoase. Un clinchet argintiu răsună uşor în urechea Lenorei, ea îşi întoarse capul către solul nevăzut, ascultă, puse pe masă tacîmul de peşte :

— E Werner, strigă ea, se gîndeşte la noi, să bem cu toţii în sănătatea lui.

În această clipă uită cu totul că, de fapt, îl ura, că nu era altceva decît logodnica lui, care reuşise să învingă împotrivirea lumii, şi acum întindea tristă braţul gol cu cupa de cristal, lăsînd privirile să-i rătăcească, trecînd parcă prin pereţi.

Lîngă un muc de lumînare, Bertin îşi fuma penultima ţigară de foi din această seară şi bea încet, înghiţitură după înghiţitură. O bună dispoziţie ştrengărească îşi făcea loc în inima lui : tihnă, un viitor promiţător, visuri.

Din păcate, atmosfera se schimbă. În încăpere pătrunse deodată un soldat din plutonul întîi, cu manta, raniţă şi gamelă :

— Gata ! Apelul ! Pornim la drum !

Dumnezeule mare ! Din gîtlejuri bărbătești, stimulate de băutura subțire, tocmai începuseră să răsune cîntece de Anul Nou, de speranță în pace. Să te repezi acum afară, claie peste grămadă, era o porcărie. Dar disciplina își înfigea ghearele de fier în oameni : toată lumea afară !

Ei, dar pentru asta mai trebuiau învinse unele greutăți. Camera se clătina cu viclenie, podeaua se boltea sub picioare, omul vedea mai multe ranițe în loc s-o vadă numai pe a lui. Nu e ușor să-ți înghesui în cizma dreaptă piciorul încălțat cu cizma stîngă.

Lebehde Karl, cu sudoarea curgîndu-i de pe frunte, cu o cută adîncă deasupra nasului drept și puternic, stătea drept în mijlocul camerei și-și poruncea să nu fie beat. Cîte unul, cu o fire mai slabă, bunăoară ca scundul Winkler, ședea pe plita din bucătărie și striga :

— Nu pot să mă dau jos, e prea adînc !

Jensen, cel cu gura mare, se zvîrcolea pe dușumea și urla :

— Sanitar ! Sanitar !

Era convins că se otrăvise.

— Băiete, zise Holzer către Bertin, bine am făcut că te-am ascultat. Acum, hai să-i ajutăm pe maimuțoii ăștia. Afară la aer o să le treacă.

Pe pavajul de bolovani al străzii bocăneau și se împiedicau unii de alții oamenii din diferite grupe, care se căutau între ei. În sfîrșit, o coloană de oameni începu să șerpuiască și să se clatine, luminată de făclii de rășină, fără direcție, fără aliniere, fără cap de rînd, cea mai beată companie din armata prusacă, o groaznică rușine față de zidurile caselor din orașul cucerit, care priveau la ei liniștite, de la înălțime. Subofițeri se clătinau și bîlbîiau numele soldaților din grupa lor, fiindcă dintre cei care se strîngeau în jurul lor pe mulți îi vedeau în dublu exemplar, iar pe alții de loc.

A durat multă vreme pînă cînd comandantul plutonului, sergentul Barkopp, văzu în fața lui ceva ce aducea a front militar. Își înțepenise arma la spate, pe sub raniță, ca să poată sta drept, așa cum un soldat de carton se menține în picioare cu ajutorul unor bentițe de hîrtie lipită ; subofițerii îi imitară exemplul.

Cu accentul nordic din Hamburg şi cu cel berlinez, oamenii îşi aruncau îndemnuri, se certau, glumeau. În sfîrşit, comanda : „De la stînga la dreapta, numără !" putu fi dată. În mod obişnuit numărătoarea se succeda cu rapiditate de-a lungul şirului, dar astăzi, deşi nu se împotmoli complet, şovăi adesea, se umflă uneori gălăgioasă, alteori continuă chicotind încet.

Soldatul genist Bertin, probabil singurul om treaz din companie, observa amuzat, de la locul lui între Holzer şi Willms, acest sabat al vrăjitoarelor, potrivit pentru o seară de carnaval sau pentru noaptea de Anul Nou, şi această veselie dezlănţuită i se păru de bun augur pentru o cît mai grabnică înlăturare pînă şi a amintirii războiului. Deodată îl zări pe plutonierul de serviciu Glinsky, care apăruse în spatele sergentului Barkopp şi urmărea scena cu o privire oficială. Nici el nu băuse nimic ; poate că treburile companiei îl reţinuseră de la băutură. Fiindcă plutonierul Wachler cel cu barba ca un stindard fusese repartizat pe lîngă ofiţerii de construcţii de la inspecţia de etapă ca om de legătură şi specialist, şi în această calitate plecase înainte, la Jagodina, Glinsky, mai tînăr decît Barkopp, ca vîrstă şi ca funcţie, administra treburile companiei.

— Fii atent, băiete, îi spuse Bertin lui Holzer, care-l întrebase dacă nu cumva visează sau cel care răsărise ca din pămînt era într-adevăr Glinsky.

Holzer se speriase atît de tare încît se trezise complet. Fără îndoială că acum o să iasă lată. Toată lumea ştia că Wachler făcuse o reclamaţie, în care cerea să fie repartizat înapoi la Berlin, fiindcă aici, la compania aceasta, n-ar putea să ajungă niciodată plutonier major. În competiţia pentru ocuparea locului eliberat astfel, Barkopp se afla în avantaj din punctul de vedere al milităriei ; Glinsky însă cu mintea lui practică de agent şi supraveghetor de sclavi, era mult mai agreat de comandantul de companie. Acum oamenii vor avea prilejul să vadă o năpîrcă gulerată înghiţind broasca numită Barkopp.

Bertin văzu ochii reci ai lui Glinsky aţintiţi drept asupra sergentului :

— Fă-mi loc, şi marş la grupa dumitale.

În mod normal, sergentul ar fi înțeles imediat că o simplă pedeapsă primită ar fi fost de ajuns să piardă orice perspectivă de a fi înaintat sau a primi Crucea de Fier, de asemenea ar fi adus după sine folosirea lui la corvoadele cele mai neplăcute. Dar se simțea vesel și tot atît de îndreptățit ca un cîine aflat în spatele gardului care înconjoară grădina casei. Cum, oare el, Barkopp, nu era în stare să conducă plutonul trei ? Pentru asemenea treabă trebuie să vină unul din Berlin, un prefăcut și un ambițios ca ăsta, care în sufletul lui nu simte nici o dragoste pentru oamenii lui ?

Își suflă nasul, trase arma din spate spre față, o rezemă de umăr și se aplecă, lat în spate, către dușman.

— Nu mai spune ! Pot să formez coloana și beat, tot atît de bine cum ai face-o dumneata treaz. Nu primesc nici un ordin de la dumneata.

— Ați auzit, domnilor, zise Glinsky întunecat și stăpînit, adresîndu-se subofițerului Bohne și fruntașului Näglein. Refuz de a executa ordinul, în fața trupei adunate, cu arma la umăr. Mărturia dumneavoastră va fi solicitată.

— Rahat ! strigă bine dispus sergentul Barkopp. Nu-mi pasă nici atît, poți să-mi iei caii de la bicicletă cu martorii dumitale. Asta e plutonul meu și eu îl comand. În rînduri de cîte patru — la drea-a-apta !

Glinsky vorbi obosit și scîrbit pe lîngă sergentul beat :

— Destul ; e mai mult decît destul. (În realitate, nici nu-i trebuia mai mult.) Companieee, ascultă comanda la mine !

Comenzile lui tăiau cu ascuțime aerul nopții : așezarea în rînduri, la dreapta împrejur, apoi oamenii tropăiră spre strada principală, unde așteptau furgoanele cu bagaje ale celor din 1/X/20, luminate de torțe. Strigîndu-se, și cîntînd, și certîndu-se, cu chemări, chiote sălbatice și ocări îngrozitoare — așa se tîra coloana mult prea lungă prin străzile nocturne liniștite ale orașului Semendria, pînă la marginea lui, la gară.

— La mulți ani ! se auzea prin aerul rece.

Cuvinte de ocară răsunau la adresa anului care trecuse, iar a doua zi, domnul inspector militar de etapă, un conte

iute din fire, puse să se facă amănunțite cercetări ca să afle ce revoluție avusese loc aici.

Werner Bertin pășea pe lîngă furgon, foarte impresionat. Se sfîrșise cu tînărul sergent Barkopp. (Într-adevăr, după vreo paisprezece zile, a fost pedepsit să fie legat vreme de mai multe ceasuri de un copac și șters de pe toate listele care i-ar fi adus vreo favoare.) Așa era Glinsky. O înțelepciune elementară recomanda să nu ai de-a face cu acest domn, să faci un ocol mare cînd îl întîlnești. Și, slavă Domnului, aveau destulă vreme să-și dea seama de acest lucru.

Dinspre apele vîjîitoare ale Dunării adia un vînt rece și umed, un vînt de Anul Nou. Treziți, pătrunși de frig pînă la oase, oamenii se strecurau încolo și încoace, prin fața rampelor de încărcare ale gării. Micile focuri pe care le aprinseseră nu erau de prea mare ajutor.

Așa sosi Anul Nou 1916, încărcat cu presimțiri.

La ora patru dimineața se înghesuiră, în sfîrșit, în vagoane de marfă, se vîrîră tremurînd unii în alții, se acoperiră cu mantalele, îndreptîndu-se către inima Serbiei.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Domnișoara Hannes

Cine era tînăra atît de vioaie care, cu năsucul înroșit de ger vîrît în manșon, coboară alergînd scările gării Potsdam ? Ochii îi lucesc limpezi sub căciulița de blană, își strînge tare sub braț servieta de studentă, mici scîntei se desprind din părul ei în timp ce se urcă în omnibuz. Nu, nu e nici o greșeală, această tînără este Lenore Wahl.

Între Crăciun și Bobotează a urmat un tratament menit să aibă o mare eficacitate : a căzut de nenumărate ori în zăpadă încercînd să coboare pe schiuri o colină — în prezența mai multor însoțitori, permisionari ai batalionului de schiori din Hirschberg — și de fiecare dată s-a ridicat din

nou, luînd-o de la capăt, ajutată, scuturată de zăpadă, admirată.

Un inel de logodnă la mîna stîngă i-a fost pus în deget de domnul Berthold Bertin cu cîteva cuvinte pronunțate cu un încîntător accent silezian — că de fapt, numai domnii ceva mai vîrstnici înțeleg cu adevărat calitățile sufletești ale unei tinere fete — inel înzestrat probabil cu însușirea de a emite energie electrică, pentru a nu mai vorbi de toate influențele binefăcătoare ale climei.

Vacanța universitară durează întotdeauna mai mult decît vacanța școlară ; prin urmare, nu există nici un motiv pentru ca cele două persoane de sex feminin din familia Wahl să se înapoieze la Potsdam împreună cu bărbații. Bine învelită și urcată pe o sanie de munte cu cîrmă, doamna Mathilde se lasă îmbrățișată strîns de Lenore și, cuprinsă de senzații cu totul neobișnuite, se avîntă pe colină în jos, uitînd de tot și de toate în viteza amețitoare, în timp ce zăpada se învîrtejește în jurul moletierelor care le apără picioarele.

Oamenii din Schreiberhau sînt mîndri de munții lor, de brazii lor, de aerul întremător, de altitudinea sănătoasă la care se găsește satul, de parcă toate acestea ar fi opera lor ; iar bucatele care se servesc la masă sînt în măsură să ducă la concluzii eronate în legătură cu hrana consumată în mod obișnuit în căsuțele de lemn răspîndite prin văile acestor sate locuite de muncitori industriali. Lenore știe că o duce indecent de bine. Pe ascuns trimite jumătate din banii ei de buzunar la centrul de asistență care se îngrijește ca elevii de la școala primară să primească dimineața o farfurie cu supă de lapte.

La înapoiere, se urcă în tren cu un sentiment de recunoștință. În timp ce trenul trecea pe la marginea orașului Hirschberg, trimise un gînd trist și sfios către cimitirul militar, unde pe o moviliță acoperită cu zăpadă se putea citi : „Andreas Bunge, vînător de munte“. De la sosirea ei în localitate, pe crucea lui se afla o coroană împletită din lauri, frunze de stejar și vîsc.

Munca pe care o făcea o captiva de-a dreptul. Ce lesne își însușea acum limba greacă, sub o îndrumare atît de calificată ca aceea a domnișoarei Hannes. Era o persoană ori-

ginară din Prusia Orientală, înaltă, cu membrele armonios construite, mîini puternice, coade blonde ca paiul, ochi albaştri ca floarea de albăstriţă. Cînd rîdea, gropiţe îi însufleţeau obrajii, iar printre buzele întredeschise apăreau nişte dinţi albi, strălucitori ; atunci femeia adultă se transforma într-o fetişcană, cu un încîntător aer rustic, potrivită să cucerească pentru vreme îndelungată un bărbat.

— Oricum, fiecare funcţionar trebuie să fie înlocuit de o femeie, hotăra domnişoara Hannes, lungind unele cuvinte aşa cum se obişnuia în regiunea de unde era originară, şi măsurînd camera Lenorei cu paşi apăsaţi.

În fiecare dimineaţă făcea exerciţii cu elevii penultimelor clase, ba chiar şi cu cei din ultimele clase ai liceului din cartierul mărginaş unde funcţiona ca suplinitoare — mai întîi îi scotea pe culoarul şcolii, apoi începea instrucţia, aşa cum învăţase cuprinsă de nostalgie pe cîmpul de exerciţii din satul natal, şi comanda : „La stînga !“ şi „Drepţi !“ pe urmă „La dreapta-mprejur !“ şi „La stînga-mprejur !“ apoi „Înainte marş !“ şi „Atenţie, stai !“

— Asta dă supleţe minţii, spunea. Cîteva îndoiri ale genunchiului sînt mai bune ca declinarea substantivului ; nici nu vă închipuiţi ce disciplinaţi sînt ştrengarii.

Dimineaţa dădea ore de greacă şi latină, iar patru după-amiezi pe săptămînă venea la Lenore. Se simpatizau ; pe ascuns, fiecare se socotea superioară celeilalte. Domnişoara Hannes admira, cu oarecare compătimire, inteligenţa mlădioasă a Lenorei, mediul confortabil în care trăia şi izolarea de problemele practice ale vieţii — Lenore admira la domnişoara Hannes femeia conştientă de ţelul pe care şi-l alesese, beneficiară a unei educaţii pline de vigoare, avînd însuşirea de a profita de prilejurile ce se iveau, preocupată să nu rămînă niciodată în urmă. Uneori făcea aluzii la o experienţă fericită de viaţă, în legătură cu prietenul ei, un pictor cu renume, Fritz Niehoff-Barmen, de care se simţea foarte legată, fără ca deocamdată să dorească o căsătorie. Fusese mobilizat cu opt luni în urmă, tot ca genist, pe frontul de vest.

Domnişoara Hannes — după ce o asculta pe Lenore la traducere, îi explica o conjugare nouă, îi lămurea cîteva secrete elementare ale sintaxei — rămînea cu plăcere la

masa de seară a familiei Wahl, un supliment la onorar care o ajuta să-și mai completeze rațiile obținute pe cartelă.

Un sistem întortocheat de dispoziții birocratice reglementa încă de pe atunci distribuirea pîinii, a cărnii, cartofilor, legumelor, laptelui, ouălor și cărbunilor — tot lucruri de neînlocuit — silind pe germani să-și concentreze pretutindeni atenția asupra regulamentelor și asupra felului cum sînt puse în aplicare. Faptul că erau nevoiți în permanență să prezinte cartele de alimente și îmbrăcăminte îi transforma pe cumpărători, prin urmare majoritatea populației, în supuși ai celor care vindeau ; femeile respirau ușurate de cîte ori reușeau să iasă dintr-un magazin cu mărfurile la care aveau dreptul. Eliberarea în fiecare lună a cartelelor la centrele de distribuire devenea un act de autoritate care transforma o mulțime de mici funcționari, pînă nu de mult ei înșiși împilați, în niște superiori severi.

Domnișoara Hannes nu protesta împotriva acestei situații. Era o prusacă, de pe lîngă Königsberg, „prin urmare, mai mult decît sută la sută" ; esențialul era ca Germania să învingă.

— Ceea ce am cucerit pînă acum, spunea ea cu *r*-ul ei aspru, al nostru rămîne ; ar trebui să nu fim în toate mințile să mai înapoiem ceva. Ceilalți trebuie să cedeze, să devină atît de mici încît să încapă cu toții într-o găleată de cărbuni.

De prietenul ei vorbea numai în treacăt, reținut, dar totdeauna cu o privire tandră. Într-o zi aduse cu ea un bloc mare de schițe, cu studii în acuarelă reprezentînd peisaje de pe litoralul baltic al Curlandei ; altă dată, fragmente ale unor studii de nud, în care Lenore recunoscu trupul frumos și puternic al domnișoarei Hannes ; atît peisajele, cît și nudurile erau mult mai reușite decît tablourile pictorului, pe care Lenore se duse să le vadă, din politețe, la o expoziție. Acest Fritz Niehoff era fără îndoială înzestrat ; numai că trebuia împiedicat să-și irosească ideile frumoase și îndrăznețe în tablouri pictate în ulei într-o manieră academică.

— Acum, spunea domnișoara Hannes radiind de fericire, se află în slujba patriei ; asta înseamnă mai mult decît

să pictezi. Dar după aceea se va apuca din nou de pictură, va face lucruri frumoase, artă adevărată, germană, de pe malul Rinului.

Consternată, Lenore făcu o comparaţie între soldatul genist Niehoff şi soldatul genist Bertin.

„Şi el e mai înzestrat decît lasă să se întrevadă «lucrurile frumoase» de pînă acum ; probabil că eu ştiu asta mai bine decît o ştie el însuşi. Acum e în slujba patriei ; cînd se va înapoia, să sperăm că va fi găsit destul material şi elan lăuntric pentru întocmirea unor planuri de proporţii şi realizarea lor. Numai că eu, Lenore, am trecut prin suferinţe mai mari decît poate să bănuiască această femeie cu trupul şi carnaţia sănătoase şi cu capul plin de spirit camaraderesc independent. Da, înainte de orice, să stau de vorbă cu logodnicul meu, pe îndelete, să lămurim totul..."

— Amîndouă sîntem soaţe de genişti, domnişoară Wahl, glumea uneori domnişoara Hannes, numai că nu primim asistenţă ca nevestele celor de pe front. Şi presupun că nici dumneata n-ai trăit întotdeauna ca o călugăriţă. Acum e în Flandra, prietenul meu. Au treabă pînă peste cap cu construirea de adăposturi subterane şi cu tranşeele ; şi stau toată ziua în noroi şi zloată. Numai să nu mi se îmbolnăvească de reumatism, mai ales la picioare ; fiindcă un pictor trebuie neapărat să poată sta în picioare, şi să alerge.

Şi David profita de vizitele domnişoarei Hannes. Ea se pricepea mult mai bine decît duşmanul lui ştirb, profesorul „Cap-de-lemn", să lămurească un fragment de proză, să analizeze din punct de vedere gramatical un vers. Se întîmpla destul de des să rămînă cu cele două tinere după masa de seară sau să intre pentru o clipă la sora lui, seara tîrziu, cînd vedea că nu stinsese încă lumina, s-o roage să-l ajute la o temă mai încurcată.

Înainte de orice, lui David nu-i plăcea de loc faptul că, după cum se părea, Lenore nu prea făcea progrese în relaţiile cu logodnicul ei. (Cuvîntul „logodnic", David nu-l pronunţa decît cu nasul ridicat, puţin fonfăit, cam aşa cum credea el că trebuie să facă un aristocrat.) Simţea nevoia ca Lenore să fie veselă şi plină de energie, acum cînd se apropia pentru el vremea marilor hotărîri.

Din cînd în cînd, primea o carte poştală de la tînăra şi fericita Hilde Cohn, care îngrijea răniţii într-un spital de campanie din vastul sector polonez şi era absorbită, plină de entuziasm pentru vremurile mărețe şi pentru misiunea ei dificilă.

„Cînd vii la noi? îi scria. Lasă tocitul şi vino să devii aici om."

— Toantă mică! zicea David după ce citea. E doar o codană lamentabilă. Trece prin viaţă cu ochelari de cal şi face repetiţie ca să devină mireasă de erou. Logodnicul domniei-tale ţi-a scris cumva? De fapt, cu ce se ocupă dumnealui în Serbia?

— Îndură destule, evită Lenore răspunsul. Cînd te gîndeşti că de aproape zece luni e acolo şi, oricum, nu e făcut pentru asemenea viaţă.

— Şi nici măcar n-a binevoit să vină în permisie, mîrîi David cotrobăind în dulapul de cărţi al Lenorei. Văd că eşti pe cale să devii o savantă în toată regula, Lene. Curînd am să te angajez ca meditatoare.

— „Şi ce vreţi de la ea, tinere domnişor?" — cum ar spune domnișoara Hannes dacă te-ar auzi.

— Mai întîi asta, răspunse David şi o sărută pe ceafă; iar în al doilea rînd, află că poate aranjez ca dumnealui să vină în permisie.

— Nu văd cum ai putea să reuşeşti, zîmbi Lenore tristă. E la o depărtare de peste o mie cinci sute de kilometri în linie dreaptă şi nu e decît un biet soldat mînuitor de lopată, mai puţin decît oricare dintre tinerii infanterişti care mărşăluiesc în fiecare dimineaţă după colţul casei noastre.

— Om trăi şi-om vedea, făcu David vesel şi în acelaşi timp foarte misterios. Îmi dai mînă liberă, nu pui întrebări şi nici nu mă dojeneşti?

— De parcă ţi-ar păsa de dojenile mele!

În seara aceea, David Wahl aruncă o scrisoare voluminoasă în cutia poştală. El însuşi nu scrisese mare lucru ca adaus la ceea ce se afla în plic. Scosese numai nişte foiţe cenuşii de hîrtie bună dintr-un plic cenuşiu, vîrîte pînă atunci într-o ascunzătoare sigură, şi-i „notificase", cum spunea el, domnului logodnic să se gîndească bine dacă

nu cumva, în ciuda războiului, are și unele obligații urgente care-l așteaptă în patrie.

„Fiindcă, își făcea David Wahl socoteala pe drumul de înapoiere cu mîinile în buzunarele paltonului — un vînt „scîrbos" se învîrtejea, umed și rece, pe străzi — fiindcă deși sîntem actualmente în război, odată și odată tot se va sfîrși. Ce-i drept, dacă ar fi după ștabii noștri, nu s-ar mai sfîrși niciodată. Fiindcă așa cum se exprimă domnii noștri „Cap-de-lemn" și Raschkowski în cuvîntările cu care ne onorează de ziua de naștere a împăratului, veacul păcii putrede și murdare a luat sfîrșit. Germania va trebui să-și păstreze vreme de o jumătate de secol cuceririle pe care le recoltează acum în lumea largă. Astăzi, cohortele noilor romani străbat orașele Lumii Vechi zăngănindu-și armele și fluturîndu-și în vînt stindardele cu vulturul biruitor. Ziua victoriei — oricînd ar sosi ea — va găsi pe pămînt o generație de învingători obișnuiți cu lipsurile și va găsi adevăratele granițe ale Imperiului Roman de Națiune Germană, recuperate pînă jos la Milano și de-a lungul Eiderului în sus : *pax germaniae*, victorie și pace. Iată de ce, în acest ceas ne ridicăm privirile... Ura ! Ura ! Ura !"

Cînd voi să se ducă în camera lui, se deschise ușa de comunicație cu odaia Lenorei :

— Vino pentru o clipă, dacă nu ești prea obosit. Trebuie să stau cu cineva de vorbă, nu pot să dorm.

În vocea ei tremura spaima.

— Ce s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat astăzi ceva atît de îngrozitor, încît ciudata relatare a mamei — că tata pune drept condiție un depozit de bancă în valoare de cinci mii de mărci înainte de a se începe tratativele în vederea căsătoriei — a dispărut complet din sufletul meu și acum, la ora unsprezece și jumătate, sînt încă trează, stau la masă și scriu.

Și Lenore povesti că domnișoara Hannes venise astăzi la oră — dar mai degrabă venise fantoma ei, un mănunchi de nervi, cu gura deschisă și ochii ieșindu-i din cap. Zărise pe masă *Phaidon* de Platon și apucase cărticica, o scuturase cu brațe tremurînde de enervare și izbucnise :

— Platon, cîine mincinos ! „Să te ridici și să ieși pe pajiștile largi și libere. Să stai de veghe și să fii schimbat apoi

de alții ce vor sta de veghe" — nu-i așa? Ce minciună infamă, dureroasă!

Și broșura zburase izbindu-se cu zgomot de perete, apoi căzuse la pămînt, cu foile desfăcute ca un fluture mort. Iubitul ei Niehoff-Barmen nu mai era. Căzuse și el.

— Îl făcuseră cantinier, povestise ea printre hohote de plîns mușcîndu-și batista. În spatele frontului din Flandra. L-au pus să toarne bere și să vîndă mărfuri soldaților.

Apoi relatase, cum, cu cinci zile în urmă, englezii dărîmaseră cantina cu artileria de cîmp, și cantinierului Niehoff îi smulseseră ambele mîini tocmai cînd tăia bucăți de săpun dintr-un calup. Într-un astfel de caz, sîngele se scurge repede. Acum era îngropat într-un mormînt plin de apă din cimitirul de la Hollebeke. Gata, s-a dus, adio!

— Sînt sălbatici! striga domnișoara Hannes. Au înnebunit cu toții, cu războiul ăsta al lor, nici nu-și dau seama cît rău fac oamenilor.

Da, domnișoara Hannes nu mai înălța în slăvi războiul, nu mai dorea fierbinte victoria. Această fată mai vîrstnică, obișnuită vreme îndelungată cu un singur prieten, acum smuls de lîngă ea — bîiguia:

— N-am să-mi mai revin vreodată, nu mai vreau să știu de nimic, nu mai pot să rezist multă vreme, mă voi arunca pe fereastră.

Și Lenore își dădu seama că, poate, o să trăiască mai departe, dar nu-și va mai schimba părerile. Nu avusese destulă imaginație să poată pătrunde și simți suferințele altor oameni. Dar avea caracter, și suferința care se prăvălise asupra ei, nu se pricepea s-o mascheze, pozînd fățarnic în victimă.

După ce se liniști puțin, povesti că cel mai îngrozitor lucru dintre toate era cimitirul din Hollebeke.

— În iulie 1912, continuă ea, în cursul unei călătorii în Flandra, a vizitat împreună cu mine cimitirul din Hollebeke; ca să caute teme pentru schițele lui — plecasem din Barmen, unde îi vizitasem pe părinții lui, și nu aveam decît un drum scurt de făcut. „Ce frumos!" mi-a spus atunci. L-am auzit cu propriile mele urechi, n-am visat, nu-i un rod al imaginației: „Aici aș vrea să fiu înmormîntat". Și

unde zace acum ? Poate chiar în colțișorul unde i se oprise atunci privirea, în timp ce cu mîinile strîngea zidul cimitirului.

Lucrurile înspăimîntătoare devin și mai înspăimîntătoare cînd sînt relatate cu asemenea ochi rătăciți. Oamenii sînt bîntuiți de presimțiri, nimeni nu poate tăgădui asta. Curbele destinului pot fi determinate cu ajutorul sufletului, cînd acesta palpită liber, nu se gîndește la nimic serios, și nu se frămîntă, ci vorbește numai așa, într-o doară, din fundul inimii. Geniștii aflați în spatele frontului de vest n-au motive să fie veseli.

— Bine că băiatul meu, Bertin, stă în cuptorul lui, sau poate că acum stă într-o cocină de porci din Serbia. Principalul e să se întoarcă, nevătămat. Pe urmă, voi avea grijă de el, îl voi remonta, dacă asprimea vieții lui actuale îl va apăsa prea greu.

Cu ochii plecați, David o asculta :

— Tocmai i-am trimis scrisoarea din plicul cenușiu, cea din Tramsin, înțelegi ?

Lenore alunecă de pe speteaza scaunului și se opri în fața lui, cuprinsă subit de spaimă.

Atunci David ridică mîna apărîndu-se :

— Mi-ai dat puteri depline. Acum se va pune în mișcare, va veni aici, ca să-ți vii și tu în fire, fetiță dragă.

Lenore îl privi cu ochi în care se citea o îndoială izvorîtă dintr-o nehotărîre adîncă :

— Cine știe ce urmări va avea fapta ta. Nu cred că voi putea dormi la noapte. Pe urmă, însă, ridică brusc din umeri, respiră adînc și spuse : Totuși, e mai drept așa — sînt convinsă că voi dormi.

După ce David plecă, Lenore îngenunche lîngă *Phaidon* cu coperțile lui galbene, și prinse cartea de crăpăturile parchetului cu ajutorul unor ace. Pentru mai multă siguranță, trase cu o cretă un cerc împrejurul ei, un cerc de blestem ca în practicile medievale. Astfel, Bertha, fata din casă, va ști despre ce e vorba. Cîteva zile în șir să stea acolo, mormînt al lui Platon și al cuvintelor lui de consolare, care nu foloseau la nimic atunci cînd sîngele omului iubit stropește pereții cortului și cînd un bărbat încape în mijlocul haitei de cîini turbați de unde nu mai există întoarcere.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Un buştean e luat de ape

Werner Bertin străbătu agale şi fericit drumul de la gara din Üsküb[1] pînă în oraş. Înconjurate de trandafiriul piersicilor şi migdalilor înfloriţi, pe ambele maluri ale fluviului se întindeau case pătrate, ca nişte faguri de miere, de culoare deschisă, dominate de o veche citadelă turcească de proporţii impresionante.

În buzunarul de la piept se afla plicul cenuşiu. Behrend, ostaşul care împărţea poşta, i-l strecurase prieteneşte camaradului Bertin, azi dimineaţă, înainte ca acesta, împreună cu subofiţerul Bohne şi cu alţi doi, să pornească spre Üsküb ca să ia în primire nişte bucătării de campanie ce le fuseseră repartizate.

Iarna se sfîrşise, nu durase decît două luni. După marşuri rapide, încărcaţi cu întreg echipamentul, urcînd şi coborînd mereu, ajunseseră în sfîrşit la Nisch, se căţăraseră pe acoperişurile unor vagoane de marfă, călătoriseră astfel, trecînd prin mai multe tuneluri, pînă la Vranje, care urma să devină sediul lor principal vreme de cîteva săptămîni. Întreţineau şoseaua spre Kumanovo, aşa cum cîrpiseră şi şoseaua Semendria-Nisch, cu pricepere, neobosiţi, îndurînd lipsuri grele.

Bertin învăţase multe. Mereu în contact cu ceea ce mai rămăsese dintre locuitorii acestei ţări, ba cu ţărani, ba cu orăşeni, ajunsese la concluzia că, în mod inexplicabil, ziarele calomniau Serbia. În satele de munte, casele nu se încuiau, abia dacă se închideau cu ivăre le lemn, şi erau atît de curate, cum nu puteau fi decît casele unor oameni foarte săraci. Legase prietenie strînsă cu bulgari, schimbase daruri, văzuse ţărani sîrbi mobilizaţi în miliţia ungară luîndu-şi rămas bun într-un fel tăcut şi zguduitor de la nevastă şi copii. Nu încăpea îndoială că aceşti oameni din Balcani nu erau mai puţin umani decît cititorii de ziare care credeau în articolele instigatoare ce li se serveau.

[1] Numele turcesc al oraşului iugoslav Skoplje, capitala Macedoniei.

Adesea era uimit cît de bine se simte, în ciuda hranei lipsite de variație și a muncii fără respectarea duminicilor sau a altor zile de odihnă. (Nu petrecuse încă nici o iarnă întreagă, iar primăvara timpurie de acum îl găsise la o înălțime de o mie de metri și la o latitudine corespunzătoare orașului Florența.) În aerul limpede și luminos, era nevoit să-și ocrotească ochii cu ajutorul unor lentile de culoare închisă ; dar altfel, nu trebuise să ia nici un fel de măsuri de prevedere. Îi priiau marșurile lungi la dus și la întors, înainte de răsăritul soarelui și la căderea nopții ; curînd, primăvara împodobi din belșug povîrnișurile abrupte din Vranje cu ciuboțica-cucului și flori de prun. În ceasul amiezii, nevăstuici se jucau în tigvele cailor morți, fiindcă numai la cîțiva pași de șosea începea o regiune sălbatică de rîpe, cu spini și desișuri înverzite ; iar o veche citadelă turcească, așezată deasupra orașului, deveni în cîte o după-amiază un pașnic loc de refugiu pentru a așterne versuri pe hîrtie și a scăpa de persecuțiile onorabilului Glinsky, care nu îngăduia nici unuia dintre subalternii săi sentimentul libertății, fie chiar și numai pentru un sfert de oră.

În acele zile, în toate armatele puterilor centrale își făcea loc speranța într-o pace foarte apropiată. De la sfîrșitul lui februarie, la comandamentul local Vranje comunicatele militare erau așteptate cu nerăbdare — armatele germane atacaseră Verdunul, anunțau victorie după victorie.

— Acum, toată porcăria asta se va sfîrși curînd ! strigase un tînăr locotenent de husari lîngă Bertin, cînd comunicatul anunță căderea fortului Douaumont.

Și toți cei care se aflau prin preajmă, inclusiv Bertin cu ochelarii lui, gîndiră și strigară :

— Ura !

Astăzi îl entuziasma noul oraș. Aproape o duzină de minarete se răsuceau ca niște spirale de fum, albe și împietrite, în albastrul imaculat al dimineții. Avea timp destul să hoinărească ; privirile și pașii îi erau atrași de moscheile cu cupole cenușii strălucitoare, cu ziduri albe ca zăpada învăluite în liliac, trandafiri și iasomie.

Nu se mai simțea soldat. Cu fiecare clipă care trecea, din ce în ce mai puternic, din zonele adînci ale sufletului

său se ridica omul de artă, care îl copleșea, privea prin ochii lui. Un călător cîtuși de puțin blazat, receptiv la micile întîmplări ale ceasului de față, descinsese pe neașteptate în Orient și se abandona, respirînd adînc, noilor impresii, care se revărsau din fiecare colț de stradă, din zidurile lungi de piatră, din ulițele strîmte și bolovănoase ale unui orășel turcesc. Macedoneni în haine cafenii și șalvari, turci cu turbanele și brîiele lor roșii, femei cu văluri negre pășeau pe podul păzit de soldați cu căști de oțel, acest pod care se arcuia, sprijinit pe pilonii-i de piatră, peste Vardar poate încă de pe vremea romanilor.

Într-un automobil deschis, cenușiu, care claxona tot timpul, trecu mareșalul — o față de panteră cu părul alb — iar lîngă el, firav și aproape invizibil, un prinț imperial care făcea războiul la Üsküb. Ofițeri austriaci în tunici zvelte, cavaleriști unguri cu pantaloni roșii și dolmanuri cu brandeburguri, cămile lățoase cu o singură cocoașă, țărănci cu vase de apă pe cap ca pe vremea lui Alexandru cel Mare.

O stradă, locuită de numeroși giuvaergii-aurari de rit spaniol, cu firmele scrise în litere ebraice, îl captivă pe Bertin. Admiră chihlimbarul galben-fumuriu, pe care îl prelucrau sub formă de bilișoare, ca niște perle și fragmente, confecționînd podoabe ; muștiucuri de pipă, lănțișoare, gămălii de ace de păr. I-ar fi plăcut să cumpere pentru Lenore o brățară de argint sau un colier de chihlimbar, dar nu-i ajungeau banii. De unde să aibă bani ? Un scriitor lipsit de mijloace, cu un venit de cincisprezece mărci și nouăzeci de pfenigi pe lună, este nevoit să se limiteze la daruri mai modeste.

Zidurile lungi ale citadelei îl ademeniră să urce în Orașul de Sus. Aici, atmosfera Orientului îl înconjură pe dată — în acel ceas de amiază lumina licărea plină de vrajă prin gangurile caselor, pe fațadele fără ferestre, avînd portaluri împodobite cu motive în stil maur.

Pe neașteptate, o stradă îl scoase în piața largă : la capătul ei, casa cea mare a lui Allah îl captiva prin proporțiile ei masive, prin construcția ei generoasă, în unghiuri drepte, întreruptă numai de două ferestre mici, deasupra cărora se boltea cupola netedă asemenea unui sîn. Era oare permis să pătrunzi înăuntru ?

Un moşneag cu barbă lată se apropie de el : avea turbanul legat cu măiestrie în jurul capului, faţa oacheşă şi ochii de culoare deschisă deasupra veşmîntului lung şi a brîului roşu — poate că era muezinul moscheii.

— *Parlez-vous arabe ?* întrebă bătrînul pe neaşteptate, în timp ce-şi ridica uşor mîna ca pentru a saluta.

Dacă vorbeşte araba ? Cu iuţeala fulgerului, Bertin se gîndi : „Barba mea". Peri negri şi destul de lungi îi acopereau obrajii şi bărbia ; de la sfîrşitul anului trecut nu mai găsise un ceas liber, la lumina zilei, ca să se bărbierească. Înţelegea că barba îi dădea o înfăţişare de oriental, îl purta înapoi în timp, către origina lui iudee.

Zîmbind, răspunse în franceză :

— Din păcate, nu, sînt soldat german. Dar această minunată casă a lui Allah poate fi vizitată ?

Muezinul îl privi în tăcere, apoi o luă înainte, cu un gest de invitaţie, printr-o uşă, pe urmă după o perdea ; îl duse să-şi scoată cizmele şi se retrase.

Încăperea, pe care o simţi deodată răcoroasă în jurul lui, îşi ridica pereţii, goală şi plină de demnitate, vopsită în cafeniu roşiatic şi cu podeaua acoperită toată cu covoare. Bertin nu mai călcase vreodată pe asemenea ţesături. Sub sandalele pe care le îmbrăcase în cămăruţa de la intrare se întindeau minuni persane, de un verde ca penele de papagal, trandafirii, şi de o mărime neobişnuită. În aerul care nu mirosea a tămîie plutea însă o uşoară mireasmă de lumînări. Dinspre un amvon se auzea un murmur monoton — oameni se rugau sau învăţau — un murmur care îi amintea de melodiile atît de vechi din sinagogi. Sub bolta înaltă stăteau chinciţi, pe două rînduri, cu picioarele încrucişate, elevi cu scufii din blană de miel şi repetau versete, aplecîndu-se ritmic. Înţelese : aici se învăţa coranul. Nu voi să-i tulbure şi ieşi afară.

În piaţa de culoarea pulberii, soarele ridicat deasupra capului trimitea săgeţi de foc şi-i aşternea o umbră scurtă. Foamea îl împinse către cartiere mai populate ale oraşului ; se gîndi să întrebe pe cineva de cantina pentru trupă a comandamentului local unde fusese repartizat pentru ziua de astăzi. Dar nu-l trăgea inima să devină din nou un simplu soldat dintr-un batalion prusac, aşa că mai făcu puţin pe turistul. În faţa unei mici cafenele luă loc pe un

scaun fierbinte de metal, bău cafea turcească, pregătită cu apă îndulcită, în ibrice mici de aramă, pe cărbuni de lemn, și ronțăi cornulețe cu migdale și apă de trandafir. Vînzători ambulanți, cu burduful în spate sau legat pe spinarea unui măgăruș, își lăudau cîntat marfa numită *oka*, o băutură răcoritoare de un brun deschis, pregătită din lapte fermentat. Bertin gustă o ceașcă.

„Dacă aș dispărea aici și mi-aș schimba hainele, acolo, în colțul acela, aș putea să reapar sub înfățișarea plină de demnitate a unui evreu de rit spaniol, să șed într-o mică prăvălie cu o scufie din blană de miel și cu picioarele încrucișate, și să vînd tutun, miere turcească sau obiecte de giuvaergerie !"

În sfîrșit, își aprinse o țigară de foi, ca să poată deschide plicul cenușiu în tihna acestui loc umbrit. Și deodată, realitatea din jurul lui se prăbuși — Orientul, orașul de provincie, soldatul. Se simți izbit de izbucnirea ei sălbatică, de învinuiri amare, acuzații, insulte. „Dumneata" i se adresa, îl numea laș, îl califica drept un dezertor în fața răspunderii sale, care aduce nenorocire și apoi își vede de propriul lui drum sub pretexte ieftine. Se dezicea de el, nu mai voia să-l vadă în fața ochilor. Așa cum trebuise să facă față singură micii „neplăceri", tot așa va învăța să răzbească singură în viață — fără el, fără aroganța lui logică, fără firea lui care-i inspiră repulsie.

Cînd citi aceste rînduri, Werner Bertin era un bărbat tînăr, iute din fire, mobilizat de vreo zece luni. Spunînd lucrurilor pe nume, fără prejudecăți care să le dea un aspect mai blînd, căzuse deodată pe treapta cea mai de jos a societății omenești — numai că în sufletul lui refuza să ia cunoștință de acest fapt. Nu-i mai era îngăduit nici să plece și nici să se întoarcă, așa cum ar fi dorit-o ; îmbrăcămintea lui era prevăzută în regulament pînă în cele mai neînsemnate amănunte. Trebuia să îngăduie să i se controleze sexul atunci cînd voința superiorilor cerea acest lucru, să-și consume hrana cu lingura dintr-o strachină de tablă, să-și satisfacă nevoile împreună cu alții și ținîndu-se de o vergea orizontală, să-și subordoneze în fiecare clipă voința. Fusese silit să învețe a prețui tot ce intra în sfera preocupărilor imediate, după criterii ce țineau de necesitățile cele mai primitive ale vieții : dacă potolește foamea,

încălzeşte, apără de ploaie, sau poate folosi la îmbunătăţirea culcuşului. Aşadar, una şi aceeaşi treaptă cu cea pe care se află copiii mici, deţinuţii şi cei ce prestează o muncă obligatorie fără a fi remuneraţi. Iar de părăsit părăsise o sferă plină de dificile relaţii sociale, existenţa unui intelectual creator, cu un suflet setos de progres. Omul care, într-un roman, îşi înzestrase eroii de o vîrstă cu el cu însuşirea de a căuta drumuri noi şi lăuntrice în dragoste şi luminase aceste drumuri pe care tinerii se puteau înţelege şi realiza — un asemenea om nu putea fi altfel construit.

Acum se dovedea că un răstimp de zece luni nu putea schimba nimic în firea omului. În săptămînile îngrozitoare de la Jabukovac, Pojate, Razani, poate că mai era cu putinţă să fie cuprins de panică ; astăzi însă respiră adînc şi examină rece, deşi puţin cam palid, documentul de neînţeles.

Era, în afară de orice îndoială, scrisul Lenorei, stilul ei : data „Tramsin, 15 august" explica totul. De ce nu i-ar fi fost îngăduit să-l urască, atunci, imediat după acele săptămîni atît de groaznice ? Dar de ce, oare, readuce la suprafaţă acum, după logodnă, vechea mînie ?

În plic mai descoperi un cartonaş, acoperit cu un scris mic şi pieziş, ascuţit, cu contururi limpezi.

„Mult preastimate domnule cumnat, scria David Wahl, există unele domnişoare care socotesc că relatările dumneavoastră despre coloratele trăsuri sîrbeşti de nuntă sînt foarte bucolice, mai ales cînd respectiva domnişoară poartă încă în inima ei unele diferende nerezolvate. De aceea vă trimit ca anexă, din proprie iniţiativă, această scrisoare pe care nu am citit-o. („Nu" era subliniat de două ori.) Poate că ea va reuşi totuşi să vă îndemne a scurta vilegiatura dumneavoastră şi a veni în permisie, fapt care nu-l va bucura din cale-afară pe preasupusul dumneavoastră, David Wahl."

Bertin izbucni într-un rîs sonor, încît trecătorii crezură probabil că avea în faţa lui ceva deosebit de vesel. Dar era un rîs nervos, ivit de undeva dinlăuntrul lui.

„Ce prostănac, ce băiat nerod ! De parcă ar exista în armată măcar un singur soldat care să nu-şi pună în permanenţă întrebarea neexprimată cu voce tare : Cînd mi

se va da o permisie ? Dar, ce să-i faci, în compania mea nu se dă ! Bineînțeles că trebuie s-o liniștesc pe Lenore, să vorbesc cu ea. Dar cum se poate realiza o asemenea treabă ? În două luni împlinesc un an de cînd sînt soldat și există unele chestiuni urgente pe care trebuie să le rezolv acasă. A fi soldat este ceva trecător, o căsătorie este un lucru durabil, ține vreme îndelungată ; că sînt soldat este o întîmplare, dar legătura cu Lenore este esențială. Bine că am primit farsa asta aici, la Üsbük, și că pot acționa imediat. Trebuie să raportez cazul meu ca pe ceva excepțional și să lupt pentru a obține permisia ; cu siguranță că aici voi putea obține informații eficace pe o cale ierarhică superioară. Prin preajma cantinei comandamentului se găsesc întotdeauna ostași care se pricep la asemenea treburi — cei de pe lîngă statul major, furieri."

Cantina se afla în încăperile joase din curtea unei clădiri mari. Un polonic cuprinzător umplu gamela lui Bertin cu o supă de fasole care mirosea bine și avea carne de porc tăiată mărunt. Printre soldații și subofițerii care tot veneau sau plecau, unul, cu o față inteligentă și îngrijit bărbierită, cu mîinile la spate, examină cu atenție obrazul lui Bertin împodobit cu barbă neagră. Privirile lor se recunoscură : celălalt era și el evreu.

Intrară în vorbă după ce Bertin goli resturile de mîncare în butoiul cu lături și-și frecă gamela cu un șomoiog de paie, pînă începu să strălucească.

— Degeaba, tot n-o s-o transformi într-un vas pentru mîncare cușer [1], își dădu cu părerea subofițerul în dialectul din regiunea Frankfurt.

Iar Bertin pretinse :

— Chiar atît de departe nu ajunge ambiția mea. Acum, domnul subofițer mă ia drept un evreu credincios, iar adineauri, un bătrîn cu turban mi s-a adresat ca unui arab credincios. Iar eu nu sînt altceva decît un subaltern care ar dori să știe cum stau lucrurile, aici, în Macedonia, cu permisiile.

— Prost, rîse subofițerul, după cum îți poți lesne închipui Dar dacă nu mai ai nici o treabă pe-aici, ne putem

[1] Pregătită după ritualul religiei mozaice.

strecura pînă în cămăruţa mea, să bem o cafea. Sînt translator în bulgară la şcoala de aruncători de mine şi în fiecare zi îi mulţumesc lui Dumnezeu că i-a dat răposatului meu tată ideea de a întreprinde afaceri de export în Balcani.

Trecură prin curţi, ganguri, terenuri accidentate.

Subofiţerul, negustor la Berlin, originar din Offenbach, se dovedi şi în continuare a fi un om simpatic. Intrară într-un şopron cu pereţi de lut galben, se căţărară pe o scară de lemn şi trecură printr-un fel de chepeng ; locuia acolo sus, într-o cămăruţă aerisită, confortabilă, poate puţin cam prea călduroasă. Ibricul de cafea începu să fiarbă pe o sobiţă, burlanul privea curios pe fereastră, şi scînteile lui ar fi putut aprinde în orice clipă acoperişul. Rîndunele ciripeau printre bîrnele înalte de sub streaşină ; un ochi ager ar fi observat şi liliecii atîrnaţi acolo.

Bertin şedea pe o ladă plată, amfitrionul pe un scăunel în faţa lui.

— Da, permisia... oftă el.

Pentru un bărbat căsătorit, care avea acasă o soţie iubitoare şi două fetiţe încîntătoare, aceasta era bineînţeles cea mai importantă întrebare, după cea care se referea la pace. Se putea spune că oamenii trăiau aici rupţi de restul lumii — trenul balcanic era deocamdată aproape inaccesibil pentru trupă. Se mai întîmpla, uneori, ca permisionarii să se împotmolească la Budapesta sau să pretindă că n-au putut să prindă legătura la Viena.

— Dacă primeşti zece zile şi lipseşti douăzeci sau douăzeci şi cinci... Se opri, dar tăcerea lui părea să spună multe. Pe urmă, întrebă : De cît timp eşti mobilizat ?

— Din august, anul trecut, răspunse Bertin.

Cel din Offenbach chicoti compătimitor :

— Atunci, camarade, mai bine nu mai încerca, nu scoate nici o vorbă. Nici un ostaş n-are dreptul la permisie pînă nu împlineşte un an de front, sau de ceea ce numesc ei front.

Bertin se gîndea cu mult calm :

„Un an. Atunci nu mai are rost să mă rog de cei din compania mea. Dacă au un asemenea pretext, atunci nu mai foloseşte la nimic nici vreo cerere la superiorii ierar-

hici, chiar dacă aş indica probleme în legătură cu universitatea sau motive legate de o nenorocire în familie. Lenore ! Acum se va vedea dacă îşi revenise, dacă era într-adevăr prietena mea cea înţeleaptă."

Razele soarelui băteau pieziş în fereastra de la mansardă — sosise timpul de plecare. Era plăcut să te întîlneşti aşa, străin fiind şi aflîndu-te între străini, şi să te înţelegi atît de repede şi de bine.

Bertin mulţumi gazdei pentru cafeaua bună, pentru voluminoasa ţigară de foi, de asemenea şi pentru faptul că-l conduse pînă la un punct al oraşului de unde nu mai avea cum să rătăcească drumul spre gară.

Subofiţerul Bohne terminase de mult cu încărcatul bucătăriei lui de campanie, ceilalţi doi însoţitori ai lui sosiră şi ei la ora patru precis. Se lăudau cu nişte aventuri cam obscure, dar plăcute.

— Sper că n-aţi luat vreo boală, porcilor, îi cercetă el vesel. Fiindcă după aceea, pe mine mă vor trage la răspundere.

Bertin rîse încet :

— Domnul subofiţer poate să fie liniştit, ştim care este datoria noastră faţă de 1/X/20.

Cînd se prezentară la unitate, către ora opt, în cancelarie se afla numai caporalul Diehl, lîngă o lumînare, aplecat peste o scrisoare. Cei patru trimişi în misiune primiră scrisorile care le sosiseră cu poşta militară de dimineaţă ; Diehl le spuse s-o ia din loc în linişte, fiindcă în cealaltă parte a gangului, pieziş, se afla camera lui Glinsky.

Diehl, un om tăcut, cu smocuri de păr negru pe obraz, învăţător de şcoală primară la Hamburg, îl intrigă pe Bertin din pricina expresiei din ochii lui. Hotărî să-şi piardă cîteva minute cu această chestiune, aşa că se aşeză pe marginea patului, îşi vîrî în gură cu un gest mecanic pipa uşoară de spumă de mare — pe care abia acum reuşea s-o pună în valoare aşa cum se cuvenea, cu tutun fin macedonean — şi aşteptă.

— Ai avut o zi ca lumea ? întrebă Diehl.

— M-am aerisit, răspunse Bertin. Dar cu tine ce s-a întîmplat ?

Furierul privi ţintă la lumînare. Pe urmă scrise adresa pe scrisoare şi o împături — era una dintre acele scrisori-cărţi poştale, foarte răspîndite pe vremea aceea.

— Cînd o să ne dea, în sfîrşit, permisii? întrebă Bertin, părînd indiferent şi preocupat numai de pipa lui.

— Ai să călătoreşti foarte curînd, zise Diehl.

Bertin tresări, ridicîndu-şi capul :

— Băiete, de unde ştii că am de gînd să cer o permisie?

Furierul rîse posomorît :

— O să călătorim cu toţii. Batalionul se mută. Profită de zilele care ţi-au mai rămas, sîntem transferaţi la Verdun.

Bertin îl privi cu atenţie. Nu găsea nici un motiv de întristare. „În sfîrşit!", simţea răsunînd ca un ecou înlăuntrul lui. Nu avea de gînd să-şi petreacă restul vieţii bătătorind şosele în Macedonia. Dimpotrivă, voia să arate că era capabil să înfrunte soarta care lovea astăzi pe fiecare în parte.

„Slavă Domnului, Verdun! se gîndea el cu emoţie. Este o experienţă prin care va trebui să trec."

Diehl continuă :

— Dar să rămînă între noi. Ţi-am spus-o numai fiindcă primeşti scrisori de la oameni cu scris frumos. Mai ales fata aceea care îţi scrie mereu ; are un scris foarte citeţ, e ceva de capul ei.

Bertin îşi luă rămas bun :

— Nu ştiam că eşti grafolog.

Îşi ascunse ironia, fiindcă nu-i aprecia de loc pe cei care se îndeletniceau cu studiul scrisului şi de care, pe atunci, toată lumea îşi mai bătea joc.

— Oamenii nu se cunosc între ei, răspunse celălalt cufundat în umbra ovală pe care craniul lui îngust o lăsa pe peretele barăcii. Curînd se va produce iar o întrerupere în primirea corespondenţei, anunţă-ţi familia şi nu mai spune nimănui despre asta.

— Cînd pornim? se interesă Bertin din uşă.

Furierul ridică din umeri.

— Noapte bună, spuse.

Bertin porni prin întuneric, spre locul de încartiruire. Noaptea era mai puţin groasă între trunchiurile plopilor, pe străzile largi de la marginea oraşului. La podul de

peste pîrîu îl somă o sentinelă, îi ceru permisul de circulaţie. Bertin răspunse că nu are şi că vine de la serviciu.

Sentinela, un vînător bavarez, îl cercetă bănuitor, pe urmă îl lăsă să treacă. Se spunea că între bavarezi şi bulgari se ducea un fel de război, din pricina unor împuşcături care s-ar fi schimbat în întuneric.

Pe fondul negru, grandios al firmamentului, stelele sudice străluceau puternic. Bertin, respirînd adînc, le întrebă ce se va întîmpla cu el pînă la urmă.

Apoi, se băgă printre cei trei camarazi cu care îşi împărţea patul, pe culcuşul amenajat din strujeni de porumb, acoperit cu o pătură, pe care în toate aceste săptămîni îl presase cu trupul său pînă devenise aproape ca o saltea.

Mîine îi va scrie Lenorei.

„De la Verdun voi putea pleca mai uşor în permisie, pur şi simplu fiindcă e mai aproape de Berlin."

Şi adormi, cu imaginea moscheii în faţa ochilor, imaginea încăperii pătrate şi liniştite, a covorului verde ca penele de papagal şi trandafiriu, a muezinului care pe neaşteptate îşi ridicase în faţa lui mîna mică şi bronzată.

E bine cînd oamenii care dorm şi care n-au învăţat încă destul din experienţa vieţii, se lasă în voia unor iluzii plăcute. Un buştean, căzut mai întîi în apa puţin adîncă de lîngă mal, pe urmă smuls de şuvoiul ei, se opreşte o dată, pe urmă încă o dată ; cînd ajunge să fie mînat de curent, cine poate să prevadă încotro îl vor tîrî valurile galbene ale şuvoaielor vremii, şi dacă va mai scăpa din vîrtejul învolburat care îl atrage treptat, de departe ?

CARTEA A ŞASEA

E TIMPUL

CAPITOLUL ÎNTÎI

Scrisori

Cele mai însemnate probleme ce se iveau între oameni erau dezbătute pe atunci cu ajutorul corespondenței, în cele aproximativ optsprezece milioane de scrisori pe care le înregistra zilnic poșta militară. Din administrația poștelor plecaseră în armată peste nouăzeci de mii de funcționari, fiind angajat în schimb un lot mare de femei. Factorițe poștale în uniformă, cu șapca pe părul pieptănat spre spate, urcau multe scări, sunau la multe uși, în ciuda slăbiciunii lunare, a alimentației insuficiente cu pîine de cartofi, cafea de orz, untură de calitate proastă, lapte prea subțire.

Toate gingășiile sufletului erau turnate în formele scrierii de mînă, spuse pe ocolite sau pe șleau, neîndemînatic, bîlbîit, sau cu exagerată exaltare. Scriau soții, mame, logodnice, prietene, cunoscuți, copii. Tuturor le aducea răspuns factorița poștală — la Berlin, Magdeburg, Stolp, Aschaffenburg, Konstanz.

Tot ce era realitate în viața din vremurile de pace, prin urmare în viața propriu-zisă, circula încolo și încoace, conturîndu-se printre foile de hîrtie : că a mai fost mobilizată o calfă, că proprietarul cere să i se plătească chiria, că Otto are ceva de vomează mereu, că iarna asta nu vor mai trebui să degere fiindcă e o iarnă atît de blîndă, că afacerile merg foarte bine, că la școală se exercită presiuni asupra copiilor ca părinții să subscrie la împrumutul de război, că untul e falsificat, că la prepararea gemului de fructe trebuie să bage la fiert și o mulțime de sfeclă, că doamnele de la Centrul de asistență au fost foarte drăguțe și au dat ajutoare, că pachetul trimis de Crăciun e deocamdată ultimul pentru mai multă vreme

de aici înainte, că e îngrozitor cum se sălbăticesc copiii, că s-ar putea să mai ia încă un copil ca să-l îngrijească de la legătorul de cărţi Plötz, a cărui nevastă zace bolnavă de rinichi şi probabil că o să moară ; toate acestea deveneau scrisori scrise cu cerneală, creion chimic sau creion simplu, litere pline de expresivitate sau care nu spuneau nimic ; erau scoase din cutiile poştale, sortate de femei în saci speciali, încărcate de bărbaţi, transportate de feroviari, prin Colonia, Frankfurt, Strasbourg, München, Passau, Praga, Oderberg, Kattowitz, Thorn, Insterburg, Eydtkuhnen, Stettin, Kiel, Wilhelmshaven. Din toate punctele cardinale pe cărţi poştale, de cele mai multe ori pe cărţi poştale închise, sosea răspuns, consolare, sfaturi înţelepte, dojeni, cuvinte exprimînd resemnare, încăpăţînare, ameninţări. Cereau răbdare, economie, rezistenţă, perseverenţă, ţinere de minte.

În cuvinte aşternute cu rînduială, Lenore citi că batalionul este mutat la Verdun — fapt relatat aşa fel încît nechemaţii să nu înţeleagă, şi presărat cu lungi adăugiri demonstrînd că nu există motive de îngrijorare. Dar Lenore nu mai vedea în faţa ochilor altceva decît cioturile de braţe ale genistului Niehoff-Barmen, sîngele lui stropind foaia de cort deasupra calupurilor de săpun pe care tocmai se pregătea să le împartă. O apucă panica ; sări din pat ca izbită de o lovitură de bici. Părînd un băieţandru în pantalonii ei de pijama, tremura în mijlocul camerei, privirile îi rătăceau peste rafturile bibliotecii, peste tablourile de pe pereţi, pe fereastră, afară, spre cerul posomorît.

„Dumnezeule mare ! Dumnezeule — mare, întunecat şi ameninţător !“

Tînărul o schimbase din multe puncte de vedere — între altele făcuse din ea o femeie, îi imprimase maturitate în gîndire şi în dezvoltare. Pe urmă, îi pricinuise şi multă suferinţă ; dar n-avea importanţă.

„Trebuie să plece de acolo. Nu se poate ca situaţia aceasta să dureze. Acum, mii de oameni citesc cartea lui, este un lucru important să fie pus la adăpost. În vremurile pe care le trăim, aceasta se numeşte : a-l cere de pe front. Werner Bertin trebuie cerut de pe front, şi eu sînt aceea care trebuie să aranjez totul.“

O zi întreagă rătăci prin casă, frămîntată tot timpul de gînduri, cum să găsească o cale de acces către imperiul lumii militare, care semăna cu o fortăreață înconjurată de ziduri groase, ridicîndu-se netedă și abruptă pe o coamă de munte, o fortăreață ermetic închisă pentru oamenii obișnuiți, pentru Werner Bertin. Nici unul dintre muncitorii de rînd nu cunoștea legile care domneau dincolo de porțile cazărmilor.

Pînă la urmă, își aminti de cel care-i mai ajutase o dată cu experiența lui. După masă, bătu la ușa lui David și intră.

Tînărul o ascultă, cu degetele între paginile cărții de matematică presărate cu figuri geometrice, cercuri și ecuații.

— Fetițo, trebuie să tocesc. Poimîine avem teză la matematică. Ce vrei de la mine ?

— Cum se poate cere un soldat de pe front ? Sfătuiește-te cu Kliem. El e un om care știe de toate.

Se împlinise o lună de cînd începuse atacul asupra Verdunului. Așteptările primelor săptămîni păreau să nu se împlinească. Nimeni nu știa cum arătau lucrurile acolo. Ziarele, pline de elocință, nu dădeau deocamdată o privire de ansamblu. După mulțumirea generală din primele zile, cînd se înregistra o înaintare vizibilă, steguleţele nu mai înaintau decît milimetric pe hărțile teatrelor de război. Nume noi, localități mici — dar de data aceasta oamenii își dădeau mai limpede seama că însemnau sînge, cadavre, groază, cel mai dîrz eroism, sacrificii fără număr. Douaumont, Vaux, Fleury, apoi, pe malul Meusei, cotele 304 și Omul Mort s-au săpat atunci în amintirea germanilor — în amintirea lumii întregi. Infanteristul francez era atunci din nou pretutindeni, cu capul plecat, cu baioneta întinsă, față în față cu infanteristul german, grenadele de mînă zburau într-o parte și în cealaltă, se dădeau lupte pentru tufișuri, pentru petice de pășune, pentru coame de dealuri, sub ploaia copleșitoare a zecilor de mii de obuze, pline de gaze asfixiante și otrăvitoare. Bărbați și femei, care se obișnuiseră să vorbească vrute și nevrute, începuseră din nou să-și schimbe părerea în fața noilor perspective. Acum se socoteau victorii cînd se smulgea francezilor o tranșee de

cîmp, un punct de sprijin, o baterie. Se vorbea în taină de pierderi uriașe de ambele părți.

Kliem însă — el ce părere avea ? Înainte de orice, își exprimă satisfacția pentru faptul că, în sfîrșit, douăzeci de deputați din partidul lui găsiseră curajul să întoarcă spatele celor care dădeau din cap și spuneau da, celor care își încovoiau spinarea și făceau pe înțelegătorii — le întorseseră spatele, și anume cu partea care avea cele mai pronunțate rotunjimi. Fiindcă era o obrăznicie fără seamăn din partea iuncherilor să mai apere „legea electorală a celor trei clase“ [1] — lege care, după cum se știe, are niște greșeli „de tipar“...

— Băiete, dragă băiete, spunea el, dacă o să tot învingem și ăia vor putea să-și facă de cap, atunci unul ca mine va trebui să se dea jos de pe trotuar, să intre în șanț și să ia poziție de drepți ori de cîte ori trece vreun gardian, iar cine n-a fost în război trebuie să fie mulțumit dacă mai capătă cartelă de pîine.

Cu fruntea încruntată, cu bărbia sprijinită în pumn și cu pumnul pe masă, în bucătăria unde mirosea a varză fiartă și a tutun de pipă, Kliem continuă :

— Fiindcă ar fi o mare greșeală să crezi că nu va trece mult și vom putea din nou să cumpărăm cu toții în mod liber pîine. De unde pîine ? Mereu citim în ziare „vas scufundat, încărcătură căzută pradă peștilor“. Unde să mai crească grîul ? Poate pe cîmpurile de bătălie ? Prietenul meu Ilde, care face și el armata la pionieri, mi-a spus : „Au avut grijă să nu se mai poată intra atît de repede cu plugul în cîmp, acolo pe unde a trecut războiul. Obuzele neexplodate o să-i sară țăranului drept în mutră.“

Și coborînd vocea, deși erau singuri și în casa de la marginea orașului unde locuia nu se afla nimeni care să gîndească altfel :

— Multă vreme nu mai rezist eu aici. Tare mi-ar plăcea să-mi pun uniforma și s-o iau din loc, la batalionul meu. Și știi de ce ? Fiindcă ăia, acolo, trăiesc mai bine ca noi.

[1] Lege electorală în vigoare din 1849 pînă în 1918, care împărțea pe alegătorii din Prusia în trei clase după impozitele pe care le plăteau, împiedicînd astfel păturile sărace ale populației să-și exercite drepturile electorale.

Iar iscoade și turnători se găsesc destui și aici. Și apoi, cine îmi garantează că mai tîrziu n-o să mă cheme oricum, să mă trimită undeva unde nu-mi convine ? Dar există anumite fire tainice, băiete, cum scrie și în cărțile cu povești, — așa-numitele scrupule — fire care-l leagă pe om de piciorul mesei și nu-l lasă să se miște decît pînă la un anume punct.

David se gîndi :

„Fire tainice ; da, da, tovarășe Kliem."

Pe urmă întrebă de-a dreptul :

— Cum poate fi cerut cineva de pe front ?

Kliem știe, bineînțeles, care este calea cea mai lipsită de dificultăți pentru a se putea realiza o asemenea treabă.

— O întreprindere utilă războiului — și ce nu este acum util războiului ? — face o cerere la Comandamentul general adjunct, unde arată că pentru a livra în termen ultima comandă pentru armată, are nevoie de soldatul cutare, de meserie turnător, strungar, sculer, lăcătuș mecanic sau chimist. Dacă omul e G.V., ca înlocuitor pentru el poate fi luat pe front cutare și cutare, care sînt K.V. După cîteva săptămîni, dacă totul se desfășoară cum trebuie, hîrtia pleacă la regiment cu o rezoluție, și scumpul bărbățel se cară la batalionul de rezervă, iar de acolo la comandamentul regiunii militare, iar de acolo la meșterul lui din fabrică. Iar acesta din urmă îi strînge mîna, îi urează bun venit, și pentru el războiul s-a sfîrșit, bineînțeles dacă știe să-și țină gura, înțelegi ? Cumnatul tău e G.V. ?

Era. Din cele trei trepte ale stadiului „apt pentru serviciu" existente pe atunci, și anume : apt pentru utilizarea pe front — K.V., apt pentru serviciul în garnizoană — G.V. și apt pentru muncă — A.V., la vizitele medicale suplimentare din Serbia medicii militari îi acordaseră lui Bertin treapta medie, astfel că, formal, nimic nu stătea în calea înapoierii lui în patrie. Dar cînd Kliem află că respectivul ostaș care trebuia cerut e scriitor, se scărpină pe după urechi și scuipă în cenușă :

— Despre asemenea oameni nu pot să-ți spun nimic sigur, abia reușesc să-i deosebesc de zețari și de tipografi. Îmi închipui că trebuie să fie unii care scriu prin ziare și gîdilă condeiul ca să mențină entuziasmul oamenilor. Dar cum să ajungi pînă la ștabii ăștia ?

Şi Kliem dădu din umeri.

A doua zi dimineaţă, fratele şi sora se întîlniră la micul dejun. În farfurii abureau fulgii de ovăz pregătiţi cu lapte conservat şi o bucăţică de unt de mărimea unei alune ; ca supliment, pîine cenuşie şi marmeladă. Lîngă farfuria lui David se afla, ca de obicei, un pachet pentru al doilea dejun, pe care *Frau* Mahnke îl pregătea întotdeauna cu mîna ei — şase felii de pîine cu untură de gîscă şi încă o garnitură oarecare din cele ce se folosesc la sandvişuri. Pofta de mîncare a elevului Wahl nu lăsa de loc de dorit, la prînz fără îndoială că-i va fi iar foame — era doar în creştere.

Domnul şi doamna Wahl îşi luau micul dejun mai tîrziu ; lumina de martie plutea palidă şi mohorîtă pe străzi. În timp ce muşca în grabă şi-şi înfigea cu grijă lingura în fiertură, David relată rezultatele convorbirii cu Kliem şi concluziile practice ale acestuia.

— Kliem posedă informaţii precise numai în legătură cu oamenii şi profesiile cu care intră în contact. A cere pe cineva de pe front e aşadar o chestiune de profesie ; şi pentru a cere un scriitor e nevoie să găseşti oameni care lucrează în sectorul acesta. Tu, Lenore, cunoşti, slavă Domnului, asemenea feţe simandicoase, adevărate podoabe în domeniul lor. Răscoleşte-ţi puţin memoria, pînă la urmă ai să dai peste un asemenea domn cu care să poţi sta de vorbă.

Şi David îşi vîrî pachetul cu mîncare în buzunarul paltonului — se aşeza totdeauna la masă îmbrăcat de plecare, fiindcă îl lăsau să doarmă cît de mult cu putinţă — apoi îşi luă servieta cam ponosită şi o zbughi pe uşă.

Lenore îşi strînse capotul în jurul trupului. Cu ochii minţii vedea parcă o sobă de teracotă, albă, de care se rezema cu spatele un bărbat înalt şi uscăţiv, vedea obrajii lui prelungi, pomeţii puternici, *pince-nez*-ul pieziş în faţa ochilor. Asta era. Îl va întreba pe scriitorul Hermann Lorcher cum poate fi scos prietenul ei din batalionul de geniu, în care se risipea cu totul inutil prestînd o muncă manuală.

Despre familia Lederer auzise cîte ceva. Că doctorul Lederer ar fi fost mobilizat de mai multă vreme şi că austriecii îl înaintaseră ofiţer. Doamna Mela Hartig-Le-

derer dădea concerte de mare succes — Beethoven și Brahms — în spatele frontului și pentru opere de binefacere, în toate orașele din zona germană și austriacă. În iarnă dăduse la Berlin cinci concerte, de cinci ori fusese și David în sală, chiar lîngă podium, mereu captivat. Ce femeie !

Hermann Lorcher locuia aproape de linia nordică de centură, în noul cartier Frohnau, unde intelectuali, funcționari și muncitori cu salarii mari puteau să-și închirieze case mici cu grădină. Avea și telefon.

Lenore formă numărul și menționă că e vorba de o problemă importantă. Vocea lui Hermann Lorcher sună cam șovăitoare.

— Nu am încredere în doamne care îmi fragmentează timpul de lucru cu tot felul de chestiuni importante. Importante pentru cine, aceasta este întrebarea ; pentru mine, fără îndoială că nu.

Lenore îl asculta, cuprinsă de teamă. Răspunse :

— N-am cîtuși de puțin intenția să vă importunez. Este vorba de un simplu sfat, poate și de viața unui tînăr menit să dea lucrări valoroase pe tărîm literar.

Hermann Lorcher nu deveni mai binevoitor. Numele unei domnișoare Wahl nu-i spunea nimic. Dar tocmai lucra la un studiu despre Lev Tolstoi, unde elogia solicitudinea marelui scriitor rus, care răspundea totdeauna cînd era chemat în ajutor, de pildă de către un student francez necunoscut pe nume Romain Rolland, care voia să discute cu el anumite probleme de conștiință.

— Este oare ceva urgent ?

— Foarte urgent.

— Bine, puteți veni, domnișoară ; duminică la prînz, la ora douăsprezece, voi rezerva o jumătate de oră liberă pentru dumneavoastră.

Lenore Wahl mai zăbovi cîteva clipe în fața aparatului negru și lucios, cu receptorul pus pieziș în furcă. Nu i se întîmplase încă niciodată să pătrundă în chip de vizitatoare nedorită în singurătatea unui bărbat a cărui muncă rodnică îi conferea dreptul să adopte o atitudine reținută. Dar trebuia să se elibereze de această impresie — ezitările nu erau admisibile, Bertin pleca spre Verdun.

Se urcă în camera ei și căută printre cărți versurile unui tînăr poet contemporan, pe care le iubea între toate, și în dimineața cenușie citi, pentru ea, cu voce șoptită, acele strofe intitulate „Isus și drumul presărat cu hoituri“, în care Mîntuitorul se încununează cu jivine, șobolani, vipere și șerpi de casă morți.

CAPITOLUL AL DOILEA

În vizită la un scriitor

Scriitorii uită lesne întîlnirile, dacă nu cumva s-au învățat să folosească o agendă. Pe masa lor de lucru se stivuiesc bilețele peste bilețele — și cum ar putea să-l găsească la timp potrivit pe cel unde a scris „Duminică la 12, o domnișoară Wahl“, mai ales cînd sîmbăta aduce o asemenea surpriză ca vizita unui vechi prieten venit în permisie ? Către seară îl sunase la telefon cineva cu o voce străină și totuși familiară, menționînd că se află pentru cîteva zile la Berlin și că ar dori să-l vadă cît mai curînd cu putință. Foarte nerăbdători, se înțeleseseră pentru duminică de dimineață.

— Poți să-l reții pe Lederer la masă, am avut șansa să descopăr ceva ca lumea, se lăudă doamna Anna Lorcher față de soțul ei, la micul dejun destul de modest compus din ceai de mentă cu zaharină, pîine de război prăjită, marmeladă de morcovi.

Hermann Lorcher încruntă sprîncenele. Nu-i place cînd nevasta lui are șansa „să descopere“ ceva ca lumea, fiindcă este același lucru cu a cumpăra pe sub mînă. Insistă mereu ca ei să se limiteze la rațiile accesibile oamenilor sărmani, la care ține foarte mult.

— Minunat, zise prefăcîndu-se mulțumit, ce ai descoperit ?

— Șase porumbei tineri, răspunse femeia cu păr argintiu, iar ochii ei par a rîde în taină fiindcă știe că lunganul de bărbatu-său se va înfuria pe dată.

Dar nu se înfurie :

— Trei dintre ei îi vei trimite la spitalul militar, ceilalți trei la școala primară. Am să te învăț minte să îmbogățești negustorii clandestini. În orice caz, eu nu mă ating de această mîncare.

Doamna Lorcher își întinse mîinile peste masă, dînd impresia că vrea să-l îmbrățișeze, cu lacrimi și cu admirație în inimă.

— Sînt ciori, prostuțule, exclamă ea, un dar de la brigadierul silvic Schmidt. Și acum, nădăjduiesc că vei binevoi să mănînci.

Hermann Lorcher își arătă dinții.

— Da, voi binevoi, și-ți voi devora capul, care e mult prea inteligent pentru un bărbat ca mine.

— De orice care există în lumea asta poți în același timp să rîzi și să plîngi, ofta Anna Lorcher, gîndindu-se că un spirit luminat ca soțul ei trebuie să fie hrănit cu animale de pradă mîncătoare de stîrvuri, pentru ca să nu i se revolte conștiința.

Pe urmă se retrage în bucătăria ei, fiindcă în nici o carte de bucate nu găsise vreo indicație în ceea ce privește timpul cît trebuie să fiarbă la foc potolit niște ciori tinere ca să dea o supă minunată și carne fragedă.

Înainte de ora zece, Theodor Lederer ședea pe terasa de bîrne cafenii care se întindea în tot lungul peretelui dinspre grădină al casei. Păsările făceau gălăgie în tufișuri și în vîrfurile copacilor, mai ales vrăbiile, din curtea alăturată răzbătea cîntat de cocoș tînăr, și toate erau îndeajuns să creeze o atmosferă de duminică.

Înfățișarea doctorului Theodor Lederer se schimbase, afară doar de privirea ochilor mari căprui și de nasul ușor încovoiat. În rest, parcă întinerise cu douăzeci de ani și chiar așa se și simțea. Dispăruse părul lung pînă la ceafă, barba pînă la piept, pielea fină, cutele de pe frunte. Din gulerul uniformei de locotenent al unui regiment austriac de infanterie se ridica un cap cu trăsături severe, acoperit cu numeroase cicatrice. Un atac cu grenade de mînă, pe frontul italian, între Asiago și Arsiero, îi dăruise douăzeci și trei de schije elevului locțiitor de ofițer Lederer de atunci, în regiunea occipitală, ceafă, urechi, pe cap, umeri, brațe, la care se adăugaseră probabil și lovi-

turi provenite prin ricoșarea unor pietre. Faptul că medicii reușiră să-l salveze ține de nenumăratele lucruri inexplicabile ale acestui război, care se produc mai ales în domeniul spitalelor militare. Ființa însuflețită care se numește om nici nu-și dăduse seama, pînă acum, cîtă rezistență animalică este înmagazinată în ea. Și astfel, acest urmaș al unor vestiți rabini din răsăritul Galiției, cercetătorul mozaicurilor din Ravenna, omul în mîna căruia se potrivea mai degrabă un jad chinezesc sculptat decît trăgaciul unui pistol greu, trăiește, s-a vindecat, iar săptămîna viitoare, în fruntea unei companii, va lua în primire cîteva tranșee în patria lui.

Hermann Lorcher îl măsoară cu privirea de sus pînă jos, pe jumătate entuziasmat și pe jumătate stingherit din pricina propriului său entuziasm.

Dar locotenentul Lederer îl liniștește :

— Am întinerit într-adevăr cu douăzeci de ani, dar voi fi mai aproape de moarte cu douăzeci de ani, dacă nu se vor ivi perspective de pace. Rușii pregătesc o mare ofensivă, care ar putea să aibă efecte cu totul neașteptate. De aceea te rog pe dumneata, domnule Lorcher, să-mi spui ce părere ai despre șansele unei păci apropiate, ale unei păci imediate.

Hermann Lorcher nu-și făcuse niciodată iluzii în ceea ce privește militarismul mondial. Mica lui revistă *Der Bund* — era destul să răsfoiască numerele apărute în ultimii ani — atrăsese întotdeauna atenția asupra războiului latent, cum îl numea, care nu se desfășura la suprafață, ci pe sub crusta orînduirilor sociale.

— Tocmai din cauza aceasta mă abțin, în timpul stării de asediu, de a publica articole pe teme politice, mă refugiez pe domeniile marii literaturi, îmi izolez sensibilitatea bolnăvicioasă față de lumea înconjurătoare cu ajutorul unor cicluri de conferințe despre marii greci — acum tocmai mă ocup de Homer. În același timp, urmăresc tot ce este contemporan cu ochi cît se poate de atenți.

Apoi, mîngîindu-și gînditor barba, adăugă :

— De la succesul obținut la Verdun, șansele sînt mai mici ca oricînd.

Lederer îl întrerupe cu un gest :

— Bătălia de la Verdun nu este cîtuși de puțin un succes, asta e sigur. Atacul asupra acestei fortărețe, clădite într-un mod de-a dreptul genial în ce privește poziția, poate că a reușit ca incursiune prin surprindere; vreme de patru zile, așa arătau lucrurile. Dar de la începutul lui martie, în lupta turbată pentru acea poziție de pădure, francezii se arată a fi adversari demni de germani. Chiar dacă ar fi nevoiți să evacueze Verdunul, noi n-am cîștiga nimic; dar deocamdată nu sînt nevoiți s-o facă. Lărgirea și rotunjirea frontului pe malul drept al Meusei nu folosește la nimic, atîta vreme cît cel stîng se află deasupra liniilor de acolo și le domină cu artileria grea.

Apoi Lederer povesti că, în timpul lungii lui convalescențe fusese folosit ca interpret într-un spital militar pentru ofițeri prizonieri, fiindcă vorbea italiana ca germana și cunoștea și cîteva frînturi de poloneză. Acolo, și mai tîrziu la Viena, învățase o mulțime de lucruri în domeniul științei militare: despre raporturile de forțe, instrucție, probleme strategice și tactice. Mai nerod nu devenise de cînd se afla în armată, minții lui îi prindea bine această schimbare, iar problemele științei militare erau teoretic mai puțin dificile decît studiile critice de stilistică de care se ocupase înainte vreme.

De aceea — și pentru că studiase toată viața problemele Austriei și ale Germaniei — vedea acum deosebit de limpede ce se ascunde în spatele evenimentelor. Războiul atinsese asemenea proporții, încît scăpase de sub controlul oamenilor — acest lucru era în afară de orice îndoială. Dacă nu se găsea cineva să-i pună capăt, atunci va continua tot mai nestăvilit. Militarii de profesie din Europa bineînțeles că refuzau să recunoască aceasta; și nici măcar nu li se putea lua în nume de rău — nimănui nu-i place să se autodesființeze. Pretutindeni ei reprezentau același spirit și păreau că joacă între ei o partidă de șah după anumite reguli pe care le socoteau imuabile, tremurau unii în fața altora, se disprețuiau între ei, în același timp se prețuiau reciproc și nu exista lucru pe lumea asta de care să fie atît de convinși ca de necesitatea războiului. La aceasta se adăuga faptul că pretutindeni intrau în joc pasiuni și antipatii personale, care între mi-

litari se manifestau tot atît de hotărîtor ca în orice altă profesie. Bătălia de la Lemberg, de pildă, fusese pierdută — și împreună cu ea se pierduseră cele mai bune corpuri de armată austriece — fiindcă un general avea nevoie de Ordinul Maria Theresa, care nu se conferea decît pentru un succes obținut din inițiativă proprie. Feldmareșalul austriac prezentase, toamna trecută, marelui cartier general german planuri convingătoare pentru a-i scoate pe italieni din război, de asemenea pentru a da Rusiei o lovitură hotărîtoare sub comanda supremă a generalului-maior von Hindenburg și a colaboratorilor săi, lovitură care, pe atunci, poate l-ar fi convins pe țar să încheie pacea. Dar comandamentul superior al armatei germane refuzase să pună la dispoziție suficiente contingente de trupe, ca să reușească acea mare bătălie de încercuire și ofensiva care trebuia s-o preceadă, numai din cauză că cei din răsărit, colegii lor, obținuseră prea multe victorii. Corpurile de armată, despre care pretindeau atunci că nu le au, erau acum măcinate în fața Verdunului. Aceste aspecte dădeau bătăliei nota de groază, de irosire, de definitivă lipsă de rațiune.

— Înainte vreme ni se părea că citim, pe firmamentul istoriei umane și în cărți, că este sortit pieirii tot ceea ce pregătește pieirea altuia, și că cel lipsit de apărare este lipsit de apărare numai atîta vreme cît nu și-a analizat temeinic situația. Dar cum putem oare traduce în viața practică această înțelepciune?

Hermann Lorcher nici nu-și dăduse seama cît de tare îl răscolea mîndria febrilă pentru Germania și impetuoasa ei mărire. Dragostea lui pentru această țară, pentru acest popor, nu putea să suporte ca prietenul lui să prezinte doi ani de fapte și suferințe incomensurabile ca lipsite de sens.

Asculta într-un fel de amorțire. Războiul, știa asta de mult, era pornit de oameni, nu era o catastrofă naturală de neînlăturat, bineînțeles dacă straturile primitive adînci ale rasei albe, pofta ei lacomă de jaf, ucidere, eroism și glorie nu pot fi considerate ca făcînd parte din însăși natura ei. Întotdeauna se ridicase împotriva generalilor cînd aceștia încălcau domenii unde nu aveau ce căuta, în poli-

tică, etică, spirit. Dar despre competența lor în domeniul în care își duceau activitatea fusese totdeauna convins.

Frazele liniștite ale lui Lederer îi dezvăluiau nodul complicat și înspăimîntător al imperfecțiunii umane, al erorilor, neglijenței și egoismului, pe care îl cunoștea din viața actorilor geloși de faima colegilor, numai că aceștia nu puneau în primejdie decît o seară de spectacol. Îngrozit își dădu seama că, de la Homer încoace, zeii nu se schimbaseră, numai că de data aceasta se întrupaseră colindînd cîmpurile de morți și învinuindu-se unii pe alții ca să scape de răspundere.

— Înțelegi, vorbi Lederer mai departe, nici unul dintre cei în uniformă nu poate ieși din cercul vicios care se poate exprima astfel : a continua războiul de dragul continuării. Ar trebui ca cineva dinlăuntrul poporului, un civil, să înceapă a vorbi de pace. Nici un militar nu va recunoaște vreodată că după doi ani de distrugeri, zi de zi și ceas de ceas, cuvîntul „Victorie" trebuie șters din dicționarul posibilităților — pe toate fronturile. Un civil ar putea să recunoască — și să vorbească.

Lorcher înțelese numaidecît că aceste cuvinte erau rostite ca un apel adresat lui. Păli, ridică și coborî încet umerii :

—Un asemenea om nu există, fiindcă ar fi lipsit de sens. Poporul nu are voce, iar lumea nu are urechi.

Lederer își lăsă ochii să zăbovească pe mugurii groși ai spalierului cu pomi fructiferi :

— E greu să te supui unor vremi lipsite de rațiune, cînd ai crezut tot timpul într-o rațiune a vieții.

Hermann Lorcher simți nevoia plină de amărăciune să se apere :

— Toți cei capabili de a acționa sînt în armată și cred în victorie. Eu nu sînt un nebun exaltat ca acest Liebknecht, sînt un scriitor singuratic cu sentimente de solidaritate Este un lucru frumos să conduci o masă de oameni entuziaști ; dar să provoc o răzmeriță nu pot.

Theodor Lederer deveni deodată foarte liniștit, aproape bine dispus. Într-o singură clipă văzu Germania, Austria, Europa, plutind fără cîrmă spre destinul lor. Își aminti de o după-amiază ploioasă, în casa lui confortabilă de la țară, la Steglitz, unde un anumit domn dojenise cu destulă as-

prime pe un tînăr din pricină că acesta justificase refuzul de a se împotrivi unui ordin. Nu mai existau conducători spirituali. De acum înainte, nu mai puteau ajuta decît minuni, mari și mici. Dacă, de exemplu, scăpa nevătămat din război, atunci înseamnă că s-a întîmplat și cu el o minune. „Mai întîi așteaptă, pe urmă bea ceaiul", spunea un proverb silezian.

— O să trăiți voi și lucruri mai ciudate decît legea serviciului militar obligatoriu în Anglia libertăților, glumi el.

„Voi"... Hermann Lorcher simți o lovitură drept în inimă.

— Aș putea să-i scriu președintelui Statelor Unite. Poate că va citi cele expuse de un om imparțial, și va interveni. E singurul care ar putea s-o facă — cu perspectiva de a realiza ceva.

— Și împăratului Germaniei, adăugă Lederer, fără batjocură și fără nădejde.

Iar celălalt prinse acest prilej, ca pe un fel de slogan, pentru a se descărca de sentimentul de vinovăție pe care-l simțea față de prietenul său și de lumea întreagă.

— Vreme de doisprezece ani am combătut fără teamă regimul aflat la putere și pe reprezentantul lui cel mai evident, pe Wilhelm al doilea, din care pricină am stat de două ori la închisoare. Că omul acesta, altfel orgoliul personificat, nu este acum în stare nici măcar să-și silească subalternii să treacă la acțiuni practice, are asupra mea efectul unei otrăvi împotriva căreia nu te poți apăra.

Duminica pierise, pierise și grădina lui, mugurii pe care îi privise cu atîta plăcere, urmele mari de pași pe potecile acoperite cu zăpadă și urmele mai mici ale soției lui.

Lederer, plin de solicitudine, se sili să-i abată gîndurile, povestindu-i unele întîmplări, apoi încercă să-l readucă la punctul de plecare al convorbirii. Cu obiectivitate, de parcă ar fi participat la o discuție publică oarecare, relată :

— Austria, cu armata ei compusă din nouă popoare vorbind limbi diferite, nu poate rezista unei noi ofensive a rușilor. Oricum, efortul ei nu poate fi judecat în raport cu realitățile germane, fiindcă de la Revoluția Franceză

nu mai există în lume nici o dinastie care să poată opri elanul popoarelor dominate către un fel de viaţă proprie.

Tocmai cînd se pregătea să expună mai amănunţit chestiunea, doamna Anna Lorcher, într-un şorţ de bucătărie în dungi, apăru în faţa prietenilor şi întrebă :

— Hermann, nu cumva ai chemat-o aici pe domnişoara Wahl şi ai uitat ?

Lorcher se înroşi, supărat :

— Nici măcar duminica nu pot să stau liniştit. Am să sfîrşesc repede cu domnişoara asta.

Zîmbind, Anna Lorcher îi puse mîna pe umăr :

— Rămîi aici, linişteşte-te, şi n-o pune pe sărmana fată să ispăşească pentru că tu, din păcate, nu poţi suferi agendele de birou.

Pe urmă o conduse pe Lenore pînă pe terasă, în lumina caldă a amiezii.

Îmbrăcată cu grijă, cu gulerul gros de blană ridicat pînă la urechi şi cu o căciuliţă din aceeaşi blană pe frunte, Lenore privea cu încredere spre Lorcher şi aştepta să-i fie prezentat străinul — ofiţerul austriac, cu o medalie de eroism pe piept, ai cărui ochi îi trezeau o vagă amintire.

Cînd Lederer o salută bine dispus, îi veni greu să se obişnuiască, la început, cu noua lui înfăţişare. Imediat simţi însă că prezenţa lui îi era favorabilă.

Între sprîncenele groase ale lui Lorcher se săpase o cută, mîinile lui osoase băteau cu degete lungi pe masă, o bătaie de loc prietenoasă. Lenore arătă că venise să afle de la domnul Lorcher ce posibilităţi există ca logodnicul ei să fie cerut de pe front şi ce trebuie să întreprindă pentru a reuşi în această acţiune.

— Şi cu asemenea lucruri trebuie să-mi pierd eu timpul, strigă Lorcher foarte enervat, nu ştia nici el de ce.

După convorbirea de pînă acum despre sacrificiile inumane, despre sutele de mii de morţi, găsea că este de-a dreptul insultător să vină cineva să-l incomodeze vorbindu-i despre soarta unui singur individ.

— Nu vreau să am nimic de-a face, zise el brutal, cu intervenţii de cereri de pe front şi cu tot felul de chiulangii. Absolut nimic.

Şi cu aceasta convorbirea era, după părerea lui, terminată, drept care se ridică pe jumătate de pe scaun.

Lenore rămase mai departe așezată. Nu mai avea nici o importanță, acum putea chiar să-l lase pe omul acesta grosolan să se răstească la ea.

— Nici n-ați auzit încă despre cine e vorba, și vreți să scăpați de mine, zise ea curajoasă. Iar după aceea scrieți despre ajutorarea reciprocă și camaraderia dintre intelectuali. Au căzut destul de mulți oameni talentați, pe cîmpul de bătălie și în spatele frontului ; trebuie să se îngrijească cineva ca și mai tîrziu, în jungla creată de cei în goană după bani, să fie create în continuare valori spirituale, rod al atîtor sacrificii și suferințe. Nu trebuie să vin eu ca să vă enumăr cîți nu mai sînt printre noi ; acum, de curînd, a căzut și Niehoff-Barmen, un pictor mai bun decît se crede în general. Și chiar dacă Werner Bertin e logodnicul meu și eu sînt acum aici și solicit pentru el o favoare nu e mai puțin adevărat că este socotit printre speranțele literaturii, și de aceea merită ca din pricina lui să vă gîndiți puțin și să căutați o soluție.

— Aha, zise Hermann Lorcher cu oarecare dispreț, tînărul care a scris despre catedrala din Strasbourg și „Dragoste la ultima privire“, aflată acum pe toate măsuțele de noapte. E logodnicul dumneavoastră ? Vă doresc noroc, dar nu vă pot ascunde un lucru : un legător de cărți talentat din Leipzig sau un meșteșugar care înrămează tablouri mi se pare tot atît de important ca și acest domn și nimeni nu se gîndește să-l scoată de pe front. Aș putea să vă arăt scrisori de la muncitori care, ca valoare umană, sînt fără îndoială la aceeași înălțime ca tipăriturile acelui domn.

— Cu atît mai rău că nu se îngrijește nimeni de ei ; dar oare este acesta un motiv ca Bertin, muncind ca genist, să piară ? Nu mi se pare de loc logic.

Dar Hermann Lorcher nu voia să mai audă nimic.

— Adresați-vă ziarelor la care sînteți abonată, trimiteți-le scrisorile pline de lamentări ale prietenului dumneavoastră.

Lenore privea cu curiozitate la omul celebru care se năpustise cu înverșunare asupra ei. În fața acestei dezlănțuiri fără frîu, se simțea ca blindată și aproape bine dispusă.

— Bineînțeles că Bertin nu mi-a scris despre eventuala lui eliberare nici măcar un rînd, ba, pe cît îl cunosc, nici nu i-a trecut prin minte o asemenea posibilitate. Eu, din proprie inițiativă, aș vrea ca să aflu măcar cum ar trebui să procedez ca să-l mai pot vedea vreodată. Am știut de la început că primejdia se apropie de el, se apropie mereu. Bazîndu-mă pe propriile mele presentimente, sînt convinsă că pericolul e mai mare în fiecare lună. Și, fiind simplu soldat genist, nu va căpăta permisie decît după un an de front, prin urmare nu înainte de începutul lui august. Iată de ce nu vreau și nu pot să aștept fără să întreprind nimic.

În acest moment, locotenentul Lederer se amestecă binevoitor în discuție. Arătă că, de cînd întinerise ca ofițer îi plăceau iar femeile tinere, aceste ființe curajoase și răbdătoare, în care se manifesta puternic instinctul speciei. Națiunea trebuia menținută, popoarele supraviețuiau războaielor numai fiindcă femeile zămisleau copii.

— În fața geniului vieții se închină chiar și cel al morții, zise el zîmbind. Există un mijloc infailibil ca prietenul dumneavoastră să poată fi adus aici, măcar într-o permisie, un mijloc pe care numai dumneavoastră îl puteți folosi.

Neîncrezătoare, Lenore îi privi fața luminată de un zîmbet cald.

— În ce mă privește, sînt pregătită, zîmbi la rîndul ei, numai să-mi spuneți cît mai repede care este mijlocul.

— Trebuie numai să faceți cerere să i se acorde o permisie în vederea căsătoriei. Nici o armată din lume nu va refuza o permisie unui tînăr care vrea să se căsătorească. Ce-i drept, la noi lucrurile nu merg chiar atît de departe ca în Biblie, continuă el și văzu că ea se înroșește din ce în ce mai mult, unde scrie că un tînăr căsătorit e scutit vreme de un an de serviciul militar, tocmai pentru faptul că din Biblie vorbește geniul vieții. Dar vreme de cîteva săptămîni tot veți putea fi alături de prietenul dumneavoastră — numai că va trebui într-adevăr să vă căsătoriți cu el.

Lenore se ridică în picioare, cu buzele întredeschise și ochii ei întrebau insistent pe Lederer dacă nu cumva glumește.

— N-am glumit. Așa spune legea.

Pe urmă, Lenore mulțumi celor doi domni ; acum știa ce-i rămînea de făcut. Nu voia să mai stingherească, fie și vreme de o clipă, conversația prietenească a celor doi. Simțea dorința impetuoasă să-i sărute mîna lui Lederer, dar își aminti că este totuși o doamnă, iar el nu mai purta barba lungă de pe vremuri care-i dădea o înfățișare venerabilă.

Lorcher voia s-o conducă pînă la poartă, oarecum rușinat din pricina violenței cu care se exprimase ; Lenore clătină din cap. Omul căruia îi datora atîta recunoștință nu trebuia să se simtă stingherit din cauza unor cuvinte al căror ecou se stinsese de mult.

— Într-o zi, sînt sigură de asta, veți gîndi altfel despre Bertin, iar pînă atunci rămîn datornica dumneavoastră. Vă rog să transmiteți salutări soției dumneavoastră. Și acum, la revedere.

În drum spre casă, nu simți că pernele compartimentului radiau răcoare. Ceea ce avea de făcut începuse să se contureze cu precizie, în cele mai mici amănunte. Simțea o satisfacție lăuntrică pentru faptul că, de acum înainte, totul depindea de ea.

„Fără ca în prealabil să intervină o înțelegere limpede între noi, Werner nu trebuie expus unei primejdii de moarte ; legătura noastră firească trebuie să intre pe făgașul ei normal, înainte de a se întîmpla ceea ce ne pregătește soarta. Cîteva săptămîni îl voi avea lîngă mine, și va fi un prilej pentru înlăturarea neînțelegerilor ivite. După ce voi sta de vorbă cu el și după ce îl voi apuca de umeri și-l voi scutura cum trebuie, după ce voi auzi cuvinte bune de la el și voi bea sărutări de pe buzele lui — după aceea nu voi mai fi nevoită să rămîn ca o femeie părăsită, fără putere și fără curaj, nu voi mai fi nevoită să deschid acel flacon cu otravă care ucide repede, flaconul pe care David a trebuit să mi-l procure de la un colecționar de fluturi — pentru orice eventualitate. Atunci n-am sacrificat în zadar acel embrion, copilul meu, pe deplin conștientă de faptul că fără el voi rămîne cu inima frîntă, fără speranță, distrusă, sfîșiată de viața cenușie

și crudă de zi cu zi, viață fără rost acasă și fără rost în afară de casă. Atunci, poate să plece iar pe front, dacă trebuie s-o facă și — Doamne, ce perspectivă înspăimîntătoare ! — să nu se mai întoarcă, cum nu s-a mai întors Niehoff-Barmen. În orice caz, atunci voi avea din nou sentimentul eliberării. Mă voi căsători cu el."

CAPITOLUL AL TREILEA

Probleme financiare

— Fantastic, zise domnul Wahl, de-a dreptul fantastic. Vrei să-i faci răspunzători pe cumpărători pentru urcările artificiale de prețuri, pentru că protejatul tău Brösecke voia mai întîi să-și livreze șeile cu o sută douăzeci și cinci de mărci și cincisprezece pfenigi bucata, și acum cere o sută șaptezeci și cinci de mărci și șaptezeci și cinci de pfenigi ?

Din nou, tatăl și fiul stăteau față în față ; cabinetul de modă veche era ocupat aproape în întregime de masa mare de lucru. Între ei, acolo unde nu de mult domnul Brümmer povestise întîmplarea cu Edith Cavell, ședea Lenore și asculta. Din pricina ei tatăl și fiul se rețineau în expresii, iar din pricina funcționarilor de alături nu ridicau tonul.

Lenore era de părere că așa se cuvine.

„Cinci mii de mărci, se gîndea ea. Cum poate Werner să depună cinci mii de mărci la o bancă, dacă nu are decît cele două mîini ale lui și capul pe care poartă capelă de genist ? Și, în general, banii nu intră în preocupările lui. Banii intră în preocupările familiei Wahl, iar menirea mea este să-i fac pe ai mei să înțeleagă acest lucru."

Domnul Hugo Wahl își reaprinse țigara de foi cu mișcări cît se poate de calme :

— Se scumpesc chibriturile. Ar trebui să instalăm o brichetă pe birou ; ai putea să te îngrijești tu de asta, copila mea.

Cu o încăpăţînare de moşneag — aşa i se păru domnului Wahl — tatăl său reîncepu discuţia în contradictoriu. Expunea punctul de vedere al domnului Brösecke, motivele pe care le avea de a proceda astfel, şi o făcea aprinzîndu-se.

În primele luni de război, cumpărătorii, diferiţi ofiţeri reprezentînd armata, se prezentaseră la furnizori dinainte hotărîţi, să ofere anumite preţuri pentru mărfurile de care aveau trebuinţă : harnaşamente, garnituri de piele, raniţe, şei. Maistrul şelar Brösecke — el şi cu Markus Wahl se cunoşteau de vreo treizeci de ani — îşi calculase preţurile şi făcuse o ofertă, care fusese respinsă.

— Concurenţa, un fabricant din Werder, a primit valoroasa comandă, cu toate că oferta lui era mai ridicată cu cincizeci de mărci.

— Probabil că Borgmeier a livrat marfa într-un termen mai scurt, îşi dădu cu părerea Hugo Wahl.

— N-a livrat în termen mai scurt ; a promis numai, şi nu s-a ţinut de cuvînt, strigă piţigăiat bătrînul, care începuse să se enerveze. De atunci, Brösecke lucrează şi el cu preţuri de fabricant, şi se poate justifica faţă de oricine. De ce ? Marfa lui e mai bună — pielea lui, aţa lui, munca lui. Şi cine suportă consecinţele ? Contribuabilul. Tu şi cu mine. Şi asta încă nu e nimic, adăugă el oarecum misterios. Fiindcă trebuie să ştii că domnii aceştia strică proporţiile normale dintre preţ şi valoare.

— Ei da, ei da, mîrîi Hugo Wahl nerăbdător. Şi ce-i cu asta ?

— Ce-i cu asta, iubitul meu fiu, am să-ţi spun şi ce-i cu asta. Războiul împlineşte curînd douăzeci de luni, şi toate se învîrtesc în jurul lui. Cînd oamenii de afaceri duc între ei tratative, atunci se pricep la marfa pe care o negociază, şi oricine ştie ce însemnătate are un preţ echitabil. Omul de afaceri cunoaşte materia primă, timpul de muncă, salariile, riscul. El are grijă să nu fie supra-avantajat în tranzacţie. Dar dacă acum apar nişte ofiţeri şi văd că Borgmeier cere pentru marfa lui mai proastă cincizeci de mărci mai mult decît meşterul şelar Brösecke pentru marfă bună, atunci se gîndesc că marfa mai scumpă trebuie să fie şi mai bună ; crezi că ei se pricep la calitatea mărfii ? Principalul e să fie arătoasă. Restul,

îl analizează cei din serviciile de aprovizionarea cu efecte și din depozitele de harnașamente, cînd preiau marfa ; iar banii nu contează. Și astfel, cu țipetele lor „Repede ! Repede !“ strică însăși rațiunea existenței raportului dintre preț și valoare și dăunează țării într-un sector unde nu este în măsură să suporte o daună și unde acest lucru va avea repercusiuni treizeci de ani de acum înainte.

Lenore găsea cuvintele bunicului pe placul inimii ei. O trăsătură de venalitate se făcea simțită în viața publică, atunci cînd oamenii erau induși în eroare și supuși tentației de a profita de situația precară și de nevoile unei comunități, numai fiindcă unii refuzau să lase ca problemele referitoare la afaceri să fie rezolvate de către oamenii de afaceri. Într-o prelegere auzise un profesor vorbind despre condamnabila etică a negustorilor de mărunțișuri și minunata etică a soldatului — prelegere cu săgeți îndreptate în mod evident împotriva Angliei și glorificarea sistemului militarist. Pe acest domn tare ar fi vrut să-l așeze la masă, într-o seară, cu bunicul. Ar fi vrut să-l întrebe pe tatăl ei, care o însoțise în seara prelegerii respective, ce părere are, dar renunță ; fiindcă i se păru că preocupările lui se îndreaptă acum în altă direcție.

Domnul Wahl se prefăcea că ascultă. Amabilitatea lui nu cunoștea limite, se simțea cuprins de o nespusă fericire, dar nimeni nu cunoștea rădăcinile adînci ale acestui sentiment. Simțise totdeauna, ca pe un cui în inimă, că în ultimă instanță era totuși doar un sclav eliberat, pe care stăpînii țării îl priveau de sus, chiar dacă aveau nevoie de el, și mai ales atunci — stăpînii care se trăgeau din familiile Arnim și Dohna, Kracht, Spaar și Schulenburg. Acum, însă, casta ofițerilor, reprezentată de cel mai genial dintre ei, îl primea printre colaboratori. De două zile poartă în buzunar două foi de hîrtie acoperite cu un text scris la mașină. Pe prima foaie, Comandantul suprem al frontului de Est îl invită pe domnul Hugo Wahl la o consfătuire ce urmează să se țină la Kowno, în ziua de 27 martie, ora cinci. Pe a doua, această consfătuire extraordinară se amînă de la ora cinci pentru ora șase fără un sfert, iar ambele hîrtii sînt semnate „Schieffenzahn“.

— În ceea ce mă privește, domnule Wahl, mi-am notat numele dumneavoastră în circumvoluțiunile creierului meu, îi spusese.

„Iată dovada aici, o dovadă care foșnește — domnul Wahl își pune, fără voie, mîna pe inimă — foșnește și mă ajută să fiu, înlăuntrul meu, liniștit și sigur de importanța mea. Tata n-are decît să vorbească mai departe de ranițele domnului Kuhl și de șeile domnului Brösecke. Am fost chemat la Comandamentul suprem Est, ca să particip la o consfătuire — în afară de mine au fost chemați și Obstfelder și doctorul Jonas. Probabil că este vorba de noua Casă de credit Est, despre care se spune că va fi organizată ca o bancă de emisiune, ca să satisfacă necesitățile monetare ale teritoriului ocupat, fără a încărca fondul de circulație în țară. Voi face ce-mi stă în putință, dacă va fi nevoie voi renunța la toate, voi rămîne săptămîni în șir la Kowno, lăsînd lucrurile de aici să se desfășoare cum vor putea. Tata tot mai trăncănește despre preț și valoare. Fiica lui e preocupată de planuri de căsătorie — suflete mici, minți înguste. Căsătorie ? Un ginere pe front ? Nu mai am nevoie de el."

Pe Unter den Linden, printre cunoscuții domnului Hugo Wahl, invitația lui Schieffenzahn avusese efectul unei bombe. Pe neașteptate începuseră cu toții să fie de acord cînd spunea cîte ceva ; iar aici, la Potsdam, consilierul intim von Ducherow îl lăsase să-l conducă, de la gară pînă acasă, cu mașina, ceea ce pînă acum nu se întîmplase niciodată.

„Legătura asta meschină cu neisprăvitul sau cu genistul, cum trebuie să spunem acum ca să fim în nota vremii, aparține trecutului. Fata va trebui să înțeleagă acest lucru, chiar dacă i-o vom servi cu încetul, picătură cu picătură. Pe vremuri, se săturase de matineele dansante cu locotenenți sau cu tineri practicanți în drept, abia ieșiți de pe băncile facultății, și după lupte înverșunate duse cu noi se refugiase la München : acum se arată cîtă dreptate am avut atunci. Nu e făcută pentru un tînăr ; cu mintea ei înțeleaptă se va orienta către un pretendent mai vîrstnic, în cazul că acesta este în măsură să consolideze poziția tatălui ei în sferele foarte înalte, care i se deschid acum și în care pășește prin propriile-i puteri.

Bineînțeles că bătrînul varsă venin în legătură cu călătoria la Comandamentul Suprem Est. N-are decît !"

— Despre asta o să vorbim mai tîrziu, îl aude pe tatăl lui. Nu pentru asta a venit fata aici, vrea să stea de vorbă cu tine despre propriile ei chestiuni. E fiica ta și nepoata mea, iar în căpșorul ei are o seamă de gînduri înțelepte. Dă-i drumul, fetița mea !

Lenore, avînd în fața ochilor zidul bisericii pe care alternau umbrele norilor cu pete de soare, își expune intențiile. Arată că, la început, se gîndise la o perioadă mai lungă de logodnă, dar vremurile sînt de asemenea natură încît nu dau răgazul necesar pentru jumătăți de măsură. Ar dori să se căsătorească foarte curînd, de fapt atît de repede cît este posibil, iar în acest scop să ceară și să obțină o permisie de căsătorie pentru soțul ei. Mai înainte, însă, ar dori să știe limpede cum stă cu zestrea ei. Fiindcă zestrea ei nu reprezintă o sumă oarecare ; ea este menită să constituie o rezervă pentru munca depusă de un scriitor, prin urmare a unuia dintre cei care înainte de război nu cîștigau decît modest și neregulat.

— Werner va putea totdeauna să cîștige cît îi trebuie lui, la nevoie și pentru mine, poate chiar că vom putea trăi destul de confortabil, adăugă ea cu îndrăzneală fiindcă știa că trebuie să vorbească astfel cu tatăl ei, dar nu pot să-l împovărez și cu copii, iar copii doresc să am. După cum știi, am douăzeci și trei de ani, și pentru copii asta e cea mai bună vîrstă, spune mama, trupește bineînțeles, și astfel voi avea o casă de care să pot îngriji cînd Werner va fi din nou plecat și dacă războiul, Doamne ferește, va mai dura mult.

— Va mai dura mult, zise Markus Wahl ca un ecou, din scaunul lui cu spetează înaltă.

— Din această cauză, zestrea mea trebuie ferită de întîmplări neprevăzute. O pasăre-mamă își jumulește singură puful și căptușește cu el cuibul ca să le fie puilor moale ; eu jumulesc numai casa noastră de bani. Mi-ați spus întotdeauna că primesc zestre optzeci de mii de mărci ; asta reprezintă o sumă destul de frumoasă chiar și numai ca dobînzi. Dar vă rog să mi-o dați în valori de stat elvețiene.

Hugo Wahl își privea amuzat fiica :

— În valori de stat elveţiene? zîmbi el liniştit. Dar cu obligaţii industriale nu te-ai mulţumi?

Fata părea că, într-adevăr, nu sesizează ironia lui. Fiindcă se grăbi să răspundă:

— Nu ştiu ce sînt obligaţiile industriale. M-am gîndit numai că, dintre toate ţările neutre, Elveţia, prinsă între Franţa, Italia şi Germania, rămîne cel mai sigur neutră. De aceea aleg valorile emise de statul elveţian.

— Cine te-a montat la treaba asta? întrebă scurt domnul Wahl.

Lenore îl asigură că sînt propriile ei concluzii.

— Şi e adevărat, strigă Markus strălucind de bucurie. Ce zici ce cap are fata? Nu poţi să fii mîndru de carnea şi sîngele tău?

— Înaltă trădare! replică domnul Hugo Wahl. Înaltă trădare în sectorul economic! Cine cumpără astăzi hîrtii de valoare ale unui stat străin păcătuieşte faţă de patrie. Eşti o prostuţă mică, fetiţă dragă, dar nu-ţi iau în nume de rău gîndurile pesimiste. Cea mai sigură hîrtie din lume e împrumutul de război german; să-ţi cumpăr sau să-ţi dau ca zestre altceva, ar fi pur şi simplu o mîrşăvie. Eşti o fetiţă nevinovată, nu-ţi cere nimeni să înţelegi pe ce cale greşită au apucat gîndurile tale; dar în ceea ce mă priveşte, ştiu sub influenţa cui au luat naştere asemenea idei trădătoare, nimeni nu mă poate convinge că nu este aşa. Ceea ce este mai trist e faptul că sînt silit să mă refer la propriul meu tată.

Markus Wahl îşi sprijini pumnii pe spetezele laterale ale scaunului, de parcă ar fi vrut să sară, dar Hugo Wahl nu terminase încă. Paharul se umpluse, odată şi odată trebuia să se lămurească cine era stăpîn în casa asta.

— Aveam anumite motive să fiu de acord cu logodna ta; dar te rog să nu mi-o iei în nume de rău, copila mea... poate că acest domn Bertin al tău e un geniu, poate că nu e. Cred că mai degrabă nu. Fiindcă geniile se numesc Goethe, şi Schiller, şi Kleist, iar nu Bertin, sau Wahl, sau Obstfelder. Deocamdată nu este, din păcate, decît un „bocher“ — şi tu ştii ce înseamnă asta: un băietan evreu care încă n-a terminat cu învăţătura. Pe scurt, trebuie să mai reflectez serios dacă sînt în măsură să pot procura,

pentru un asemenea tînăr, optzeci de mii în bani lichizi, sau fie chiar și în bonuri ale împrumutului de război.

Acest „fie chiar și" suna fals; o simți și el, imediat. Devaloriza hîrtia pe care el însuși o calificase drept cea mai sigură din lume; din fericire însă, nici unul dintre cei de față nu se agăță de amănuntul acesta.

Lenore, indignată și jignită, nu răspunse. În locul ei, luă cuvîntul Markus Wahl, care tot timpul nu se mișcase.

— Dragă fiule, vorbi cu voce ciudat de stinsă, am fost nedrept față de tine, o recunosc fără nici un fel de sfială. Eu spuneam — și accentuă acest „eu" în timp ce glasul lui căpăta acea tainică nuanță cîntată, mărturie a unei adînci încordări dar și a relaxării, caracteristică discuțiilor purtate în școlile unde se dezbătea talmudul — eu spuneam că trebuie să înțelegem cîte ceva despre bani și cîte ceva despre proprietatea imobilă, despre terenuri și pămînt. Tu spuneai că trebuie să înțelegem cîte ceva despre economie și cîte ceva despre industrie. Eu spuneam că un bancher este dator să asigure libera circulație a banilor, să fie un liber-schimbist, un liberalist. Tu spuneai că, înainte de toate, trebuie să sprijinim dezvoltarea industriei proprii și să creăm tarife vamale protecționiste. Eu spuneam că sîntem evrei, că libertățile noastre stau aici pe picioare șubrede, că trebuie să ne aliem cu toți cei care se află în aceeași situație; și cine, în afară de iuncheri și de industriași, nu se află în situația noastră? Trebuie să mergem alături de catolici și de social-democrați. Tu spuneai că, tocmai fiindcă egalitatea noastră în drepturi e prea puțin consolidată, trebuie să mergem alături de stăpîni, și duci o politică de parcă ai fi domnul de Gundermann [1]. Eu am mizat pe Frederic al III-lea și pe englezoaica [2] lui, tu ai mizat pe Wilhelm al II-lea și pe amiralul lui [3]. Toată viața am pretins sus și tare că un război e cea mai mare nenorocire care poate lovi un

[1] Personaj din romanul „Banii" de Emile Zola, tipul bancherului ingenios, îndrăzneț, care tinde să conducă din umbră viața politică a țării.

[2] Împăratul Frederic al III-lea (1831—1888) s-a căsătorit în 1858 cu principesa Victoria Maria Luiza (1840—1901), fiica reginei Victoria a Angliei.

[3] Este vorba de amiralul Alfred von Tirpitz (1849—1930), creatorul marinei de război germane.

popor. Tu spuneai că războiul însuflețește afacerile și l-ai privit imediat cu încîntare. Ce pot să-ți mai spun ? Doar știi singur că tu ești cel care a avut dreptate, iar eu n-am avut. Secția ta a înflorit, iar a mea și-a tîrît activitatea de azi pe mîine. Încă de pe acum, cînd sînt în viață, dacă am face bilanțul, îți aparține totul, în afară de capitalul de bază, pe care l-am moștenit de la răposatul meu tată și cu care am lucrat pînă ai intrat tu în întreprindere. Sînt, așadar, un om învins pe toată linia, iar dacă vrei să spui „bocher“ ca să mă necăjești, ai voie s-o faci, numai că acest lucru nu mă necăjește. Îmi dau seama de intenția ta de a mă supăra, și acesta este singurul lucru care mă supără, iar nu cuvintele pe care le spui. Fiindcă eu însumi am fost un astfel de „bocher“, cînd m-am căsătorit cu Fanny a mea, iar dacă bătrînul Cohn mi-ar fi scăzut din zestre cinci mii de taleri, numai fiindcă tatăl meu, răposatul, venea de la Grodno sau de la Bialystok, unde acuma se află din nou nemții, acest lucru m-ar fi amărît pentru toată viața. Dar dacă ai de gînd să folosești asemenea procedee și să cîștigi de la propriul tău copil, dacă pentru tine ea valorează mai puțini bani fiindcă iubește un tînăr sărac și este de partea lui, a acestui tînăr scriitor și erudit, atunci n-ai decît să faci cum te taie capul. Numai că îmi voi modifica testamentul încă astăzi după-amiază, iar suma pe care le-o scazi lor din zestre, ți-o voi scădea eu din moștenire, ție și fandoselilor tale : fandoseli am spus, iar nu judecăți sau închipuiri. Fiindcă, ia spune-mi, băiete, tu, care de pe acum te socotești mult superior mie ; unde se află profitul obținut de pe urma prețului plătit pentru dezlănțuirea acestui război, unde, spune fără să ocolești cu abilitate răspunsul ? Sînt douăzeci de luni de cînd oamenii se omoară între ei, oameni care nu și-au făcut niciodată nimic unii altora și înainte de a izbucni nebunia asta se înțelegeau unii cu alții, munceau și făceau comerț, se consfătuiau și luau hotărîri. Știu, ce-i drept, că sînteți meniți să dominați lumea. Dar ce se va întîmpla dacă nu sînteți ? Am citit și că măreția glorioasă a acestor sacrificii constituie o valoare în sine, care va face ca Germania să fie nemuritoare. Dar oare înainte era muritoare ? Răspunde, cap isteț !

În această clipă, domnul Hugo Wahl se temea de tatăl lui. Bătrînul îi vorbea cu înverșunare, încheieturile mîinilor îi tremurau.

— Cine a scornit, oare, minciuna despre invidia Angliei împotriva noastră? Numai într-o țară ca asta pot să existe oameni în stare să uite cum și-a încovoiat Anglia spinarea și a rămas nemișcată, în 1912, și mai tîrziu, ca să poată vorbi în mod înțelept cu noi, să ne cedeze colonii și o bună parte a comerțului mondial. La ce îți folosesc oare succesele războinice de astăzi? Oricum, nu știi cum se va sfîrși totul. Încă n-ai trăit destul — se potoli el — asta este, nici tu și nici cei care gîndesc ca tine. Și cu toate că ați privit în toate părțile, totuși, ochii voștri nu erau deschiși. Îți mai amintești cine susținea sus și tare că englezii vor pierde războiul cu burii? Și totuși, au cîștigat războiul cu burii. Și cine susținea sus și tare că Rusia, marea țară cu numeroși soldați, va cîștiga războiul cu japonezii? Și a pierdut războiul cu japonezii. Și că Franța este atît de putredă și de decăzută încît în trei săptămîni vom face cu ea ce vom voi, o vom arunca la gunoi? Și Franța rezistă încă, și nu numai atît. Iar de învins, nu vor învinge nici ei, nici noi. Și pe urmă, dacă vom reuși să încheiem pace de la egal la egal, vom putea spune într-adevăr că Germania a cîștigat războiul. A rezistat împotriva întregii lumi. Dar în cazul că cineva nu este cîtuși de puțin silit să se arunce în primejdie, crezi că e strigător la cer faptul că scapă cu viață din această primejdie? Oameni cu scaun la cap vor întreba: Este oare necesar să moară? A avut noroc. Pe urmă, bilanțul va arăta sute de mii de măcelăriți, sute de mii de schiloditi, sute de mii de văduve și orfani, și pagube în valoare de aproximativ cincizeci de mii de milioane aur. Ce povară vor constitui dobînzile, spune tu care știi atît de bine să socotești? Și unde a dispărut cîștigul, care în felul acesta a fost pulverizat? Prin urmare, din orice punct de vedere l-ai privi, războiul ăsta al tău e o afacere proastă, cea mai proastă care s-a făcut vreodată. Și nu mai vorbesc despre faptul că el creează o atmosferă pestilențială în țară. Numai că, în locul tău, n-aș fi chiar atît de umflat de propria-mi înțelepciune cum ești tu. Împăratul încă n-a trecut călare pe sub poarta Brandenburg, cu amiralul lui

cel cu barbă despicată și cu cei șase fii zdraveni ai lui. Mi-e teamă, da, mi-e teamă că se vor mai întîmpla multe și de toate felurile înainte de a mă culca pe patul de moarte. Și de aceea, chiar dacă acum te simți satisfăcut, și invitația pe care ai primit-o îți umflă pieptul, și cuvintele mele au un gust dulce pentru tine — ia-le în gură și pe cele care au un gust amar, și înghite-le !

Hugo Wahl își astupă urechile :

— E mult prea tîrziu, șopti, mult prea tîrziu. Toate acestea n-ar fi trebuit spuse. Dar nu-i pot porunci tatălui meu să tacă — vorbea încet, parcă pentru el însuși — mai bine mă fac vinovat de complicitate la acest act de înaltă trădare. Pînă la urmă însă voi aranja eu lucrurile.

Cu aceste cuvinte ieși din cameră, încovoiat, altfel decît în după-amiaza cînd ceruse domnului Brümmer informații despre Belgia.

Lenore își privea bunicul cu ochi speriați. Ciudat cum atitudinea protestatară, de adolescent, a lui David, părea să izvorască din gîndirea independentă a bătrînului Wahl. Dar Lenore nu avea timp să se piardă în considerații de asemenea natură. Fierul era cald acum, și trebuia bătut.

Cu mîini tremurînde, bunicul își turnă un pahar cu apă din cană, o cană aflată pe masa de lucru de cînd ținea Lenore minte.

— Pentru asta trăim mult, pentru asta.

— Nu numai pentru asta, interveni Lenore. Sîntem și noi aici, bunicule, și doar știi că te iubim. Fără tine n-aș putea să mă mărit cu Bertin. Ești singurul om de pe lume care ne poate ajuta, și ai să mă ajuți, făgăduiește-mi !

Bătrînul întrebă, obosit :

— Ce să-ți făgăduiesc ?

Lenore ședea în fața lui pe marginea mesei de lucru — fețele lor aproape că se atingeau. Și iată ce-i spuse :

— Tata și-a dat consimțămîntul la logodnă cu condiția ca Bertin să poată arăta un cont la bancă în valoare de cinci mii de mărci. Pe atunci, n-am dat prea mare importanță faptului, dar acum fericirea mea atîrnă de acest lucru. În timp ce construiește șosele sau sapă tranșee, un scriitor nu poate să cîștige cinci mii de mărci. Dar cînd se va întoarce, sînt sigură că teatrele îi vor juca piesele ;

dovadă sînt contractele aflate acum la agentul de teatru, și pe baza acestor contracte, bunicule, trebuie să-mi împrumuți cinci mii de mărci, fără să sufli cuiva măcar vreo vorbă despre asta.

Markus Wahl, cu mîna la gură, privea uimit la fata asta atît de aferată. Nostimă escrocherie îi propunea. Se hotărî pe loc să accepte.

— Dacă mi-ai fi cerut să-ți dăruiesc suma, fetița mea, atunci s-ar fi ivit greutăți ; fiindcă sînt zgîrcit, știu că sînt zgîrcit, toți oamenii bătrîni și mai ales cei slabi trebuie să fie zgîrciți. Dar fiindcă ești sînge din sîngele meu, îmi vei înapoia datoria. Dobînzile ți le cedez cu mărinimie, zise bătîndu-și joc de el însuși.

Cu o cheie descuie sertarul, scoase de acolo un carnet de cecuri pe care nu-l mai folosise de multă vreme, și scrise cu trăsăturile lui piezișe de om bătrîn, meticulos, cu ochelarii în fața ochilor presbiți, suma de cinci mii de mărci.

— În ziua dinaintea plecării tatălui tău la Comandamentul suprem Est, depui suma la „Berliner Handelsbank“ și deschizi un cont pe numele Werner Bertin.

Lenore îndoi hîrtia prețioasă, o vîrî în decolteul rochiei, pe urmă alunecă pe genunchii lui Markus Wahl, îl îmbrățișă și-l sărută pe obraji și pe gură.

— Bunic bătrîn, și dulce, rîse ea, contul acesta e deschis încă de anul trecut.

CAPITOLUL AL PATRULEA

O cerere în căsătorie

Gara era o rampă așezată în cîmp deschis, dincolo de ruinele unui sat, camuflată cu ajutorul unor eșafodaje prevăzute cu plase de sîrmă acoperite cu frunziș. Vagoanele se goleau și numai compania întîi se aduna pe o pășune ce forma o vîlcea înclinată și cam mlăștinoasă între coline. Se pare că celelalte companii fuseseră îndrumate, încă în cursul nopții, în altă parte.

Pierzîndu-se sub florile galbene de ciuboțica-cucului și sub cele albastre de nu-mă-uita, în fața lor se întindea primul petec de pămînt francez pe care călcau. Dar cerul se mișca cenușiu deasupra capetelor lor, cețuri estompau priveliștea, și nimeni nu se putea întinde pe jos din pricină că la marginea tălpilor mustea apa mocirloasă.

Cu toate acestea, își scoaseră ranițele și începură să discute, emițînd ipoteze asupra locului unde s-ar a. Cîțiva pretindeau că ar fi citit numele localității „Vilosnes-Est". Ce așteptau, nimeni nu știa.

În sfîrșit, comandanții de grupe sosiră cu brațele pline de scrisori și pachețele — toate se strînseseră aici în ultimele zece zile și acum reușiseră să ajungă pînă la ei. Prin urmare, nimeriseră unde trebuie, într-un loc unde totul mergea ca pe roate. Pentru comandantul de companie, „Panje din Vranje" cum i se spunea, fusese pregătit chiar și un cal, castaniu închis cu o pată albă pe frunte. Stîrniți de eveniment, geniștii așteptau rîzînd pe înfundate clipa cînd plutonierul major Grassnick, cu picioarele lui în formă de x, se va urca în șa — „să sperăm că nu-și va pierde chipiul înalt". Pe cînd se și afla călare, plutonierul de serviciu Glinsky sosi în pas alergător, cu jambierele de piele lipite de pulpe ; se pare că transformarea prin care trecuse comandantul de companie îi impunea un respect deosebit, fiindcă își lovi zgomotos călcîiele și-i întinse cu rigiditate milităroasă o hartă a drumurilor, împăturită. Cel care se afla călare studie calm harta, mîinile lui înmănușate o împăturiră la loc și balaurul șerpuitor al soldaților se puse în mișcare.

Clămpănit și bocănit, zăngănit de tablă. Geniștii nu erau de loc fericiți că aveau bagaje așa de multe, care se mai îngreunaseră și cu cele primite prin poștă. De curelele și cataramele ranițelor se bălăbăneau cutii înguste de carton.

Mărșăluiau în mantale, cu poalele ridicate și prinse la dreapta și la stînga, alunecau pe iarba udă, se izbeau de cei din față și la un moment dat trebuiră să se cațere și pe un deal. Curînd, pășunea răscolită se sfîrși într-o șosea bine întreținută, dovedind munca prestată de alte companii.

După ce trecură peste o creastă de deal zăriră o apă domoală, nu prea lată, care curgea arcuindu-și albia între coline împădurite : Meusa cea gălbuie. Malurile erau tivite cu tufișuri, dar micile vîrtejuri trădau că este o apă curgătoare.

Pe un pod de lemn cu inscripția „Spre Sivry“ trecură pe celălalt mal, mîndri de zgomotul puternic pe care-l [illegible]u. Se desfăceau acolo mai multe șosele și drumuri. Plutonierul major Grassnick, cu ochii pe hartă, conducea coloana.

Văzduhul era liniștit. Nici un ecou nu se auzea de nicăieri, numai compania aflată în marș, patru sute cincizeci de oameni, în rînduri de cîte patru, însuflețea peisajul.

Plutonierul major învățase cîte ceva din experiențele făcute în Serbia ; ordonă, așadar, ca plutonul al treilea să treacă în fruntea coloanei, grupa a douăsprezecea cu oamenii cei mai scunzi, în față de tot, ca să impună pasul lor și celor cu picioare lungi din plutonul întîi. Plutonierul major Poni, sergentul Barkopp, caporalul Näglein și subofițerul Bohne formau primul rînd. Drumul părea să ducă pe lîngă o lizieră de pădure, unde ajunseră după ce ocoliră una dintre laturile pădurii.

Vioi ca niciodată, Bertin mărșăluia la locul lui din marginea dreaptă a rîndului. Privirile lui devorau tot ce puteau prinde, căutau războiul.

Localitatea Sivry arăta mai distrusă decît tot ce văzuseră în Serbia. Dar în pivnițe și prin unele șoproane clocotea viața militară ; soldați cu tunicile scoase, cu pipa în gură cum o ținea și el acum, îi salutaseră batjocoritori ; semne enigmatice făcute cu creta indicau sedii de state majore, secții de telegrafie, posturi sanitare. Acum însă, în afară de faptul că străbăteau de-a curmezișul un cîmp, nu părea să se întîmple nimic deosebit.

Primise patru pachete, unul de la Kreuzburg, trei din Potsdam, de asemenea două scrisori de la Lenore și două de mîna maică-si (tatăl adăugase numai salutări). Cine știe unde vor fi cazați la noapte, dacă va avea lumină ca să citească veștile aflate acum în buzunarul închis de la piept și pe care le purta cu el înainte, în Franța, în țara dușmană !

Se va termina, în sfîrşit, cu munca anostă şi adormitoare de la şosele, cu activitatea plictisitoare, mereu aceeaşi, cu viaţa lipsită de primejdii în garnizoană. Un adevărat bărbat va putea să capete experienţă şi înţelepciune, iar într-o zi va fi în măsură să spună copiilor lui : „Pe cînd mă aflam în faţa Verdunului..."

Un bocănit neobişnuit îl smulse din gîndurile lui. Oamenii scunzi din grupa a douăsprezecea săreau peste un şanţ care se ivise pe neaşteptate în faţa lor, un şanţ îngust şi adînc care străbătea pieziş drumul lor. Marginea alunecoasă nu constituia un sprijin potrivit pentru săritură, pămîntul brun-roşcat se lipea de cizme. Scurtă vreme după aceea trebuiră să facă fiecare cîte un pas mare, sîrme negre se întindeau într-un fel de jgheab săpat cu grijă în ierburile verzi ale cîmpului. Pe urmă se ivi un al doilea şanţ, de data aceasta mult mai lat şi mai puţin adînc ; trebuiră să sară în el şi să se caţere afară pe cealaltă parte, într-un loc unde mai existau vagi urme de trepte, astfel că în curînd erau destul de murdari.

Se aflau oare pe drumul bun ? Plutonierul major Grassnick, călare pe calul lui castaniu, părea că nu are nici un fel de îndoială ; ţeapăn ca o coloană de afişaj, cu faţa roşie nemişcată, îşi aştepta oamenii.

Bertin, care făcea parte din grupa a zecea, prin urmare destul de în faţă, se întoarse, văzu balaurul lat şi cenuşiu tîrîndu-se în arc mare, căţărîndu-se pe deal, cu raniţele-i mari şi foile de cort, zări pachetele albe lucind, auzi înjurături şi rîsete ; bidoane se ciocneau de gamele.

Pe neaşteptate, tufişurile îşi despărţiră ramurile şi un bărbat care părea să poarte o tunică militară decolorată de soare se năpusti enervat asupra domnului Grassnick. Fără să-i arate vreun semn de respect, strigă la el cu accent bavarez :

— Ce naiba cauţi aici ?

Ochii albaştri ai domnului plutonier major rătăceau neajutoraţi de-a lungul siluetei agitate : probabil un nebun. Moletierele omului erau negre de murdărie, dar era în afară de orice îndoială că de mînerul micului pumnal de la şold atîrnau ciucurii de la teacă ce fuseseră odată argintii, ca la ofiţeri, deşi se dovedi curînd că era doar plutonier.

Plin de demnitate în tunica-i ireproșabilă, cu chipiul înalt cu cozoroc și cu mantaua larg descheiată peste spinarea calului, domnul Grassnick încercă să se apere de un asemenea mod de a i se adresa. Între timp, primele rînduri de geniști sosiseră lîngă cei doi.

— Ce ești, nu-mi pasă nici cît negru sub unghie, strigă artileristul (da, avea și însemnele negre de artilerist pe tunică), fiindcă mi-e totuna dacă unul ca dumneata are poftă să-și conducă oamenii drept în mijlocul focului ; dar aș vrea să-mi explici mai întîi cu ce drept îi tentezi pe francezi să pornească tirul asupra acestui punct, aici, în fața bateriei mele. În cinci minute se va destrăma ceața, balonul captiv de dincolo se va înălța, și atunci numai sfinții dumitale prusaci vor mai putea să te ocrotească.

Artilerie ? Baterii în poziție de tragere ? Cu nespusă uimire se roteau ochii lui „Panje din Vranje". Doamne, cît de departe erau lunile în care gustase din războiul de poziție împreună cu regimentul lui din Küstrin ! Pe urmă fusese rănit și apoi înaintat în acest post „liniștit".

Într-adevăr, guri rotunde și negre se iveau dintre frunzișuri ; dacă te uitai cu atenție, vedeai unul lîngă altul — patru tunuri de cîmp.

Geniștii își dădeau cu coatele. Comandantul lor îi duce de-a dreptul în plin cîmp de bătălie, și nici măcar nu știe. Credea, oare, că se mai joacă de-a războiul pe cîmpiile Macedoniei ?

Domnul Grassnick încercă să se justifice :

— Tocmai am sosit cu un transport feroviar și mi s-a indicat drumul acesta pe hartă.

Plutonierul nu aruncă decît o singură privire pe hartă și-l lămuri :

— Ai greșit drumul la bifurcație. Aici vă aflați în centrul pozițiilor artileriei bavareze, și francezii pot să vă tăbăcească serios pielea, dumitale și oamenilor dumitale. Și acum, fă bine și șterge-o în trap într-acolo, după colțul acela, în marginea pădurii, unde se bifurcă șoseaua spre Consenvoye, și strecoară-te în pădure acolo unde sînt tăblițele indicatoare cu mențiunea : „Nu este expusă observației".

În rîndurile companiei se așternu tăcerea.

Plutonierul Grassnick blestemă clipa cînd îi venise ideea să pună în frunte oamenii cu picioarele cele mai scurte, și acum îi îndemnă să gonească aproape în pas alergător. Asudînd și gîfîind, balaurul șerpuitor al geniștilor tropăia în lungul pozițiilor de artilerie, sărind din nou peste rețelele telefonice, grăbindu-se să treacă pe după colțul pădurii ocrotitoare. Acum binecuvîntau bura pe care o blestemaseră în timp ce așteptau.

În sfîrșit, intrară printre copaci, fagi și stejari înalți, o adevărată pădure întinzîndu-se la dreapta și la stînga drumului, luînd-o pe un drum care într-adevăr nu era expus observației. Tăblițe de lemn indicau drumul spre Reville și Etraye.

Oamenii puteau să-și mai tragă sufletul, fiindcă și cei din coada coloanei, uriașii din plutonul întîi, tocmai se strecurau la adăpost ; brav ca un adevărat comandant de companie, plutonierul major Grassnick rămase călare pînă ce ultimul rînd intră în pădure, la adăpost. Îi lăsă s-o ia înainte o bucată de drum, pe urmă călări gînditor după ei.

Lucrurile nu se arătau a fi prea favorabile. Pînă una-alta trebuia să deschidă bine ochii. Chemă înapoi cîțiva oameni din plutonul întîi și le îngădui să-și pună bagajele în furgonul companiei ; pe urmă îi trimise înainte să se îngrijească de încartiruire la Etraye ; uitase și de asta. Conștiința lui înregistra cîteva ușoare frămîntări ; dacă distanțele indicate corespundeau, compania nu putea să ajungă în satul străin înainte de căderea nopții, din pricina timpului pierdut cît au rătăcit drumul.

Trupa avea însă impresia că acum totul se desfășura așa cum trebuie. Pădurea primăvăratică, însuflețită de păsări, era o adevărată încîntare. Nici o pîlnie de obuz nu întrerupea șoseaua, adevărată pistă de marș, care șerpuia în curbe domoale, urcînd și coborînd.

Unii, printre care și Bertin, începură să scoată cîte ceva din sacul cu alimente, să „ciugulească“ cum numeau berlinezii mîncatul feliilor de pîine cazonă, neagră și uscată — pe care însă aproape toți o îndulceau cu ceva mai bun. Bertin deschise unul dintre pachetele primite, tăie un salam afumat rotund în felii groase cît degetul, oferi din el și celor de lîngă el — avea un gust minunat. O în-

ghițitură de apă rece cu cafea încheie masa. Își șterse mîinile de pantaloni în dreptul buzunarelor, își umplu pipa, aspiră adînc fumul pe care aerul tare de după ploaie îl făcea și mai plăcut.

— Ia mai lăsați-mă în pace, le spuse celor de lîngă el care îl tot necăjeau din pricină că era nevoit să-și reaprindă mereu pipa, acum vreau să citesc ce am primit de acasă.

Și chiar după o primă privire superficială aruncată asupra scrisorii, uită de prezența lui Holzer și a lui Metzler din fața lui.

Lenore îi scria :

„Dragă băiete, scurt și cuprinzător : ne vom căsători. Altfel nu te pot avea lîngă mine în permisie, și mai înainte de a te vîrî prea tare în primejdie, trebuie să te mai văd, să mai fii o dată lîngă mine. Scrie-mi dacă ești de acord cu această propunere. Pe urmă, va trebui să înaintezi o cerere de permisie în vederea căsătoriei, adresată unității de care aparții. Restul îl aranjez eu aici. De altfel, să știi că ești un om bogat, în cazul că mama te va întreba de asta. Fiindcă tata și-a condiționat aprobarea de un depozit la bancă pe numele tău în valoare de cinci mii de mărci ca să nu mă mărit cu un cerșetor ; între timp am îndeplinit condiția asta — cum și în ce fel îți voi explica mai tîrziu. Pînă atunci, cel mai important lucru e ca ție să-ți meargă bine. Cine a fost silit să treacă în tinerețe prin atît de multe greutăți ca noi doi, își cîștigă dreptul la cîțiva ani fericiți, după ce vremurile îngrozitoare de astăzi vor fi trecut. Fratele meu David, care îți transmite salutări, ne-a făcut marea bucurie de a fi amînat la recrutare, din pricină că are circumferința toracelui mult mai mică decît cere regulamentul, astfel că trebuie să se prezinte din nou abia peste șase luni, poate chiar un an. De curînd a trecut în penultima clasă de liceu și s-a prezentat voluntar împreună cu toți colegii lui, în bloc. Ți-am scris, oare, că editura „Nil" m-a înștiințat că scoate o nouă ediție a romanului tău ? Onorariul urmează să-ți fie achitat sub forma unei sume lunare, începînd cu ziua apariției. Trimite-mi o procură ca editura să-mi poată plăti mie drepturile. Poate că îți aduc într-adevăr noroc, așa cum ne-am dorit-o întotdeauna. Pentru astăzi, doar

atît. Sînt foarte agitată din cauza atîtor probleme practice, concrete, pe care trebuie să le rezolv zilele acestea. De fapt, această activitate îmi face bine. Principalul este ca fiecare dintre noi să devină iar jumătatea celuilalt. Te sărută mult, a ta L.

P.S. Tata îmi dă ca zestre optzeci de mii de mărci în bonuri ale celui de-al patrulea împrumut de război. Am cerut valori elvețiene, dar el pretinde că tu, ca soldat, vei insista cu siguranță pentru bonuri ale împrumutului de război. În afară de asta, am impresia că e și pentru el mai avantajos."

Bertin pășea, punînd automat picioarele unul în fața celuilalt. Ranița lui Metzler, cu gamela prinsă la spate de cataramă, plutea amenințător în fața ochelarilor săi ; dar o bucurie de nedescris pusese stăpînire pe inima lui. Cam în zece zile se va împlini un an de cînd fusese mobilizat. Pe vremea aceea, oficializarea legăturii lor era un vis depărtat, o constelație aflată undeva departe, sub linia orizontului. Acum răsărea plină de strălucire. Mai exista o asemenea fată pe întreg cuprinsul Pămîntului ?

— Ce noroc prostesc ! murmură pentru sine însuși, în timp ce, cufundat în gînduri, vîrî scrisoarea în buzunarul de la piept, alături de celelalte.

Se referea la această întîmplare favorabilă.

Iar înlăuntrul lui simțea ca un geamăt :

„Permisie ! În sfîrșit, permisie !"

Și deodată, pe cînd cei trimiși să îngrijească de încartiruire alergau grăbiți în lungul grupelor aflate în fața coloanei, însoțiți de remarcile cam pipărate ale celorlalți — pămîntul păru să se cutremure. În pădure — îngrămădire sălbatică și încîlcită de frunze, crengi, trunchiuri masive și tulpini tinere crescute pînă în înaltul cerului — izbucni un urlet, un sunet cum nici unul dintre cei patru sute cincizeci de oameni nu auzise vreodată și nici nu-și închipuise că ar putea exista. Îngroziți, se învălmășiră unii în alții, apoi un fel de vînt îi izbi în față, respirația aproape că li se opri. Trăsese o piesă de artilerie grea — nimic altceva nu se întîmplase — unul dintre sutele de tunuri camuflate în acest peisaj, în văile rîpoase din spatele colinelor. Înspăimîntătorul sunet trăda o furie a dis-

trugerii, o dezlănţuire nelimitată de forţă, căreia omul nu i se putea opune în nici un chip.

Nimeni nu mai vorbea. Palizi şi agitaţi îşi arătau unul altuia uriaşul mortier negru — vizibil acum şi dinspre şosea, după o uşoară cotitură a drumului — care îşi înălţa pieziş ţeava înfiorătoare, prevăzută în spate cu blindaje metalice ondulate. În timp ce Bertin îşi aţintea ochii într-acolo, mortierul izbucni a doua oară. Un fulger orbitor, un bubuit înnebunitor şi vreme de o clipă, în flacăra care ţîşni din ţeavă, se văzu ceva negru izbucnind spre cer. Bubuitul aproape că-ţi spărgea timpanul, toţi îşi apăsau mîinile pe urechi, cu gura deschisă. Dar a treia bubuitură nu mai izbucni.

În tăcere, porniră cu toţii mai departe. Nu era bine să mai zăbovească aici ; mai bine să aibă din nou un acoperiş deasupra capetelor. Unii pretindeau că mai era drum lung pînă la primele case din Etraye sau Reville. Li se părea că întîmplările din cursul acestei zile nu preziceau nimic bun. Nu cumva în aer se simţea mirosul înecăcios de gaze ?

Aşa îşi luă în stăpînire prima companie a batalionului X/20 noile ei domenii : cercul exterior al iadului numit Verdun. Ştiau că acuma nu mai era de glumit.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Inteligenţa — cel mai bun patriotism

Domnul Hugo Wahl se întoarse uimitor de repede din zona de est. Nu povesti nimic, îşi luă în tăcere micul dejun, citind ziarul. La întrebările pe care, curioasă, i le puse doamna Mathilde nu răspunse nimic, repetînd indicaţia din colţul din stînga, sus, al invitaţiei : „Strict confidenţial". În sinea lui suferea însă că tatăl lui nu-l întreabă nimic.

În cursul zilei împărţeau între ei biroul conducerii băncii. În răstimpul cît fusese plecat, nu se întîmplase aproape nimic ; sosiseră memorii de la cîteva organizaţii

economice care aveau drept scop realizarea unor obiective menite să sprijine efortul de război și solicitau sprijin financiar ; în Turingia urmau să fie construite noi uzine de avioane, ale căror acțiuni aveau să devină adevărate mine de aur, în timpul războiului și mai tîrziu ; un consorțiu îi atrăgea atenția domnului Wahl asupra unei societăți petrolifere românești, în al cărei consiliu de administrație se aflau oameni politici influenți ; la acestea se adăuga ușoara creștere a tuturor valorilor de bursă, ca de obicei, apoi pregătirile pentru următorul împrumut de război — într-un cuvînt, nimic extraordinar.

Domnul Hugo Wahl citi scrisori, dictă răspunsuri, le semnă, vorbi la telefon, plecă de mai multe ori la Berlin, se întoarse, își fumă țigările de foi.

Cu coada ochiului sau pe deasupra *pince-nez*-ului său demodat, Markus Wahl își contempla fiul, în timp ce acesta era ocupat să-și noteze coloane de cifre. Bătrînul îl cunoștea pe Hugo al său; nu-l supraaprecia, îl lua cu plăcere peste picior, dar cu toate astea îl iubea, în felul lui ciudat. Simțea că băiatul lui era frămîntat, că avea ceva pe inimă.

Vineri după-amiază — birourile se închiseseră și fumul țigărilor de foi plutea pe sub abajururile verzi ale lustrelor — Markus Wahl puse deoparte „Züricher Zeitung", care publica în traducere un reportaj obiectiv din ziarul englez „Observer" despre înfrîngerea suferită de britanici la Gallipoli, își scoase *pince-nez*-ul și-și miji ochii uitîndu-se la fiul său care, în liniștea întreruptă numai de tic-tacul pendulei, ședea cu privirea obosită și cu colțurile gurii căzute, cu o expresie plină de amărăciune.

— Ei, Hugo, vorbi el blînd fără nici o urmă de ironie, ce ți-au făcut cei de-acolo unde ai fost?

Și din felul cum vorbea se vedea limpede că ultima ceartă trecuse pe lîngă inima lui fără să lase nici un fel de urmă, întocmai ca și celelalte.

Domnul Hugo Wahl tresări, se uită speriat la tatăl său, scoase un sunet limpede, din fundul sufletului parcă, un sunet care aducea a geamăt dar însemna și o ușurare, apoi deschise de mai multe ori gura, de parcă unele cuvinte încercau cu putere să-și croiască drum. Pe urmă mărturisi.

Plini de așteptare și dornici să contribuie la hotărîrile luate spre binele patriei, cei trei domni călătoriseră străbătînd drumul lung prin Eydtkuhnen și Wirballen pînă la Kowno. La frontieră, permisele lor de liberă trecere îmblînziseră severitatea poliției feroviare; pe urmă trenul îi purtase, prin păduri și printre dealuri, pe cîmpuri acoperite de zăpadă și prin stepă.

La Kowno, un ofițer plin de solicitudine îi luă de la gară, cu un automobil mare. Gara, zidurile înnegrite de incendii și cîrpite cu scînduri proaspete, ruinele unor clădiri de cărămidă bombardate, la dreapta și la stînga străzii, aminteau într-un mod înfiorător de luptele date aici pentru cucerirea fortului.

După ce fură cazați destul de acceptabil și se înviorară de pe urma călătoriei, se urcară într-o trăsură și-i porunciră birjarului, un evreu, să-i ducă prin oraș, unde viața civilă se împletea cu prezența uniformelor cenușii de front.

Doctorul Carl Jonas cunoștea aici cîțiva cetățeni de vază evrei, de asemenea pe conducătorii școlii talmudice din Sobodka, de cealaltă parte a rîului, unde o sinagogă veche fusese distrusă de obuze. În 1905, cînd fusese aici în cadrul acțiunilor de ajutorare a victimelor pogromurilor, colaborase strîns cu conducătorii comunităților mai mari, fusese plăcut impresionat de felul lor altruist de a fi și se mîniase din pricina altora care se dovediseră încăpățînați.

Construcțiile militare impresionante din cadrul garnizoanei fortului și o biserică uriașă cu turnuri în formă de cupolă atestau elementul rusesc al orașului — iar nenumăratele prăvălii cu firme în caractere ebraice și într-o germană incorectă, îl atestau pe cel evreiesc. În orașul vechi, între rîurile Niemen și Vilia, se înălțau clădiri frumoase : jos, într-o piață largă, primăria, biserici albe și în culori mai închise, sinagogi mici.

Instalați comod și simțindu-se oarecum înstrăinați, străbăteau orașul în trapul cailor; doctorul Jonas dădea lămuriri, birjarul se amesteca în discuție fără nici o jenă — domnul Wahl se mira chiar de naivitatea cu care se încredea în niște străini. Pe străzi se plimbau tineri în bluze rusești, fete palide, surori de caritate ale Crucii Roșii ruse și ale celei germane. Prin străduțele înguste se înghe-

suiau evrei în caftane negre, femei cu broboade, copii care se jucau. Zăpada, vîntul de primăvară și rîul cu un strat gros de gheață aduceau însuflețire și lumină în acest peisaj zugrăvit în culori șterse.

La ora cinci și jumătate, după ce au fost întîmpinați cu amabilitate, cei trei civili în haine negre luară loc la masa verde, cu file de hîrtie și creion în fața fiecăruia dintre fotolii — ceea ce domnului Wahl îi aminti de ședința unui consiliu de administrație ; numai că ceilalți participanți purtau tunici cenușii de front, eșarfele late ale ordinelor militare, Crucea de Fier clasa I-a, iar unii dintre ei aveau pinteni la cizme.

Așezat în capul mesei, generalul-maior Schieffenzahn declară deschisă ședința și anunță scopul pentru care a fost convocată. Felul lui prietenos de a vorbi, gesturile lui ușoare, nu înșelau însă pe nimeni dintre cei de față ; el era capul și inteligența conducătoare a unui teritoriu mare. Îl priveau deci cu respect și admirație, iar cel mai mult îl admira domnul Wahl.

Aprovizionarea populației cu alimente provoca administrației griji serioase. Agricultura imensului teritoriu situat între Windau și Bialystok sau Bielsk ar fi putut hrăni fără dificultăți armata de ocupație și populația băștinașă — șaptesprezece locuitori pe kilometrul pătrat — dacă metodele lor n-ar fi rămas din cale-afară de primitive. Încetul cu încetul vor avea loc în direcția aceasta transformări, dar deocamdată socotelile trebuie făcute în funcție de realități. Orașele, neproductive, constituiau o povară pentru țară. Curînd după ocuparea teritoriului, circulația mărfurilor alimentare și a materiilor prime a fost concentrată exclusiv în mîna oficiilor economice de război, întocmai ca și în Germania. Drept urmare, comerțul a devenit neproductiv, tot așa jumătate din populația evreiască. Dar și cealaltă jumătate, meșteșugarii, vor trece curînd prin vremuri grele. Păturile avute ale populației au fost mutate de ruși cînd aceștia au evacuat Kowno (patruzeci de mii de evrei transportați cu trenurile), toate fabricile au fost golite și și-au încetat activitatea. De comenzi noi, de exemplu în industria construcțiilor, nici vorbă nu poate fi. Și fiindcă o dată cu construcțiile, care constituie o industrie-cheie, rămîn fără lucru dulgheri,

zugravi, geamgii, instalatori, tinichigii, sobari, tapițeri, administrația militară trebuie să se îngrijească din vreme cum ar putea să preîntîmpine o eventuală foamete. Pentru că este de la sine înțeles că autoritățile militare utilizează la lucrări soldați din armata de ocupație, meseriași germani și muncitori, care erau și mai buni, și costau mai puțin. La rechiziționarea produselor, satelor li se lăsa doar atîta cît le trebuia ca să trăiască. În schimb, orășenii constituiau în continuare o problemă, la a cărei rezolvare este menită să contribuie consfătuirea de față. Domnul căpitan von Wasow urma să expună unele considerații, concretizate într-o propunere pe marginea căreia se vor purta discuțiile.

Apoi, din apropierea domnului general-maior se ridică un căpitan încă tînăr, cu cîteva foi de hîrtie în mînă.

— Noi trei, relată domnul Wahl, ne-am uitat unul la altul aproape zguduiți de cele aflate — Jonas în partea îngustă a mesei, față în față cu generalul-maior, Obstfelder la dreapta lui, iar eu, cel mai tînăr, la stînga. Omul acesta conducea acum întreaga activitate de constituire a unei armate și de administrare a unei țări. Mai întîi învinsese, ca bătrînul Fritz — devenind omul indispensabil al feldmareșalului căruia îi datorăm totul. Iar acum, își împărțea ziua rezolvînd o sută de probleme mărunte, cronometrîndu-și activitatea cu o aproximație care nu depășea un sfert de ceas, după cum am văzut. Iar omul acesta găsea timp să-și bată capul și cu evreii din aceste tîrgușoare murdare, se îngrijea ca ei să nu moară de foame. În timp ce vorbea, m-am gîndit mult la tine, tată, și aș fi vrut să fii și tu acolo. De cîte ori nu ți-ai bătut joc de admirația mea față de prusacii noștri, cînd condamnam atitudinea de răzvrătire a unora ca Bertin. „Nici un popor din lume nu reușește să dea asemenea ofițeri", mă gîndeam entuziasmat și așteptam, asemenea unui copoi gata să se repeadă asupra vînatului, ca domnul căpitan să dea citire propunerii. Dintre noi, neliniștit părea doar Obstfelder; știi cum își mestecă țigara de foi cînd i se pare că ceva nu e în regulă. Domnul căpitan începu prin a arăta că unele cercetări dovediseră că, înainte de război, o anumită parte a populației evreiești emigra în fiecare an în America, unde defectele lor păreau să nu fie chiar atît

de remarcate ca în alte țări. Am simțit că mi se oprește inima în loc, iar Jonas își trase capul între umeri și-și împinse mustața înainte. Arăta ca un soldat care se pregătește de un atac cu baioneta. Ce știa căpitanul ăsta de defectele unor oameni atît de săraci, ale unei populații cu care fără îndoială că nu vorbise încă zece cuvinte pe deplin înțelese și pentru care cîțiva cartofi și o scrumbie constituiau o masă de zile mari ? Nu era semn bun și ne-am convins numaidecît de asta. Ceea ce se petrecea în timp de pace, spuse mai departe căpitanul, se dovedea acum de două ori mai necesar. În consecință, Administrația Militară din Lituania propune ca emigrarea să fie reluată într-un mod organizat. Ea ar urma să se desfășoare, aproximativ astfel : excedentul de populație să fie adunat în lagăre de triere, îmbarcat la Libau pe vapoare și dus în largul Balticii, unde să fie preluat de nave de război americane destinate escortării vaselor comerciale, și dus mai departe. Marina pune la dispoziție, cu solicitudine, vase comerciale capturate de la inamic, cu destulă capacitate de încărcare, iar amenajările pentru cazarea emigranților pe aceste vase vor putea fi făcute destul de lesne de meșteșugarii băștinași, sub conducerea germană. În vederea acestui scop, Administrația Militară din Curlanda va pune la dispoziție orice cantitate de materiale.

Și domnul Hugo Wahl își întrebă tatăl :

— Înțelegi ce înseamnă asta ?

Cu brațele sprijinite pe masa de lucru, Markus Wahl stătea lîngă fiul său ; privea fața lui Hugo ridicată spre el, și fiecare cută a pielii i se părea o brazdă însîngerată. Capul i se clătina pe gîtul subțire, ca al unei păsări mari pregătite să lovească.

— Înțeleg, răspunse încet de tot.

— Fiindcă gîndești mai repede decît mine. Cred că a trecut cel puțin un minut în care n-am înțeles nici un cuvînt. De ce să nu ajutăm cîțiva evrei să plece în America cea liberă ? Există doar familii întregi care trăiesc de multă vreme din cei cîțiva dolari pe care un emigrant capabil îi trimite în fiecare lună ? Cu siguranță că foarte mulți vor profita de ocazie să întoarcă spatele Rusiei, cînd acest lucru nu costă bani. Pe urmă, Schieffenzahn întrebă dacă vreunul dintre oaspeții de la Berlin are

ceva de spus. Îl rugasem pe Jonas să vorbească în numele nostru. Fiindcă Obstfelder, doar știi, e un cap înfierbîntat, care nu poate să-și pună frîu la gură, iar eu mă pricep mai bine să socotesc cu cifre decît să vorbesc. Jonas se ridică în picioare. Dar de ce arăta atît de palid și de galben la față ? Chiar dacă s-ar fi aflat pe patul de moarte — ferească sfîntul ! — n-ar fi putut să arate astfel, cu mustața lui albă și sprîncenele stufoase, cu craniul acoperit de un păr ca peria. De fapt, eram singurul dintre noi cu înfățișare cît de cît evreiească ; fiindcă dacă Jonas și-ar pune o uniformă sau o haină verde de vînătoare, lumea ar crede că-i vreun von Jonas, iar Obstfelder, cu barba lui de democrat... ei, dar știi cum se întîmplă. Jonas și-a dres glasul și a întrebat dacă este vorba numai de voluntari sau de o emigrație silită ? Căpitanul, gata oricînd să facă servicii oamenilor, se gîndise la început numai la voluntari. Bineînțeles, urma să se explice că era vorba de măsuri presante, astfel încît cercurile cele mai largi să înțeleagă pe deplin importanța lor. În cazul că se vor prezenta prea puțini, va trebui să se ia în considerare și posibilitatea unor transporturi silite. — „Cum stau lucrurile, a întrebat Jonas mai departe, cu aprobarea guvernului american ?“ — „A obține această aprobare, a răspuns căpitanul, este o chestiune a coreligionarilor americani ai emigranților, care oricum trebuie să se îngrijească de primirea noilor sosiți, de cazarea și întreținerea lor.“ — „Ce se va întîmpla dacă Washingtonul va refuza să-și dea aprobarea ?“ — „Nu este o chestiune pentru care trebuie să ne batem noi capul.“ — „Oare acum, la sfîrșitul iernii și începutul primăverii, călătoria nu este cam dificilă pentru femei, bătrîni, copii ?“ — Căpitanul se mulțumi să ridice din umeri. — „Nu se aflau în golful Libau și în alte părți baraje de mine ?“ — Generalul-maior Schieffenzahn a făcut semn unui ofițer de marină în tunică lungă albastră, care a răspuns : — „Ba da, sînt mine acolo — germane, rusești, englezești“. — „Atunci, cine garantează că vapoarele cu emigranți vor reuși să evite aceste mine ? Cine le va trece tefere prin baraje ?“ — Cu o urmă de uimire în glas, ofițerul de marină a replicat : — „Bineînțeles că de garantat, nu poate garanta nimeni.“'

Atmosfera din sala de ședințe, cu tablourile țarilor pe pereți, a devenit deodată densă. Răspunsurile la aceste întrebări stingheritoare arătau destul de limpede că pînă acum domnii ofițeri se mulțumiseră cu tot felul de planuri, ipotetice și plăcute, pentru a scăpa de populația evreiască. Pe noi ne aduseseră doar ca să luăm de pe umerii lor o parte din răspundere și partea cea mai odioasă a acțiunii. Exemplul rusesc îi ademenea pe acești domni germani cultivați. În definitiv, e vorba doar de niște nenorociți de evrei din răsărit. Să-i îmbarce pe vapoare, să-i lase să plutească — e ca și cum i-ar da pe mîna lui Dumnezeu, înțelegi ? zise domnul Hugo Wahl. N-are decît să garanteze Dumnezeu pentru ei.

Markus Wahl se gîndi că fiul lui era atît de zguduit încît aproape că devenise spiritual. Cu ochii minții văzu interioarele vapoarelor de emigranți, bărbații făcîndu-și rugăciunea, cei slabi, bolnavii, femeile, copiii și boccelele, clătinați de vînt și de valuri, aruncați unii peste alții, plutind la întîmplare, apoi lovindu-se de mine : apa înghețată năvălind prin spărturi, puntea înclinîndu-se — apa cenușiu-verzuie a mării. Crucișătoarele engleze trag cu tunurile în ce a mai rămas din vapoare, fără să știe ce se ascunde acolo sub pavilioanele germane.

Asemenea lipsă de chibzuință și de imaginație din partea ofițerilor aproape că-i stîrnea mila. De ce nu puteau oare acești oameni să se pună în situația altora ? Erau prea tineri, prea lipsiți de experiență ? Dar era îngăduit să fii stăpîn, fără a avea o conștiință corespunzătoare ?

— Bineînțeles că din planul întocmit cu atîta grijă nu s-a ales nimic, își continuă domnul Hugo Wahl relatarea. Obstfelder s-a ocupat de aspectul juridic al problemei, vorbind despre convențiile internaționale cu privire la drepturile popoarelor — fără sentimentalisme, de parcă ar fi fost vorba despre o măsură politică oarecare. Nici un cuvînt, nici o nuanță, care să nu se fi potrivit la orice conferință despre o chestiune din domeniul dreptului comercial. Din punctul de vedere al dreptului internațional, Germania era obligată să hrănească populația de pe teritoriul ocupat, întocmai ca și în Belgia. Nici o izolare oricît de completă ar fi ea, nu va putea să ascundă lumii plîngerile maselor evreiești ; felul cum e organizată astăzi

lumea crea posibilitatea pentru orice cetățean ca, pînă la urmă, să trimită vești în orice loc ar dori. Este în afară de orice îndoială că o asemenea despopulare a teritoriului ocupat ne va fi reproșată, în ultimă instanță, ca o încălcare a convențiilor internaționale cu privire la dreptul popoarelor, va ridica țările neutre împotriva noastră, va furniza propagandei dușmane un material inepuizabil. În același timp, modul în care a fost prevăzută evacuarea va fi socotită o brutalitate inutilă și o măsură dușmănoasă față de evrei, va ridica un val de indignare mai ales în America — un val de indignare în fața căruia prietenii de acolo ai cauzei germane vor fi neputincioși. Drept urmare, așa-zișilor intervenționiști le va fi ușor să împingă America de partea Antantei, și țara cea mai bogată din lume în materii prime va intra în lagărul dușmanilor noștri ; fiindcă în America nu se face o deosebire chiar atît de mare între evrei și alți oameni.

Jonas s-a raliat punctului de vedere al lui Obstfelder cu mai multă emoție, cu mai multă căldură. A arătat că, de o viață de om, lupta pentru a ridica prestigiul Germaniei printre evrei. Că, în lupta noastră dreaptă pentru a ne păstra locul în lume, noi, germanii, avem nevoie de simpatia tuturor ; nici o populație, nici un grup de pe pămînt nu este astăzi prea neînsemnat pentru această cauză, așa cum în cunoscuta fabulă chiar și șoricelul îl ajută pe leu. Înțelege foarte bine îngrijorarea Comandamentului suprem Est, dar propune altfel de soluții. După exemplul operei de asistență belgiano-americane, s-ar putea procura în America unele sume de bani pentru a aproviziona populația din fosta Rusie Apuseană — fără deosebire de credință — cu alimente, îmbrăcăminte și cărbuni ; el, Jonas, se obligă să colecteze și din Germania contribuții apreciabile. Cu sprijinul guvernului american s-ar putea importa alimente din țările neutre, poate chiar și din America, și astfel s-ar întreprinde o operă de binefacere, s-ar înlătura greutățile, ba chiar s-ar întări prestigiul Germaniei.

Vezi tu, tată, erau vorbe rostite de un om adevărat, iar Schieffenzahn a înțeles și el. Am simțit o mare bucurie înlăuntrul meu cînd l-am auzit trăgînd concluziile : Nici

el nu poate să rămînă indiferent în fața argumentelor expuse aici, planul trebuie abandonat. În schimb, propunerile domnului doctor Jonas i se par demne de a fi luate în considerație, cumpărarea de produse alimentare în țările neutre ar fi o acțiune binevenită — în general, trebuie găsite alte căi pentru a rezolva problema. Declară ședința închisă.

Toată lumea s-a ridicat, picioarele fotoliilor se frecau de parchet, ofițerii se mișcau, vorbeau cu voce tare, iar noi — parcă nici nu existam. Deodată n-am mai văzut decît spatele lor, înțelegi ? Acest lucru a fost cel mai îngrozitor. Oamenii ăștia se așteptaseră ca noi să le acoperim acțiunile inumane. În loc să procedăm astfel, le-am adus argumente raționale și le-am oferit o soluție mai bună. Și, drept mulțumire, pentru ei pur și simplu nu mai existam în acea încăpere. Ordonanțele așezau fotoliile, strîngeau foile de hîrtie, ofițerii priveau pe fereastră, în jurul generalului-maior Schieffenzahn se formase un cerc, își ofereau foc unul altuia. Începuseră să-și povestească glume în celălalt colț al sălii ; noi parcă am fi fost niște cuiere uitate.

Ar fi trebuit să-l vezi atunci pe Jonas. S-a înfuriat și acest lucru se vedea, fără ca el s-o arate. A făcut doi pași spre fereastră, ne-a chemat cu un semn, am înaintat și noi. Conversația a scăzut imediat în intensitate ; ceva mai departe, domnii cei veseli n-au simțit nimic, dar cum vocile lor aveau acum ecou, au observat că s-a întîmplat ceva neobișnuit. — „Vă rog, domnule general, să ne îngăduiți să ne luăm rămas bun," a zis Jonas, și, la rîndul său, părea să nu vadă pe nimeni altcineva. Schieffenzahn și-a exprimat regretul. A întrebat dacă, în calitatea noastră de oaspeți ai domnului comandant suprem, am fost cazați cum se cuvine. — „Plecăm chiar astă-seară, l-a anunțat Jonas, și vă rugăm să transmiteți respectele noastre domnului feldmareșal." — „A fost în orice caz un prilej plăcut pentru noi, a spus Obstfelder cu vocea lui cam răgușită, că am reușit să facem țării un serviciu și vă mulțumim că ne-ați oferit acest prilej." — „Prin urmare, nu-mi mai rămîne altceva de făcut decît să vă doresc călătorie plăcută la înapoiere." Ne-am înclinat, am pășit prin sala cea lungă, am mai salutat o dată de lîngă ușă,

iar eu, ultimul, am închis-o. I-am zărit atunci privirea lui Schieffenzahn — părea ușor stingherită.

Am plecat spre țară cu trenul de noapte ; am vorbit puțin, doar despre lucruri mărunte — cea mai mare parte a timpului ne-am prefăcut că dormim, fiecare în colțul lui. Pe permisul nostru de liberă trecere scria „A nu se deparazita", altfel ne-ar fi scos afară, fără milă, la frontieră, și vai de hainele noastre. Fiindcă eram doar niște simpli civili, nu-i așa ? Niște civili oarecare. Niciodată n-aș fi crezut că așa ceva este posibil, niciodată. Măcar să ne fi vorbit mai prietenos, să ne fi invitat să petrecem o seară în mod civilizat, să schimbăm cîteva cuvinte ca lumea la un pahar de vin... sînt, oare, pretenții prea mari ? Se pare că da.

Markus Wahl rămăsese în aceeași poziție, aplecat peste fiul său. Și făcu ceea ce nu mai făcuse de mulți ani : își trecu ușor mîna peste părul moale, despărțit cu grijă de o cărare.

Sub această atingere, fruntea lui Hugo Wahl se lăsă pentru o clipă pe mînecă. Pe urmă, se ridică :

— Vreme de aproape cincizeci de ani am admirat Prusia noastră, am crezut că tunica de soldat este cel mai bun veșmînt din lume, i-am dezavuat pe cei care vorbeau de militarism — chiar și pe tine, tată. Nu e niciodată prea tîrziu să recunoști că ai greșit. Inteligența este cel mai bun patriotism, iar militarismul nu e un principiu bun. Va distruge Germania, dacă nu va fi silit să-și vîre sabia înapoi în teacă.

Markus Wahl, cu mîinile la spate, spuse liniștit :

— Cine să-l silească ? Nu există nimeni care s-o facă.

— Noi nu, recunoscu fiul, noi cei trecuți de cincizeci de ani nu putem ; trebuie s-o facă cei care au treizeci de ani. Noi nu putem decît să le întărim spatele. Ciudat este că voi, cei de șaptezeci de ani, judecați ca și ei lumea așa cum este, pe cînd noi ne-am lăsat amețiți.

— Succesul amețește, replică Markus Wahl. Și fiindcă a venit vorba, să știi că-i poți face un serviciu fiicei tale. Dorește să se căsătorească foarte curînd.

Hugo Wahl își ridică privirea — tatăl și fiul își înțelegeau intențiile.

— Recunosc că n-am prea luat în serios logodna asta ; mi se părea că ne-ar putea fi de folos să avem, în sfîrșit, un membru al familiei pe front. Dar aveți dreptate — n-are decît să se căsătorească. Ce vîrstă are noul nostru ginere ?

— Cred că împlinește curînd treizeci de ani, zîmbi Markus Wahl.

În sufletul amărît și adînc rănit al lui Hugo Wahl, răsună o frază pe care o învățase în anii de școală, la lecțiile de istorie, un vers din Vergiliu despre care se spunea că Marele duce Elector Frederic Wilhelm îl rostise cînd semnase o pace cam neavantajoasă : *Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.* — „Fie ca, într-o zi, din mădularele noastre să se nască cel care ne va răzbuna".

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Doamna Wahl coboară în pivniță

Începînd cu o anumită zi a anului, doamna Mathilde Wahl hotărî să țină un jurnal intim. Iată cum începea el :

„Astăzi, David a fost amînat de la recrutare pentru o jumătate de an. Mi-am ținut angajamentul și am mulțumit multor oameni ; dar pentru propria mea liniște sufletească, acest lucru nu ajunge."

Și, cu scrisul ei mare și ascuțit, umplu file întregi din caietul demodat, legat în piele, pe care-l găsise scotocind prin sertare, scriind cu elan, stimulată de perspectiva căsătoriei ce urma să aibă loc peste cîteva luni.

„Cînd Lenore mi-a adus la cunoștință evenimentul, am simțit totuși o lovitură. Trebuia să-mi revin, să cer timp de gîndire. I-am spus : «Fetițo, totul a venit atît de neașteptat și vremurile sînt atît de grele»."

Și doamna Mathilde se lansă în considerații cu privire la dificultățile de a întemeia în vremurile acelea o gospodărie nouă.

Şedea într-un colţ al salonului ei, cu fotoliul încăpător tapisat cu catifea şi o măsuţă de corespondenţă, un colţ unde era răcoare cînd afară domnea arşiţa verii, şi cald cînd în stradă se făcea simţit gerul.

Într-adevăr, vremurile erau grele. Fiecare german, oricine ar fi fost, trebuia pe atunci să trăiască din trei sute de grame de pîine zilnic, dintr-o jumătate de pfund de carne săptămînal, nouă pfunzi de cartofi, nouăzeci de grame de unt (cu apă), puţină brînză, cîteodată cîte un ou. Laptele se distribuia la oraş numai pentru copii şi bolnavi ; deoarece lipseau mijloacele de transport, oamenilor de la ţară li se îngăduia să-şi hrănească purceii cu lapte. Ca supliment se distribuia, după cum era cazul, o jumătate de pfund fulgi de ovăz, arpacaş, cereale sfărîmate, fasole, iar vara legume : varză albă, spanac, napi, morcovi, varză creaţă sau conopidă.

Cel mai îngrozitor lucru rămînea nesiguranţa cu privire la ceea ce se va distribui, dintre toate acestea, în săptămîna următoare. Ea împovăra, ca un fel de continuă presiune a vieţii, gospodinele şi copiii. După ce stăteau la coadă ceasuri în şir, cînd cumpărătorii ajungeau în sfîrşit în faţa tejghelei, se întîmpla mereu mai des să se termine cantităţile repartizate spre a fi distribuite. În deosebi se simţea lipsa cartofilor, deşi calea ferată le dădea prioritate la transport. Ce-i drept, noua recoltă promitea să fie foarte bună. Dar pînă atunci mai erau lunile mai, iunie şi iulie ; din flori nu se putea sătura nimeni.

La toate acestea se gîndea doamna Wahl în timp ce scria. Îşi făcea o socoteală limpede : o persoană în plus în casă, însemna o cartelă în plus. La pîine, ceea ce mînca Lenore mai puţin, îi revenea lui David. Notă în jurnal că, pentru clienţii preferaţi, negustorii de alimente ridicau noaptea şi livrau specialităţi de carne deosebit de preţioase şi de scumpe. Şi trase concluzia că o gospodărie proprie ar rezerva fiicei sale griji destul de serioase şi n-ar constitui un avantaj pentru nimeni.

Pe urmă aşeză tocul pe masă, scoase o bucată de ciocolată dintr-un sertar lateral şi începu s-o ronţăie, odihnindu-se. Nu i se putea reproşa că asistase în mod pasiv la schimbările care se petreceau în toate ramurile comer-

ţului începînd cu sfîrşitul anului 1915 şi că nu desprinsese unele concluzii izvorîte din experienţa acumulată în urma activităţii ei multilaterale. Aşa că se grăbise să cumpere postavuri pentru bărbaţii din casă, şi stofe de rochii, călduroase, de bună calitate, pentru ea, pentru Lenore şi, ca daruri de Crăciun, pentru personalul de serviciu. În primele luni ale războiului, cînd mii de femei fără lucru umpluseră derutate birourile de plasare, cînd se socotea drept o datorie patriotică însufleţirea comerţului prin lichidarea stocurilor aflate în magazine, achiziţionase poplinuri fine, batist, dantelă şi pregătise fiicei sale un trusou, aşa cum se dădea pe atunci unei fete tinere : un dulap plin de cămăşi, de noapte şi de zi, liseuze, jupoane cu multe volane şi dantele, lenjerie de pat din damasc şi din cele pentru fiecare zi, şervete, prosoape, cîrpe de bucătărie şi pentru toate celelalte întrebuinţări dintr-o gospodărie.

După socoteala doamnei Mathilde şi presupunînd că se va găsi săpun de calitate bună, toate acestea urmau să dureze zece ani. Dar asemenea săpunuri bune lipseau de multă vreme. Pentru spălatul de fiecare zi era oferită un fel de piatră din lut fin. Se numea săpun de tip K.A. şi dădea un fel de spumă castanie, care trebuia clătită cu deosebită grijă, ca să nu păteze prosoapele. Se spunea că la ţară, oamenii îşi făceau săpun după vechile metode şi-şi confecţionau lumînări din seu, dar la oraş, grăsimile şi uleiurile erau supuse unei raţionalizări severe, iar produsele în care intrau se obţineau din ce în ce mai rar la bursa neagră.

Da, aşa trebuie să se desfăşoare lucrurile : fiica ei n-avea decît să se mărite, dacă asta era dorinţa ei. Pentru realizarea scopului în vederea căruia i se îngăduise să se logodească, o căsătorie era binevenită — să se căsătorească şi să rămînă în casă.

Doamna Wahl închise jurnalul într-un sertar şi scoase din altul o cheie de o formă neobişnuit de simplă. Pe urmă se ridică din fotoliu şi părăsi camera. Afară, îşi puse un mantou vechi de stofă pufoasă : cobora în pivniţă. O privire în pivniţa de cărbuni, a cărei uşă o deschise prima, o convinse : da, iarna blîndă fusese o binefacere pentru toţi germanii, inclusiv pentru ea. Se mai afla aici o gră-

madă mică de cocs pentru încălzirea casei, brichete și lemne pentru bucătărie.

În spălătoria de alături era pusă la muiat rufăria de pat și cea de corp din luna trecută : prafurile de spălat trebuiau amestecate cu cea mai mare atenție, altfel găureau pînza. Ca măsură de prevedere, mai amestecă puțin cu lingura mare de lemn în cazan, și aerul umflă pînza udă, care scoase cîte un clipocit, pînă se afundă iar în apă.

Pe urmă intră în pivnița de provizii. În lada cu cartofi, bulbii de un castaniu sur acopereau fundul pînă la înălțimea de o palmă, prin urmare Tornow trebuie trimis cît mai grabnic la el acasă, în Niederbarnim, să reîmprospăteze provizia. Polițele de lemn arătau destul de goale : cîteva căpățîni de varză și o jumătate de duzină de lămîi. Numai în dulapul pentru ouă, în parte așternute pe paie noi tocate și în parte în oale de pămînt pline cu silicat de sodiu conservant, se lăfăiau produsele instinctului de reproducere al credincioaselor ei găini, care rezistaseră, sub verandă, chiar în decembrie și ianuarie. Dar mere din livada proprie, fructe de iarnă bine mirositoare, așezate pe un așternut de paie, se mai aflau din belșug. Doamna Mathilde le dădea, drămuite cu grijă, musafirilor, copiilor, soțului și bunicului. Puse la conservat în borcane mari se aflau cireșe de soiuri nobile, zmeură din colțul din spate al grădinii, chiar mure din rugii plantați de David pe vremuri, cînd voise să creeze un colț natural pentru ariciul lui. Prunele renglote fuseseră mîncate, tot așa și agrișele, precum și perele mari și cireșele dulci de primăvară. În locul lor, mierea, care se îngroșase căpătînd o culoare de ceară, umplea un borcan întreg și încă unul pînă la o treime. Iarna trecuse.

Dar nu pentru aceasta venise aici ; știa totul pe dinafară, își notase în amănunt tot ce se consumase.

În ultima încăpere a subsolului se simțea adierea rece a pivniței de vinuri, unde sticlele rînduite după anii recoltei își arătau dopurile sigilate cu ceară roșie, galbenă și albastră. O parte a zidului era acoperită cu o mobilă care pe vremuri fusese folosită în casă, mare cît un dulap — un cuier din nuiele de răchită, avînd o scîndură îngustă de stejar, cu un rînd de cîrlige pentru pălării și paltoane,

și rezemătoare mari pentru bastoane și umbrele. De el erau agățate chei, haine vechi, obiecte pe care era păcat să le arunci, aflate aici fără vreun scop anume, fiindcă în altă parte nu se putuse găsi vreun loc mai bun pentru depozitarea lor.

Doamna Wahl îl împinse cu grijă deoparte. Apăru o ușă amenajată de curînd, din scînduri nevopsite. După ce deschise ușa, apăru o nișă largă și adîncă, unde pe vremuri Markus Wahl obișnuia să-și păstreze butoiașele cu vinuri meridionale dulci, care îi plăceau și pe care le aducea din Ungaria și Italia. Doamna Wahl își ascundea aici alimentele procurate în zilele de spaimă din primele săptămîni, cum făcuseră multe gospodine germane din case înstărite care, înfruntînd numeroase ironii și dojeni, se asiguraseră cu provizii de parcă întreg teritoriul Brandenburgului urma să fie înfometat de dușmani chiar de a doua zi. Deși panica fu înlocuită destul de repede de convingerea optimistă că Germania are destule resurse alimentare ca să poată ieși cu bine din acest scurt război, doamna Mathilde, dominată de instinctele străvechi ale gospodinelor prudente, își cruța totuși proviziile, nețînînd seama de faptul că prăvăliile negustorilor de coloniale, cele de paste făinoase, de măcelărie și mezeluri ofereau mărfuri mai numeroase și mai variate ca oricînd.

Încetul cu încetul situația se schimbase, dar, din fericire, furnizorul ei principal, proprietarul unui mare magazin de delicatese de pe strada principală, o lămuri că n-avea nici un rost să fie mai modestă decît cei ce făceau achiziții pentru majestatea sa și pentru casele princiare. Respectivul magazin aproviziona castelele ; fără să mai ezite și fără să ia în seamă prețurile ridicate, doamna Mathilde îi șopti, cu un bilețel în mînă, ce vrea să cumpere. Marfa a fost ridicată noaptea și transportată acasă ; săculețe și cutii metalice cu produse din țări mai calde, aduse de vapoare care acum erau doar niște epave putrezite menite să fie acoperite cu nisip pe fundul mării. Circa zece pfunzi de făină de grîu din Ungaria se aflau lîngă o cantitate dublă de orez, două kilograme și jumătate de cacao din Indiile Olandeze, o cutie cubică de tablă cu fulgi de ovăz englezești, două treimi dintr-o căpățînă de zahăr

german, o chitră mare, verde, din Italia şi cîte o cutie metalică, închisă ermetic, cu ceai chinezesc şi cafea de Brazilia. O oală mare de ceramică arsă folosea la păstrarea aşa-zisei grăsimi de unt, prin urmare a untului topit, care altfel nu putea fi ferit de rîncezire ; borcane cu untură de gîscă şi de găină completau această comoară.

Într-o atitudine depunînd mărturie pentru sentimentele ei adînc contradictorii, doamna Wahl zăbovea în faţa acestor provizii modeste, depozitate sub pămînt cu o grijă de şoarece de cîmp, care la un mare restaurant sau la un sanatoriu abia dacă ar fi ajuns pentru trei zile. Faţa ei exprima mîndrie şi mulţumire, umerii ei încovoiaţi exprimau remuşcări şi o conştiinţă încărcată. Pe vremea aceea erau folosite fraze patriotice cînd se făceau reproşuri celor care se îngrijeau de provizii pentru ei şi pentru ai lor.

Statul se lansase într-o acţiune cu neputinţă de realizat, riscînd mai mulţi ani de război fără aprovizionare din afară, cu un sistem de distribuire neexperimentat, care se dovedise ineficace din toate punctele de vedere ; încerca să hrănească armata şi populaţia din produsele propriului teritoriu, care nu realiza cantităţi suficiente decît pe hîrtie. Numai păturile dominante îşi puteau îngădui să reziste în felul acesta — moşierii, nobilimea de la ţară care se afla în toate slujbele mai importante ale statului, burghezia avută, nenumăratele familii de ofiţeri, care de la diferite etape, din spatele fronturilor, primeau lăzi întregi cu alimente prin serviciile de coletărie ale căilor ferate sau cu ajutorul permisionarilor.

Da, doamna Mathilde ştia cum se petreceau lucrurile acestea. Venea în contact cu toate păturile populaţiei din oraşul ei şi chiar cu mulţi locuitori ai Berlinului. Poporul, masele largi muncitoare de la oraş, intelectualii şi artiştii, funcţionarii şi toţi cei ce lucrau în birouri, protestau desigur din zi în zi mai iritaţi, împotriva regimului de subalimentare la care erau supuşi, a hranei lipsite de variaţie care ar fi trebuit să le dea putere de muncă.

Deocamdată, nimeni nu se gîndea cu nepăsare la victoria finală ; deocamdată oamenii credeau, sperau, se rugau, adunau pînă şi firimituri de provizii, le împărţeau cu zgîrcenie, mîncau surogate produse într-un mod inexpli-

cabil, şi conserve. Dar sub rigida încredere în viitor pe care o afişau, în suflete creştea mereu amărăciunea ; invidia, delaţiunea, ura sălbatică stăteau la pîndă în femei şi în bărbaţi, aşteptînd doar un pretext ca să izbucnească...

Doamna Mathilde Wahl îşi închise dulapul, băgă cheia în buzunarul şorţului, împinse din nou cuierul în faţa uşii, se gîndi că ar fi nimerit să mai atîrne în cîrligele lui cîteva halate colorate de gospodărie şi un felinar pentru cazul că se va produce vreodată o întrerupere a curentului electric. Pe urmă urcă încet scara în spirală care ducea din pivniţă în casă. Fiica ei putea să se mărite fără grijă. Fiindcă doamna Mathilde, avînd în vedere mijloacele ei modeste, îşi crease rezerve tot atît de utile ca şi majestatea sa împărăteasa, pildă demnă de urmat pentru toate femeile germane.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

O tînără obţine o permisie de căsătorie

În cameră mirosea a stătut.

— Dezbrăcaţi-vă, zise doctorul Schimmel.

Consternată, aproape speriată, Lenore îl privi pe omul cu barba sură, pe biroul căruia se ridica o stivă de lădiţe pentru trabucuri, pline cu stele de mare uscate şi cochilii de scoici.

— Întotdeauna înţelegeţi atît de greu ? exclamă el. Trebuie să vă dezgoliţi partea de sus a corpului.

Lenore Wahl era enervată. Acasă la ea, pe un asemenea ton nu vorbea nimeni nici măcar cu Boll.

— Umorul face să strălucească toate metalele, cită ea un slogan de publicitate foarte la modă pe atunci.

Şi se gîndi : „N-ar fi mai bine să-l dau dracului pe fumătorul ăsta de ţigări de foi, care e medic de circumscripţie militară dar nu-şi deschide ferestrele — probabil ca să nu piardă din preţioasa căldură ?“

Venise aici numai ca să întărească cu încă o ștampilă certificatul eliberat de bătrînul și inteligentul consilier sanitar Matthias. Și acum, să-i îngăduie individului ăstuia complect străin să se răstească la ea și s-o pipăie, de parcă ar fi fost vorba de o vizită medicală la o școală de fete ? Se pare că drumul către permisia de căsătorie pentru soldatul genist Werner Bertin constituia o cale ciudat de întortocheată ; dar nu se mai gîndea că ar putea da înapoi. Zîmbind ușor, ca pentru ea însăși, își scoase jacheta, bluza, și lăsă să-i alunece de pe umeri bretelele cămășuței.

Cu brațele rezemate de masă, simți urechea păroasă a bătrînului medic gîdilînd-o cînd aluneca pe coaste în jos. În timp ce o ciocănea și o asculta, indiferent la forma armonioasă și atrăgătoare a umerilor ei curbați cu grație, încăperea în care se dezvelea acest trup de femeie părea să se transforme. Roșul păturii de pluș păli și mai mult, ca acoperit de un strat de colb, păli și roșul scaunelor și al feței de masă în soarele de dimineață, în a cărui strălucire veselă un om bătrîn își exercita posac profesia.

Cei doi fii ai doctorului Schimmel, de asemenea medici, își făceau serviciul în regimente de rezervă ale celui de-al treilea corp de armată ; el însuși se aștepta să fie mobilizat în curînd — îngrozitor de mulți colegi de-ai lui căzuseră în acești doi ani sau deveniseră inutilizabili. Doctorul nici nu se gîndea să dea o mînă de ajutor ca un simplu soldat să obțină o permisie, așa, pur și simplu, numai fiindcă femeiușca asta făcea parte dintr-o casă avută. Locul lor era pe front, unde nu le lipsea nimic. Dacă tînăra din fața lui ar fi prezentat cel mai mic semn că ar avea plămînii sensibili, cum s-ar fi putut deduce din înfățișarea ei, ar fi refuzat cu înverșunare să-și dea aprobarea. Dar era sănătoasă — și copii trebuiau să se nască. În țară mortalitatea scădea, din fericire ; dar acolo, pe front — prea s-a făcut multă risipă de material uman.

— Puteți să vă îmbrăcați la loc, mîrîi el dezamăgit ; se strecură pînă la birou, scrise cîteva cuvinte cu o peniță scîrțîitoare, scuipă pe tușieră și ștampilă hîrtia.

Între timp, Lenore se îmbrăcă repede, cu gesturi îndemînatice. Drept oglindă îl folosi pe bătrînul împărat Wilhelm, înrămat în spatele unui geam : funda din față, de pe bluză, stătea la locul ei.

Medicul de circumscripție militară se întoarse și spuse :

— Ei, n-ați terminat încă ? Poftim.

Lenore întrebă :

— Cît vă datorez ?

El o privi mohorît din spatele ochelarilor și mîrîi :

— Este slujba mea, nu se plătește ; la revedere.

„Sărmană bufniță bătrînă !“ Și Lenore coborî în fugă pe scară, cu senzația de a fi scăpat dintr-o sală mare de clasă bîntuită de strigoi.

Era plăcut să iei asupra ta umilințe, pentru a-i fi de folos omului iubit — „ba nu, pentru a servi o cauză bună“, se corectă ea. Fiindcă era deocamdată destul de îndoielnic dacă pe omul acesta îl simțea iubitul ei. Ei, dar acum evenimentele urmau să se desfășoare în mod firesc.

Lenore nu se lansase încă niciodată într-o chestiune cu implicații atît de largi. Avea experiență numai în relațiile cu poeții și gînditorii — vii sau morți — ; celor rămași acasă, lectura trebuie să le înlocuiască orice formă de viață. Cu Herder făcuse drumul de la Riga la Bordeaux, cu Anton Reiser călătorise de la Hannovra la Erfurt, cu Schiller de la Stuttgart la Mannheim, colindase cu Heine prin Veneția, cu Goethe plecase în taină, prin München și Walchensee și prin pasul Brennero, pînă la Roma, cu Hölderlin însă se întorsese, derutată, de pe malurile Garonnei pe moșiile Diotimei[1]. Incandescența de salamandră a lui Hans von Büllow își vădea sclipirile în scrisorile adresate soției lui, iar căutările neîntrerupte ale lui Nietsche, cel mai singuratic dintre rătăcitori, de a-și găsi propriul climat sufletesc, o dusese ba la Sils Maria, ba la Torino. Era bine că avusese toate acestea ; sînt lucruri care te purificau, îți redau tinerețea, disciplinau cu severitate senzațiile, ofereau criterii superioare de judecată.

Pentru cauza ei însă acestea nu erau decît „rahat“ — cum spunea David — erau balast, complexe, te împiedicau să acționezi „într-o lume ca asta“. De aceea se mira că lucrurile nu se desfășurau normal mai departe. Scrisese o

[1] Nume dat de Hölderlin, în *Hyperion*, Susettei Gontard, prin analogie cu preoteasa Diotima din Mantinea, despre care vorbește Platon în *Banchetul* lui.

cerere la Comandantul militar adjunct al celui de-al treilea corp de armată căruia îi era subordonată — cum a reușit să afle cu multă greutate — unitatea lui Bertin. Dar nu cumva fusese greșit îndrumată ? Cererea se întorsese după cîtva timp. „Nu este de competența noastră“, era menționat cu cerneală roșie. Și acum ?

Căsătoria este o chestiune femeiască — o chestiune eminamente femeiască, și centrele de asistență dădeau lămuriri și ajutor miilor de femei în toate problemele în fața cărora se pomeneau pe neașteptate, în calitatea lor de rude ale soldaților sau de urmașe. Înainte de război li se refuzase acestor femei dreptul de a fi ajutate sau compătimite, ba pînă și pe cel de a pune simple întrebări în legătură cu chestiunile de ordin general.

— Nu te privește. Du-te la cratița ta.

Bărbații, ei înșiși intimidați în fața aparatului de stat, folosiseră prea frecvent situația dependentă a femeii pentru a-și ridica orgoliul propriu ; acum, lucrurile se răzbunau...

Femeile care lucrau în diferite slujbe trăiau zile deloc ușoare. Mizeria le pîndea sub mii de înfățișări, acum că atîția bărbați erau departe... iar în sufletul lor acest lucru nu stîrnea nici un fel de ezitări, ci le stimula doar idealismul : să fie în slujba poporului. Își îndreptau umerii, ochii le căpătau o anume strălucire, conștiente că fără ele nu se putea.

Lenore ajunse la concluzia că destul de multă mîndrie cimenta de pe acum munca de la centrul de asistență, pe care femeile îl creaseră între ele și pentru ele. Într-unul din birouri fu luată drept o studentă care avea de gînd să-și înceapă activitatea în domeniul agriculturii, în altul, fiindcă pe cartea ei de vizită era scris „stud. phil.“, o luară drept o chimistă care vrea de lucru într-o fabrică de explozivi. (Asemenea slujbă nu putea fi făcută vreme de multe luni în șir, deoarece pielea și ochii se îngălbeneau, iar tusea rebelă atesta prezența gazelor toxice emanate în procesul de producție al nitroglicerinei.)

Trecu prin cîteva clipe în care simți nevoia să se așeze pe o treaptă a scării și să plîngă. Pe neașteptate, lumea se umpluse parcă de profesoare și nu mai rămăsese loc pentru simpatie, pentru compătimire — munca plină de zel a

centrului de asistență desființa toate însușirile gingașe ale femeilor.

În fața celor de acolo, Lenore căzu pur și simplu ca la examen — nu avea nici o calitate concretă, nimic utilizabil, n-avea titlul de doctor și nici un scop practic în viață ; nici pentru activitatea socială n-avea talent, în orice caz unul care să fie sesizat de cei din birourile centrului de asistență. Avea o înfățișare plăcută, era sensibilă, cu prea mult gust și stingherea femeile arhi-ocupate din birouri cu o problemă atît de nefemeiască și de nepatriotică cum este o cerere de a-și aduce logodnicul de pe front ca să poată face pe mireasa. Asemenea lucru se face cu discreție și modestie, cînd respectivul genist vine acasă în permisie. Fiecare soldat din armata de pe front are dreptul la permisie ; la unii după paisprezece luni, la alții după șaisprezece, dar pînă la urmă vin cu toții. Și atunci, de ce să facem excepții ?

În sfîrșit, la centrul de informații pentru femeile salariate, unde fusese în mod greșit îndrumată, a aflat un lucru destul de interesant. Asta s-a întîmplat, cînd una dintre funcționare o întrebă pe alta, cu voce tare, gălăgioasă, ce caută de fapt „domnișorica“ asta aici :

— Ai vreo idee, scumpa mea Küster ?

— Doamne ferește, scumpa mea Müller, a nimerit greșit.

— Atunci, du-te la centrul de informații al corpului de gardă, domnișoară, și nu ne mai face să pierdem timpul, care nici așa nu ne ajunge ca să răzbim treaba.

Încăperile cazărmii depuneau o mărturie categorică pentru faptul că aici se mînca prost, se dormea prost, se fuma tutun prost.

Lenore trebui să se prezinte mai întîi în fața unui furier cam fudul de ureche, apoi în fața unui plutonier, în sfîrșit a unui plutonier major — pentru ca să-și expună doleanța, respectiv s-o strige în gura mare. Acum, era întîmpinată cu rînjete binevoitoare. Îi pipăiau cu privirile trupul, să vadă dacă sarcina era într-o stare destul de înaintată, fiindcă un alt motiv pentru o căsătorie grăbită, cu permisie de pe front, cei de-aici nu reușeau să-și imagi-

neze. Sistemul cazon prusac nu era pregătit să se preocupe de motivele sufletești delicate ale unui întreg popor — era ceva care nu intra în domeniul lui. Putea să instruiască un flăcău de la țară, un argat din Pomerania ; dar ceea ce era esențial la un popor mare, cu istorie și cultură milenară, caracterizate prin sensibilitate sufletească și dezvoltare creatoare, depășea orizontul oricărei autorități militare din lume. Acum însă, după doi ani de război, asemenea chestiuni începuseră — să vezi și să nu crezi ! — să fie subordonate și ele sistemului cazon. De ce dorește domnișoara să-i răpească împăratului un soldat ? Că doar erau în țară destul de mulți care se aleseseră cu răni ușoare, și alții declarați apți pentru serviciul la garnizoană, cu care ar putea să nuntească într-un mod mult mai puțin complicat și fără să mai aștepte diferite ștampile și hîrtii.

Lenore își îngroșă obrazul. Glumind cu vioiciune, aruncînd priviri cochete, asculta asemenea sfaturi și păreri, după care culegea, în atmosfera apăsătoare din jurul tuturor acestor plutonieri, informațiile trebuitoare asupra căii oficiale de urmat, își făcea mici însemnări într-un carnet de notițe legat în piele, mulțumea frumos și pleca să bată la ușa următoare. Pînă la urmă, adună toate informațiile de care avea nevoie.

Căsătoria unui simplu soldat dintr-o armată aflată în război era privită aproximativ în același fel cu cea a unui iobag din vremurile vechi. Dacă unitatea lui militară i-a dat învoirea să se căsătorească, era încunoștiințată și rezerva unității, aflată în țară, așa cum în cazul iobagului trebuia să fie înștiințat stăpînul : modificarea survenită era trecută în matricola militară, în carnetul de soldă, în lista efectivului companiei, schimbînd condițiile de întreținere și dînd multă bătaie de cap.

Dar batalioanele de geniu nu aveau unități de rezervă, ele își primeau rezervele pe alte căi. Puteau apela la birourile de rezolvare a cererilor aflate la comandamentele militare superioare, dar birourile acestea fuseseră organizate pe vremea cînd batalioanele de geniu erau constituite numai din muncitori civili salariați. Or, în Prusia de atunci, muncitorii erau asimilați argaților din satele situate la răsărit de Elba sau muncitorilor agricoli polonezi

care se tocmeau peste vară în Saxonia. În ultimă instanță, undeva, fără prea mare însemnătate se aflau autoritățile civile, casa părintească, biserica.

După asemenea alergătură, călătorii, ore de așteptare, Lenore făcea întotdeauna o baie. Cînd se afla în cadă, fericită în apa caldă, cu pielea mirosind a săpunul de garoafe pe care i-l procurase Bertin, se simțea ca un copil scăpat de servitori morocănoși și încăpățînați. De pe vremea cînd mergea la școală nu mai fusese conștientă cu atîta acuitate de dușmănia oamenilor. Oare se dezvoltase atît de mult peste media obișnuită în ce privește sensibilitatea și temperamentul ?

„Dumnezeule mare, se gîndea în timp ce-și privea picioarele bine făcute, unde mă aflu oare ? În Germania ? La Potsdam ? Unde toată lumea mă răsfăța, unde oamenii priveau după automobilul în care treceam ? Unde trecătorii îmi ridicau cercul cînd îmi scăpa în timpul goanei prin parc ? Unde fetele îmi imitau coafura și felul de a-mi lega părul cu panglici ? Nu mă rugau să le ajut să-și facă lecțiile, să le lămuresc un pasaj din *Nathan* de Lessing, o frază mai dificilă din Taine, un vers de Shakespeare ? Oare sînt mai puțin vrednică de stimă fiindcă logodnicul meu prestează de douăsprezece luni o muncă dintre cele mai neobișnuite și, mai talentat decît oricare ofițer, e doar un simplu soldat în slujba împăratului și a Reichului ? Mi-am pierdut dreptul de a face parte din casta mea ? Înlăuntrul inimii, dragii mei, nu mi l-am pierdut în nici un caz, și-mi bat joc de voi, și mă bălăcesc în cada de baie, și vă stropesc cu apă pînă o să fiți uzi ciuciulete, și — nu mă las doborîtă de voi."

Pe urmă, în timp ce se ștergea și se odihnea, cumpăni ce se va întîmpla de fapt după ce se va instaura pacea pe pămînt.

„Curînd oamenii își vor face examenul, să vadă cum stau sufletește, și cît a mai rămas din crusta de educație după ce au aruncat atîta din ea. Vor încerca să-și ascundă spaima și vor începe să clădească din nou : să-și educe iar sentimentele, să-și valorifice iar gîndurile, să aprecieze iar sensibilitatea, să iubească iar spiritul. Trebuie să aștept, va veni și vremea mea."

«Sufletele noastre se vor chinui mult, fredonă ea încet o arie care îi plăcea îndeosebi, sufletele noastre se vor chinui mult, pînă vor pătrunde în împărăția Domnului.»

„Se vor chinui chiar dacă se va instaura împărăția dragostei și a spiritului, a păcii, a unor vremuri mai bune. Pînă atunci trebuie să ne păstrăm simțul și înțelegerea pentru valorile adevărate, ca să putem lega din nou firele acolo unde, cu aproape doi ani în urmă, a fost ruptă țesătura civilizației."

Atît de simplu și de inofensiv își închipuia Lenore Wahl că vor putea fi înlăturate urmările războiului. Era scuzabilă. Pe întreg cuprinsul Pămîntului lumea gîndea așa — numai puțini bărbați și femei făceau excepție.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Cunoștințe noi, cunoștințe vechi

O căsătorie în cercurile burgheze nici nu este de conceput fără participarea reprezentantului unei comunități religioase recunoscute.

Doctorul Jacob Sommergast, rabin la una dintre sinagogile din Berlin, timid din fire și prin educație, se afla încă sub impresia unei întîmplări care-l zguduise adînc, cînd o domnișoară Wahl ceru să fie primită în legătură cu căsătoria ei religioasă. Rabinul tocmai se întorsese din Ungaria, unde adusese la îndeplinire un ultim serviciu prietenesc pentru fratele soției sale : îl transportase după exhumare la cimitirul evreiesc din Budapesta. Dintre cei trei soldați din familia neveste-si, aflați pe front, mai trăiau doi : al treilea, în linia întîi încă din prima zi a mobilizării, înaintat pînă la gradul de locotenent, căzuse în apropierea frontierei într-o luptă cu infanteria sîrbească, împreună cu căpitanul lui și cu un maior. Regimentul îi indicase mormîntul celor trei : o curte țărănească din apropierea locului unde se dăduse bătălia.

Doamna doctor Sommergast, care se trăgea dintr-o casă unde datinele religioase se respectau cu mare strictețe, su-

ferea îngrozitor din pricină că Șandor, fratele ei preferat, se odihnea atît de departe de ceilalți bărbați din familie. Doctorul Sommergast obținuse autorizația să plece în Ungaria, dar bineînțeles că între timp sosise primăvara anului 1916. La Oderberg, unde trecuse frontiera, îndurase cu demnitate penibila percheziție corporală. Ziarele, orice bucățică tipărită, chiar și ruptă, fuseseră confiscate ; văzuse cum multe mame cu copii pierduseră trenul de legătură, atît de minuțioasă era percheziția poliției chezaro-crăiești, care cerceta chiar și pielea copiilor, să vadă dacă nu cumva aveau scrise mesaje secrete.

Din pricina firii lui inofensive, asemenea metode îl uimiră mult. Pe urmă, se bucură de mîncarea îmbelșugată, de proviziile nelimitate, de țara înfloritoare și bogată. În sfîrșit, găsi curtea țărănească pe care o căuta ; descoperi lesne un mormînt mare, trupurile maiorului și căpitanului. Judecînd după raportul plutonierului de serviciu, aici ar fi trebuit să se afle și cel al locotenentului Barday Șandor, care în așteptarea Judecății de Apoi fusese așezat de camarazii lui de luptă și acoperit cu o scîndură, după datina evreiască.

Doctorul Sommergast desfășură o activitate atît de energică, încît se uimi pe sine însuși. Puse să se răscolească pămîntul pe întreg cuprinsul curții, într-un tîrziu, sub grămadă de gunoi a țăranului care se ocupa cu creșterea porcilor, găsi trupul ofițerului evreu îngropat nu prea adînc — dar destul de bine păstrat.

Sommergast nu reuși să afle cine pusese la cale asemenea treabă ; însă de atunci simțea o apăsare pe inimă, fiindcă soției lui nu-i relată decît cum reușise să-l transporte și despre noul mormînt din cimitirul eroilor. În nopțile de nesomn, prin minte îi treceau gînduri legate de o dilemă de ordin religios : dacă nu cumva trupul profanat va răpi locului înmormîntării caracterul sacru, sau poate dimpotrivă, prin acest sacrificiu cumnatul lui și-a cucerit, după moarte, onoarea de martir. Hotărî ca, dacă nu va reuși să găsească în scrierile sfinte un caz analog, să consulte pe unul dintre marii rabini din Răsărit în această chestiune.

Era un om blînd și milos, cu ochi triști, barbă scurtă și rară. Credea în cauza dreaptă a Puterilor Centrale, gă-

sea că această cauză a fost tratată într-un mod nedemn — după cum o dovedea întîmplarea la care fusese chiar el martor — și suferea îngrozitor din cauză că nu putea să se plîngă nimănui.

Domnișoara Wahl i-a distras atenția de la această preocupare. La început, discută cu ea la concret :

— Căsătorie — bine. Cînd ?

Și iată că imediat s-a ivit și o piedică. Cererea de permisie a mirelui colinda încă — numai Dumnezeu știe cîtă vreme va mai dura și cînd va apare, pe neașteptate, cel aflat acum pe front !

— Numele mirelui ?

— Werner Bertin.

— Scriitorul Werner Bertin ?

— Chiar el.

Doctorul Sommergast se bucură.

— Îi cunosc, bineînțeles, lucrările. Mai mult : la ora de religie de la o școală din Berlin am avut ca eleve două verișoare mai mici ale lui. Este o veste bună, domnișoară, care mă consolează pentru unele necazuri ale mele.

Curînd o privea pe vizitatoare cu multă simpatie și chiar cu entuziasm.

Întocmai ca mulți evrei, nu reușea (poate datorită unei predispoziții moștenite) să pronunțe corect pe *ș* după *i*, în locul lui spunea *h*, iar Leonore întîmpină dificultăți să-și păstreze seriozitatea cînd îl auzi că exclamă :

— Căsătoria evreiască, domnihoară, este un lucru minunat.

„Ce copilăros e“, se gîndi.

Dar se dovedi un om deosebit de serviabil, care arăta prețuire pentru logodnicul ei și pentru ea.

— Puteți fi cununată oricînd veți voi, numai să telefonați cu o zi înainte, cînd va sosi logodnicul dumneavoastră.

Lenore îi descrise lui David această vizită, precum și o alta, despre care deocamdată nu vom vorbi — făcută la doamna Laubschrey. Rîseră amîndoi în deplină înțelegere, de preot și de prezicătoare. Cu care prilej David, trecîndu-și ușor degetele peste clapele pianului, scoase diferite tonuri, sunete și acorduri.

— De ce vă căsătoriți la Berlin și nu aici ?

— Înţelegere tacită între părinţi şi mine. Din pricina lumii. Un simplu genist, fără grade, înţelegi ?

David dădu din cap. De cînd fusese respins la recrutare, căpătase o privire cam visătoare — Lenore cită un vers minunat de frumos al înţeleptului Christian Morgenstern, şi-i preciză fratelui că poezia purta numele „Apropiere". Cînd începu să-l tachineze cu respectivele versuri, el răspunse doar cu muzică — o temă în patru ştime, de o relaxare plină de elan.

— „Ruga de mulţumire a celui tămăduit către dumnezeire" — o lămuri pe urmă asupra acestui fragment din Beethoven.

După cîteva clipe de ascultare tăcută, urmă :

— De ce pretind unii că e o bucată grea, numai Columb ştie. Grea ! Se absoarbe ca aerul pe care îl respirăm. Cvartetele astea sînt consistente, nu glumă.

De cînd scăpase de apăsarea incertitudinii, se dovedea animat de idei inspirate. Mereu trăgea cîte cinci linii pe care zmîngîlea puncte reprezentînd note muzicale. Deosebit de liniştit, îşi vedea acum existenţa dedicată muzicii.

— Mărită-te, Lenore. Fiindcă şi eu voi părăsi curînd casa — curînd, doar cu un anume *ritardando* [1].

Un an de serviciu militar era oricum obligat să presteze. Şi mai bine să-l facă în război decît în timp de pace. În felul acesta va fi înaintat, îi va face tatălui plăcere şi, în schimb, ca un contraserviciu — din uniformă direct în şcoala superioară de muzică :

— Nici o zi de liceu în plus, nici un fel de bacalaureat, nici un fel de toceală imbecilă.

De pe acum, fiecare dimineaţă în care era smuls din visurile-i de muzician şi din inspiraţiile lui legate de teme şi orchestraţii, era ca o săritură în apă rece : încă o zi de liceu şi de sclavie. Dacă va reuşi vreodată să scape din această sîcîială de zi cu zi, dacă va părăsi lumea şcolii vreme de trei sferturi de an sau de şase luni, atunci va termina cu ea pentru totdeauna. În acest caz, împlinind nouăsprezece sau chiar douăzeci de ani, se va putea dedica

[1] Cu întîrziere, încetinit (termen muzical în limba italiană).

anilor preţioşi ai educaţiei muzicale superioare, aşteptaţi cu atîta rîvnă.

Să devină pianist, compozitor, dirijor, să dea concerte, să stea în faţa unei orchestre, să dirijeze Eroica, Brahms — iată un lucru demn de un om adevărat, un lucru pentru care merita să flămînzeşti în cazul că tatăl va insista totuşi să-şi dea bacalaureatul. Arta era lungă, iar viaţa noastră scurtă. Toţi oamenii care erau buni la ceva descopereau pe patul de moarte : „Păcat, acum aş fi putut s-o iau altfel de la capăt."

Lenore îl asculta cu atenţie, uimită de maturitatea planurilor de viaţă făurite de acest băiat, de limpezimea cu care îşi contempla ţinta aflată în faţă, de certitudinea că viitorul îi apărea predestinat.

— Îţi faci planuri, zise ea, de parcă ai fi sigur că te întorci din război.

— Am multe de făcut, răspunse David Wahl plin de încredere. În capul meu se află depozitată o încărcătură serioasă de muzică, aşteptînd să fie lansată asupra lumii, muzică germană, Lenore ! Ceea ce compun moderniştii, e un fel de spanac artificial. O să vadă dumnealor cînd va veni rîndul unuia ca mine. Eu nu voi cădea.

Şi vocea lui tremura de nerăbdare şi elan.

Lenora, îngrozită de această provocare lansată nenorocirii, îi apăsă mîna pe buze :

— Băiete ! Bate imediat de trei ori în lemn ! Oare nu ne-am dat încă seama, cu toţii, cîte se pot întîmpla în războiul acesta ?

David rîse, dar bătu de trei ori pe capacul pianului său.

„Din fericire, pianul e aşezat pe picioare de sticlă, şi astea izolează, îşi zise el cu o satisfacţie tăcută. Sărmana mea surioară îşi îngăduie acum să fie superstiţioasă. N-are decît. De altfel, văd că acum crede că şi datul în cărţi ajută la prezicerea viitorului. Pas cu pas, totul fusese scris : primejdia, opoziţia părinţilor, depărtarea, şi pe toate le-a învins singură. Pînă şi timpul prezis pare pe cale să se împlinească : probabil că abia în iulie, scria Bertin."

Da, Lenore se gîndise la prezicătoarea Laubschrey. Făcu socoteala : de la 7 mai 1913 pînă la 1 decembrie 1914, nouăsprezece luni, dacă adăuga același răstimp, ajungea în prima săptămînă a lui iulie, anul acesta. Nu se cădea să fii din cale-afară de riguros cu prezicerile, dacă erau măcar cît de cît corespunzătoare.

Cufundată în asemenea socoteli și în agitația pricinuită în această zi de mai, în care cufărul lui Bertin sosea de la Kreuzburg, găsi totuși timp pentru o călătorie la Berlin.

În salonul doamnei Laubschrey, în fața ferestrei deschise, stătea ghemuită o femeie bătrînă și grasă care umplea fotoliul cel lat, și-și ținea un picior, umflat pînă la genunchi, pe un scăunel — o femeie cu părul cenușiu și riduri adînci, pornind de la nas spre bărbia flască și pînă în jurul ochilor. O recunosc numai după ochii aceia căprui, ușor pieziși, cu strălucire vioaie. Un an ! În mai, anul trecut, fosta proprietăreasă a lui Bertin fusese o femeie destul de tînără, care își cunoștea interesele — iată-l acolo, în fundul odăii, covorul care dispăruse din camera lui Bertin, roșu-portocaliu, cu margini în genul celor persane, pe fond negru, imposibil de confundat. Prin ce vrajă se transformase oare într-o bătrînă buhăită ?

Lenore șovăi și rămase lîngă ușă, zveltă și nemișcată ca un arbust. Dar doamna Laubschrey își aminti imediat de ea. Cu o voce slabă, orăcăită, o rugă să se apropie :

— Ia te uită, domnișoara care nu s-a mai arătat de cînd a plecat domnul din strada Brixen numărul șase. Cînd ne-am înțeles așa de bine în legătură cu blestematul acela de cufăr. Da, vedeți în ce hal am ajuns. Între timp, l-au luat și pe Laubschrey. Nu, nu spune nimic. Nu încerca să mă duci cu zăhărelul. Uite, aici, și se bătu cu palma peste frunte, aici mașinăria mai funcționează încă. Chiar dacă am apă la picior, iar inima abia dacă mai bate...

Înfiorîndu-se, Lenore își luă inima în dinți și se apropie.

— Iar acu, orăcăi mai departe doamna Laubschrey cu o privire fericită îndreptată către stradă, acu mai gust și eu nițeluș din bătrînul nostru soare și poate că o dată și o dată o să vie și Laubschrey în permisie. Imediat după

ce mi s-a întîmplat necazul, l-au mobilizat și pe el, ca pedeapsă.

Și începu să-și descarce sufletul — mai întîi în vorbe ce păreau indiferente, dar curînd în prada unei agitații furioase și bătînd în podea cu bastonul, de care se ajuta ca să se tîrască de la scaun pînă la pat.

Lîngă unul din apartamentele ei, locuia un funcționăraș de bancă, un tînăr care pe la sfîrșitul lui aprilie 1915 fusese și el mobilizat. Cînd venise acasă, în uniformă de subofițer, ca să-și ia rămas bun, doamna Laubschrey îl întîlnise, cu soția lui, pe palierul comun, și porniseră o discuție despre ceea ce îl aștepta acolo pe front. Cu acest prilej, inima ei bună de berlineză învinsese „tonul de femeie cultă" și-l compătimise sincer pe domnul Zeitschel pentru că trebuia acum să plece și el în „războiul ăsta păduchios". Îl întrebase dacă nu încercase, cît de cît, să-și facă rost de vreo scutire, ca să rămînă lîngă nevastă și copil ? Fiindcă, la urma urmei, ce să caute el acolo, pe front, el care nu era cine știe ce voinic, cînd se știe că scopul lor e numai să facă noi cuceriri și să tulbure astfel pacea ?

Doamna Laubschrey îi cunoștea pe soții Zeitschel de mai bine de trei ani, dar, Doamne ! iată că totuși nu-i cunoștea. Fiindcă domnul Zeitschel își umflase pieptul și-l scosese în afară, și cu ochii lui bulbucați cu care se uita cam pieziș, îi spusese neveste-si că o ia drept martoră : că femeia asta, o proprietăreasă căreia ostașii de pe front îi apără casele, îl îndeamnă să devină un chiulangiu, răspîndește tot felul de minciuni și calomnii și se pune în slujba propagandei dușmane. El, domnul Zeitschel, știe care este datoria lui față de haina împăratului pe care o poartă, față de sine însuși și față de onoarea de funcționar.

— Și într-adevăr, m-a denunțat. Că doar nu puteam să tăgăduiesc cele spuse. Și nevasta lui, pe care o ajutasem de atîtea ori împrumutînd-o cu cîte un taler, a depus mărturie, pe urmă a depus și el ; și atunci am primit cele cinci luni care mi se cuveneau pentru ce spusesem. Și nu mi-au ajutat nici rugămințile, și nici ploconelile, și onorata curte s-a mai și umflat în pene cu mărinimia ei și mi-au spus

să fiu mulţumită că nu mă acuză şi de speculă ilicită din pricina chiriilor pe care le cer. Pe urmă m-au dus în Barnimstrasse şi m-au băgat la închisoarea pentru femei. Iar pe Laubschrey l-au luat imediat şi pe el, la infanterie ; că, zic ei, vor să-i dea ocazia să dovedească la armată că nu împărtăşeşte părerile mele criminale. Ei, şi după aceea a fost rănit la mînă, şi acum zace la secţia de răni uşoare din Küstrin şi aşteaptă să plece de acolo iar pe front — bineînţeles. Da, domnişoară, aşa te loveşte din senin necazul. Şi cine ştie dacă aş fi reuşit să îndur atîtea pînă acum — fiindcă am fost întotdeauna o femeie cumsecade şi-mi plăceau persoanele cultivate. Dar numai doamnei Luxemburg trebuie să-i mulţumesc că am putut rezista atîta vreme. „Doamnă Laubschrey, mi-a spus într-o zi la prînz, ceea ce ai făcut dumneata, am făcut cu toatele, sau ar fi trebuit s-o facem, înţelegi ? Toate femeile care sînt adevărate femei. Şi războiul nu se va sfîrşi pînă n-o să-i scuturăm bine pe bărbaţi, să-i trezim la realitate. Fiindcă a fi trimis pe front nu-i nici un fel de eroism.“ Şi cînd am auzit că era Rosa Luxemburg, femeia aceea bună, cu ochi blînzi, care vorbea cu mine cum ar fi vorbit cu o fetişcană rătăcită — Rosa Luxemburg, redactoarea-şefă de care domnii cei mari se tem atîta, şi spun minciuni despre ea, şi o numesc „Rosa cea sîngeroasă“, atunci am devenit iar om şi iar mi-a venit mintea la cap, şi am fost iar cea dinainte. Şi faptul că au băgat-o şi pe ea la „Minna verde“, ca pe oricare de pe stradă, şi cînd am văzut că a trebuit şi ea să se dezbrace pînă la cămaşă şi să le lase pe gardiene s-o caute, atunci mi-am zis : „Laubschrey, aşa mi-am zis, fii curajoasă“ ; şi uite că am rezistat. Doctorul e de părere că am o inimă la fel de tare ca o inimă de cîine, şi că pînă la urmă am să scap, dar cine ştie. Iar pe Zeitschel l-au făcut de multă vreme plutonier şi-i trimite neveste-si pachete — ba cîte doi iepuri de casă, ba cîte un sfert de porc. Iar mie, cu apa asta la picior, nu-mi mai rămîne decît să crăp. Dar tare mi-ar plăcea să mai trăiesc şi să văd cum se sfîrşeşte, şi dacă or să se întoarcă victorioşi acasă domnii aceia care au fost în stare să arunce în închisoare o femeie ca mine numai fiindcă s-a întîmplat să deschid o dată gura mai mult şi să trăncănesc. Şi uite că nici n-am apucat să

te întreb, domnişoară, de ce te-ai ostenit pînă aici, şi ce vrei să-i spui bătrînei Laubschrey.

Şi ochii ei, singurul lucru care îşi mai păstrase vioiciunea, aruncară o privire iute, piezişă, spre covorul aşezat în faţa patului.

Lenore, cuprinsă de o milă care-i rupea inima, abia dacă mai putea vorbi ca lumea. Îi aminti doamnei Laubschrey că îi dăduse în cărţi, şi-i spuse că totul s-a întîmplat aşa cum îi ghicise — exact la vremea prezisă. Că prietenul ei vine peste puţină vreme în permisie, ca să se căsătorească, iar cererea se şi afla depusă la oficiul stării civile.

— M-am gîndit că poate vă veţi bucura, doamnă Laubschrey, cînd veţi afla că totul s-a împlinit.

Doamna Laubschrey se bucură într-adevăr. Îi spuse Lenorei că adăpostise multe perechi în apartamentele ei, deoarece cunoştea şi înţelegea concepţiile tineretului, dar se întîmplase destul de rar să mai audă după aceea de chiriaşii ei. Şi iată că acum venea cineva care îşi amintea de ea, şi aducea ecoul unor amintiri din zilele bune în zilele mohorîte de azi. Asta îi alina necazurile, i le alina atît de mult, încît o rugă pe domnişoara să-i îngăduie să se scoale şi să scotocească într-un sertar, unde se mai afla o bucăţică de ciocolată... Dar Lenore mulţumi ; din cînd în cînd reuşea să mai cumpere şi ea dulciuri, pe sub mînă.

Această femeie îi adusese noroc, ei şi lui Werner. Sub acoperişul ei fuseseră fericiţi.

Nu era drept să se stingă aşa, ca o pisică bătrînă într-un colţ. Şi ea, Lenore, ar merita să stea la închisoare, ba chiar să fie condamnată la închisoare corecţională — judecînd după concepţiile acestui stat.

— La ce medic vă trataţi, doamnă Laubschrey ? Oare faceţi tot ce trebuie ca să vă restabiliţi ? Vă rog să rămîneţi acasă, fiindcă mîine sau poimîine veţi primi vizita unui medic, doctorul Obstfelder, care vă va examina să vadă dacă nu puteţi scăpa de apa asta blestemată din picioare.

(Doctorul Obstfelder, care tocmai scăpase de un atac de malarie şi deocamdată demisionase din postul său, era omul nimerit pentru un asemenea caz.)

Strînse mîna doamnei Laubschrey, în stradă respiră adînc şi porni grăbită : o tînără femeie, cu capul plin de ţeluri foarte limpezi, păşind în curmezişul străzii, spre gară.

Tăcută, cu mîinile împreunate pe mînerul bastonului, doamna Laubschrey rămase cu privirea ațintită spre locul unde dispăruse silueta acelei fete curajoase.

„Oare n-am spus întotdeauna că din ea se va alege ceva ? Și s-a ales, nu glumă ! Vrea să-mi trimită un medic, unul care știe mult mai multe despre inimă și despre apă decît doctorul de la închisoarea de pe strada Barnim. Aproape că-ți vine să redevii credincioasă și, așa, ca o schimbare, să crezi din nou în oameni. Pe asta trebuie să i-o povestesc, deseară, lui madam Miele, cît e proaspătă. Să dau în cărți, de ce nu ? O să pot cîștiga astfel și bani, mai ales acum, cînd am atîta nevoie de ei. Dar mai întîi madam Miele va trebui să povestească prin cartier chestia cu studentul și cu domnișoara, și cu nunta care va avea loc chiar în ziua prezisă ; pe urmă o să vină muierile, n-am nici o grijă. Da, iată că din cărți poate înflori o viață — iți mulțumesc, micuță doamnă. Dar covorul... nu, asta nu, covorul nu-l dau pentru nimic în lume. Prea m-am obișnuit cu el, și în fața patului stă destul de bine."

CARTEA A ŞAPTEA

Patru zile

CAPITOLUL ÎNTÎI

Convorbiri nocturne

Noaptea, zguduită de bubuituri surde, se așterne cu o limpezime nepămîntească printre coline. Luna în ultimul pătrar revarsă o lumină potolită peste acoperișurile barăcilor. În asemenea nopți aviatorii pleacă în căutarea obiectivelor. Nici o rază de lumină nu răzbate prin ferestrele camuflate. De aceea, în ceața care plutește împrejur, depozitul de muniții din Moirey nu se poate deosebi de oricare altă construcție aflată pe suprafața răscolită a pămîntului, sau mai bine zis se poate deosebi tot atît de puțin pe cît se deosebește șirul de coline de valea alăturată. Între unsprezece și douăsprezece, în fața barăcii apare soldatul genist Bertin, cu mantaua pe el, și se îndreaptă spre latrină, ca să urineze în jgheabul meșterit din carton asfaltat bătut în cuie. Așa se întîmplă cînd, scurtă vreme după ora nouă, ai căzut mort de oboseală pe sacul tău de talaș. Înăuntru sforăie, hîrîie, asudă o sută douăzeci de oameni. Lumina lămpii de buzunar îi dezvăluie culcați și înfășurați în păturile lor, în poziții piezișe și strîmbe de parcă ar fi legați — oameni cărora nici somnul nu le poate aduce destinderea.

Afară însă adie dinspre stele o răcoare care alină ca un balsam. Și dacă omul n-ar avea atîta nevoie de odihnă pentru truda de a doua zi, atunci, în loc să meargă pe cărarea așternută cu scînduri care duce pînă la latrina trupei, ar prefera să urce prin iarbă pînă la gardul de sîrmă care mărginește tabăra în partea de sus. Acolo ar putea să vadă ridicîndu-se spre cer rachetele albe luminoase, cu ajutorul cărora francezii își reglează tirul bateriilor.

Cu mîinile în buzunarele mantalei, cu indispensabilii vîrîți în cizme, Bertin, fără capelă, se duce să-și facă ne-

voile ; pasul lui bocăne pe lemn și sperie șobolanii care și-au făcut cuib sub baracă și umblă chițăind după resturi de mîncare. Puțin mai tîrziu, se întoarce pe același drum.

Între timp s-a schimbat ceva : de sus de tot răzbate un fel de zumzet subțire. Încordat, soldatul îndreaptă urechea spre cer, își duce mîna făcută căuș la ureche.

— Ei, camarade, du-te înăuntru, se aude o voce joasă dintr-un colț întunecat.

— ...nă seara, Hildebrand, răspunde Bertin și se întoarce fără grabă.

Trebuie să privească pieziș în sus, fiindcă fierarul Hildebrand, cel mai înalt ostaș din companie, n-a fost mobilizat în regimentul de gardă numai din pricina că are o boală de inimă.

— Primul schimb din primul pluton e astăzi de gardă ? Ce, e sărbătoare ? Doar nu sîntem în noaptea de Anul nou.

Și cei doi își dau mîna.

Se împlinesc treisprezece luni de cînd se cunosc. Se numără amîndoi printre cei mai vechi soldați ai batalionului și se bucură ori de cîte ori se reîntîlnesc. Fiindcă programul serviciului îi desparte adesea vreme de săptămîni în șir, iar după munca de peste zi fiecare stă cu camarazii lui mai apropiați, într-o altă baracă, în alt dormitor.

— Adăpostește-te, camarade, spune Hildebrand și-l trage pe Bertin de pe scîndura de culoare deschisă sub acoperișul barăcii.

Zumzetul avioanelor care se întorc se aude vibrînd deasupra depozitului ; sînt franceze, căci cele germane nu zboară noaptea, ca să evite orice fel de confuzii.

Cei doi soldați, cel înalt și cel de statură mijlocie, cercetează cu neîncredere înălțimile.

— N-au cum să ne vadă, rîde Bertin ușuratic.

— Dar ar putea să vadă umbrele noastre, insistă Hildebrand.

Cu o uimire mereu proaspătă, în ciuda a sute de experiențe, Bertin se pierde în contemplarea luminii ireale a acestei nopți cu lună. Pe acoperișuri, roua lucește ca omătul. Clipele acestea ar putea să devină primejdioase dacă strigoii aceia de sus ar avea ordinul să-și descarce aici bombele. Dacă ar respecta indicațiile hărților, ar nimeri ei pînă la urmă. Fotografiaseră de mult regiunea, din

toate unghiurile, iar depozitul de aici e o construcţie destul de veche. Ce-i drept, s-au luat toate măsurile ca să fie camuflat, dar chiar şi numai gara Moirey, împreună cu liniile de cale ferată care duc pînă aici, pot constitui obiective avantajoase.

Aha ! De dincolo apare un reflector care, ca o limbă lăptoasă şi fantomatică de animal de pradă, se prelinge pe cer. Urmează un al doilea, apoi al treilea ; descriu semicercuri mobile pe firmamentul întunecat, într-adevăr ca nişte limbi cu vîrfurile lipicioase din ce în ce mai late, căutînd victime. Un lătrat ascuţit şi în acelaşi timp răguşit izbucneşte deodată în beznă. Sus apare o pată roşie, trei sau patru secunde mai tîrziu se aude şi detunătura.

— Îl vezi ? întreabă Hildebrand.

Semicercurile s-au apropiat în tăcere unele de altele şi cu punctele lor de intersecţie caută ceva ; se pare că Hildebrand a zărit acel ceva, Bertin însă nu, deşi poartă ochelari cu lentile groase. Dar distinge cu atît mai bine zgomotul care acum scade în intensitate, zgomotul de motoare, complex şi în acelaşi timp ascuţit, al aparatelor franceze. Bateriile apărării antiaeriene urmăresc cu îndărătnicie drumul de înapoiere al primejdioaselor avioane. Nu mai trag cei de după Flabas, acum se pare că sînt alţii, mai departe, spre apus sau spre sud, lîngă Romagne sau Chaumont. Soldaţii din batalionul de construcţii n-au decît noţiuni vagi despre înfăţişarea regiunii în care muncesc din greu de şapte săptămîni. Nici unul dintre ei nu are vreo hartă şi nimănui nu-i trece prin minte să-i lămurească.

Bertin găseşte că e o privelişte minunată ; panglicile albe care alunecă pe cer — trei arcuri de lumină — îi evocă nişte uriaşe instrumente astronomice. Merita să te scoli din somn ca să le vezi.

— Trebuie să fii al dracului de îndemînatic ca să-i prinzi pe ăia, de acolo de sus, în beznă, e de părere Hildebrand.

— Din fericire, răspunde Bertin, nici ei nu văd mai bine cînd se ouă.

Noaptea părea că amuţise ; departe de tot, Bertin aude lătratul, ţăcănitul cunoscut al mitralierelor. Dinspre Douaumont, unde de două zile se duc lupte grele, se aude

foc de infanterie, de mitraliere, nu e nici o clipă linişte.

— Cîteva mii de oameni zac dincolo şi muşcă acum pămîntul, crede-mă, zice Hildebrand întunecat.

N-ar vorbi faţă de oricine aşa ; e social-democrat, asta-i de la sine înţeles, de fel din Suabia, şi a colindat prin multe locuri la viaţa lui ; cunoştea oraşe în care fusese şi Bertin, lucrase la Copenhaga şi la Milano, şi întîmplarea făcuse ca mobilizarea să-l găsească la Berlin, şi nu la Cannstatt [1]. Dar cu scriitorul vorbeşte pe şleau, fiindcă ştie că se poate bizui pe el.

Îşi mîngîie mustaţa lungă, depărtînd-o de colţurile gurii, şi hotărăşte să-şi despartă din nou umbra de cea a barăcii.

— Du-te la culcare, camarade, îl sfătuieşte pe celălalt ; şi se gîndeşte că pentru conţopiştii obişnuiţi să şadă în birouri nu-i deloc uşor să facă pe salahorii.

Celălalt îşi ridică faţa spre lună, sticlele ochelarilor lui sclipesc mat.

— La toamnă va fi pace, spune el deodată ca pentru sine, şi o să se termine cu toată porcăria asta de aici, de la Verdun.

E convingerea lui ; în timp ce munceau, o demonstrase adesea camarazilor, aducînd cele mai convingătoare argumente.

Fierarul Hildebrand dă din umeri într-un mod foarte semnificativ. Tare i-ar mai plăcea să creadă în pace. Sîntem acum în mai, pînă în octombrie multe se pot întîmpla.

„Numai că nu sînt chiar atît de convins ca scriitorul ăsta, care în general priveşte toate lucrurile cu prea mare linişte şi foloseşte prea mult cuvîntul raţiune. Şi asta numai din pricină că nu se numără printre cei organizaţi, şi nu vede limpede firele care duc de la interesele clasei dominante la ideile din capul oamenilor. Asta ar trebui să n-aibă atîta încredere în ceea ce ni se spune şi să mai înveţe să-şi ţină gura."

— Pace sau nu, zise pe urmă căscînd, acum du-te şi culcă-te, camarade — pînă mîine dimineaţă mai e.

Şi se puseră amîndoi în mişcare.

[1] Cartier din Stuttgart.

— Dacă stau să mă gîndesc, tu o duci bine, scriitorule, tu crezi întotdeauna tot ce ţi se spune.

— Că o cred sau nu, tresare Bertin supărat, asta-i treaba mea, dar oricum, oamenii de pe front, îţi închipui că ar fi în stare să mai rabde iadul ăsta mai mult de şase luni ?

Hildebrand nu răspunde. Calcă greoi, cu pasul de uriaş, la care cel mai scund trebuie să facă doi paşi, în lungul cancelariei furierilor, unde aproape că ajunge pînă la acoperiş.

— Dacă ar fi după noi... mîrîie el în încheiere. Dar cei care ar trebui să facă pace îşi trag frumos plapuma pînă la nas — acasă, la adăpost, înţelegi ? Noapte bună.

Bertin deschide uşa barăcii şi-i vine să facă numaidecît cale întoarsă — atît de compact şi de fierbinte îl izbeşte mirosul oamenilor îngrămădiţi care dorm. Unii gem fără să se trezească — se scarpină din pricina păduchilor ; mulţi şi-au tras păturile pînă peste faţă, de frica şobolanilor.

Mergînd în vîrful cizmelor, Bertin îşi caută culcuşul, îşi atîrnă mantaua în cui, pune un picior pe o scîndură transversală şi sare pe salteaua de talaş pusă la o înălţime de un metru şi douăzeci deasupra duşumelei.

Jos sforăie paşnic soldatul-genist Heine Foth, omul cel mai plin de păduchi din companie. Alaltăieri l-au silit să se frece cu peria pe tot corpul şi atunci, sub supravegherea a doi camarazi cu experienţă, a găsit în cămaşa lui optzeci şi patru de „albine". Drept urmare, a trebuit să-şi despăducheze efectele în etuvă. Infestase totul împrejur, chiar şi păturile de deasupra şi pe Bertin. Poate că acum o să se îmbunătăţească lucrurile — sau poate că nu.

Compania sosise curată aici, în tabără, şi cu toate că scoseseră din barăci trei transporturi de gunoi şi făcuseră o după-amiază întreagă corvoadă la curăţenie, nu reuşiseră să izgonească păduchii rămaşi de la foştii locatari. Plaga păduchilor, plaga muncii şi cea a instrucţiei militare — făceau mult mai grea pentru companie povara războiului.

Bertin se aşează cum poate mai bine pe salteaua incomodă, se înfăşoară în păturile lui, mai umflă puţin perna, încearcă să se obişnuiască din nou cu aerul stricat, înăbu-

şitor. Nu mai e chiar atît de insuportabil cum era cu paisprezece zile în urmă ; din iniţiativa lui au fost amenajate nişte ferestruici de aerisire în acoperiş. Cu toate acestea, bineînţeles că o oarecare duhoare se menţine, mai ales pentru un om crescut în alte condiţii, şi-i trebuie o anumită tărie sufletească ca să nu se lase înfrînt, încetul cu încetul, de asemenea împrejurări.

„De un an şi o lună, fără întrerupere, se gîndeşte Bertin, trăiesc în aceste condiţii, iar înainte dormeam vara şi iarna cu ferestrele deschise. Dar curînd am să plec în permisie, şi atunci cîteva săptămîni am să fiu iar om, alături de Lenore. Mai puţin de paisprezece zile nu pot să-mi dea — sînt mobilizat de la începutul lui august."

Îşi ţine ochii închişi, şi totuşi vede cerul spuzit de stele, luminos cum îl văzuse mai înainte — cerul pe care Kant îl cuprinsese într-o frază de aur, numindu-l legea morală a sufletului omenesc — şi pe urmă alunecă în lumea visului, în care îşi vede profesorii şi învăţătorii, un vis despre anii de şcoală. E din nou copil ; uriaşă şi roşie se înalţă clădirea, ca o cazarmă, de cărămidă aparentă, a liceului din Kreuzburg, Silezia superioară — iar el, mic, tropăie în ghete de copil pe drumul spre şcoală, cu ghiozdanul din piele de focă şi, atîrnat de umăr, pacheţelul cu gustarea de dimineaţă. Deasupra treptelor de piatră se cască negru portalul care duce înspre împărăţia directorului şcolii, Melkmann, un om între ale cărui cioturi de dinţi îngălbeniţi stătea veşnic înfiptă o ţigară de foi pe jumătate mestecată şi căruia, din această pricină, cîteva generaţii de elevi i-au spus „Mîncătorul de chiştoace". Înăuntru însă, peste băncile scrijelate, tronează cu mustaţa lui zbîrlită înspăimîntătorul învăţător Kosch şi bate, bate fără milă copiii mici cu nuiaua lui de trestie, aducătoare de chinuri.

La corpul de gardă al companiei sînt aprinse becurile electrice, un ceas de buzunar din argint ticăie în cuiul unde a fost atîrnat. Caporalul Diehl, cel mai bun om din cancelarie, vorbeşte la telefon cu furierul Metzler care, element capabil şi ordonat, a fost mutat cu serviciul la statul major al batalionului. Metzler, un băiat grăsuţ cu cei mai vioi ochi din lume, e un silezian şmecher ; în trei săptămîni, memoria lui prodigioasă a făcut din el un om indispensabil.

Statul major al batalionului se află la Damvillers, un sat aproape neatins de lupte, cu case frumoase de piatră, în care se mai află populație civilă — țărani francezi, bătrîni și bătrîne. Cînd un ostaș nu se sperie de atmosfera caracteristică localităților de garnizoană, care parcă plutește pe străzi, cînd se adaptează cu luciditate și îndemînare tuturor condițiilor generate de disciplina militară, cînd își curăță cum trebuie echipamentul și știe să-și facă serviciul, atunci se simte acolo ca în sînul lui Avram. Iar Metzler se simte într-adevăr așa. Are numai douăzeci și doi de ani, fusese mai de mult practicant într-un birou din Breslau, la izbucnirea războiului l-au luat imediat în armată, pe dealul de la Loretto primise ceea ce era de datoria lui să primească (o rană la piept), iar camarazilor cu care se împrietenise le făcea cu plăcere mici servicii.

Compania întîi e privită favorabil la batalion ; în primul rînd, fiindcă e întîia, apoi fiindcă adusese domnului maior mai multe citări pe ordinul de zi din partea conducerii secției de aprovizionare cu muniții, precum și perspectiva de a primi E.K.I[1]. Așadar, caporalul Diehl cere de la centrala telefonică a depozitului să i se dea legătura cu furierul Metzler.

— În interes de serviciu sau personal ? îl întreabă curios telefonistul Sperlich pe camaradul său Diehl.

— În interes personal de serviciu, se aude prompt răspunsul, iar Sperlich introduce fișa și stabilește legătura.

De fapt, acestea sînt convorbirile cele mai importante. Ele determină atmosfera care domnește la companie, iar cu o probabilitate de nouăzeci la sută, ba chiar în proporție de nouăzeci și șapte la sută, totul se desfășoară după cum hotărăsc micii zei de la cancelarie — fiindcă în unitățile armatei prusace nu se înghesuie nimeni să-și asume răspunderea — bineînțeles dacă nu intervin factori ieșiți din comun, care să modifice cu totul situația printr-o subită cădere în dizgrație sau o surprinzătoare ridicare în slăvi. Mai ales cînd e vorba de permisii care, după cum se știe, constituie lucrul cel mai important în viața soldatului.

[1] Crucea de fier clasa I.

Mai întîi, Diehl primeşte de la Metzler ultimul comunicat al comandamentului armatei.

— Austriecii le-au tras, în sfîrşit, o bătaie italienilor, au cucerit platoul de la Lafraun, au luat cu asalt munţii, au distrus cazemate blindate, toate desfăşurîndu-se între piscurile veşnic înzăpezite şi abrupte ale Dolomiţilor. Asta, între altele. Dincoace, la noi, adică pe malul apusean al Meusei, a fost cucerită cota 279 de la capătul sudic al pădurii Camarde, cu toate că francujii au luptat acolo ca leii — de asemenea, cota 304, blestematul cîmp de morminte, se află de ieri în mîinile noastre. Ce-i drept, se pare că astăzi am pierdut din nou piscul, dar ştim din sursă sigură că am recucerit Cumière şi că Omul Mort a fost fără îndoială acoperit cu mulţi oameni morţi. Şoseaua de la Haucourt la Esnes a fost înglobată poziţiilor germane astfel că, la ora actuală, frontul a devenit o linie absolut dreaptă între Malancourt şi cota 304. La urcuşul abrupt de la Esnes, franţujii au nimerit într-un îngrozitor foc concentric şi au trebuit să lase acolo o grămadă de morţi.

Furierul Diehl ţine cu o mînă receptorul telefonului, iar cu cealaltă înfige ace în harta lipită pe pînză, aflată lîngă el.

— Aşteaptă puţin, îi cere lui Metzler, nu reuşesc să te urmăresc. Bineînţeles, mormăie el în timp ce înfige steguleţul în locul cenuşiu dintre Esnes şi cota 304, bineînţeles că toate acestea ţintesc spre Marre. Fiindcă, atîta vreme cît cei de acolo vor putea să-şi bage nasul în ciorba noastră, nu vom reuşi să facem mare brînză nici pe malul ăsta, care se află în mîinile noastre.

— Bravo, Moltke, îl laudă Metzler ; la noi, bavarezii au cucerit astăzi din nou satul Douaumont.

— Slavă Domnului, răspunde Diehl. Dar oamenii care nu se vor mai întoarce vreodată de acolo...

— ...ar fi bine să nu-i avem pe listă, îl aprobă Metzler şi continuă să-i servească mai departe perle din sacul fără fund al cunoştinţelor sale : Se zice că s-ar afla acolo o carieră de piatră, la Haudromont, în jurul căreia se duc lupte de la începutul lui aprilie şi se mai află şi alte asemenea peisaje de mare valoare — coame de dealuri şi de-

fileuri rîpoase — cîte vrei ! La ruşi, în clipa de faţă domneşte liniştea, şi mai mult ca atîta nici nu putem cere.

Acesta este raportul care va fi prezentat mîine dimineaţă domnului locotenent (de fapt, „domnul locotenent" este plutonierul major Grassnick, zis şi „Panje din Vranje") ; iar acum, a sosit şi clipa pentru problemele „în interes personal de serviciu".

— Bertin, prostănacul ăla, mi se pare că a făcut o cerere de permisie ca să se căsătorească, întreabă Diehl. Fata din Potsdam, cu care vrea să se însoare, a băgat şi ea o hîrtie. A ajuns pînă la voi ?

— Ieri, precizează Metzler. Mîine o trimit mai departe, pentru rezolvare.

Soldatul-genist Bertin este dintre oamenii vechi, de bază ; purtarea lui e ireproşabilă, la marşurile cele mai grele în Serbia, la muncile istovitoare, în murdăria din Ungaria sau de aici, n-a fost niciodată admonestat, aşa că, de fapt, nimeni nu va putea să-i pună beţe în roate.

— E cineva, la voi, care să aibă pică pe el ? întreabă Metzler prudent.

Există un singur „cineva" care foloseşte asemenea procedee, cineva care se numeşte Glinsky. Plutonierul major Grassnick e numai trîndav, atîta tot. Dar domnul Glinsky numără printre însuşirile sale o răutate înnăscută, căreia cadrul serviciului îi asigură un cîmp larg de activitate. Pe favoriţii lui, de pildă, îi lasă să plece de pe acum în permisie, dar vai de aceia care intră în conul de umbră al dizgraţiei sale ! Se aşteptase ca ostaşii cu şcoală să fie prevenitori faţă de el şi să-i facă tot felul de servicii, acum, cînd căpătase gradul de plutonier, fiindcă aşa făcuse şi el în timp de pace cînd fusese soldat cu termen redus. Pe vremea aceea, cînd un soldat simplu solicita cîte ceva, subofiţerul avea dreptul la diferite servicii şi cadouri pentru a-i satisface cererea. Dar aici, în compania asta, se pare că „cei cu termen redus" aveau de gînd să obţină asemenea favoruri fără să depună zelul necesar, şi asta îl rodea pe dinăuntru. Soldatul Bertin, de exemplu, refuză să-l tămîieze, deşi este ştiut că fumul de tămîie se cuvine celor care au asemenea prerogative ca ale sale : prerogativa pu-

terii și cea a acordării de favoruri. Este admisibil una ca asta ? Nu este admisibil. Permisia soldatului-genist Bertin, care se vădește atît de solidar cu camarazii lui, va începe să se clatine — dacă domnul Glinsky va afla de ea.

Dar Metzler și Bertin sînt, în primul rînd, compatrioți, silezieni. În al doilea rînd, în Ungaria și în Serbia au mărșăluit cot la cot, au săpat împreună și au dormit în culcușuri alăturate. Și acum, bietului om să i se șterpelească de la nas bucățica asta de permisie pentru însurătoare ?

— Băiete, zice Diehl, aproape că-mi vine să cred că așa se va întîmpla, și din cauza asta te-am chemat la telefon. Cum o scoatem la capăt ?

Metzler cumpănește. Diehl aude cum pufăie din pipă sau din țigara de foi și-l întreabă :

— Îți place-al dracului, nu ?

Metzler se gîndește. Cu ochii minții vede orașul Vranje, strada principală în pantă, dar înainte de orice vede un anumit pod de metal. Cu siguranță că una dintre traverse l-ar fi izbit în moalele capului și l-ar fi azvîrlit de pe vagonul încărcat pînă sus cu șine de cale ferată, cum s-a întîmplat cu sărmanul Willms, dacă Bertin n-ar fi urlat din toate puterile : „Atenție ! Capul jos !“ Lipsurile și necazurile, sîcîiala și mizeriile lui Glinsky, o ură surdă împotriva lui sudaseră atunci, într-o strînsă solidaritate, grupele a zecea și a unsprezecea ; pe urmă marșurile din regiunea muntoasă dintre Jagodina și Nisch, dormitoarele mizerabile de la Jabukovac, de la Pojate, de la Paracin...

— O să plece în permisie, numai că trebuie să mă ajuți.

Diehl e cu șase luni mai în vîrstă decît Metzler, învățător de școală primară și om cumsecade, care se străduiește să scape de companie și de domnul Glinsky, deocamdată făcînd serviciu la batalion. E drept că se teme încă să nu fie găsit „apt pentru serviciul de combatant“. Dar după ce amenințarea va fi trecut — o amenințare care se apropie sub înfățișarea unui control medical („comisia criminală“) — avea de gînd să ceară înaintarea la cancelaria batalionului, cu sediul la Damvillers, unde existau gazde particulare, un club al trupei, cărți și ziare. Viața e păcă-

toasă aici, peste tot Glinsky, cu comentariile lui porcoase și ochii lui batjocoritori, care strică pofta de mîncare a oricărui om cumsecade. Numai că în compania asta numărul celor care ar putea să ocupe slujba de furier și să-l înlocuiască este foarte restrîns. Fiindcă domnul maior Jansch n-a admis niciodată și nu admite nici acum, din principiu, soldați evrei la cancelarie. În afară de asta, se vorbește că domnul ministru de război ar fi cerut unităților militare să trimită cifra soldaților de origină israelită folosiți în cancelarii. Denunțul calomnios este porunca ceasului de față. „De fapt, e o mîrșăvie față de evrei, se gîndește Diehl, care e de fel din Hamburg ; o mîrșăvie caracteristic prusacă..."

— De ajutat, te ajut, zice el, numai că nu trebuie să mă vîr pînă-n gît în afacerea asta — am acasă nevastă și copil.

Iar Metzler îl liniștește :

— Băiete, n-o să apuci să intri pînă-n gît cu prusacii ăștia ! Așa, mai întîi vorbește cu Bertin. Fără martori, sfătuiește-l ca în următoarele trei săptămîni să se facă mic de tot, să nu i se audă gura, să nu scape vreo vorbă despre permisie. Pe urmă, sînt informat că un anumit domn de la voi va fi trimis în Belgia, să cumpere porci pentru batalion și pentru companie, și că va împleti această călătorie cu o scurtă permisie, bineînțeles tot în interes de serviciu, la Berlin, la mămițica lui.

Era adevărat. Cancelaria companiei întîi așteaptă această călătorie de serviciu a fostului plutonier cu aprovizionarea Glinsky, cum așteaptă elevii vacanța. Efectuarea ei depinde de o înțelegere — și anume, cine s-o finanțeze. Plutonierul major Grassnick zice ca batalionul să suporte cheltuielile, fiindcă dintre cei cinci porci care urmează să fie achiziționați, numai unul va reveni companiei întîi. Dar batalionul se încăpățînează : „Glinsky e al vostru, biștarii tot voi trebuie să-i scoateți." Pînă la urmă, însă — se înțeleg cei doi furieri — domnul Glinsky va pleca cu banii trupei, adunați din bănuțul care li se scade din soldă pentru fondul cantinei ; așa se întîmplă la militărie, și pînă la urmă toate intră pe făgașul lor firesc.

Drept urmare, Metzler decide :

— Dacă între timp sosește vreo hîrtie la noi — vreau să zic de la Potsdam, de la socri — atunci o fac dispărută în sertarul meu. Iar cînd va sosi clipa potrivită o scot la iveală și o prezint — adjutantul semnează oricum tot ce i se pune pe masă. Bineînțeles că de la voi nu trebuie să sosească nici o hîrtie care să ne întrebe de soarta cererii, pentru ca maiorul să nu afle nimic. Îl știi doar că are ce are cu evreii. După plecarea lui Glinsky, iei foile de permisie cu „aprobat de batalion" și fără prea multă vorbă le prezinți locotenentului nostru — și gata, Bertin *allé, parti* [1].

— Minunat, îl admiră Diehl. Pentru cît timp ?

— Din păcate, numai patru zile și cîte una pentru drumul dus și întors. Mai mult nu putem să ciupim. Există în privința asta un regulament tipărit — încă din vremurile de pace.

Diehl face o mișcare scurtă cu capul. Patru zile de permisie pentru o căsătorie i se pare cam puțin după o mobilizare care durează de atîta vreme. Dar mai bine mai puțin decît de loc.

— Este singura metodă cu care putem realiza ceva. Și cum stăm cu „comisia criminală" ?

— Băiete, rîde Metzler de dincolo, parcă ați fi picați din lună. S-a hotărît de mult că nu mai trebuie să ne prezentăm la examenul medical ! Trupele de front sînt oricum „apte pentru serviciul de combatant", așa a decis domnul general.

Diehl rămîne țeapăn pe scăunelul lui fără rezemătoare. Ochii, duși în fundul capului lunguieț, parcă ar privi prin perete, pînă acasă. Pe urmă simte nevoia să respire adînc. Și toată spaima, toată teama pentru viața lui, dispare ca prin farmec, dispare mîhnirea grea și apăsătoare a omului al cărui drept de a exista depinde de întîmplare, de bunul plac al altor oameni. În ciuda atacurilor aeriene, în noaptea asta va dormi bine. Și toate acestea le exprimă într-o singură frază :

— Iar am avut baftă.

[1] Dus, plecat (în limba franceză).

Nuntă cu trandafiri

Pe neașteptate, după cîteva săptămîni reci și ploioase, primăvara izbucni din nou cu putere la mijlocul lui iunie. În soarele fierbinte străluceau ultimele picături pe mugurii îmbobociți, care în paisprezece zile se rotunjiră și se colorară, pe urmă se desfăcură învăluind grădina în mireasmă și culoare : trandafiri, liliac, iasomie.

Sosi și iulie. În dimineața zilei de 5, pe cînd deasupra Berlinului se rostogoleau bubuiturile unei furtuni, telefonul sună și o voce răgușită de emoție anunță :

— Sînt aici, am sosit în gara Anhalt. Eu sînt, Werner Bertin. Iau metroul.

De cîteva zile, familia Wahl locuia într-un hotel mic din centrul orașului, a cărui bucătărie oferea garanția unei mese de nuntă onorabile. Nu se afla prea departe de sinagoga sub a cărei cupolă în formă de ceapă urma să se desfășoare ceremonia religioasă a unei căsătorii la care mirele nu putuse veni cîteva săptămîni la rînd. Nici măcar la logodnă nu apăruse — dar atît pentru prima absență cît și pentru amînare, fără îndoială că nu purta nici o vină.

Ploaia puternică spăla asfaltul, strada era pustie cît vedeai cu ochii. Sub umbrela ei verde, cu reflexe verzi pe chipul luminos și într-un mantou de ploaie de culoare verde, o fată numită Lenore Wahl stătea și aștepta, se simțea de parcă ar fi fost gata să-și ia zborul, numai să fi vrut. Doar ploaia asta minunată, atingerea caldă a picăturilor piezișe de ploaie o mai legau de pămînt, îi lipeau tălpile de trotuar.

Din ieșirea laterală a metroului se ivi, alergînd pe scări în sus, un soldat cu raniță, în manta, pliciuind în șuvoaiele de apă care curgeau la vale, pe scări, în mici cascade ; se opri în fața ei, o apucă de umeri, îi ridică fața, acoperind-o cu sărutări. Răsuflarea lui mirosea, barba împungea, nerasă după o noapte de drum, cataramele și curelele raniței o apăsau neplăcut, iar cocarda de pe capelă o gîdila pe frunte ; și toate acestea erau tot ce putea fi mai bun

în lume, în acest palat de ploaie. Se făcu mică în îmbrățișarea lui, se ascunse în strînsoarea brațelor. Acum începea o viață mai ușoară pentru ea. Prin această mică împrejurare, existența ei se orînduia ca printr-un fluid magnetic : o iradiere plină de farmec în toate direcțiile, înțeleaptă, îndreptățită, minunat de bună...

Uitară amîndoi strada. De pe umbrela ținută pieziș apa cădea pliciuind, trecătorii rari se grăbeau să caute adăpost în vreo casă sau în intrarea metroului. Ei doi, însă, se priveau. Două fețe : una trandafirie, cu ochi cenușii luminoși și în același timp înotînd în lacrimi, cealaltă oacheșă, cu ochi bruni în spatele ochelarilor uzi.

— Iartă-mă că te sărut, zise el și surîse blînd, cred că put ca o pupăză. Am mîncat, am fumat și de dormit am dormit foarte puțin. Trebuie să mă iei cum se ia o bucată de pîine neagră cazonă — o iei pur și simplu.

Ea rîse cu duioșie și minți :

— Prezinți lucrurile mai în negru decît sînt, n-am observat nimic. Iar barba ta mă zgîria și mai înainte. Și, uite, de pe umbrelă apa curge drept în cizmele tale.

— Da, dădu el din cap, ar fi trebuit să le string mai bine. Nu te-ai schimbat de loc. Poliția ar trebui să interzică circulația fetelor frumoase ca tine. Și cu tine să mă însor eu ? Imposibil !

— Vino, să mergem, îl trase ea fericită, strîngîndu-i brațul. Înainte de orice să ajungem undeva la loc uscat.

Pășiră pe asfaltul lucios, ținîndu-se strîns unul de celălalt, dimineața, pe la ora opt și jumătate, și în loc ca siluetele lor să arunce umbre, se oglindeau în imagini : una cu sclipiri verzui, cealaltă cenușie, cu dungi roșii, și părînd foarte cocoșată din pricina raniței.

Ea își întorcea mereu fața spre el :

— Am impresia că ai mai crescut, se mira.

Era adevărat. Umerii i se lățiseră, pieptul se arcuise, spatele era drept, brațele se bombau mușchiuloase sub stofa groasă, iar chipul, ars de soare, strălucea acum sănătos și lipsit de griji. Un an sub cerul liber, pe orice vreme, în trei-patru regiuni felurite — adierea brizei de mare pe cîmpiile din nordul Franței, zăpada sîrbească la o mie de

metri înălţime, iar imediat după aceea soarele fierbinte macedonean — trezise la viaţă trupul lui tînăr. Iar cît priveşte starea de spirit, cum se spunea în timp de pace, era fără îndoială mult mai veselă decît vilegiatura din care tocmai venea. Aşa credea că trebuie să prezinte de la bun început situaţia : o vilegiatură.

— O vilegiatură cam prelungită, zise Lenore. Păcat că nu se poate procura o asemenea destindere cu preţul unor eforturi mai mici. Cred că trebuie să fii foarte flămînd, încheie ea în timp ce urcau scara spre salonul hotelului „La cei trei markgrafi“, unde îi aştepta micul dejun.

— Flămînd — da, dar nu cine ştie ce. Am luat de toate cu mine, în raniţă. Însă gîndul la o cafea bună mă entuziasmează. Înainte de orice trebuie să fac baie, cu toate că am trecut pe la despăduchere, nu trebuie să-ţi fie teamă.

Pe urmă stătu îndelung într-o cadă de faianţă, vîrît în apă caldă, şi privi robinetele nichelate, în nemărginita linişte şi înălţime a micuţei încăperi. Numai că lui nu i se părea mică. Cu ochii unui specialist îşi dădu seama ; la nevoie, puteau fi cazaţi aici patru oameni. Mai ales în partea de sus, încăperea i se părea cu totul nefolosită.

Cînd te întinzi în felul acesta, cînd îţi freci toate încheieturile cu săpun şi cu peria, şi te ghemuieşti iar în apă, cînd îţi mişti degetele de la picioare, te răsuceşti pe burtă şi pe spate, îţi vîri capul în apă şi-l scoţi iarăşi, mereu şi mereu — oare toate acestea nu fac parte dintr-un vis minunat ?

Se simţea uşor, atît de uşor, încît totul i se părea nefiresc. Închisese uşa după el şi nimeni nu putea să vină şi să bată cu pumnii în ea : „Deschide !“ Era ora micului dejun ; nimeni nu putea să urle, să ordone : „Drepţi ! Aduceţi cafeaua !“ Nu era ameninţat să alunece pe scîndurile ude de ploaie şi acoperite cu un strat de clisă, de pe cărarea spre bucătărie, iar zornăitul familiar al gamelelor nu ajungea pînă la el. Zgomotul tunurilor de dincolo de pădurea Caures, duduitul lor continuu, exploziile, huruiala metalică — pînă aici nu pătrundeau. Aici se afla o femeie ; va avea din nou o femeie, această femeie unică, fiinţa ferme-

cătoare pe care vreme de un an o simţise de parcă ar fi fost la capătul unui telescop aşezat invers, care micşorează şi depărtează, o simţise undeva într-o altă lume de unde trimitea scrisori, la care el răspundea trimiţînd scrisori într-o altă lume. Acum, faţa ei luminoasă, ochii ei scînteietori îi făceau semn, aproape de tot. Iar după ce va părăsi cada şi camera de baie, luînd-o printr-un coridor acoperit cu covoare, lumea minunată va continua în acelaşi fel. Spera că la hotel nu locuieşte nici un ofiţer. Dorea să petreacă aceste patru zile fără vreun contact cu cealaltă lume.

Patru zile, atîta tot! Patru zile îi dăduseră ca să se căsătorească. Se împlineau unsprezece luni de cînd se afla în zona frontului, de paisprezece luni îmbrăcase uniforma militară, nu ceruse încă nici o zi de permisie, şi acum îi aprobau patru zile.

De patru ori cîte douăzeci şi patru de ore. Numărate începînd de astăzi dimineaţă. Într-o bună zi va afla cine îi măsurase astfel timpul — domnul maior Jansch sau domnul plutonier major Grassnick. Glinsky era plecat — o deplasare de zece zile în interes de serviciu — deci de data aceasta nu putea fi vina lui. Scundul locţiitor de ofiţer, în viaţa civilă învăţătorul Pohl, şi Diehl, furierul, îi dăduseră foi de drum pentru trenul accelerat, şi-l scoseseră încă de după-amiază („pentru despăduchere") de la unitate; altfel i-ar mai fi rămas doar de trei ori douăzeci şi patru de ore ca să poată visa, trăi, respira, îmbrăţişa. „Trebuie să iei ce ţi se dă, şi să reţii totul în minte — să nu uiţi nimic, dar mai presus de orice să supravieţuieşti în bune condiţii."

Ieşi din cadă şi se bucură de picăturile de apă care picurau de pe el. Se bucură de cearceaful aspru de baie, pe care şi-l puse pe umeri ca o togă. Se bucură de aspectul trupului său, pe care capul bronzat, tuns mărunt amintea de bila întunecată de la capătul unui popic de biliard. Se bucură de apa de gură plăcut mirositoare care-i fusese pregătită, bineînţeles de Lenore. Îşi clăti dinţii stropind împrejur, îşi săpuni barba cu clăbuc şi se bucură cînd briciul o înlătură şi o cremă catifelată şterse toate urmele. Pe urmă îşi puse o pijama moale, pe care o găsise pregătită,

în dungi galbene și albe, închisă cu brandenburguri de husar ; se privi în oglindă și rîse cu poftă, stîrnind ecou cu rîsul lui. Era frumos, era măreț să trăiești într-o casă masivă, cu uși care se deschid și se închid fără sgomot, să alergi spre o cameră în care te așteaptă părinții !

Ținea în brațe umerii subțiri ai mamei, își lipea fața de a ei, zbîrcită și udă. Apoi îmbrățișă spatele puternic al tatălui, îi dădu o sărutare în barbă și află că fratele lui, Fritz, va căpăta și el o permisie pentru cununie. (Fritz tocmai se afla la secția medicală a regimentului 57 din Brieg ; luase parte la luptele de tranșee cu englezii, în regiunea Lens, unde fusese rănit de-un glonte la brațul stîng. Bineînțeles că mama se speriase groaznic, dar brațul se vindeca foarte bine, se va putea folosi de el fără nici un fel de efort.)

Acum, toate mergeau cum nu se poate mai bine, avea permisia, avea și nevasta pe care și-o alesese, încăpățînatul cel iubit. Da, la serbarea logodnei, ea plînsese foarte mult ; dar în vremurile acestea se petrec lucruri mult mai rele. Dintre camarazii lui de școală, căzuse Raschke, tot așa Banjura și Pawlik, cel mai în vîrstă ; Hans Bensch rămînea mai departe dispărut, iar Kinzel, prietenul lui, fusese înaintat caporal și se afla undeva în Rusia. Bertin rîse : Kinzel. Astuia îi fusese teamă că o să ajungă prea tîrziu în război și o să piardă astfel „generația asasinilor măreți", despre care se arătase atît de încîntat în scrisoarea aceea de atunci, din august nouă-sute-paișpe.

— Mamă, cum o duci cu inima, mai ai palpitații ?

Ea îi mîngîie mîinile, cu palmele ei, subțiate, zbîrcite :

— Nu trebuie să fii neliniștit. Mă simt foarte bine. Numai că aș vrea să scrii mai des, să-mi scrii că ești sănătos ; pentru mine, e cea mai bună doctorie. Noi, la Kreuzburg, n-o ducem prea rău, în jur sînt ogoare, se fac bucate, țărăncile care în timp de pace ne aduceau unt, păsări, fructe sau legume timpurii mai vin încă. E drept că s-au cam scumpit alimentele, unele destul de mult, dar cu banii n-o ducem prea rău. Tata nu știe ce să mai facă cu comenzile. Puștile și artileria înghit parcă lăzile și cuferele. Am instalat mașini noi, și ne gîndim să cumpărăm

casa în care locuim, s-o lărgim și să ne aranjăm mai comod.

— Stai, zise tatăl cu vocea lui de bărbat atoateștiutor, aici e cazul să spun și eu două vorbe. Trebuie să recunosc că Fritz este acela care a aranjat lucrurile. Eu sînt om bătrîn și sîngele de meșteșugar care curge în vinele mele m-ar fi împiedicat să amenajez un atelier atît de mare ; nu încape îndoială că pot să fac față, dar nu m-aș pricepe să-l măresc. Ei, dar războiul nu poate să mai dureze mult, dușmanul trebuie să-și bage mințile în cap și să-și dea seama pînă la urmă că n-o s-o scoată cu noi la capăt. Pe urmă ai să vii mai întîi cu tînăra ta soție în vizită la Kreuzburg, pentru cîteva luni, și ai să ne povestești cu de-amănuntul cum s-au petrecut lucrurile și ai reușit să te însori cu fata asta atît de fină și de drăguță.

— Tata s-a îndrăgostit de mireasa ta, zise mama fericită. Să știi că seamănă puțin cu mine. Bineînțeles, adăugă ea repede, speriată, bineînțeles pe vremea cînd eram tînără. Avem ceva înrudit, așa, în felul de a fi, și la ochi. Numai că, încheie ea cu mîndrie, eu eram blondă, o blondă foarte deschisă la culoare, dar tu nu-ți mai aduci aminte. Nu-i așa, tată ? Dar și șatenele sînt tot atît de frumoase. Și acum, trebuie să te duci să-i saluți pe socrii tăi.

Jenă ? Un soldat care vine de pe front știe ce-i jena ? Strîngeri de mînă amabile, dar atitudine de cuceritor. Pe urmă, s-au așezat cu toții la gustarea de dimineață.

Lui Bertin îi place cafeaua. Și faptul că o bea împreună cu Lenore, aici, oficial, în cercul alor ei, i se pare un vis, un basm. Un basm minunat, tot atît de neverosimil ca povestea despre tînărul care a plecat în lume să afle ce e frica.

Discutară despre programul zilelor următoare.

— Pornesc de la presupunerea că ai o permisie de zece zile, întrebă domnul Hugo Wahl, sau paisprezece ?

— Patru, răspunse Bertin mestecînd vesel, patru, tată. Trebuie să ai în vedere că sînt doar un simplu soldat cu lopata. Nouăzeci și șase de ore, dintre care două și jumătate s-au și scurs într-un fel minunat.

Scurtă tăcere. Lenore își ținea mîinile deasupra mesei, nemișcată.

— Ai făcut ceva nepermis, ai fost pedepsit? întrebă domnul Wahl și păli ușor. În acest caz, bineînțeles că nu pot face apel la relațiile mele. Altfel însă... fiica mea... ginerele meu... și domnul Wahl amuți, în timp ce simțea cum neputința mîniei lui îi cuprinde inima.

Iar Bertin, curățindu-și cu indiferență oul, îl asigură :

— Dacă aș fi comis cea mai mică abatere de la cea mai neînsemnată prescripție a vreunui regulament militar, cu siguranță că n-aș fi acum aici. Poate că domnul Wahl va întîlni la vreo ședință pe ministrul de război al Prusiei ; îl rog să-i transmită călduroase salutări și să-i spună că dispoziția pe care a dat-o să se facă o statistică a evreilor din cancelariile unităților a creat multe avantaje soldaților evrei din întreaga armată prusacă ; de exemplu, mie mi-a procurat această îndelungată permisie de căsătorie. Bineînțeles că fiecare ostaș și fiecare cal este convins că dispoziția a fost dată numai și numai pentru a înlătura calomniile, dovada constituind-o însuși faptul că mă aflu acum aici. Ei, și în aceste condiții, ce decideți cu privire la program ?

— Astăzi, la douăsprezece, sîntem așteptați la oficiul stării civile, declară domnul Wahl care arăta încă destul de palid. Mîine dimineață se va desfășura cununia religioasă și o gustare.

— Prin urmare, îl întrerupse Bertin în timp ce o privea pe Lenore, treizeci de ore bune. Mai mult nu putem aproba, este exclus. De rest avem nevoie pentru noi.

Doamna Bertin plîngea tăcut în batistă. Vedea cu deosebită limpezime cîtă dreptate avea băiatul ei : prin urmare, ei, părinții, trebuiau să renunțe. Renunțarea era un cuvînt foarte des folosit în viața unor oameni ca ei ; era o fericire destul de mare însuși faptul de a avea ca fiu pe acest bărbat atît de inteligent și de hotărît, în care se transformase școlarul îndărătnic și nesupus de odinioară.

Doamna Wahl, într-o rochie de mătase cafenie, coafată majestuos și cu gust, îl aprobă pe ginerele ei, căruia îi găsea, de altfel, un cap expresiv.

— Vom face în așa fel ca masa de mîine să nu se prelungească prea mult, pînă la plecarea trenului nostru ; fiindcă trebuie să știți că am reținut bilete la vagonul de dormit pînă la Oberstdorf în Allgau[1], Bavaria. Vouă, tinerei perechi, vă las la dispoziție casa din Potsdam. Vă va duce Tornow pînă acolo cu mașina, și pe urmă înapoi. Bunicul Markus i-a promis, oricum, prietenului său Obstfelder să stea cîteva zile la el, pe malul lacului Scharmützel ; în felul acesta, veți avea la dispoziție tot ce-i trebuie unei tinere perechi ca voi : o gospodărie acceptabilă, cărți, pianul, grădina — o casă întreagă.

David Wahl își puse mîna de adolescent ars de soare pe cea a surorii lui și șopti :

— Lene, am trecut noi și prin clipe mai grele decît aceste patru zile, nu ? Și tot nu ne-am dat bătuți.

Pleca și el în Bavaria, cu părinții ; crescuse mult în anul care trecuse, era cu un cap mai înalt decît ceilalți din jurul mesei.

Nimeni nu mai ceru din delicatesele ce fuseseră prevăzute pentru micul dejun, din marinata de somn, din mierea veritabilă. O pendulă mare din lemn brun, care pînă acum stătuse neobservată lîngă perete, începu deodată să stăpînească încăperea cu mișcarea rotițelor ei. Se înălța lîngă ușă, mare cît un coșciug, împungînd cu arătătoarele ei ca niște pumnale viața care se scurgea.

Bertin căscă.

— La douăsprezece ? întrebă. Atunci am vreme să mă întind un ceas.

Și Lenore arăta obosită, voia și ea să se odihnească.

— Te conduc pînă în camera ta, zise și se ridică.

Doamna Wahl își aținti spre fața de masă ochii, cu privirea dezaprobatoare. O fată să declare așa, pe șleau, că însoțește un bărbat pînă în camera lui, un bărbat cu care încă nu era căsătorită — oare se cădea una ca asta ? Dar

[1] Localitate climatică și stațiune pentru sporturi de iarnă, în partea sudică a Bavariei Suabe.

nu voia s-o dojenească pe fiica ei, care în fața noilor rude dovedea atît de puțin respect pentru ea însăși.

— La douăsprezece fără un sfert, jos în hol, zise Bertin ; salută cu un gest larg care îmbrățișa întreaga încăpere, își sărută mama și părăsi sala cu brațul pe după umerii Lenorei.

Și această scenă se petrecea de față cu părinții ei, fără ca ei să-i arunce în spinare furculițele și cuțitele !

— Înțelegi ? îi spuse afară. Este cel mai frumos basm. Banditul o răpește pe prințesă, cu aprobarea entuziastă și emoționată a cetelor de părinți.

Ea dădu din cap, obosită, și-și apăsă obrazul de al lui. „Patru zile“ — bătea inima ei. Oare o să găsească prilejul să-i spună măcar ce era mai important, în aceste patru zile, care de fapt erau numai două și jumătate — începînd de mîine după masă ? Ca să poată lămuri situația lor, trebuise să escaladeze un munte enorm. Ascensiunea începuse la doamna Nocks. Da, o începuse cu un copil în pîntece, un copil pe care trebuise să-l lepede. Curînd va putea să se culce cu el în pat, pe față, onorabil, cu o ștampilă regală prusacă. Între cele două evenimente se înșiruiau multe altele... Viața avea un ritm prea iute, nimeni nu-și putea îngădui să folosească unul mai încet. N-are importanță ! Îl alesese — pe el ; se logodise cu el ; acum se căsătorea cu el. Ea cu el — și nimeni nu bănuia nimic. Așa era bine, așa trebuia să rămînă. Era destul de puternică pentru asta. Iar el era prietenul ei, soțul ei ; peste patru zile îl va conduce la gară, îl va urca în tren.

La ora douăsprezece și un sfert, în fața unui funcționar în redingotă, cu aspect aristocratic și prietenos, ședeau Werner Bertin în uniformă de soldat-genist — capelă fără cozoroc, cizme înalte, baionetă în tocul de piele — și Lenore Wahl în taior gri-argintiu, foarte discret și tineresc. Își exprimară voința de a se căsători, o întăriră prin semnături, indicară ca martori pe domnul Hugo Wahl, Potsdam, tatăl miresei și pe domnul Berthold Bertin, Kreuzburg, tatăl mirelui.

În timp ce proceda la cele de trebuință, funcționarul stării civile privea cu simpatie tînăra pereche. Simțea cum dinspre ei radiază un fel de înțelegere reciprocă temeinică. Nu arătau nici prea tineri și nici blazați, nici rigizi sau intimidați.

„Căsnicia asta va dura, se gîndea — și se pricepea la oameni fiindcă în fața mesei sale defilaseră nenumărate perechi. Să sperăm că tînărul se va întoarce nevătămat acasă."

Și funcționarul oftă. Își pierduse, cu nouă luni în urmă, fiul cel mare, un băiat vesel, caporal în marină. În lupta de la Doggerbank, o explozie de obuz îl aruncase peste bord. Viața mergea mai departe.

Tinerii căsătoriți se sărutară cu ochi rîzători. Ce plăcut, dar în același timp cu cîtă greutate se înfiripase legătura lor, atunci, la început, toată numai tinerețe și dragoste, fără griji și fără un scop precis. Și pînă la urmă îi purtase totuși pînă aici, în locul acesta, care li se păruse inaccesibil și nespus de depărtat, atunci, în 1914, în satul Solln de lîngă München.

În holul de jos, pe o bancă din lemn de stejar cu înflorituri sculptate, așteptau Markus și David Wahl care coborîseră mai înainte, precum și infanteristul Fritz Bertin.

— Ai făcut-o și p-asta, bătrîne ! îi strigă fratelui său și-l îmbrățișă, gest care li se păru ambilor soldați oarecum neobișnuit.

Pe urmă găsi de cuviință că trebuie s-o sărute pe gură pe proaspăta lui cumnată, ceea ce și făcu după ce-l avertiză, camaraderește, pe soldatul-genist Bertin că nu-i pasă dacă are ceva împotrivă.

Tornow, în mașina cea mare cafeniu-roșcată, dădu mîna cu mireasa, apoi cu mirele. „Îmi place omul. E simplu soldat, ca și nepotul meu. Așa se cuvine. Cei mari trebuie totdeauna s-o lase mai moale, cînd dau de un om dintr-o bucată care știe ce vrea. Și cînd o fată e așa de drăguță ca domnișoara, atunci merită într-adevăr să-l ia pe cel pe care și-a pus ea în gînd să-l ia."

— Şi acum, zise Bertin, să trecem imediat pe la comandament, să-mi iau cartelele de pîine şi carne, apoi cele de cartofi, grăsimi, săpun şi zahăr, să mă prezint de sosire şi în acelaşi timp de plecare, ca să rezolvăm toate fleacurile astea dintr-o dată. Altfel ne vor costa şi mai multe minute. Şi, tată dragă, se adresă el domnului Wahl, cred că n-ai să ne-o iei în nume de rău dacă acum o să fim niţeluş zgîrciţi cu minutele.

Nu, domnul Wahl nu le-o lua în nume de rău. Toată viaţa lui admirase concepţiile de viaţă ale vechii Prusii — fiecare dintre trăsăturile ei — sincer, din toată inima; simţise între el şi tatăl lui o tensiune, o înstrăinare, pentru că bătrînul lua adesea în derîdere aceste lucruri. Comandamentul superior Est îi dăduse o lovitură care-l zguduise în adîncul fiinţei; iar situaţia de acum pur şi simplu îl dobora. Era fata lui — şi doar trei zile şi jumătate va putea sta cu bărbatul ei, atîtea au mai rămas. Era război, da, într-adevăr — nimeni nu trebuia să-i atragă atenţia asupra acestui lucru, şi bărbaţii îndurau lipsuri îngrozitoare pe front. Dar oare din această cauză viaţa se oprea în loc? Oare femeile, aici, în ţară, nu căutau mereu mai intens legături cu bărbaţii? Hrana devenea tot mai sărăcăcioasă, îmbrăcămintea mai greu de procurat, lucrurile frumoase şi plăcute din tinereţe, călătoriile, parfumurile, mătăsurile erau din ce în ce mai greu accesibile. Cum putea o femeie tînără să rămînă credincioasă soţului, cînd după trei zile era smuls de lîngă ea? La ce-i folosea lui, domnului Hugo Wahl, portvizitul plin cu bancnote de o mie de mărci cu ştampile roşii şi verzi? Moravurile vieţii burgheze se destramă cînd sînt tratate cu atîta brutalitate, moravurile moştenite din tată în fiu şi care au reglementat cu înţelepciune relaţiile dintre oameni. Pentru vremurile de pace, aşa cum au fost şi cum se vor întoarce iarăşi, trebuie păstrate concepţiile morale consolidate pînă acum, sau totul se va prăbuşi; căsnicia, morala, ordinea, proprietatea. Războiul stimula tranzacţiile comerciale — e o constatare cu care lumea s-a obişnuit. Dar nu cumva, în acelaşi timp, răsturna propriile lui baze, lumea burgheziei?

— Copii, și domnul Hugo Wahl se întoarse brusc fiindcă astăzi se mulțumea cu locul din față, în toată zăpăceala asta am uitat de darul vostru de nuntă ! Această chestiune o vom reglementa mai tîrziu, după ce vă veți întemeia un cămin drăguț. Dar ți-am rămas dator cu cadoul de logodnă, dragul meu. Sînt sigur că n-ai să te formalizezi, și luînd din poala Lenorei poșeta ei minusculă, vîrî înăuntru ceva împăturit și o închise din nou. De la soția ta n-ai să te jenezi să primești ceva. Să vă cumpărați ce vă face plăcere, cînd veți putea trăi din nou cum vă place.

Bertin rîse :

— Am fost sensibil, dar e mult de atunci. Chiar și numai o asemenea călătorie cu automobilul constituie un dar de logodnă pentru un simplu soldat.

Și salută un ofițer luînd o poziție rigidă.

Lenore privi discret în poșetă : trei bancnote de o mie de mărci !

Toate se rezolvă — important e doar să ai curajul de a risca. Curînd va putea să preschimbe carnetul de cecuri fictiv cu cele cinci mii de mărci care nu existau, într-unul veritabil care le-ar aparține într-adevăr. Și-l apucă pe tatăl ei, pe la spate, de ureche, îi întoarse capul, și-l sărută cu căldură.

Da, se simțea astăzi ușoară ca un fulg ; de dimineață pînă seara rîse, alergă prin hotel, ochii îi scînteiau, obrajii se roșeau de emoție. Dansă cu domnul Berthold Bertin, cu tatăl ei, cu cumnatul Fritz, bineînțeles că și cu soțul ei, care se credea un dansator foarte prost și se împotrivea de fiecare dată ; la masa de seară bău vin și chiar șampanie, și cochetă cu soțul ei în așa fel încît doamna Wahl făcu ochi din ce în ce mai mari.

„Această femeie este micuța mea fiică, intelectuala mea, floarea gingașă pe care ți-era teamă s-o atingi măcar ? De unde o fi învățat asemenea apucături, sau, mai bine, cum de a reușit să le ascundă pînă acum ? Trebuie să băgăm de seamă ca astă-seară să nu se ia după el în cameră, cum se zice că se întîmplă la anumiți oameni după

căsătoria civilă. Ce părere trebuie să-și fi făcut părinții tînărului domn ?“

Părerea lor era însă : „Ce fată drăguță !“ Și rămaseră cu toții împreună, vreme destul de îndelungată. O înțelegere intervenită repede între tinerii soți dusese la acest rezultat.

„Seara de astăzi aparține părinților tăi, și pe urmă mergem la culcare, fiecare separat, să ne odihnim. Fiindcă mai întîi trebuie să ne apropiem, să încălzim atmosfera dintre noi după atîta vreme.“

Da, complexe ciudate o stăpîneau pe doamna Wahl. Că avea o fiică măritată, că va deveni curînd bunică și, prin urmare, va fi aruncată la fier vechi ! Simțea, pretutindeni în jurul ei, o atmosferă de naufragiu. Nici pomeneală de o ridicare în lumea cercurilor conducătoare, ci mai degrabă de o alunecare înapoi, într-o sinagogă. Părinții ginerelui erau oameni cumsecade, oameni cinstiți, dar, Dumnezeule, atît de simpli ! Soțul fiicei, un scriitor, acum se apucase să scrie piese interzise, ce-i drept avea și un roman a cărui acțiune se petrecea în lumea bună, și din această pricină era puțin cam supraapreciat... Dar toate astea aduceau oare venituri, celebritate, cinstire ? Va fi vreodată o cinste să te numești doamna Werner Bertin ? Și cu toate acestea, procedase bine cînd scosese castanele din foc, din focul în care singură și le pusese fiica ei. Fiindcă trebuie să fii cu ochii în patru cînd vrei să-ți măriți fata în aceste vremuri destul de vitrege... Și iată că acum doamna Wahl avea un membru al familiei pe front, lucru cu totul evident, din moment ce nu căpăta decît patru zile de permisie. Așa că la David al ei nu mai avea nimeni voie să se uite chiorîș, chiar dacă se mai întrema și dacă în aprilie, în aprilie viitor, adică în 1917, comisia de recrutare îl amîna din nou. Acum exista și în viața ei ceva pentru care putea să se roage, în orice biserică, în orice sinagogă, indiferent unde : să-l respingă pe băiat, Dumnezeule, atîta tot ! Categoric și pentru totdeauna, oricît ar mai dura îngrozitorul război...

Era trează — într-un pat străin nu putea să doarmă cum trebuie. Imprejurul ei, Berlinul flămînzea. În această privință, pe ea n-o poate nimeni duce cu vorba. Îi ajungea să arunce o privire spre copii, la brațele și piciorușele lor subțiri, la fețele lor maturizate înainte de vreme, jucîndu-se tăcuți în lumina soarelui sau alergînd zgomotoși în mijlocul străzii. Cine voia să cumpere cartele de carne, le căpăta ieftin în nord, în răsărit, deși se fixaseră prețuri maximale ; bucătării de campanie pentru populația săracă străbăteau străzile, douăzeci de pfenigi porția. Pîinea era de cartofi și dintr-o făină îndoielnică. Salamul — în pieliță de hîrtie, iar intestinele ca umplutură. Ouă — lipsă. Scrumbiile — rare. Fructele — dispărute. (Acțiunile fabricilor de marmeladă ale clienților lui Hugo se urcau mulțumitor.) Zahăr era puțin, mierea sintetică se plătea mai bine. Și ce urît miroseau oamenii care se spălau numai cu săpun de argilă ; cum să-și cîrpească rufăria, cum să-și pingelească pantofii — tot mai multe tălpi de lemn bocăneau pe străzi. Fețe slabe, ochi neliniștiți, hainele se zdrențuiau. Două cămăși pe an ar fi de ajuns, două perechi de pantofi negăuriți, un palton. Nu, toate astea nu arătau că se apropie pacea... Slavă Domnului că existau paturi moi, că te puteai cuibări în ele și că demonii cruzi nu-i dezvăluiau de pe acum seminției umane ce-i pregătea viitorul.

De dimineață, după ce o trimise pe Bertha, fata de serviciu, să se ducă în camera ei și să aducă buchetul de mireasă din trandafiri albi, o întrebă pe fiica ei :

— Sper că te prezinți curată în fața altarului.

Lenore, în cămășuță albă, cu umerii goi, aproape că era să izbucnească în rîs. Micuța ei fetiță, sau poate că fusese un băiețaș, ar fi fost încă prea mititică, să-i ducă trena rochiei, cum văzuse o dată la Potsdam, la o nuntă... Cu ochii liniștiți, reci, întrebă :

— Ce vrei să spui, mamă ? Nu mi-ai vorbit niciodată cum trebuie despre asta, nu m-ai lămurit, dar presupun că așa se spune. Știu și eu ceea ce se știe îndeobște.

Și doamna Wahl o crezu. Era obișnuită să pună în strînsă legătură noțiunea de căsătorie cu cea de noaptea

nunții, ambele împletite cu surprize tragice, tulburări puternice, feminitate suferindă. Dar fiica ei... iat-o cum se plimbă de colo pînă colo, deși cam nervoasă, poate din cauză că dormise prea puțin, și totuși vioaie, proaspătă, feciorelnică, necunoscînd experiențele dureroase.

Lenore se opri în fața oglinzii ca să-și ureze singură noroc. Cu vreo doi ani în urmă începuse să întrezărească destul de vag, în linii mari, că s-ar putea să reușească totuși, chiar dacă va fi foarte greu, să-l ia în căsătorie pe studentul sărac Bertin cu aprobarea părinților ei. Și iată că acum își pune o rochie de mireasă, ca oricare altă fată de rangul ei social, o rochie de atlaz alb cu voal lung, brodat, cu trenă la spate : după cum declarase Bertha, arăta puțin cam palidă, dar dumnezeiește.

La început, lui Werner nu-i prea plăcuse această ceremonie — se pierdea prea mult timp cu ea. Dar de dragul părinților lui, era cu neputință să se renunțe la ea, fapt pe care-l recunoscu și el. Lenore nu-i spuse că ea n-ar fi admis pentru nimic în lume să-i fie răpită această biruință. Pentru ce i-ar fi spus-o ? Bărbații știu și așa destul de mult, nu-i nevoie să dai chiar totul în vileag de față cu ei. Victoria ei n-ar fi fost deplină fără sunetele orgii, fără cuvîntarea unui preot și schimbarea inelelor în fața lumii adunate. Scena aceasta era menită să constituie pentru ea o culme a vieții. Pe vremuri i se vorbea de căsătorie micii fetițe pentru a o convinge să-și împletească pentru prima oară cosițele, i se vorbea de căsătorie ca să dea mîna ca o fată bine crescută și să facă o reverență. La fel li se vorbea mulțimilor de fete aidoma cu ea, ca să meargă pline de zel la școală : a deveni soție și mamă era ideea centrală a orei de limbă germană și a celor de limbi străine — se afla la baza întregului program de învățămînt. O idee care nu lipsea nici de la dentist și nici de la modistă.

— Stimate domnișoare, doar fiecare dintre dumneavoastră intenționează să devină, într-o zi, o gospodină chibzuită, erau cuvintele cu care profesoara de lucru manual, doamna Raffel, le iniția în tainele mînuirii acului la broderie...

Prin urmare, după concepţiile oamenilor, acesta era momentul pentru care se pregătise ea, iar nu de dragul desăvîrşirii umane, pentru aceasta îşi dezvoltase aptitudinile sufleteşti, făcuse exerciţii fizice, îşi modelase caracterul, îşi educase sentimentele şi-şi cucerise dreptul la viaţă — pentru a deveni o reprezentantă nevinovată a sexului femeiesc şi a fi dată pe mîinile unui reprezentant al celui bărbătesc.

„Nu, dragii mei, se gîndi în timp ce-i zîmbea prietenului ei care stătea în pragul uşii, palid şi emoţionat în contemplarea acestei femei a cărei sensibilitate crescuse cu totul neaşteptat, nu, dragii mei ! Planurile pe care vi le-aţi făurit le-am ciuruit, făcînd din concepţiile voastre un fel de şvaiţer cu găuri mari — şi nici nu se putea altfel. Lumea voastră lipsită de valoare şi de gust e pe ducă, idealurile voastre mucegăite au dat faliment ; într-o bună zi toate astea trebuiau să iasă la iveală, fie chiar şi prin acest război pustiitor. Şi acum, lăsaţi-ne s-o luăm de la început. Să sperăm că vom găsi căile de a începe şi de a sfîrşi ceea ce este legat de valorile şi de trebuinţele umane. Iar dacă veţi reuşi să înţelegeţi viaţa noastră, şi vă veţi împreuna deznădăjduiţi mîinile deasupra capului — cu atît mai bine ! Ar fi minunat, o adevărată sărbătoare, să vă spunem totul pe şleau, în faţă ; dar de ce să vă îndurerăm ?“

Pe urmă tremurară amîndoi în faţa altarului, răscoliţi în adîncul fiinţei. Roşul şi auriul se contopeau, candelabre, orgă, perdele, trepte la stînga şi la dreapta. Trebuia ca el să pronunţe o formulă, care îi consacra soţia — conform cu vechea tradiţie ebraică, semnificînd în acelaşi timp consfinţire şi exclusivitate. Şi, aşa cum cerea datina străveche, îi vîrî în deget inelul, care leagă femeia şi o ridică, inelul care, împreună cu perechea lui, fusese confecţionat dintr-o verighetă de modă veche.

Orga şi corul vocilor omeneşti ridică la suprafaţă adîncimi nebănuite ale sufletului, ele topesc ceara, readuc atmosfera din vremea copilăriei, răspîndesc o vrajă puternică. Şi pe urmă, cînd ia cuvîntul un bărbat în veşmînt sacerdotal, ai impresia că este înveşmîntat cu demnitate, şi că vorbeşte cu demnitate, şi că această demnitate era

transmisă prin haina și prin vorbele unor oameni de mult duși de pe lumea aceasta, iar frazele lui simple se imprimă adînc...

„Întemeierea unei legături noi, nutrind speranță în plin război, o unire începută în vremuri bune, care atinge o culme în aceste vremuri îndurerate către ce va să vie, așa cum această pereche, încrezătoare în steaua ei, era pregătită să se despartă pentru binele patriei, pentru ca apoi să se unească din nou pentru însăși rațiunea căsătoriei : a birui moartea, dacă aceasta este porunca lui Dumnezeu."

Werner Bertin își încruntă fruntea, își subție buzele, dar se stăpîni fiindcă nu voia să-și facă sînge rău din pricina doctorului Sommergast. Prefera să privească mereu numai fata de lîngă el, acum soția lui, încredințată lui, consfințită lui, aleasă pentru el, pusă acum sub oblăduirea lui. Era acum de datoria lui s-o ocrotească de marile monstruozități ale existenței, precum și de cele mici care dureau atît de tare. Oare va putea s-o facă — fără a mai pomeni de ceea ce a fost pînă acum ?

„Încă două zile și jumătate", se gîndi, privind în jos, cu fruntea aplecată : își văzu cizmele grosolane, pantalonii cenușii, însemnele roșii, degetul mare vîrît în centiron.

Refuzase categoric să-și cumpere o capelă cu cozoroc.

„Acestea sînt hainele în care m-au vîrît oamenii aceia care nu acordă unui ostaș titrat ca să se căsătorească decît două zile și jumătate — după o atitudine onestă și o comportare fără greș în condiții deosebit de grele. Nici nu-mi trece prin minte să mă dichisesc pentru a acoperi față de cei dinafară starea lamentabilă în care se află intelectualii noștri. Așa mă arăt oamenilor, și sînt uimitor de numeroși cei care umplu în clipa de față casa Domnului. Ia te uită ce importanță au și început să ne dea, mie și Lenorei !"

Apariția lui în uniforma croită grosolan avea într-adevăr aspectul unei provocări ; și era subliniată de faptul că Lenore Wahl, în rochia de atlaz, cu trandafiri albi, trandafiri Maréchal Niel cu irizații verzui, cu trena de voal și cununa de mirt așezată asemenea unei coroane pe frunte,

arăta ca o prințesă dintr-o dinastie cine știe de ce înlăturată de la domnie.

— E tot atît de frumoasă pe cît e el de urît, exclamă speriată o bătrînă pe jumătate surdă, *Frau* Saltz, care vindea untură de gîscă și măruntaie de gîscă, și pe care nu te puteai supăra pentru cuvîntul „urît" fiindcă altfel nu știa să vorbească...

Așa decurse, prin urmare, căsătoria Wahl-Bertin, și ea dădu prilej de bîrfeli și de emoții printre oameni. Nici măcar nu ascultară tocata executată la orgă, care era de J. S. Bach dar și de David Wahl... Folosind un manuscris din Biblioteca regală, împletise corala „Voi păstori peste toate neamurile" cu „Grenadirii" lui Schumann — unde, după cum se știe, revine mereu laitmotivul marseilezei — într-o fugă de orchestrație proprie. Nu se întîmplase încă niciodată ca un final muzical atît de ciudat să însoțească o mireasă și un mire, cu toți invitații lor, în încăperea din față, unde cunoscuți și străini îi felicitară pe noii căsătoriți. După aceea călătoriră pînă la hotel și mîncară feluri alese, preparate în limita dispozițiilor legale, dar îmbogățite cu ajutorul unui anume Kliem, care apăruse și el „La cei trei markgrafi". Adusese un somn din Havel, un exemplar uriaș, dintre cei care trăiesc pe fundul apei și nu se pescuiesc decît o dată pe an în adîncurile vastelor lacuri. David Wahl îl invitase la nuntă, dar Kliem refuzase categoric — doar n-avea cum să bănuiască ce rol însemnat jucase în împletirea evenimentelor ce duseseră la acest final...

În capul mesei de nuntă ședeau o mireasă care nu știa cît de dureros de frumoasă este, și un mire care remarca din plin acest lucru și căruia la un moment dat i-a scăpat un suspin, scurt și pe ascuns. S-a întîmplat cînd David, așezat la pianul hotelului, a acompaniat-o pe Paula Weber-Bunge în prima mișcare a concertului în mi minor de Mendelssohn. Inima lui Bertin bătea încet. Niciodată nu va reuși să cînte astfel la vioară. Mîinile lui aspre nu mai puteau realiza gingășia și vibrarea, creierul se obișnuise cu activitatea brută, întreaga lui vigoare era solicitată în alt domeniu. Dacă scăpa nevătămat din război, va trebui

să depună eforturi supraomenești ca să poată atinge din nou nivelul său firesc. Lucruri de nedomesticit vor trebui atunci domesticite cu ajutorul limbii, al scenei dramatice, al povestirii de largă respirație. „Nu vei mai avea vreme pentru scripcărie, Bertin. Sub arcușul tău nu se vor mai rîndui vreodată sunetele, cu grijă și pline de vigoare, cu ușurința solitară a ritmului care acum urcă și culminează, saltă și se insinuează picurînd din vechea știmă a pianului."

— Pianele vechi sînt partea tare a lui David, șopti Lenore cînd el îi puse mîna pe braț.

— Mai departe nu cînt, declară Paula și puse vioara pe pian, în timp ce ceilalți aplaudau. Acum devine mai trist, mai ales pentru o zi ca cea de astăzi, iar perechea noastră nu are vreme să asculte toate cele trei părți.

Doamna Mathilde Wahl era minunată în rolul de mamă a miresei, strălucitoare de tinerețe, cu tenul roz pal, într-o rochie distinsă de atlaz gri ; dar doamna Lina Bertin plînse foarte tare la urmă, cînd tînăra pereche își luă rămas bun.
Stătură încă o dată în cercul celor mulți și dragi. Îl sărutară pe bunic, căruia Bertin îi ură să mai trăiască ani mulți și fericiți, pe domnul și doamna Wahl, cărora le urară o vilegiatură plăcută la Oberstdorf, apoi pe David, „cel mai bun prieten al nostru", și în sfîrșit pe cei doi oameni simpli din Kreuzburg, tatăl și mama în straiele lor de modă veche dar dichisiți totuși pentru acest eveniment sărbătoresc. Femeia scundă, cu părul nins, hohoti deodată nestăpînit, dar domnul cu barbă sură, în redingotă cu vestă albă și un lănțug de aur, îi șopti blînd :

— Nu se cade să fii atît de amărîtă, pînă la urmă lucrurile se vor aranja ; nu le face copiilor despărțirea așa de grea, cele cîteva ore se sfîrșesc curînd.

Pe urmă îi vîrî nurorii un pachețel greu în mînă, învelit în hîrtie albă mătăsoasă, un pachețel care nu era mult mai mare decît un inel gros : cinci piese de cîte douăzeci de mărci — jumătate din economiile lui și din ceea ce ar fi trebuit să predea Băncii Naționale în cadrul propagandei generale care se făcea pentru predarea aurului către stat. Nu numai că atîrnau mai greu decît cele trei banc-

note de o mie de mărci ale domnului Wahl, dar erau menite ca într-o zi să valoreze mult mai mult. Dar deocamdată, nimeni nu putea ști acest lucru.

Bertin fu nevoit să tușească încurcat de mai multe ori și să-și scoată ochelarii cînd își luă rămas bun de la părinții lui, la repezeală, în cuvinte care i se părură uscate, prins ca într-un clește în dilema dintre Lenore și ei, dintre dragostea nouă și gingașa obișnuință căpătată din copilărie. Dar trebuia să se întîmple, și de aceea era mai bine să se întîmple brusc, repede.

Cei doi ostași, Werner și Fritz, își mai urară, pe scurt, „Noroc bun și pe curînd acasă", apoi tinerii căsătoriți se așezară în mașină, iar Tornow, în mănuși galbene noi, porni motorul.

Mașina aluneca spre Schöneberg, prin piesajele care Lenorei și lui Bertin le erau atît de familiare. La o răscruce intră pe strada principală din Schöneberg, unde trecu pe lîngă pîlcuri de copaci înfloriți, lăsă la dreapta primăria din Steglitz, începu să urce fără efort pe drumul către Zehlendorf, lăsînd în urmă stejarii de la Lichterfelde. Berlinul era scăldat în lumina armonioasă a începutului de vară, cu case de un cenușiu deschis peste care se întindea bolta albastră, împrejur cu tufe verzi adesea împodobite cu trandafiri în floare, iar pretutindeni numeroasele tipsii de floarea soarelui (pentru uleiul din semințele lor !) ridicîndu-se dintre florile multicolore ale grădinilor. Pe străzi, copiii tropăiau în spatele automobilului, iar adulții se mirau cum de ajunsese un simplu soldat în asemenea vehicul.

Voalul de la pălăria Lenorei flutura pe perna joasă a mașinii.

— Pe undeva pe-aici aș vrea să locuim mai tîrziu, zise ea cînd lăsară în urmă Zehlendorf.

El îi strînse brațul :

— Cînd voi mai veni într-o permisie ca lumea. Știi, m-au asigurat că aceste patru zile nu vor fi puse la socoteală și nici nu vor fi scăzute din permisia viitoare. Dar făgăduielile, în ziua de azi...

Pe urmă defilară pădurile cenușii ale Marconiei și șoselele largi, mărginite de tufe verzi, care duceau de-a lungul lacului Wannsee, cu iahturile lui albe, pînă la Potsdam, urcînd și coborînd pe coame de coline.

Tornow conducea repede, dar cu grijă. Se simțea solidar cu ginerele acesta care trebuia să plece atît de curînd înapoi.

„Ei da, se gîndea în timp ce treceau peste podul de la Glienick, mașina mea se află acum și ea pe lista de rechiziții. I-au lăsat-o destulă vreme domnului nostru. Acum, calul și trăsura sînt din nou la loc de cinste. E bine și așa. Eu, Tornow, mă pricep și la asemenea lucruri. Și apoi, în grădină e destul de lucru, gazonul, pomii fructiferi, iepurii de casă, de toate. Dacă stau să mă gîndesc bine, nu sînt chiar atît de bătrîn, așa că aș putea să mă mai însor o dată, și chiar să am un copil.“

Ideea îl atrăgea și nu-l mai părăsi. Își puse în gînd să pornească în pețit cît de curînd, să-și găsească vreo nevastă care să i se potrivească. „O văduvă de război, drăguță, ar fi destul de potrivită, chiar și dacă are copil.“

Clacsonînd vioi, mașina frînă în fața casei Wahl. Pietrișul scrîșni, roțile se mai învîrtiră o dată, apoi se opriră, și Tornow, cu un aer sărbătoresc deschise portiera.

De îndată ce trecură de ușa dublă de la intrare, Lenore și Bertin încremeniră pe loc ; trandafiri și iarăși trandafiri, mii de trandafiri împodobeau balustrada scării care, ca un șurub imens se încolăcea în curbe largi pînă la al doilea etaj.

— Bertha ! strigă Lenore. Tornow ! *Frau* Mahnke ! Ce v-a apucat ? Credeți că sînt o prințesă din Palatul Nou ?

— Dumnezeule mare, domnișoară Lene, suspină *Frau* Mahnke ștergîndu-și ochii cu colțul șorțului, trebuie să vă bucurați și dumneavoastră de tinerețe ; în ziua de azi cînd totul se dă pe cartelă și nu se poate cumpăra ceva ca lumea, nici zestre și nici tacîmuri de argint și nimic, numai făgăduielile pentru mai tîrziu, cînd or să se îndrepte vremurile. Măcar să nu lipsească trandafirii, doamnă dragă, fiindcă spinii vin de la sine și se găsesc peste tot în

ziua de azi. Și vă dorim mult noroc, și beișug, și să se termine cît mai curînd cu războiul ăsta păduchios, și domnișoara Lene și domnul să trăiască în pace mulți ani. Dumnezeule, cît de mult am așteptat să trăim clipa asta !

Și, izbucnind din nou în plîns, fugi la bucătărie să pună de cafea.

Ca un gard viu, împletindu-se cu balustrada și ascunzînd-o aproape cu totul, ghirlandele de trandafiri se cățărau încolăcindu-se în fața tinerilor pînă sus, îmbălsămînd aerul cu mireasma dulce și tare a verii. Potire roșii, întunecate ca vinul negru opac, apoi din cele de culoarea mierii, galbene ca aurul, și albe cu irizații trandafirii — trandafiri de toate felurile și de toate mărimile își răspîndeau miresmele. Unii aveau brunul delicat al spumei de mare și forma ascuțită a ouălor de porumbel. Alții își etalau, în deschizătura de un galben palid a corolei, staminele pline de polen. Unii erau mari, albi-verzui, cu caliciul deschis, alții de culoarea cărnii, cu sepalele răsucite sul, semănînd cu o gură palidă. Pînă și pe treptele scării erau presărați trandafiri cu coada tăiată scurt și trandafiri sălbatici, din cei cărora le cad repede petalele.

Respirînd adînc, cei doi tineri stăteau pe loc, lăsau privirile să le rătăcească peste tot.

— Vezi, toată lumea te iubește, zise încet bărbatul.

— De cîte ori nu i-am trimis în sus și în jos pe scările astea, răspunse ea. Zău că nu merit... Și, parcă trezindu-se dintr-un vis : Acum vom bea cafea și pentru cincizeci și șase de ore vom interpreta rolurile de soț și soție.

— Greșiți, domnișoară, chiar de la început : mai sînt exact șaizeci și trei de ore.

Ce sentiment al biruinței să se poată schimba în camera ei, cu ajutorul lui ! Alese rochia de vară albă, decoltată, aceeași pe care o purtase atunci, în urmă cu un an, la Wilkersdorf, cu un cordon gri cu șnur roz și ciucure.

El recunoscu imediat rochia, dar nu spuse nici un cuvînt, Lenore simțea îndemnul să-i aducă aminte ; astăzi se împlinesc exact cincizeci de săptămîni de atunci. Dar tăcu — învățase să aștepte. Privea drept înainte, cufundată în gînduri, își amintea de drumul întortocheat pe care

îl străbătuse de atunci viața ei, de urcușul pe muntele încercărilor și de coborîșul în valea cioburilor, printre gunoaie și murdării — pînă în clipa aceasta, cînd bărbatul ei, care își scosese tunica, îi încheia, printre sărutări, copcile rochiei între umeri. Cîte nu se întîmplă... Nici un om nu poate înțelege cum se pot desfășura toate acestea...

— Ai înțeles oare că pentru noi toate s-au sfîrșit cu bine și destul de repede? o întrebă peste umărul ei bronzat.

În plină noapte, Bertin tresări, trezindu-se îngrozit dintr-un somn adînc. Tunul de patruzeci și doi trăsese de dincolo, din marginea pădurii Thil. Simțise zguduitura în tot trupul. Șobolanii mișunau sub baracă, chițăiau și se înghesuiau să iasă, neliniștiți ca în timpul unui cutremur. Și pămîntul se cutremura într-adevăr, o pală de vînt îl izbi în obraz, gamelele zornăiau în cuiele unde erau atîrnate, oamenii sforăiau și gemeau în somn. Dar el, Bertin, unde se afla? Își părăsise postul, da, postul pe care îl preluase, în locul unui camarad de-al său care trebuia să plece în permisie ca să se însoare. Cu ochi rătăciți privi în jur: lîngă el o față, întoarsă, scăldată în lumina lunii!

Respirînd adînc, cu ușurare, se lăsă pe spate între pernele albe, își dădu seama unde se afla. Probabil că jos închisese cineva ușa cu geamuri. Din depărtare răzbătea corul susținut al broaștelor de pe malul Havelului și cîntecul plin de ardoare al unei privighetori dinspre copacii înalți de la Sanssouci. Nu-și părăsise postul. Își va lua din nou în primire serviciul, locul lui în sînul comunității din care făcea parte acum, al cărei spirit îl iubea cu pasiune, îl purta cu toată vigoarea tinereții și-l simțea făcînd parte din el. Era un nit, un nit mititel de pe marele vapor care se numea Germania și care lupta din greu pe o mare furtunoasă, condus de cîrmaci nu prea de nădejde, de un căpitan care sporovăia cam mult, de timonieri orgolioși cu nasul pe sus. Era oare îngăduit ca în asemenea condiții, măcar un singur nit să se desfacă din peretele vasului, un nit care ocrotea viața ce-i fusese încredințată, viață tot atît de prețioasă ca și cea de aici, de lîngă el?

Lenore dormea — somnul de milenii al femeilor şi mamelor, paşnic, fericit. Echilibrul zdruncinat se restabilea, în sfîrşit. Să dormi după o asemenea noapte de dragoste, însemna să cobori în ascunzişurile cele mai profunde ale sufletului, să părăseşti minusculul Eu, să simţi legătura cu numeroasele ramuri ale arborelui vieţii, în coroana căruia eşti şi tu o rămurică purtătoare de muguri. Respira foarte uşor, abia auzit. Peste pieptul ei, plapuma se ridica şi cobora, braţele erau relaxate, o mînă atîrna peste marginea patului, şi în degetul ei lucea un inel în razele lunii aproape pline. Între cele două geamuri deschise, prichiciul ferestrei avea un luciu albicios.

Bertin se ridică încet. De pe masa de scris a Lenorei — se aflau în camera ei, unde fuseseră instalate două paturi care apăreau acum ca un atelaj de doi cai credincioşi — luă hîrtie şi creion. Nu mai scrisese versuri din zilele de primăvară petrecute în Serbia. Acum şedea în pijama dungată, sticlele ochelarilor scînteiau şi versurile se înşiruiau pe foaia de hîrtie. De după scara acoperită cu trandafiri evoca pădurile de lîngă Verdun, în care mureau mereu oameni, cu zecile de mii :

Cum o să fie ? Cînd se va sfîrşi ?

Ce-s trandafirii ? Mîine-s putrezi, iată !
Şi morţi, o mie ? Humă-n ţintirim.
Şi-aceste luni ? Doar ură-nverşunată !

Cît despre tine... Dacă suferim
Ca sclavii, surd, e ca făpturi ca tine
Să poată-avea-n cămin gîndiri senine.

Şi să ne-aline suferinţa zi de zi.

Scria versuri ca pe vremuri, ca totdeauna. Era în stare să stea vreme îndelungată şi cu înverşunare în faţa unei lucrări ; o dovedise. Dar versurile trebuie să reuşească din prima formă, bineînţeles cu unele mici modificări. Dintre trăsăturile firii lui făcea parte şi o oarecare predilecţie pentru improvizaţie, şi tocmai această predilecţie şi-o sa-

tisfăcea acum. Nu se gîndea să publice asemenea versuri, cu atît mai mult cu cît nu era niciodată în stare să-şi dea seama dacă erau bune sau proaste. Erau ale lui, întocmai ca trăsăturile scrisului, ca nuanţa părului, ca liniile din palmă. Faptul că oamenii socoteau că nu e dotat pentru producţii lirice îl amuza şi-l făcea să persevereze.

Băgă foaia de hîrtie în mapa de scrisori a Lenorei, despre care era sigur că n-o va deschide înainte de plecarea lui. Se uită la ceas ; era aproape două. Din permisia lui mai rămăseseră cincizeci şi patru de ore. Şi în timp ce se apropia de fereastră, ca să privească această grădină străină, îl năpădiră cu putere amintirile zilelor de la Solln unde, întocmai ca şi aici, cînd pleca de la ea sau cînd se ducea în camera ei, scria la lunga lui piesă de teatru, dînd viaţă omului pe care conştiinţa îl domină şi-l sileşte să-şi întoarcă Eul aşa cum ai întoarce o mănuşă. Atunci, păşunile se întindeau pînă departe sub lună, dinspre pădurea întunecată se auzea strigătul cucuvelei, cîteodată apăreau căprioare, păscînd cu capetele plecate.

Unde erau zilele acelea ? Unde erau bolţile de frunziş din toamna trecută ? Unde era Bertin de atunci, omul-Bertin, lipsit de griji, neştiutor, liber ca sălbăticiunile pădurii şi răspunzător numai faţă de sine însuşi ? Iar viitorul, ce-i rezerva, ce-i era dat să mai îndure ?

Numai ea, femeia de aici, îi crea impresia de statornicie. Neabătută îşi urma existenţa după legile pe care le acceptase, îşi dezvolta fiinţa, rămînea credincioasă sie însăşi, era blîndeţea care conform vechii înţelepciuni chinezeşti biruie violenţa. Ea biruia războiul, depărtarea, chiar şi aversiunea, ura, mînia justificată.

În raniţă adusese acea scrisoare în plic cenuşiu, şi era pregătit să discute cu ea totul, pînă şi reproşurile ei copilăreşti că scrisorile primite de la el ar fi goale de conţinut, descriptive, reci. De ce ? Fiindcă voia s-o menajeze şi nu-i povestea despre jignirile la care era supus şi pe care trebuia să le ignoreze şi el pentru ca, făcînd abstracţie de cazul izolat al companiei lui, să-şi păstreze neîntinată concepţia despre sensul serviciului militar. Să apere ideea „Germania“ împotriva plutonierului Glinsky, să pună ba-

zele demnității umane față în față cu domnul plutonier-major Grassnick, să salveze lupta pentru o cauză dreaptă de profilul de corb al domnului maior Jansch — toate acestea solicitau încordare. Or, tocmai această încordare oglindeau scrisorile lui lipsite de tandrețe...

Dar nici ea nu aducea vorba despre asemenea fleacuri. Ar fi trebuit s-o facă imediat — acum fără îndoială că nu mai era cazul. Iar el — și Bertin rîse scurt — pierdea o oră prețioasă din cele cincizeci și patru, ca să răscolească în vreun colț de grădină frunzișul din toamna trecută — ce caraghioslîc !

Se strecură cu grijă lîngă ea. De dormit, va putea să doarmă mai tîrziu, acolo, printre sforăituri și mirosuri. Aici voia să simtă o inimă bătînd lîngă a lui, inima ei, pielea ei, brațele ei în jurul pieptului său. O trezi cu sărutări ușoare. Iar ea, cufundată încă în somn, scoase sunetul scîncit și alintat al copilului supărat.

Îl privea dintr-o parte, în timp ce Bertin rătăcea prin cameră, lua cîte o carte în mînă, îi mîngîia cotorul, o deschidea. Dăduse peste scrisorile lui Schiller despre educația estetică ; ochii lor zăboviseră asupra rîndurilor în care se spunea : „Sper să vă pot convinge că această materie este mult mai puțin străină necesității decît gustului vremurilor noastre ; astfel că, pentru a rezolva cu competență acea problemă politică, trebuie să alegem drumul esteticii, pentru că frumusețea este calea care ne duce spre libertate.“

Puse deoparte volumul, se uită la ea și dădu din cap.

— Așa este, și așa va rămîne — numai cu o scurtă amînare, pînă ce trîmbițele vor suna sfîrșitul războiului.

Lenore încercă să-și ascundă o ușoară mișcare de scepticism. Vedea cum pe fața lui se oglindea mulțumirea evidentă în timp ce-și punea hainele civile, deși pe foaia lui de permisie nu i se îngăduia, bineînțeles, așa ceva, ceea ce însemna că nu se vor putea îndepărta de casă și de grădină : pantaloni în formă de burlan, lungi pînă la tălpi și care din această pricină mătură praful ridicat de pași și

drept urmare, necesită indispensabili care să ocrotească pielea. Ciorapi, cărora li se spunea șosete și care, din motive cu totul inexplicabile, se sfîrșeau la mijlocul pulpei și necesitau o complicată legătură de elastic cu catarame metalice ca să poată fi menținuți sub genunchi. Un guler din patru rînduri duble de pînză îndoită, foarte scrobită, care strîngea nervii atît de sensibili de la gît și de la ceafă. În îndoitura lui se prindea singurul obiect de podoabă al bărbatului: o fîșie de mătase colorată, legată cu un nod, după care, cu prețul unor eforturi fizice era trasă încolo și încoace, alunecînd în respectiva îndoitură formată de guler : menirea ei este să acopere nasturele lucios care prinde gulerul de cămașă...

Numai în fața bretelelor se puse în grevă : ținu elasticele cu brațele larg desfăcute în fața lui, izbucni în hohote de rîs, le încolăci ca pe niște șerpi și le aruncă brusc într-un colț al camerei.

— Păcat că n-am o cămașă cu guler răsfrînt în cufăr ! Știi ce ? Vom cumpăra una. Doar sîntem bogați !

Stătea în fața ei, cu șoldurile înguste, fără burtă, cu coapsele tari, prelungindu-se drepte pînă la picioare. Trupul i se dezvoltase armonios numai pentru ca într-o zi un glonte sau o schijă de obuz să-l sfîșie ? Lenore se cutremură...

Ședea cu el la masă și fiecare lingură, fiecare farfurie de un alb lăptos, fața de masă de olandă, florile din vază îl umpleau de fericire. Simțurile lui vibrau cu aceeași ascuțime, vîrfurile degetelor se bucurau de atingerea țesăturilor, a lemnului, a hîrtiei. Din cînd în cînd îl privea dintr-o parte și se gîndea, acoperindu-și ochii cu palmele, în timp ce el tocmai cerceta un tablou, își pilea unghiile, își scotea inelul din deget și apoi îl punea la loc.

Tot timpul rămaseră împreună. O însoțea la bucătărie ; stătea lungită lîngă el sub fagul înalt din grădină ; făceau duș împreună în camera de baie, se stropeau unul pe altul, strigau după ajutor. Cînd el se bărbierea îi ținea oglinda, ea îi aducea apă caldă. În timp ce ea se pieptăna, el răsfoia reviste groase. Dar, în spatele perdelei formate de părul ei, ea își zicea :

„Trezește-te, ia-i revista din mînă, vorbește cu el... despre acel lucru ! Nu l-ai chemat aici ca să lămurești cîteva amănunte, ca să simți din nou, împreună cu el, pămîntul ferm sub picioare ? Și acum ți-e teamă să deschizi discuția ? Ai uitat că te-a doborît la pămînt, că te-a făcut să trăiești zile de groază, te-a lăsat însărcinată, ai uitat că te-a silit să avortezi și pe urmă a plecat cu unitatea în Franța, că s-a purtat ca oricare recrut ? Amintește-ți de scrisorile lui, de sfaturile și zicalele lui frumoase — scrise totdeauna cu un aer de superioritate, totdeauna cu voie bună, vesel și fără remușcări. Logodnă, căsătorie, permisie — toate acestea sînt ceva de la sine înțeles pentru el, bărbatul cel superior ! Că doar așa fusese hotărît și în planurile de viitor întocmite la Solln, nu-i așa ? Împrejurările se dovediseră a fi neașteptat de favorabile ; ceea ce era de necrezut devenea posibil grație războiului, toate s-au desfășurat lesne, și iată că s-au și realizat. Iar acum nu ești în stare să-i spui ceea ce vreme de zeci de nopți ai visat că-i vei spune, ba chiar i-ai strigat în față ? Nu, nu ești în stare. Îndemnul pe care l-ai simțit un an întreg se destramă acum în neant, nu poate fi tradus în realitate. Procedînd așa, fac bine sau fac rău ?"

Își dădu, calmă, părul deoparte, dintre șuvițe îi apărură ochii și fruntea, copilăroase și femeiești. Îl privi din nou, pe fericitul băiețaș-bărbat care trăia aceste ceasuri lîngă ea și o regăsea : în loc să-l umilească, trebuia să-l iubească, în loc să-l tragă la răspundere, să se dăruiască, în loc să-l alunge, să-și dăltuiască în inimă imaginea lui : cum ședea aici, bronzat, cu pipa în gură, cu ochii lui buni.

„Omul acesta trăiește conform intențiilor sale, se gîndea Lenore în timp ce-și împletea coadele, dar cînd sosește ceasul trăiește în mod cinstit, conform dragostei sale. Inima lui — poate că e inaccesibilă, neștiutoare, zăpăcită — dar bate pentru mine, se îndreaptă numai spre mine, îmi aparține numai mie, mă iubește. Iar eu îl iubesc numai pe el. Pînă la urmă am să lămuresc totul în legătură cu el, îl voi îndruma fără ca să-l doară. Fiindcă pe calea pe care a pornit-o a dat dovadă de înțelegere — a trăi fără înțelegere nu-i este îngăduit unui om ca el.

Acest lucru îl văd tot atît de limpede cum văd umbra pe care ramura de liliac o aruncă jos, pe podea, la picioarele mele. Și apoi, poate că-l așteaptă suferințe care-l vor face mai înțelept ? Dacă n-o să te doară prea tare, băiete, atunci n-am nimic împotrivă să suferi. Dar să nu fii schilodit, rămîi în viață, întoarce-te iar la mine ! Atunci vom merge împreună înainte și vom reuși să realizăm lucruri mari."

— Să le leg în coc, sau le las să atîrne ?

Și Lenore își întinse coadele. El le mirosi, le clătină încolo și încoace și cîntă :

— „Să atîrne, să atîrne, între două bîrne, și ne-om legăna, în leagăn ne vom da."

Păsările lansau chemări matinale din frunzișul de un verde negricios al fagului, se strecurau prin tufișuri, se așezau pe gard. Respirînd fierbinte, mireasma verii ieșea din pămînt înălțîndu-se spre norii care pluteau ușori sub soarele aducător de recolte, de pe boltă.

În zilele acelea de vară, vasele de război germane plecau din Wilhelmshaven și le căutau pe cele englezești, pentru a încerca să spargă inelul care se strîngea în jurul gîtului, pieptului și șoldurilor Germaniei. Emisiuni de telegrafie fără fir se încrucișau, atrăgeau atenția asupra celor care le transmiteau și englezii le descifrau pe cele ale germanilor. „Cu toată puterea mașinilor, înaintate ! Să înecăm escadra asta tînără, ca pe niște pisoi abia născuți dar primejdioși, care-și închipuie că într-o bună zi vor putea să se înfrupte de la masa bătrînilor, lăsîndu-i cu jumătate de porție !" Se întîlneau, trăgeau unii în alții, se scufundau reciproc. Construcții ingenioase de oțel cenușiu — în loc de școli mai bune, spitale, pensii pentru săraci — se mai răsuceau o dată în valurile iuți ale Mării Nordului, apoi își înălțau carena și porneau drept în jos, la fund, bineînțeles cu oameni cu tot. Mai ales cele engleze ? Mai ales cele germane. Tunurile cu bătaie lungă ale englezilor ajungeau mai departe, loveau mai înspăimîntător, chiar decît cele mai noi tunuri germane. Cînd flotele se despărțeau, se părea că bătălia rămăsese nedecisă, dar mai tîrziu fiecare

dintre părţi transmitea pe calea aerului ştirea : ea singură biruise. Lumea întreagă dădea crezare comunicatelor britanice, blocada nu suferea nici o modificare în ciuda ţipetelor şi a sîngerării, a scrîşnetelor eroice, a morţii tragice care ducea pe fondul mării tinereţea a opt mii de băieţi germani şi *boys* englezi.

La fund, în adîncimile bîntuite de curenţi ale capriciosului ocean, morţii rătăceau de colo pînă colo, tăcuţi, neputînd să-l laude nici pe amiralul german şi nici pe cel englez, mîncaţi încetul cu încetul de peşti sau poate rămînînd ermetic închişi în carcasele ruginite ale vaselor. Unul dintre ei se numea Klaus Fischer şi reuşise să se menţină mai multă vreme decît alţii în apa neagră, fiindcă ştia să înoate bine. Învăţase arta înotului de la un om care se numea Kliem şi care era tatăl lui — dar lucrul acesta nimeni nu-l ştia. Fiindcă pe Anna Fischer, cu care zămislise acest copil, nu voise s-o ia în căsătorie ; dar inima o dăruise cu totul lui Klaus. De fapt, pe el îl căuta în prietenia cu tînărul Wahl — în orice caz aşa s-au petrecut lucrurile în prima perioadă, pînă a învăţat să-l preţuiască pe David pentru însuşirile proprii.

Cu Klaus, Kliem avusese planuri mari, ar fi voit ca băiatul să ajungă mai sus, acolo unde lui nu-i fusese dat să ajungă, şi avusese grijă să crească aşa cum se cuvine, în micul oraş Ribnitz din Mecklenburg, pe vastele întinderi de pe coasta Balticii. În loc să ajungă sus, trebuise acum să coboare în adîncuri. Iar Kliem, Kliem cel vioi, pentru prima oară în viaţa lui ţinu în gură pipa rece o zi întreagă, faţa lui căpătă o expresie amară şi înverşunată, şi simţi că acum nu-l mai leagă nimic statornic de viaţa asta — nimic atît de statornic ca înainte. Călători pînă la Ribnitz şi se întoarse cătrănit ; dar cînd găsi pe masa din bucătărie o carte poştală din Bavaria Superioară se bucură : mai exista ceva. Acolo mai trăia cineva. Şi pînă în primăvara lui 1917 mai era vreme lungă...

Pe atunci se vorbea din nou că s-au produs unele evenimente care vor pune capăt războiului. Eroul era războinicul rus, *ruskii voinik* — el trebuia s-o facă, numai el ! Pentru ţar, pentru credinţa cea dreaptă, pentru mama

Rusia, pentru pace, va ieşi iar din tranşee. În rînduri nesfîrşite de ţintaşi, rostogolindu-se ca nişte valuri de culoarea brună a pămîntului, urmau să-i lovească pînă-n măduva oaselor pe austrieci, să termine cu ei o dată pentru totdeauna. Fiindcă francezii îi loviseră drept în moalele capului pe nemţi la Verdun — aşa se numea oraşul. Şi tocmai acum atacau şi englezii în regiunea fluviului francez Somme — cu pipa în gură, calmi, englezii care ştiau foarte bine unde şi cînd să lovească.

Şi acum, iată că urma să pornească şi rusul cel curajos. Şi dacă nici de data asta n-o să reuşească, apoi plopul o să facă într-adevăr pere şi răchita micşunele ! Japonezii le trimiseseră artilerie, tunari, iar americanii obuze cu grămada prin portul Vladivostok ; generalul Brusilov, un adevărat ostaş, îşi folosea telefonul, hărţile, binoclul şi-i conducea în marşul lor pe oamenii din nord, de la Viatka şi Vologda, pe oamenii din sud, de la Perm şi Saratov, pe oamenii din Rusia Mare, din Moscova şi Smolensk, pe oamenii din Gruzia, pe circazieni, pe siberieni, pe cazaci, pe letoni. Sus, pe malul Balticii, asupra poziţiilor germane, se năpusteau unităţile fără arme ale bulgarului Radko Dimitriev — regimente fără puşti, care urmau să se înarmeze cu ceea ce vor captura de la cei căzuţi ; dar în sud se şi dezlănţuiseră. Acolo — pe malurile Stirului, ale Stochodului, ale Ikowei şi Strypei, ale Prutului, peste tot — se năpusteau unii asupra altora după zile întregi de bombardament, vijelie de foc şi cutremur care făcea ca pămîntul să trosnească în adîncuri ; aerul trosnea şi el, oţelul trosnea, urla, gemea. Pămîntul părea să se fi însufleţit, se clătina ca să-i arunce pe nemţi de pe spinarea lui, pe nemţii care se agăţau cu ghearele de el, în linii destul de firave, cu generalii îngrijoraţi la telefon, în faţa hărţilor, lîngă binoclurile de cîmp.

Dar lovitura principală îi izbi pe cei în uniforme albastre spălăcite, pe austrieci, cehi, bosniaci, unguri, croaţi, pe cei din Carintia, Salzburg, Egerland, regimentele din Linz, din Viena, din Praga. A început în stil mare ofensiva generalului Brusilov — se vedea că ruşii învăţaseră ceva. Izbi în frontul austriac şi trecu peste tranşee, semănînd moar-

tea : cu baioneta în măruntaie, cu patul armei în țeste, cu grenade de mînă în tot trupul, semănînd morți, luînd prizonieri, săpînd un imens portal, prin care urma să intre, triumfală, biruința. Dar nu intră. Totuși, prin acest portal trecură nouă sute de mii de oameni, trimiși în spate, dispăruți în Rusia, unsprezece mii de ofițeri, tunuri cucerite, germane, austriece, totul de-a valma.

Dar în spatele primei linii, unde încă nu apucase să ajungă mîndra ofensivă a generalului Brusilov, se formau noi fronturi. Oamenii erau pe cale să ajungă, între altele, la concluzia : era prea tîrziu să mai poți crede în războiul acesta într-o rupere a frontului. Din tranșee și trupuri de oameni, din nervii sîrmelor, din centurile musculare ale liniilor de cale ferată, se țeseau mereu și mereu fronturi noi. Nopțile de vară, zilele de vară, erau străbătute de urlete, de gemete, erau bîntuite de sete. În ele horcăiau zeci de mii de oameni. Și cînd oamenii aceștia stăteau lipiți de pămînt, atunci nu se deosebeau într-adevăr de loc între ei, se deosebeau tot atît de puțin cît se deosebeau oamenii din estul Berlinului de cei din nord-vestul Berlinului.

Ofensiva se oprise. Se soldase cu un succes strălucit ; dar războiul — nu, războiul se obișnuise de mult cu asemenea ofensive și știa cum să le domesticească. Era menită să-i dea lovitura de grație, această ofensivă a generalului Brusilov, ca de altfel și ofensiva de dinainte a generalului von Knobelsdorff, iar mai înainte ofensiva generalului Mackensen, și cea a domnului von Falkenhayn, și cea a domnului von Kluck — ofensivă după ofensivă. Războiul însă rîdea pe sub mustață și continua să se desfășoare larg, membrele lui apăsau, ca spinările munților și ca niște coșmare, asupra popoarelor, se juca și-și bătea joc de ele, puternic stimulat de ofensivele menite să-i pună capăt. Pe malul Siretului, al Stochodului, al lacului Narocz, pe Dvina, pe Isonzo, pe Somme, pe Meusa, pe Iser, pe mare. pretutindeni, războiul devora, bubuia, răscolea oseminte omenești.

Da, acestea erau zilele în care s-au căsătorit Werner Bertin și Lenore Wahl. În aceleași ceasuri, zile și săptămîni, orașele situate în spatele fronturilor mișunau de uni-

forme elegante, ordonanțe plecau în permisie ca să predea doamnei maior lăzi cu ouă, dantele, bibelouri, covoare sau pește afumat, unt și ceai din orașele rusești, tăiței, mazăre, linte, fasole. În popotele ofițerești se serveau feluri îmbelșugate și bine preparate ; corespondenți de război în pantaloni bufanți plecau de la cartierele generale să viziteze regiunile unde se dăduseră bătălii ; acolo li se țineau cuvîntări și ei se plimbau emoționați pe terenurile accidentate.

Poate că acolo se aflau soldați din unități de geniu care tocmai îngropau morții — germani, ruși, austrieci, din toate neamurile. Dar corespondenții chiar dacă vedeau, treceau sub tăcere și dădeau asigurări că victoria este iminentă, așa cum vacile dau lapte cînd ugerele le sînt mulse cu îndemînare.

În aceleași luni, aliații a doi preacreștini împărați, și anume turcii mahomedani, exterminară un milion trei sute de mii de armeni creștini, între care trei sute treizeci de mii de copii ; în curțile cazărmilor, subofițerii îi sîcîiau pe răcani, contingentul celor de optsprezece ani ; plutonieri iubitori de oameni primeau alocații lunare din partea unor cetățeni înțelepți, în dreptul numelor cărora, aflate pe listele de recrutare, respectivii plutonieri trecuseră „din greșeală“ o cruce, ceea ce însemna „căzut“ ; fiecare soldat mobilizat în această perioadă căuta să scape de front.

O mare parte a poporului german, în primul rînd intelectualii și cititorii de ziare, mulțimea de profesori, de femei cu diplome universitare, medici, judecători, apoi corpul didactic, poeții și scriitorii, bancherii, industriașii, marea proprietate agricolă reprezentată de moșieri și moșierițe : cu toții, de multă vreme nu mai trăiau în războiul cel adevărat. În războiul cel adevărat trăiau doar cei rămași de pe urma morților, femeile ostașilor mobilizați, muncitorii și muncitoarele din întreprinderi, care se hrăneau insuficient și din care se storcea maximum de randament. Ceilalți însă, trăiau cu toții în atmosfera „ideii germane“ a dominației mondiale, prin care se înțelegeau, între altele, și bazine miniere, porturi flamande, teritorii

rusești, concesiuni în Turcia și chiar exploatări petrolifere în Persia. Lor li se indica, prin cuvîntul tipărit, semnificația marelui eveniment al războiului : preamărire, grandoare, atingerea țelului, misiune istorică, noua Romă, omul gotic, noul imperiu, „ceasul nostru". Pentru ei, ostașii în uniforme cenușii nu mureau strigînd „mamă !", ci fără să scoată un sunet, cu demnitate, serioși ; se prăbușeau foarte decorativ, cu tinerii și eroicii lor comandanți în frunte. Pentru ei și pentru cei care se îngrijeau de sufletele lor, era de pe acum valabilă veșnica amintire, imaginea confecționată pentru uzul nepoților. Cabotini fiind, îndurau lipsurile fără să murmure, își ofereau copiii vii și se adăpau din măreția propriului lor sacrificiu, menit să lumineze cenușiu peste veacuri : destinul măreț al unui neam măreț.

Iar dacă un ofițer lua parte la o asemenea ofensivă și cădea — ei și! Locotenentul Lederer (un exemplu, unul între mii), doctorul Theodor Lederer, de fapt istoric de artă, era om de știință, o capacitate în materie, un cap cu totul excepțional organizat. Ceea ce n-au reușit luptele din regiunea muntoasă, a realizat ofensiva într-o clipită. Întors din permisie, repartizat din nou, îmbarcat, trimis pe front, rană mortală, înmormîntat — gata ! Cine va relua opera lui de o viață, de acolo unde o lăsase și unde aștepta, realizată doar pe jumătate ? Nimeni. Oare Occidentul nu mai avea nevoie de un asemenea interpret, care deschidea porțile spre înțelegerea artei religioase și a miturilor creștine ? Poate că da... Dar locotenentul Lederer a putrezit, cu o mulțime dintre oamenii lui, în groapa comună ; mai tîrziu, după sute de ani, poate că din întîmplare va fi dezgropat craniul său nobil și atunci oamenii vor fi uimiți de forma lui spiritualizată.

Dar ce făcea, între timp, mîndra lui soție, doamna Mela Hartig-Lederer, pianista ? Nu-și nega opiniile, plîngea numai cînd n-o vedea nimeni, își purta sus capul de țărancă tiroleză — dar încetul cu încetul amuți. Cînta din ce în ce mai rar în public. Memoria o trăda într-un mod cu totul ciudat ; se întîmpla ca, deodată, să uite tot ce știuse, din minte îi dispăreau notele muzicale, sunetul următor,

avîntul tumultuos al temelor beethoveniene. Durerea o mînca pe dinăuntru, inima ei mare și sălbatică împietri ; își părăsi casa, se refugie undeva în munți cu fiul ei, un adolescent, iar imaginea ei pieri din amintirea contemporanilor. Numai Lenore întreba cîteodată de ea, de această femeie care o impresionase cel mai mult în perioada cînd era o tînără neștiutoare, pe care o adorase și de care se temuse, iar mai tîrziu întrebă și Bertin de ea ; numai Hermann Lorcher o vizita, la început, pînă trecu și el în rîndurile nesfîrșite ale celor sacrificați.

Dar asta este cu totul altă poveste...

Cînd Werner Bertin îi mărturisi soției sale : „Acum nu ne-au mai rămas decît douăzeci și patru de ore", ea îi închise gura punîndu-i mîna pe buze și nu-l lăsă să mai scoată vreun cuvînt. Era un lucru înțelept, fiindcă dinții lui se ciocneau ușor între ei, clănțănind.

Trăiră din plin această ultimă zi, din clipa cînd soarele răsări și pînă apuse — nu se despărțiră nici o clipă. Fumau, vorbeau, uneori mîncau, uneori ațipeau. Cu reproduceri la care se uitau, fotografii de pe vremuri, din singura vreme în care trăiseră. Cu planuri de viitor, cu propuneri de manuscrise, cu proiecte pentru mai tîrziu. Ziua n-ar trebui să înainteze, n-ar trebui să se maturizeze, să se transforme într-o amiază, într-o după-amiază caldă și nuanțată, într-o după-amiază tîrzie, în seară, în noapte ; dar așa se întîmplă. Se făcu noapte.

— Mîine dimineață trebuie să...

Și Lenore îi puse din nou mîna pe buze, i le închise.

Pe ascuns, Bertin începu să-și pregătească echipamentul de ostaș. Inima și-o simțea ca un bulgăre de lut. Ea îl surprinse, îi puse brațele pe umeri, izbucni într-un plîns amar, îl ajută să-și vîre lucrurile în raniță. Rufele proaspăt spălate, cămăși, ciorapi, ciudatele obiele despre care el pretindea că sînt mai valoroase decît ciorapii.

Pe urmă, îi învălui noaptea, ultima lor noapte. Pe masă era o sticlă de vin, de un rubiniu minunat, lumînări, trandafiri, cei mai proaspeți trandafiri din grădină. Vorbeau între ei încet, aproape în șoaptă, ochii priveau departe,

deasupra cuvintelor. „Totul se va sfîrși cu bine... Războiul nu poate să mai dureze încă o iarnă... Toată lumea știe cît de mult doresc popoarele pacea... Popoarele Europei sînt de forțe egale, lupta se va sfîrși nedecis, în mod onorabil... Ne vom scrie, ne vom gîndi unul la altul, mulțumiți că ne-am născut sub același cer, că trăim, că respirăm..."

La un moment dat se certară : îi ceruse Lenorei să nu vină a doua zi la gară.

Ea declară : că nu va vărsa nici o lacrimă, dar că trebuia s-o lase să vină.

Bine, dar plecarea lui va fi un chin groaznic pentru ea.

Lenore stărui : se va scula la ora patru și-l va însoți pînă pe peron.

El o rugă să nu dea o importanță mai mare decît se cuvine faptului că e nevoit să se despartă de ea.

— Tu rămîi singură, eu însă plec la compania mea, acolo unde mi-e locul. Cînd îmi voi pune din nou tunica, înțelegi, cînd îmi voi prinde iar cîrligul ăsta de la centiron, nu-ți voi mai aparține decît cu inima. Eu însumi, te rog să mă crezi, mă voi transforma atunci, voi fi o parte a unității mele, un ostaș — grupa a zecea, plutonul trei, compania întîi a batalionului X/20 de geniu mobil. De la fereastra compartimentului, un soldat genist va privi atunci la o minunată tînără doamnă, tot atît de inaccesibilă pentru mine ca și zeița Lunii. În automobil, îmi este încă permis să-ți țin mîna ; dar o dată în tren, compania m-a și apucat, cu mîna solidă a camaraderiei, m-au apucat salahorii ăștia fanfaroni și plini de păduchi, care vreme de zece ore în șir, neobosiți, cară obuze de la vagon la stivă și de la stivă la decovil, și care aleargă pe lîngă vagonet pînă la chiulasele tunurilor. Nu pot să te induc în eroare. Acesta este adevărul.

Tot ce-i răspunse fu :

— E mîna ta, sînt obrajii tăi, sînt ochii tăi, e gura ta. Mai avem încă douăsprezece ore.

— Încă paisprezece.

Dimineața, la micul dejun, Lenore spuse :

— Mai avem trei ore.

Apoi el mai făcu o baie, își puse uniforma cu petlițe roșii pe gulerul cenușiu, își încătărămă centironul de piele grosolană și-și puse pe braț banderola : „Mob. Arm. Bat. X/20, 1 Komp".

Cizmele lui cu tălpile țintuite tropăiau cu grijă pe parchet. Cu o privire lungă, dar zîmbitoare, își luă rămas bun de la tacîmurile micului dejun de pe masă, argint, cristal, vaze cu trandafiri — de la ouă, șuncă, miere, cafea bună. Cînd o mai luă o dată pe Lenore în brațe și cînd, pe urmă, își aruncă ranița în spate, arătau amîndoi palizi, galbeni, trași la față, livizi. Lui i se mișca mărul lui Adam de parcă înghițea dumicate mari și grele. Nu putea să respire și nici nu putea să stea liniștit ; să pornească la drum — da, asta ar fi putut.

Cu rochia și cu voalul care lui îi plăceau atît de mult, cu o pălărie pe care o cumpăraseră împreună, ea se apropie de mașină. Bertin își luă rămas bun de la femeile care îngrijeau de casă, foarte liniștit, găsind chiar puterea să glumească. Dar în clipa cînd mașina se puse în mișcare, cînd rămaseră în urmă casa, colțul, strada laterală, trebui să respire adînc, de parcă i-ar fi lipsit aerul. Să oprească mașina ? Nu uitase nimic ? Dar nu uiți nimic după ce ai făcut serviciu militar cincisprezece luni la prusaci, dintre care unsprezece pe front, chiar dacă nu în tranșee, dar totuși ocolo unde o duci greu, unde trăiești de azi pe mîine, foarte primitiv, foarte murdar, unde talpa goală a omului își lasă urma în opaca murdărie pămîntească.

Ar fi vrut să-și mai spună cîte ceva, dar tăcură ; nu le venea nimic în minte. El îi mîngîie ușor brațul delicat, ars de soare, cu puful de culoare deschisă, îi prinse încheietura mîinii subțiri ca de copil, îi sărută dosul palmei.

— Patru zile ca astea, zise, ajung. Ajung o vară, ajung o toamnă, iar la iarnă vom fi din nou împreună.

— Numai să rămîi nevătămat. De mine, să nu-ți fie grijă ; mă descurc eu.

În același timp și cu aceeași intonație, mii de femei vorbeau așa, pe întreg cuprinsul pămîntului, mai în toate limbile popoarelor albe.

Epilog

La comandamentul militar al gării, foile de drum au fost cercetate și ștampilate ; în gara Charlottenburg, acceleratul e gata de plecare. Peronul e foarte lung, la fel și trenul; șinele de cale ferată se întind peste provincia Brandenburg ca șuvițele lucioase ale părului acelei femei gigantice ce se numește Berlin. Din vagoanele lungi ale acceleratului pe cale să se umple, privesc fețele permisionarilor ce se înapoiază la unități. Numai puțină lume asistă la plecarea lor — e dimineața unei zile de lucru și femeile trebuie să muncească, iar permisionarul poate pleca și neînsoțit către acel Vest spre care locomotiva se pregătește să se năpustească.

De la ferestrele compartimentelor de fumători, clasa a doua, chipuri curioase privesc spre coada trenului, unde se află vagoanele pentru trupă. În fața unuia dintre ele așteaptă o siluetă care stîrnește uimire. E o tînără femeie cu o rochie de mătase verde ca jadul, cu cordonul prins sus, chiar sub piept, lungă pînă la piciorușele mici. Brațele și ceafa îi sînt acoperite de un șal gri de nuanța argintului, de mătase. Mîinile bronzate atîrnă de-a lungul corpului fără vreo bijuterie — doar o verighetă ; dar în jurul gîtului lucește un colier de scoici mici albastre-verzui, originare din mările sudului. Fața îi e umbrită de o pălărie de pai florentină, cu borul ușor îndoit — fața pe care o ridică spre fereastra unui compartiment de clasa a treia, de unde se ivește, între alte două capete, chipul bărbierit și cu ochelari al unui soldat genist ars de soare. Ochii ei sînt plini de imaginea lui.

Iată-l acolo, înăuntru, pe omul pe care-l iubește, pe băiatul ei naiv. L-a scutit de cuvinte supărătoare, durerea și mîhnirea s-au prefăcut în cenușă și le-a depus în adîncurile sufletului — frunze îngălbenite din toamna trecută. Iar acum va vedea cum pleacă, va zîmbi, și întreg dorul ei se va strînge în priviri, în fluturarea șalului ; nu va plînge.

Werner Bertin nu are decît puține cuvinte de spus față de atîția martori. Un artilerist cu o statură uriașă îl între-

base cu uimire dacă e nevasta lui, iar la răspunsul lui afirmativ, îl îndemnase pe un infanterist să-i facă loc camaradului la fereastră, ca să mai profite de ultimele clipe.

— Nu-i de loc ușor, își dădu el cu părerea, să pleci înapoi la unitate și să lași așa ceva acasă.

Werner Bertin privește cu gura întredeschisă femeia de pe peron, femeia aceasta din fața lui, care i se dăruise și care, după o legătură tainică, îi fusese acum încredințată în mod oficial.

Împiegatul de la gară fluieră, întîrziații se înghesuie în ultimul compartiment, trenul se pune încet în mișcare, alunecă, alunecă. Și atunci, pe fața Lenorei începe să i se oglindească întreg sufletul, sufletul vibrînd ca o coardă și de o curățenie copilărească, sufletul încercat și totuși neîntinat al unei tinere femei. Arată atît de îndurerată și în același timp atît de fericită, încît o doamnă în vîrstă se apropie șovăind de ea și, după ce se scuză de cîteva ori, o întrebă :

— Sînteți grecoaică ?

Lenore tresare. Ce întrebare prostească ! „Probabil că de vină e pieptănătura, se gîndește, cocul prins la ceafă, și fiindcă sînt bronzată și mi-am pus rochia asta."

Timidă, cu un zîmbet slab, neagă :

— Nu, stimată doamnă, sînt de-aici.

Trenul, din care se mai zăresc doar brațe agitîndu-se într-un ultim salut, dispare după curba inevitabilă de la capătul peronului. Lenore Bertin coboară treptele, nu simte nici o durere. Se petrecuse ceva necesar, despărțirea trebuia să aibă loc. Pentru plîns, avea tot timpul. Poalele rochiei se tîrîie pe dalele stropite și măturate.

Pe urmă, acasă, în camera luminoasă, inima ei izbucnește. Privirea i se oprește pe cufărul lui Werner — *Frau* Mahnke pusese să fie așezat acolo. Fiindcă acolo e locul lui acum — bloc de stîncă scobită, goală pe dinăuntru, în care se află împăturită întreaga existență a lui Bertin ; haine și cărți, fotografii și note, lucrări, proiecte, însemnări zilnice. Tot ce face legătura dintre vremea dinainte și cea care va veni se află strîns în acest bloc scobit, de culoarea pămîntului, care își impune prezența.

Căminul lui e acum aici, dar cu atît mai îngrozitor e faptul că el lipsește.

Încet, se lasă în genunchi în fața cufărului — să vadă dacă în broască se află vreo cheie. Sînt cincisprezece luni de cînd șezuse pe el, cu inima ușoară și neștiutoare. Și încă nu toate sînt așa cum trebuie, multe nenorociri se mai pot întîmpla. Se apleacă peste el, întinde brațele, mîinile ei se agață cu înverșunare de cufăr. Își culcă fața pe îndoitura brațului și hohotește scurt, apoi își înfige dinții în braț, pentru ca lumea să nu observe nimic.

„Băiatul meu drag, rău, prostuț, iubit — vino înapoi, te aștept, întoarce-te la mine."

Dar nu-i nimic grav, e doar dragostea, o dragoste capabilă de jertfe, activă, creatoare — doar dragostea și atîta tot.

CUPRINSUL

Cartea întîi : BERTIN 7

Capitolul întîi : Bertin își face bagajele . . 9
Capitolul al doilea : Pe cufăr 18
Capitolul al treilea : Autoritatea părintească . . 25
Capitolul al patrulea : Cel de la Küstrin . . . 39
Capitolul al cincilea : Cireșe timpurii . . . 46
Capitolul al șaselea : Schimbare de decor . . . 51

Cartea a doua : LENORE 57

Capitolul întîi : Un permisionar 59
Capitolul al doilea : Neliniște 70
Capitolul al treilea : Șoarecele 78
Capitolul al patrulea : 28 iunie, înainte de miezul nopții. 83
Capitolul al cincilea : Medicul 91
Capitolul al șaselea : Frate și soră 95
Capitolul al șaptelea : Kliem 100
Capitolul al optulea : Nici o veste 105

Cartea a treia : O ÎNTÎMPLARE OBIȘNUITĂ . . 111

Capitolul întîi : Doamna Nocks 113
Capitolul al doilea : Muntele încercării . . 121
Capitolul al treilea : Prezentare voluntară . 139
Capitolul al patrulea : Vizita 146
Capitolul al cincilea : Despărțirea . . . 160

Cartea a patra : ȘUVOAIELE AMĂRĂCIUNII . . 171

Capitolul întîi : Trecere în revistă 173
Capitolul al doilea : Corespondență pentru îndrăgostiți. 179
Capitolul al treilea : David cedează 186
Capitolul al patrulea : Văduva Bunge 191

Cartea a cincea : UN BUŞTEAN E LUAT DE APE . . 203

Capitolul întîi : Ducherow 205
Capitolul al doilea : O cauză mică 212
Capitolul al treilea : Un semnal de alarmă . . . 221
Capitolul al patrulea : Hotărîrile zeilor 229
Capitolul al cincilea : Prezentare întîrziată . . 239
Capitolul al şaselea : Noaptea şi ziua 244
Capitolul al şaptelea : Domnişoara Hannes. . . 253
Capitolul al optulea : Un buştean e luat de ape . . 262

Cartea a şasea : E TIMPUL 273

Capitolul întîi : Scrisori 275
Capitolul al doilea : În vizită la un scriitor . . . 282
Capitolul al treilea : Probleme financiare . . . 293
Capitolul al patrulea : O cerere în căsătorie 303
Capitolul al cincilea : Inteligenţa — cel mai bun patriotism 311
Capitolul al şaselea : Doamna Wahl coboară în pivniţă. 322
Capitolul al şaptelea : O tînără obţine o permisie de căsătorie 328
Capitolul al optulea : Cunoştinţe noi, cunoştinţe vechi. 335

Cartea a şaptea : PATRU ZILE 345

Capitolul întîi : Convorbiri nocturne . . 347
Capitolul al doilea : Nuntă cu trandafiri . 359
Capitolul al treilea : Epilog 396

Redactor responsabil : MARIA VONGHIZAS
Tehnoredactor : CONSTANTIN IORDACHE

Dat la cules 30.09.1966. Bun de tipar 26.12.1966. Apărut 1967. Tiraj 15.170. Broşate 12.090. Legate 3080. Hîrtie tipar înalt tip A de 80 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 21.62. Coli tipar 25. A. nr. 10.195. C.Z. pentru bibliotecile mari 83. C.Z. pentru bibliotecile mici 83—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60.645 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii“, Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

Lei 19.50